

OP WEG NAAR DE TOEKOMST

K. van der Geest

**OP WEG
NAAR DE TOEKOMST**

K. VAN DER GEEST

**OP WEG
NAAR DE TOEKOMST**

TWEEDE DRUK

UITGEVERIJ G. F. CALLENBACH bv - NIJKERK

ISBN 90 266 2692 4

EERSTE HOOFDSTUK

„Daar zijn we dan. . . . eindelijk,” zei moeke Holwerda met een zucht, toen zij en haar man met hun drie jongens bij de stapel pakken en zakken vol bagage in de brandende zon voor het verlaten stationnetje van Mount Isa stonden. „Daar zijn we dan. . . . eindelijk!” En ze veegde zich met een grote, witte zakdoek, die er uitzag alsof ze hem pas gewassen en gestreken had, het zweet van het gezicht. De enkele reizigers, die tegelijk met hen uitgestapt waren, haastten zich naar de uitgang, waar een paar auto's wachtten. De trein uit Townsville werd op een dood spoor gereden; een grote Australische neger in een verschoten khakipak en op blote voeten klauterde tegen een treeplank op en liep door de lege wagons om papierproppen, kranten en vruchtenschillen, die door de reizigers achtergelaten waren, bijeen te zoeken. Op een zijspoor stonden een paar goederenwagens met een vrachtauto er naast; Watse Holwerda, de oudste van haar drie jongens, slenterde erheen om een praatje te maken met de chauffeur, die in de schaduw tegen de cabine leunde.

„Ja, we zijn er,” bevestigde Maarten, de jongste, terwijl hij zijn jasje uittrok en op de bagage legde. Zijn broer Pete en zijn vader keken eens rond.

Aan de ene kant van de spoorlijn staken de schachttorens van de mijnen en hoge hopen afval, steen, sintels en gruis scherp tegen de blauwe lucht af. Aan de andere kant slingerde zich een stoffige weg tussen de dorre velden door, over een wrakke, houten brug en langs de uitgedroogde bedding van een kreek,

waarvan de glooiende oevers dicht begroeid waren met graspollen en struiken, naar het stadje, dat vanuit de verte een wirwar leek van lage, meest witte huisjes. Een hotel, het postkantoor, de politiepost en een paar kerken, het ene met een dak van blauwe leisteen en een klein torentje, staken er bovenuit. De helle zon blikkerde tegen het vergulde kruis op dat torentje en in de ramen van sommige huizen. Tegen het geel gepleisterde stationsgebouwtje zaten een paar haveloze jongetjes; hun naakte bovenlijven, hun armen en benen en hun groezelige gezichten waren door de zon verbrand. Ze graaiden met hun handen in het roodbruine stof, terwijl ze moeke Holwerda nieuwsgierig opnamen. Niettegenstaande de haast ondraaglijke warmte droeg moeke haar goede, zwarte mantel, zwarte kousen en schoenen en een zwarte hoed. Ze stond, besluiteloos, een eindje van de mannen af, met de rug naar hen toe. Maar toen een spoorwegbeambte voorbijkwam en naar hen keek, alsof hij zich afvroeg, waar ze eigenlijk nog op wachtten, keerde ze zich plotseling om.

„Ja, daar zijn we dan, maar we moeten nog verder . . .” Met een riep ze de jongens. „Hier, Pete, neem jij die zak. En jij, Watse, die beide pakken. Maarten kan . . .” Zelf nam ze in elke hand een kartonnen doos en vastbesloten stapte ze langs de nieuwsgierig kijkende jongetjes het perron af.

Toen ze daar dat ogenblikje voor het station stond, werd moeke even overvallen door het wanhopige gevoel, dat ze al een paar jaar op reis waren en er nog steeds geen eind aan kwam. Een reis, die begonnen was, toen ze aan de halte tegenover de kerk in hun dorpje achter Dokkum in de bus naar Leeuwarden stapten om verder met de trein naar Amsterdam en vandaar met de boot naar Australië te gaan. Er was geen einde aan die lange reis gekomen, toen ze in een van de overvolle barakkenkampen in de buurt van Townsville ondergebracht werden, want daar leefden ze, net als aan boord ook, temidden van het voortdurend gewoel van mensen, het geroezemoes van vreemde stem-

men in een vreemde taal, gekijf van vrouwen, die altijd wel ergens ruzie over maakten en gejoel van kinderen.

Moeke had heimwee naar het dorp, waar ze vandaan gekomen waren, naar de haar vertrouwde omgeving en de mensen, die ze daar had gekend. Ze voelde zich onzeker in het vreemde land. Ze meende, dat ze bedrogen werd, omdat ze de waarde van het vreemde geld niet kende. Ze had graag plannen gemaakt voor de toekomst, maar wist van de ene dag op de andere vaak niet, wat hun te wachten stond. Ze werd telkens weer teleurgesteld en vaag gekoesterde hoop werd niet vervuld. Ze miste een tehuis, een plekje, waar ze eens een ogenblik alleen zou kunnen zijn. Maar wat haar het zwaarste drukte, was de voortdurende angst, dat haar gezin uiteen zou gaan. Een angst, die haar onophoudelijk kwelde, sinds Watse, overmoedig en alleen op zijn eigen voordeel bedacht, het plan geopperd had om een kosthuis te zoeken in de stad.

„Dan ben ik tenminste dichterbij mijn werk, moeke.” Ze wist wel, dat dit de reden niet was, maar dat hij zijn eigen gang wilde gaan. Ze had een gevoel, alsof een kille hand zich om haar hart klemde en het duizelde haar, maar hij merkte het niet. En rustig zei ze:

„Jij zou dat kunnen doen. En Pete ook, als hij wilde. Maar we zijn hier samen naar toe gekomen en blijven bij elkaar!” Dat ze hem met zijn doldrieste, onbedachtzame, eigenzinnige aard nog te jong vond om alleen te staan, verzweeg ze; ze wilde hem niet prikkelen. „In elk geval moeten we bij elkaar blijven, tot ook Maarten voor zichzelf kan zorgen,” voegde ze er aan toe. Ze noemde Maarten, omdat ze haar jongste altijd een beetje in bescherming moest nemen, want hij was, net als zijn vader, veel te goed van vertrouwen, haast sullig. En Watse gaf dat wel toe, maar ze wist, dat hij toch zijn eigen zin zou doorzetten. Elk ogenblik verwachtte ze, dat hij zijn kleren bijeen zou pakken om voorgoed weg te gaan. Met haar man hoefde ze daarover niet te praten. Bij hem vond ze geen steun. Hij had er gemakkelijker dan zij toe kunnen besluiten om naar Australië te

gaan; hij was ook, zolang ze op de boot waren, welgemoed en vol goede hoop geweest. Maar sinds hij in Townsville op een fabriek werkte, was hij van dag tot dag neerslachtiger geworden. Wat er om hem heen gebeurde, scheen hem onverschillig te laten. Hij beklagde zich alleen maar, dat het werk hem zwaar viel en dat hij er niet aan kon wennen. Hij werd door kleinigheden geprikkeld en kon van de jongens, vooral van Watse, niets verdragen.

„Laat hem weggaan, als hij wil,” mopperde Haaitze Holwerda. „En als Pete weg wil, mag hij wat mij betreft ook gaan.”

Alleen aan Pete, die een paar jaar jonger was dan Watse, maar veel goedhartiger, verstandiger en minder eigenzinnig, had moeke steun. Met hem kon ze praten. Toen haar man en zij er na lang weifelen in toegestemd hadden om naar Australië te gaan en het de jongens vertelden, was Watse, die er het eerst en het sterkst op aangedrongen had, schamper, met een zegevierende blik in zijn harde, blauwe ogen uitgevallen:

„O, ein-de-lijk?” Terwijl Pete dadelijk gevraagd had:

„Ja, moeke. . . . kan dat wel? Ik bedoel. . . . jullie zijn allebei niet zo jong meer en je laat hier veel achter.”

Als Watse in Townsville 's morgens naar de fabriek ging, nam hij nauwelijks afscheid van zijn moeder en wachtte hij niet op zijn vader of Maarten en Pete, maar haastte hij zich naar een troep jonge vrouwen en meisjes, die ook in de stad werkten, om luidruchtig gekscherend, pratend en lachend met hen op te lopen, hoewel hij thuis haast nooit eens iets te vertellen had en maar heel zelden lachte. Pete daarentegen zou nooit de deur uit gaan, zonder zijn moeder goedendag te zeggen; hij keek ook telkens, als hij met zijn vader en Maarten het mulle pleintje overstak, naar haar om en wuifde zelfs nog tegen haar, als ze aan de kant van de stoffige weg tegenover de uitgang van het barakkenkamp op de bus stonden te wachten. Als hij 's avonds thuiskwam, vroeg hij allereerst:

„Hoe heb je het vandaag gehad, moeke? Druk? Is er nog iets bijzonders geweest?” Als hij thuis was en moeke eens even naar

de buren ging of naar een van de andere Nederlandse families in het kamp, waarbij ze dan weleens wat lang wegbleef, verzon hij al gauw een boodschap om haar op te kunnen halen. Hij nam haar zoveel mogelijk werk uit handen. Hij haalde water voor haar, zodat ze niet zelf in de brandende zon naar de kraan midden op het plein hoefde. Hij bracht boodschappen voor haar mee uit de stad. Hij leerde haar met eindeloos geduld een beetje Engels, zodat ze zich verstaanbaar kon maken, en legde haar telkens weer uit, wat het vreemde geld waard was, dat ze kreeg. Hij verzekerde haar ook, dat ze niet lang meer in het kamp hoefden te blijven, maar wel werk zouden vinden op het land, waar zijn vader beter kon aarden.

Pete zelf had een opleiding gevolgd aan een middelbare tuinbouwschool. Bij een boer in Friesland, bij wie hij daarna een paar jaar werkte, kon hij nauwelijks genoeg verdienen voor kleren en zakgeld. Van de toekomst in Australië verwachtte hij veel. Maar de stad met haar werkplaatsen en fabrieken, haar scheepswerven en het oorverdovend geraas van machines, de moordende hitte overdag, het stof en het vuil, benauwde hem. Evenals zijn moeder voelde hij zich een beetje onzeker, maar hij was zoveel jonger dan zij en verdroeg het beter. Zijn oude Friese trots en een schamel beetje geloof, dat hij diep in zijn hart bewaarde, brachten hem er toe niet alleen te berusten in het onvermijdelijke, maar het ook te aanvaarden en een weg te zoeken naar een toekomst, zoals hij zich die had voorgesteld.

Als hij van de fabriek kwam, zwierf hij door de stad, waar hij met veel mensen sprak. Hij las ook alle kranten, die hij machtig kon worden. En op een Zaterdag kwam hij thuis met het bericht, dat ze werk konden krijgen op een kwekerij bij Mount Isa. Watse weigerde dadelijk, vastbesloten om in Townsville te blijven. Hij had een ambachtsschool afgelopen en in Dokkum op een machinefabriek gewerkt.

„Ik ga nu niet op een kwekerij,” zei hij en er kwam een harde trek om zijn mond met de dunne, stijf op elkaar geknepen lippen. Pete zelf drong er ook niet op aan. En moeke moest toe-

geven, al was het schoorvoetend, dat Watse niet helemaal ongelijk had. Alleen zei ze:

„In Mount Isa zullen toch ook wel fabrieken zijn, waar je werk kunt vinden?”

„Hij wil hier blijven, omdat hij een meisje heeft,” flapte Maarten er uit. En toen Watse hem woedend aankeek, voegde hij er uitdagend aan toe: „Ja, ik weet het wel. Eén van de meisjes uit het Italiaanse gezin, dat hier verleden week is aangekomen.”

Moeke huiverde. Ze wilde er verder niet over praten, maar sliep er een paar nachten niet van. Het stelde haar niet gerust, dat haar man zei:

„Laat hem maar. Ik ken Watse wel. Over een paar weken komt hij ons wel achterna . . . Hij zal wel merken, dat hij het onder vreemden niet zo goed heeft als thuis.”

Ze was opgelucht en dankbaar, toen de jongen op het laatste ogenblik uit zichzelf toegaf, omdat zijn meisje alweer met een ander ging, zei Maarten. Maar zeker was ze pas, toen ze samen in de trein naar Mount Isa zaten. Watse zat tegenover haar, nors, zonder iets te zeggen, voor één van de raampjes, waardoor hij uitkeek over het weelderige landschap, de bossen en de bergen in de verte, de suikerplantages, de eindeloze tarweakkers en de weilanden onder de zengende zon. Moeke was tegen hem vriendelijker en toeschietelijker dan tegen Pete en Maarten, omdat ze meende iets goed te moeten maken, maar hij bleef stug.

Op de steenachtige weg van het station naar het stadje bleef hij een eindje achter. Pete en haar man, met een paar pakken bagage op de rug, liepen elk aan een kant van haar. Maarten, die voor zijn leeftijd wel klein, maar stevig gebouwd en gedrongen was, had één van de zwaarste pakken genomen; hij droeg het nu eens op zijn ene, dan op zijn andere schouder; hij zweette en praatte voortdurend, onbezorgd als een kind, dat zich verheugt over het nieuwe, dat hem wachtte. Het ene ogenblik dribbelde hij telkens omkijkend voor hen uit, het volgende ogenblik kwam hij een eindje achter hen aan. Maar veel verder

achter hen aan kwam Watse, zo ver, dat het haast was alsof hij niet bij hen hoorde en moeke het gevoel had, dat ze hem tegen zijn zin mee moest slepen.

Vaag speelde haar daarbij de herinnering door het hoofd aan een Zaterdagavond, toen ze samen naar de kermis waren geweest. Kermis was het eigenlijk niet eens. Geen echte kermis tenminste. Er stonden alleen een draaimolen, een paar kramen en een circustentje op het weiland achter de school. De jongens hadden een voorstelling in de tent gezien; ze waren in de draaimolen en een luchtschommel geweest en eindelijk hadden ze elk nog een zak lekkers mogen kopen. Toen ze daarna naar huis gingen, was Watse ook achtergebleven, uit zijn humeur, omdat hij niet nog eens in de draaimolen mocht — de eerste keer had hij in een bak gezeten en hij wilde nog een keer op een paard ook. Pete en Maarten hadden tussen vader en moeder in gelopen, elk met het zakje lekkers in de hand, dat ze bewaarden om thuis met elkaar te delen. Watse, die achteraan kwam, had alles al op, toen hij thuiskwam en was nog kwaad geworden, omdat hij niets meer kreeg uit het zakje van Pete. Die herinnering wekte wrevel en verdriet en ook een beetje medelijden met de stugge, eigenzinnige jongen, maar vervaagde, zodra ze bij de eerste huisjes van de stad kwamen en zagen, dat daar tuintjes waren, waarin kool en sla, tomaten en aardappels verbouwd werden. Ze schuifelden naar elkaar toe, terwijl ze bleven staan om er naar te kijken. Ze zetten hun pakken en zakken met bagage op de grond. Ze wezen elkaar de vruchten, alsof ze eindelijk eens iets zagen, waarnaar ze hartstochtelijk hadden verlangd. Ze lachten en knikten.

„Kijk dan toch eens. . . .”

„Tuintjes. . . .”

„En kijk hoe mooi de vruchten staan. . . .” Haaitze Holwerda stapte over een omheininkje, nam een handvol aarde en wreef die fijn tussen zijn vingers.

„Goede grond. . . . grond, waarin iets kan groeien. . . .” Zijn stem beefde.

Moeke kreeg weer hoop, dat er ten langen leste toch een einde aan de reis zou komen. Hier moesten ze opnieuw een tehuis kunnen vinden.

„En dan komt alles wel weer goed. . . . als God wil, komt dan alles wel goed. . . .” Haar gezicht, dat rond en blozend was, straalde zelfs, toen de Baas van de kwekerij, waar haar man en de jongens aan het werk zouden, hen met een vrachtauto halverwegen tegemoet kwam en naar een woonwagen bracht, waar ze de eerste maanden, misschien zelfs jaren, onderdak zouden hebben.

De wagen stond aan de steenachtige weg langs de voet van een heuvelrij achter de kwekerij en zag er goed onderhouden uit. Er groeiden wat vruchtbomen bij en er stond een haag van mimosastruiken omheen. Er was een tuintje met bloeiende planten en door dat tuintje een pad, dat moeke kon harken, zoals ze thuis de paadjes rond het huis ook elke week geharkt had. Er was zelfs een koperen knop aan de deur, die ze zou kunnen poetsen. Er was rust en stilte, een weldadige stilte, die ze zolang gemist had en waarin ze eens weer tot zichzelf zou komen. Ze had er de goede aarde onder haar voeten, Gods wijde hemel boven zich en de geur van bloemen om zich heen.

Toen de Baas, een dikke, gemoedelijke Duitser, die haar verstond zonder dat ze een vreemde taal behoefde te spreken, haar de sleutel gaf, kreeg ze tranen in de ogen en keek ze tersluiks even naar Watse, die het echter niet zag, want hij was buiten de omheining van ruwe palen blijven staan. Hij kwam pas in een beter humeur, toen hij de volgende dag met de vrachtauto van de kwekerij heen en weer reed, steeds met een wagen vol kisten tomaten naar het station, waar ze overgeladen werden in goederenwagens door een paar forse Australische negers. De auto hotste en schommelde door de diepe kuilen en gaten in de slechte weg. Het stof stoof omhoog als een lange, dwarrelende wolk, die slechts langzaam optrok; het drong door de kieren en de openstaande portierramen in de cabine, waar het als een roodbruine laag op het dashboard, op de leren kussens van de

zittingen en op het stuur lag, maar dat hinderde hem niet. Hij reed goed en gemakkelijk. Kippen vlogen kakelend voor de wielen van de wagen opzij, als hij aan het eind van de weg naar het station een straat door ging en een zijstraatje insloeg om verder over de landweg naar de kwekerij te rijden. Honden renden hem keffend achterna.

Bij het station slenterden altijd troepen kinderen, die hij liet meerijden, als hij zijn vracht tomaten had gelost. Hij remde soms zo plotseling en onverhoeds, dat de wagen schokkend en knarsend stilstond, om even een praatje te kunnen maken. Na een paar dagen kende bijna iedereen in Mount Isa hem al. Vrouwen en meisjes wuifden hem vrolijk na, als hij in een stofwolk voorbij raasde.

Een paar oude mannen met grijze baarden, slappe vilthoeden op het eveneens grijze haar, die elke middag voor een van de laatste huizen van de stad, een logement, op de houten bank onder de veranda zaten, staken hun stokken omhoog en zwaaiden tegen hem. Als hij 's avonds met zijn werk klaar was, zich gewassen en aangekleed had, moest hij dadelijk alweer de stad in, omdat hij ergens een afspraak had gemaakt of uitgenodigd was door vrienden, die hem soms kwamen afhalen. Iedereen vond hem aardig. Zo stug en nors als hij thuis kon zijn, zo vriendelijk en tegemoetkomend was hij tegenover vreemden. Hij scheen zich dadelijk overal op zijn gemak te voelen. Als chauffeur verdiende hij meer dan zijn vader en Pete. En al gauw begon hij er op Zaterdag, als hij zijn weekloon afdroeg, met moeke over, dat ze hem wel wat meer zakgeld mocht geven. Ze weigerde, maar Pete, die wist, dat ze in haar hart graag toegegeven had, zei:

„Toe maar . . .” Toch was alles, wat Watse kreeg, al op eer de week half om was en dan leende hij van Maarten, die het hem gaf zonder het ooit terug te vragen. Maarten zelf had niet veel nodig. Evenmin als Pete. Pete hield zelfs nog over van het weinige, dat hij kreeg; en wat hij overhield liet hij moeke de volgende week naar de spaarbank brengen. Zodra ze samen ge-

noeg overgespaard hadden, wilde hij proberen ergens een bedrijfje te kopen, waarop ze voor zichzelf konden beginnen. „Want we zijn hier niet gekomen om ons leven lang knecht te blijven,” zei hij. „En dat hoeft ook niet. Als we elkaar helpen, hoeft dat niet.”

TWEEDE HOOFDSTUK

Als hij 's avonds met zijn kameraden rond het kampvuur zat, waar laaiende vlammen een grillig, ros schijnsel over de have-loze gestalten en de ruige, verweerde gezichten deden flakkeren, kon Pete Holwerda zich moeilijk voorstellen, dat hij pas een paar jaar geleden nog op een dorpje ergens in het Noorden van Friesland woonde, waar 's winters de gure oostenwind over de vlakten gierde, maar 's zomers het vee weidde in de welige graslanden, beschut door het frisse, jonge groen van elzen en wilgen langs de slootwallen.

Er was in die enkele jaren zoveel gebeurd, dat het soms een verwarrende, wonderlijke, vaak ook benauwende droom leek, waarvan slechts enkele flarden zich diep in zijn geheugen hadden gegrift, terwijl al het andere vervloeid was tot een geheel van lange maanden. Maanden van moeizaam zwoegen, zonder dat hij wist, waar het toe diende, van zorgen om zijn vader, die zich zo moeilijk kon schikken in de vreemde gewoonten van een vreemd land, en om moeke vooral, die zich kordaat verzette tegen het heimwee naar het verleden en de vage angst voor wat hen wachtte. Tot hij eindelijk een doel zag — een eigen stukje land met een eigen bedrijf, een plekje op aarde, waar ze weer een tehuis zouden hebben, dat van henzelf was evenals het oude huis op het hoekje grond in het dorp, waar ze vandaan gekomen waren. Hij wist toen al, hoe moeilijk het was voor landverhuizers om ergens grond te krijgen, maar had genoeg vertrouwen in zichzelf om te geloven, dat hij zou kunnen slagen, waar anderen gefaald hadden.

Behalve een pakje tabak, dat moeke voor hem kocht in de store of van de Chinees, die met een oude, rammelende vrachtauto boodschappen rondbracht, had Pete niets voor zichzelf nodig. Op zijn kleren was hij zuinig; zijn overalls droeg hij tot ze haast tot op de draad versleten waren. Elke Zaterdagavond rekende hij met zijn vader en met moeke uit, hoeveel ze van hun weekloon de volgende Maandagmorgen naar de bank konden brengen. In zijn vrije tijd bezocht hij proefvelden en stallen van de landbouwschool in Conclurry evenals de tentoonstellingen van landbouwmachines en producten. Hij volgde schriftelijke cursussen en lezingen voor de radio en las alles, wat hij over landbouwtechniek en landbouwhuishoudkunde onder ogen kreeg. Nadat hij een jaar op de kwekerij in Mount Isa gewerkt had, besloot hij ergens anders werk te zoeken, om het land en de mogelijkheden die het bood wat beter te leren kennen. Met een troep arbeiders trok hij naar de sinaasappel- en citroenboomgaarden, vandaar naar het Zuiden, waar hij hielp bij het binnenhalen van de tarwe- en maïsoogst, naar de grote schapenfokkerijen, waar hij leerde schaapscheren, en later over de grens naar het Noordelijk Territorium, waar in het droge seizoen altijd veel volk nodig was voor het bijeendrijven van het vee, dat gebrandmerkt moest worden. In vrachtauto's, die naar het Westen reden, en soms mijlen ver te voet, trokken ze door het eindeloos verlaten land. Dagenlang zagen ze niets dan de uitgestrekte bossen van laag kreupelhout met grijs, verlept blad en dorre, grijze stammen; uitgedroogde moerassen of eentonige vlakten met laag, taai prairiegras, dat door de zengende zon geschroeid was; of zover het oog reikte hoge eucalypten op een rotsachtige, met steen bedekte bodem.

Een enkele keer kwamen ze voorbij een doods stadje van een paar eenvoudige huisjes, soms alleen maar onderkomens van plaatijzer en steenblokken opgetrokken en een postkantoor, een politiepost en een logement. Overal was de stoffige weg even steenachtig, vol gaten en kloven, soms bijna onbegaanbaar. Ze trokken door rivierbeddingen, waarin nog slechts een beetje

modderig water in de gaten en spleten van de tot een harde korst uitgedroogde, met pollen gras en struiken begroeide bodem stond. Ze reisden over zacht glooiende, kale heuvelruggen. Nu en dan zagen ze in het ver verschiet een pompstationnetje bij de drinkplaatsen van een veefokker of ze ontmoetten een bijna mensenschuwe zwerver, die de verlaten prairie afstroopte op jacht naar wilde honden en varkens. De nachten, die vaak stormachtig en ijzig koud waren, brachten ze door in de struiken aan de kant van de weg, onder een diepduistere hemel, waarin de sterren van het Zuiderkruis flonkerden.

In het begin was Pete vaak wakker geschrokken door het janken van een dingo, de kreet van een nachtvogel of alleen maar door de drukkende stilte. Dan kon hij moeilijk weer in slaap komen en lag hij lang te denken; in de eenzaamheid van de nacht leek het haast een waanzinnige onderneming, waaraan hij was begonnen, iets, waarover hij als kleine jongen misschien wel eens in een boek uit de schoolbibliotheek had gelezen. Maar de zekerheid, waarmee zijn kameraden doorzetten, gaf hem altijd weer moed. Ongewassen, in plunjes, die roodbruin waren van het stof en hen slordig om het lijf hingen, kwamen ze eindelijk op Elkedra Station, een van de grootste runderfokkerijen aan de Elkedra rivier.

Thuis maakte moeke Holwerda zich weer ongerust over Watse. Hij was niet lang op de kwekerij gebleven, had een paar weken op een fabriek gewerkt, was daarna chauffeur geworden bij de tin-maatschappij, maar scheen het nergens vol te kunnen houden. Altijd was er iets, waarover hij zich beklaagde. Nu eens verdiende hij veel minder dan hij verwacht had, dan weer was het werk hem niet naar de zin of kon hij met de bazen niet opschieten. En telkens nam hij zijn ontslag. Soms vond hij dan daarna niet dadelijk ander werk en liep hij wekenlang rond. Het hinderde zijn vader, al zei die er niet veel van. Watse liet zich ook niet veel zeggen. Als hij meende, dat hem iets verweten werd, wond hij zich dadelijk op en dreigde hij, dat hij

wel weg zou gaan. Een paar maal was hij ook het huis uit gelopen, maar hij kwam, zoals Haaitze Holwerda wel verwacht had, al heel gauw weer terug. Als moeke eens probeerde met hem te praten, had ze het gevoel, dat hij een beetje geringschattend op haar neerkeek. In haar hart weet ze het aan het vreemde land en de vreemde omstandigheden, waarin ze geraakt waren, maar tegenover haar man moest ze wel toegeven:

„Als we in Friesland waren gebleven, zouden we dezelfde moeilijkheden met Watse hebben gekregen.” Haar oudste had de aard van haar eigen vader. Die had op een steenfabriek gewerkt, was bestuurder geweest van een paardentram, die destijds tussen Dokkum en Veenwouden reed, hij had vast aan de spoorwegen kunnen komen, maar wilde dat niet, werkte een tijdlang op een zuivelfabriek, maar hield het niet vol en werd eindelijk veekoopman, waarvoor hij niet geschikt was. Als kind had ze nooit begrepen, waarom haar moeder hard en verbitterd was geworden. Ze had niet van haar moeder gehouden, wel van haar vader, al was het misschien uit machteloos medelijden met hem, omdat ze hem vaak had zien huilen, als hij het geld, waarmee zijn vrouw een hele week of langer het huishouden moest doen, had verdronken. Datzelfde machteloze medelijden koesterde ze voor Watse. Ze maakte zich soms kwaad, als ze hem zag rondslenteren, terwijl haar man en Maarten en Pete hard werkten, maar moest er dan ook steeds weer aan denken, hoe moeilijk de jongen het had met zijn wonderlijke, eigenzinnige aard. Ze wist, dat ze er niet aan moest toegeven, maar kon niet anders en verontschuldigde zich tegenover zichzelf met de gedachte, dat hij toch ook haar kind was. Elke avond als hij de stad in ging om pas laat, soms diep in de nacht terug te komen, was ze bang, dat hij verkeerde vrienden zou hebben en de kroegen af zou lopen. Als hij weer ergens werk gevonden had en er in het begin opgetogen over was, wist ze, dat het niet lang zou duren, of hij zou weer met klachten en aanmerkingen komen.

Toen hij haar op een Zaterdagavond vertelde, dat hij van plan was het binnenland in te gaan en wat meer van de wereld te

zien dan er in een verlaten oord als Mount Isa te zien was, schrok ze eerst.

„Het binnenland in?” vroeg ze. Het lag haar op de lippen om te zeggen, dat zoiets niet voor hem was, maar ze bezon zich. „Ga dan naar Pete!” Ze had pas van Pete bericht gekregen, dat hij op Elkedra werkte. „Misschien heeft hij daar werk voor jou ook. . . .” Maar heftig viel hij haar in de rede:

„Ach, Pete! Pete is gek! Ik ben niet van plan me af te sloven op een runderfokkerij, honderden mijlen ver van de naaste nederzetting, waar je nooit een ander gezicht ziet dan van je maats!” Hij was van plan met een van zijn vrienden, Stephen Leacock, een Engelse jongen, een vrachtauto te kopen en wat koopwaar in te slaan. „Potten, pannen, naaigerei en wat er verder in een huishouding nodig is.”

„En daarmee willen jullie het binnenland in?” vroeg moeke. Het leek haar niet goed toe. Maar ze wist toch niet, wat ze er van moest zeggen. Toen ze er 's avonds met haar man over sprak, haalde die zijn schouders op.

„Laat hij het maar proberen. . . .”

„En het geld dan, dat ze ervoor nodig hebben?” vroeg moeke. Watse had daar nog niet over gesproken, maar ze verwachtte, dat hij haar zou vragen of zij het hem wilde lenen. Want zelf had hij het niet. „Hij denkt misschien, dat ik 't beetje geld van de bank zal halen om het hem te geven.”

Ze meende, dat Haaitze daarover even verontwaardigd zou zijn als zijzelf was, maar in plaats daarvan zei hij:

„Nou ja. . . . als je hem kunt helpen. . . .” Ze begreep haar man niet. Hij had altijd hard moeten werken, moeten ploeteren en zwoegen voor zijn loon en was daarom nog zuiniger dan moeke. Toen Watse in Dokkum op een fabriek werkte, waar hij niet zoveel verdiende, dat hij zijn eigen kleren kon kopen, stopte ze hem wel eens stilletjes wat toe, zodat hij zakgeld had, als hij een enkele keer met zijn vrienden uitging, maar als haar man het merkte, was hij verbolgen.

„Dus je vindt het wel goed, dat ik ons spaargeld van de bank

haal?" vroeg ze, verbaasd. „En dat Watse het binnenland ingaat?"

„Ja, waarom niet?" vroeg hij. Hij was altijd gewoon geweest zijn weekloon uit te rekenen in dubbeltjes en centen en zijn stukje land op te meten in vierkante meters. Evenals zijn vrouw was hij in dat dorpje achter Dokkum geboren en opgegroeid. De lucht van mest en ingekuild veevoer, van hooi en verse melk was hem vertrouwd, evenals het ruisen van de wind door de kruinen van de olmen, het luiden van het kerkklokje en het roepen van de kieviten, die nestelden in de weilanden. Buiten dat dorpje en de tien of twaalf kilometer er omheen bestond de wereld voor hem niet.

Er waren bij zijn leven oorlogen gevoerd, maar daarover had hij alleen in de krant gelezen. Hij had altijd bij dezelfde boer gewerkt, het gras gemaaid, de koeien gemolken, de tarwe en haver geoogst. Die tarwe en haver gingen naar de markt in Leeuwarden; de melk werd aan de zuivelfabriek afgeleverd, waarvan hij de hoge, ranke schoorsteen vanaf zijn erfje boven de bomen zag uitsteken, en daar verwerkt tot boter en kaas, die de ene keer wat meer, de andere keer wat minder oprachten; dat hing af van de vraag, die er in het buitenland naar was.

Maar van dat buitenland had hij zich nooit een voorstelling kunnen maken. Amsterdam, Port Said, Melbourne en Townsville waren voor hem buitenlandse steden. Hij was er doorheen gereisd. Hij had in Townsville zelfs gewerkt, maar er nauwelijks enige indruk van gekregen, tenminste geen andere dan van rumoer, gewemel van mensen, een doolhof van straten met huizen, gebouwen, werkplaatsen, rommelige werven, waaraan hij niet kon wennen. Pas nu hij weer op het land werkte, op een kwekerij bij Mount Isa, begon hij zich meer op zijn gemak te voelen. En hij schikte zich gauw in de omstandigheden, die zo heel anders waren dan hij gewend was. Hij veranderde zelf ook. Hij had begrepen, dat de wereld groter moest zijn dan hij ooit had durven denken, dat er verbijsterende dingen konden gebeuren, dat de mensen er andere opvattingen op nahielden dan

hij gewoon was. Pete was de binnenlanden ingegaan en werkte, naar hij schreef, op een veefokkerij, die groter moest zijn dan heel Friesland was. Waarom zou Watse dan niet weggaan?

„Wat had je verwacht, moeke? Dat de kinderen altijd aan jouw rokken zouden hangen?” Als de jongen meende, het ergens anders beter te krijgen dan in Mount Isa, moest hij daarheen gaan en zou Haaitze Holwerda hem niet weerhouden. „Als hij zich vergist, zal hij dat tot zijn eigen schade wel ondervinden.”

„Ja, maar dat geld dan?” wilde moeke weten. Het geld, waarvoor Haaitze zelf en Maarten en Pete gezwogd hadden.

„Als je hem met een honderd pond kunt helpen, moet je het doen,” zei Haaitze Holwerda. En het klonk heel beslist. In dit land scheen geld minder waarde te hebben, dacht moeke; zelfs haar man, van wie ze het zo helemaal niet gewoon was, scheen het minder te waarderen. Maar ze zei er verder niets van. Ze haalde honderd pond van de bank en leende ze Watse. Daarna schreef ze het Pete.

„Ik hoop, dat je het goed vindt,” schreef ze.

En omdat het toen toch eenmaal gebeurd was, schreef Pete dadelijk terug:

„Maak je er maar geen zorgen over, moeke. . . .” Het was dwaasheid, wat Watse nu weer wilde ondernemen, maar dat kon hij haar niet schrijven. „Want ze meent het goed en vader ook,” dacht hij.

DERDE HOOFDSTUK

Elkedra Station was een van de oudste nederzettingen in de buurt van Alice Springs. In de tachtiger jaren hadden speculanten de Willowie Pastoral Company opgericht. Met het kopen en verkopen van aandelen in de goudmijnen waren ze fabelachtig rijk geworden en ze trachtten hun rijkdommen nog te vergroten door het land te kopen en veefokkerijen op te richten. Maar door de vijandige houding van de inboorlingen mislukte een groot aantal van deze ondernemingen. De veefokkers werden van hun bezittingen verdreven, de runderen verwilderden of werden door de inboorlingen afgeslacht en door wilde dieren verscheurd. De gebouwen, stallen, schuren en huizen vervielen; de bronnen en vijvers verzandden.

Meer dan veertig jaar later kwam Jack Driver, een opzichter van de Overland Telegraph Company op een van zijn tochten door het binnenland op zo'n vervallen bezitting. Jack Driver had toen al jarenlange ervaring van het leven in de koloniën. Hij was eigenaar geweest van een schapenfokkerij in Cammo-weal in Queensland, maar hoewel er van de schapenfokkers verteld werd, dat ze slapend rijk en zelfs schatrijk konden worden, verloor Jack zijn kapitaaltje, doordat de wilde varkens, die hij tevergeefs trachtte uit te roeien, zijn lammeren afslachtten.

Als opzichter van de telegraafmaatschappij had hij daarna het land van Noord naar Zuid, van Oost naar West doorkruist en zijn ogen steeds goed de kost gegeven. Hij bekeek de ruïnes van het oude hoofdgebouw op Elkedra Station, de drinkplaatsen en het land zelf van de vijftienhonderd vierkante mijlen grote be-

zitting en besloot zich daar te vestigen. De houding van de inboorlingen tegenover de blanken was in die veertig jaar enigszins veranderd en daarbij wist Jack Driver, hoe hij met de mensen moest omgaan. Onder zijn beheer werd de runderfokkerij een profijtelijk bedrijf. Binnen enkele jaren had hij een nieuw hoofgebouw, verschillende bijgebouwen en schuren laten zetten, nieuwe zoetwaterbronnen aangeboord en vijvers laten graven, een vliegveldje aangelegd en op zijn kantoor stond een radiozend- en ontvangoestel. In het hele Noordelijk Territorium stond hij bekend als een niet alleen bekwaam, maar ook bedachtzaam en strikt rechtvaardig man, die echter het uiterste vergde, niet alleen van de negers en blanken, die voor hem werkten, maar ook van zichzelf.

„Dat is iemand, bij wie ik iets kan leren,” dacht Pete Holwerda, toen hij op Elkedra Station om werk vroeg. En de volgende dag begon voor hem de eerste van een reeks eindeloos lange dagen, waarop hij met een troep andere drijvers uit het kamp bij een van de drinkplaatsen het vee bijeen dreef en de kalveren brandmerkte. Het waren vermoeiende, uitputtende dagen, altijd benauwend heet, met stofwolken, die als een verstikkende, dichte nevel boven de onafzienbare, troosteloze, dorre prairie hingen, met zwermen bromvliegen, vuil en zweet.

Bij het eerste krieken van de dag riep Walmudja, de Australische neger, met zijn schelle keelstem de mannen wakker, die in slaapzakken of een grauwe paardedeken gewikkeld op een leger van droog gras en boombladeren rond de kampvuren lagen. Het was dan nog zo donker, dat ze nauwelijks een hand voor ogen konden zien. De sterren flonkerden aan de diepduistere hemel, maar in het Oosten tekenden zich de vage heuvelomtrekken tegen de lucht af, die daar vaalgeel begon te worden. De gure zuidenwind, die elke avond na het ondergaan van de zon opstak en tegen middernacht vaak tot een loeiende storm aanwakkerde, flauwde af en ging eindelijk geheel liggen. De dingo's, die zacht grommend en jankend in de duisternis rond het kamp geslopen hadden, trokken zich schuw terug in het

dichte, warrige kreupelhout. Morrend, slaapdrongen en stram na de korte nachtrust, die de loden moeheid nauwelijks uit hun pijnlijke ledematen had kunnen verdrijven, huiverend van de kou, die altijd tegen het aanbreken van de dag het felst was, strompelden ze overeind.

De meesten schuifelden, aarzelend en traag, alsof ze niet goed op gang konden komen, naar de vuren, pookten in de gloeiende as en wierpen er een paar stukken hout op om zich te warmen aan de vlammen, die dadelijk omhoog laaiden. Ze wreven zich de verkleumde handen en stampten met hun voeten in de zware, leren knielaarzen op de harde grond. Slechts enkelen wasten zich de slaap uit de rood omrande ogen met een beetje water, dat Kokkie in een paar oude, zwart geblakerde benzineblikken warm gemaakt had. Anderen grepen dadelijk naar hun gedeukte schaftblikjes en lepels om het ontbijt van rijst met kerrie, rundvlees, brood en hete thee te halen uit de kombuis van een paar ruw behouwen palen en roestige, gegolfde, ijzeren platen.

Veel tijd was de mannen niet gegund. In de grijze schemering, die snel overging in het licht van de nieuwe dag, doemden bossjes struikgewas op met hier en daar wat hoge eucalypten en de verlaten wildernis, die zich uitstreckte tot aan de kale heuvels in het Oosten. Walmudja keerde al terug naar het kamp met de paarden, die gedurende de nacht losgelaten waren om zoveel mogelijk te kunnen grazen. Een oude Ier, mager, gebogen en in zichzelf gekeerd, strompelde naar het pompstation, morrelde aan een motor, die eindelijk aansloeg en begon de grote vijver vol te pompen met een paar maal tien duizend liter water, dat door goten naar de lange troggen kon lopen, waaruit het vee gedrenkt moest worden.

De Baas zelf zadelde zijn paard, nadat hij nog even iets aan het tuig veranderd had, om als eerste uit te rijden, dadelijk gevolgd door zijn veedrijvers. In een wijde boog reden ze over de vlakke, steeds verder uiteen, tot ze elkaar eindelijk geheel uit het oog verloren. Behoedzaam meden ze de runderen, die hier en daar al

met hun kalveren liepen te grazen of nog vreedzaam in de beschutting van een bos kreupelhout lagen te herkauwen. Onder de hoeven van de paarden joeg het stof in wolken op; het bleef hangen en drong de mannen diep in de poriën van hun huid, in hun neusgaten en tot achter in hun keel.

Hoewel de zon nauwelijks boven de heuvels uitkwam, begon het al warm te worden, eerst behaaglijk warm na de koude nacht, maar later ondraaglijk heet. In het zweet, dat op hun voorhoofd parelde, langs hun gezicht en in hun nek gutste, koekte het roodbruine, prikkelende stof tot een grauw masker. Zwermen grote, blauwe bromvliegen zoemden hen om het hoofd en kwelden hen de hele lange dag.

Om hen heen was niets dan de doodse, eenzame, zanderige prairie met de verlepte struiken, schaarse plekken dor gras, uitgedroogde beddingen van riviertjes, beken en plassen, die in de regentijd vol water hadden gestaan, en soms plotseling iets, wat leek op een smalle, bochtige weg, die nergens vandaan scheen te komen, zich doelloos mijlen ver voortkronkelde, ook nergens heen leidde, maar in een bosje even plotseling doodliep. Pas als het naar de stand van de zon gerekend ongeveer halverwege de voormiddag moest zijn, keerden de drijvers op hun paarden terug, om dan de runderen op te jagen en knallend met hun lange zwepen van ossenleer voor zich uit te drijven naar de drinkplaats, waar de beesten anders gewoonlijk tegen de avond pas uit zichzelf heengingen.

Ze kregen elkaar weer te zien. De enkele groepjes runderen met hun kalveren groeiden aan tot kleine troepen, de troepen werden tot kudden en de kudden eindelijk, als ze dicht bij het kamp gekomen waren, tot een dichte drom loeiende, voortdravende dieren, die het stof opjaagden tot een zware, verstikkende, roodbruine mist. De grond daverde onder de trappende, stampende hoeven. Een enkele oude koe maakte zich los uit de troep en vluchtte ongehinderd terug naar de bossen, waar ze een pasgeboren kalfje had achtergelaten. Ook andere, die hun kalveren bij zich hadden, probeerden soms te ontkomen, maar

zodra ze zich omkeerden en meer naar achteren of naar de kanten de kudde verlieten, werden ze door de veedrijvers met gilende kreten en snerpende zweepslagen teruggejaagd.

Zwetend, scheldend op de zengende hitte, de meedogenloos stralende zon, het verstikkende stof en het weerspannige vee, dreven de mannen hun paarden achter de kudde van honderden logge, loeiende, verbijsterde runderen aan. De beesten verdrongen elkaar, botsten tegen elkaar op, keken angstig schorbulkend naar hun kalveren om, die onhandig in het dichte gewoel meedrentelden en trokken verder, mijl na mijl, hier en daar nog inderhaast een graspol afscheurend, die ze ook dadelijk weer uit hun kwijlende bekken lieten vallen, of de hals rekkend naar een verlept groen blaadje aan een doornige twijg.

Pas tegen de middag kwam de hele drom bij het kamp aan, waar ze, elkaar opzij dringend, een plaats zochten bij de lange troggen, die nog leeg waren, want zolang het vee niet gedronken had, konden de Australische negers de kudde bijeen houden, maar als ze eenmaal met fris water verzadigd waren, zouden ze de prairie weer intrekken. De drijvers stegen af, haalden hun maal van rijst en kerrie, vlees, rauwe tomaten en glazige aardappelen uit de kombuis en aten het haastig op om dadelijk weer aan het werk te kunnen gaan. De paarden, die 's morgens beregen waren, werden gevoerd en gedrenkt en de prairie in gejaagd om uit te rusten in de schaarse schaduw van wat struikgewas; verse paarden werden opgehaald.

De Baas zelf, lang en mager, zwijgend, maar met een paar ogen, waaraan niets ontging, reed met twee van zijn negers te paard op de onrustig woelende kudde in. Telkens als ze een koe zagen, die niet gebrandmerkt was en geen oormerk droeg, dreven ze het beest bij de andere vandaan naar een met ruwe balken en palen omheinde kraal. Soms verdwenen ze haast geheel tussen de golvende, deinende ruggen en koppen van het angstig loeiende vee; telkens doken ze even later weer op, schreeuwend, knallend met hun lange zwepen, terwijl ze tussen hun paarden in een onwillige, weerstrevende koe voortdrongen naar de om-

heining, waarheen het kalf dan vanzelf volgde.

Intussen hielden de drijvers de kudde bijeen tot ook het laatste van de ongemerkte kalveren er uitgehaald was. Dan werden de drinkwatertrokken gevuld uit de grote tank en de hele drom trok, als ze allemaal gedronken hadden, de prairie in naar de weideplaatsen. Daarmee was het intussen laat in de namiddag geworden. Onbarmhartig zegend straalde de zon vanuit de staalblauwe lucht. Verstikkend hing de dichte, donkere stofwolk, door de woelende, schrapende, stampende hoeven opgejaagd, boven het kamp en de naaste omgeving. In de hitte, het stof en het vuil, dat het daglicht verduisterde, begon het brandmerken.

Op de uitgestrekte prairie dwaalde het vee van de ene fokkerij vaak tussen de kudden van een andere en de baas of een drijver van het naburige station was er bij om toe te zien, dat alleen kalveren gemerkt werden van eigen runderen. Eén voor één werden de kalveren met een lasso gevangen en achter een paard naar de brandbalk gesleept, waar een paar gespierde negers klaarstonden om het met strikken rond de voor- en achterpoten omver te trekken. De brandijzers, die in laaiende vuren roodgloeiend werden gehouden, sisten; een haast ondraaglijke lucht van schroeiend haar en vlees vermengde zich met de stank van stof en zweet. Het klaaglijk loeien van de oude runderen, die machteloos hun gespierde nekken rekten en met hun gebogen horens in de rulle aarde wroetten of langs de palen en balken van de omheining schuurden, en het jammerlijk bulken van de gepijnigde kalveren snerpten boven het rumoer van dreunende hoeven, knallende zweepslagen en gillende kreten uit.

Uur na uur verstreek. De negers sleepten steeds meer brandhout aan; de rook van de vuren walmde hoog op. Pas als de zon al bijna aan de horizon stond, kon de sluitbalk van de omheining opengegooid worden en zochten runderen en kalveren, strompelend op hun dunne poten, een toevlucht in de veilige beschutting van de bossen. En de uitgeputte mannen drongen samen voor de kombuis, waar Kokkie uit oude benzineblikken

grote kommen hete thee schonk, die ze dadelijk leeg slurpten om hun brandende dorst te lessen en het stof uit hun verdroogde kelen te spoelen. Daarna schraapten ze met botte messen het ergste vuil van hun bezwete, bestoven gezichten en uit hun nekken, eer ze zich gingen wassen in het water, dat toch nog drabbig werd en waarin ze meteen ook hun met zweet doordrenkte kleren moesten uitspoelen. Als ze eindelijk, te moe om nog te kunnen eten, bij elkaar rond het kampvuur schoven, werd de lucht in het Westen nog wel helrood gekleurd door het licht van de ondergaande zon, maar de lange dag was ten einde. Zo verstreek de ene dag na de andere met hard werken en korte rustpozen. De ene strook van de prairie na de andere werd door de drijvers afgezocht; de ene kudde na de andere naar de drinkplaats gedreven. En nauwelijks was het laatste kalf gebrandmerkt of het kamp werd opgebroken. De rammelende vrachtauto werd volgeladen met de gegolfde, ijzeren platen van de kombuis, met potten, pannen en ketels, de voorraad proviand, die nog over was, de dekens en het beetje bagage van de drijvers. In een wolk van stof reden ze dan weg, nagestaard door de oude, in zichzelf gekeerde Ier, de enige, die nog twee of drie maanden, zolang het droge seizoen aanhield, bij het pompstation zou blijven, waar alleen het toevallig bezoek van de een of andere jager en het vee, dat er elke avond kwam drinken, in de eentonigheid van zijn bestaan wat afwisseling brachten. In een nieuwe stofwolk reden de drijvers achter de auto aan, om tien, twintig, dertig, misschien vijftig mijl verder bij een volgende drinkplaats weer hun kamp op te slaan.

Pete Holwerda, die als jongen in Friesland wel eens op een paard had gezeten, leerde in de Australische wildernis pas wat rijden was. Hij had zich de eerste dagen vaak als geradbraakt gevoeld, maar beklagde zich daarover niet. Hij had geen tijd om zich te beklagen, geen tijd om moe te zijn of heimwee te hebben of zelfs maar te denken. Het enige waaraan hij kon denken was, dat hij aan het eind van het seizoen naar huis zou gaan met een honderdtwintig pond in zijn zak.

Moeke Holwerda had alleen nog haar jongste jongen bij zich. Watse was vertrokken met Stephen Leacock, zijn vriend. Hij liet niets van zich horen, maar ze hoopte en bad, dat het hem goed mocht gaan. Haarzelf en haar man ging het steeds beter. Nadat Haaitze Holwerda zich de eerste anderhalf jaar op de kwekerij nog wel eens een beetje vreemd voelde, scheen hij eindelijk aan de nieuwe omgeving gewoon te zijn geraakt. Moeke merkte nooit aan hem, dat hij heimwee had. Hij leefde, net als vroeger in Friesland, met hart en ziel voor zijn werk. Als hij 's avonds van de kwekerij kwam, had hij nog zijn eigen tuintje te verzorgen; op zijn vrije Zaterdagmiddagen werkte hij meestal nog voor mensen in de stad, die ook tuintjes hadden. Op Zondag gingen ze geregeld samen naar de kerk. Moeke had daar eerst niet van willen horen. Het was een andere kerk, dan waar ze vroeger, in het dorp, naar toe gingen. Van de preek verstond ze nog steeds geen woord, hoewel ze zich in het dagelijks leven wist te behelpen met het beetje Engels, dat ze geleerd had; de gezangen kon ze niet meezingen en het leken haar ook heidense gezangen, zei ze. Maar de Baas van de kwekerij had gezegd, dat het Onze Lieve Heer wel hetzelfde zou zijn in welke kerk de mensen bijeen kwamen, als ze maar kwamen in Zijn heilige Naam.

„En dat is misschien ook wel zo,” zei moeke Holwerda. Misschien kwam het doordat ze minder zorgen had dan de eerste jaren van hun verblijf in Australië, maar ze werd geplaagd door heimwee. Niet zo, dat ze er onder leed en dat Haaitze, haar man, of haar jongen zich er ongerust over hoefden te maken. Maar het hinderde haar, dat er geen mens was, met wie ze eens kon praten over alles, wat ze in Friesland achtergelaten had. Maarten vervreemde al helemaal. Het ergerde haar telkens als ze merkte, dat hij de namen van mensen, die ze goed gekend hadden, al vergeten was, dat hij nauwelijks belangstelling toonde voor de ansichtkaarten uit het dorp, die ze van tijd tot tijd gestuurd kregen en dat hij zelfs thuis Engels sprak in plaats van Fries. Voor vader scheen alles, wat achter hen lag,

voorgoed voorbij te zijn; hij had daar geen verdriet van en dacht er naar het scheen zelfs niet met weemoed aan terug.

Als elke week het pakje Dokkumer kranten kwam, bladerde hij daar nog wel eens in, maar veel belangstelling had hij er niet voor en goed lezen deed hij ze niet. Dat deed moeke zelf wel. Niet alleen het nieuws, want dat las ze goeddeels toch wel in Engelse kranten, maar ook de familieberichten of die vooral. Ze wist precies, wat er sinds hun vertrek in het dorp allemaal gebeurd was, wie er overleden waren of getrouwd en wie kinderen hadden gekregen of waren verhuisd. Ze wist zelfs beter wat een werkbroek kostte in een winkel in Dokkum dan wat ze ervoor moest betalen in de store in Mount Isa.

Om zich tegen haar heimwee te verzetten, was ze op de kwekerij gaan werken. Eerst alleen tijdens de vruchtenpluk. Haar man had haar gevraagd of ze het wilde doen en ze had er tegen opgezien, dat kon ze wel zeggen, niet om het werk, want thuis hielp ze vroeger ook tijdens de hooioogst op het land, maar om al het vreemde volk, dat naar de kwekerij kwam om bij de pluk te helpen. Ze had verbaasd gestaan en zich afgevraagd, waar ter wereld al dat volk vandaan gekomen was. Chinezen waren het en negers, Brits-Indiërs, Javanen, Italianen, Fransen, Belgen, mannen, vrouwen, jongens en meisjes. In oude vrachtauto's, op rammelende fietsen of met de trein kwamen ze uit de verre omgeving, sommigen van over de grens of vanuit de kuststreken. Enkelen hadden een houten kistje bij zich, anderen een papieren koffer, die half uit elkaar hing, een gonjezak, een rugzak of een bundeltje bagage in een doek geknoopt. Ze sliepen 's nachts onder de blote hemel, mannen en vrouwen bij elkaar, of in tentjes, die nauwelijks meer waren dan wat voddige lappen aan een paar stokken gehangen. De lucht daverde van hun gejoel, geschater, geschreeuw, getier en gezang.

's Avonds, als de zon ondergegaan was, brandden overal op het veld rond de kwekerij de vuren, waarop ze hun potje kookten en waar ze omheen zaten te praten, te zingen of muziek te maken. Soms jammerde een kind, keef een vrouw of schold en

raasde een van de mannen. Er werd ruzie gemaakt; vaak leek het alsof een paar van hen, die onenigheid hadden, elkaar met vuisten, knuppels of zelfs messen te lijf zouden gaan. De eerste dagen moest moeke telkens denken aan het barakkenkamp bij Townsville, waar ze zelf tussen zulke mensen in gewoond had en ze durfde haast niet bij de woonwagen vandaan. Maar over het algemeen waren het toch goede mensen, vond ze later. Dat had ze gemerkt, toen ze met hen samen werkte. Werken was de beste manier om elkaar te leren kennen. Ze gingen in ploegen van vier mannen, vier vrouwen, vier jongens of vier meisjes, die zo'n beetje van dezelfde leeftijd waren; elke ploeg had een mand; twee man plukten en de beide anderen brachten de volle manden tussen hen in naar een van de loodsen, waar ze door Holwerda of de Baas zelf gewogen werden. Het was een bont gewemel langs de onafzienbare rijen bessestruiken op het stoffige veld onder de helle stralen van de zon, die haast recht boven hen in de hardblauwe lucht stond. Moeke, die in Friesland wel eens op het hooiland had gewerkt, meende, dat ze nogal iets gewoon was.

„Ik kon daar altijd best meekomen,” vond ze zelf. Maar bij de bessenpluk kon ze dat niet zo goed. Haar hoofd duizelde. Haar handen deden pijn van het plukken en het leek of haar rug zou breken door het voortdurend krom staan.

Ze kon niet meekomen. Ze moest wel achterblijven en was bang, dat de anderen van haar ploeg er iets van zouden zeggen. Maar er was niemand, die er haar scheef om aankeek.

„Doe maar rustig aan; ga maar een ogenblikje in de schaduw zitten,” drongen ze aan.

„Het zijn goede mensen, al zijn ze anders dan wij,” dacht moeke, dankbaar. Na een paar dagen raakte ze aan het werk gewoon; gauwer zelfs dan ze had durven verwachten. Met de bessenpluk verdiende ze in enkele weken meer dan haar man vroeger, in Friesland, in maanden verdiend had. En ze schreef Pete:

„Ik ben nu toch wel blij, dat we hierheen gekomen zijn, jongen.”

Toen Pete dat las, kreeg hij haast tranen in de ogen. Ze begonnen zich thuis te voelen in het nieuwe land. Het schrijnend heimwee van de eerste tijd sleet uit tot een zacht, weemoedig verlangen. Er konden nog jaren verlopen, eer ze een nieuw tehuis hadden. Maar hij zag de mogelijkheid om het te verwerven. En hij was vast van plan het zover te brengen.

VIERDE HOOFDSTUK

Watse was langer dan een maand weg, toen moeke Holwerda op een morgen in het tuintje achter de woonwagen haar wasgoed aan de lijn hing, die tussen een paar citroenbomen was gespannen. Met het lege teiltje in de ene hand, een opgevouwen krant, waarmee ze de vliegen verjaagde in de andere, bleef ze onder het lommer van de bomen staan kijken naar de kwekerij, waar het na de vruchtenpluk weer rustig was geworden. Over de rijen bessestruiken heen zag ze in de verte de groen geverfde loodsen en afdakjes van plaatijzer. Voor één van de loodsen stond de vrachtwagen en een paar mannen waren bezig met het afladen van stapels lege kisten. Dichterbij, in de boomgaarden, was haar man met een van de jongste knechten aan het werk. Het knechtje zat op een kleine tractor, waarmee ze een tank met een paar duizend liter water door de uitgestrekte boomgaard reden. Holwerda zelf hield een lange rubberslang met een koperen sproeier, waaruit een giftig groene, fijn verstoven wolk opschoot, tot boven in de kruinen van de bomen. Het helle zonlicht schitterde op het smoezelige wit van de aluminium geverfde tank, waarop in zwarte letters de naam stond van de kwekerij: „Wimmerah Vineyard and Fruit Company”.

De motor van de tractor, waarmee ook de perspomp voor het opspuiten van het water aangedreven werd, ronkte zachtjes. Heel in de verte op de hoge kruinen van een bos eucalypten streek een dichte zwerm wit glanzende kakatoes neer.

Telkens als Haaitze Holwerda klaar was met het bespuiten van een boom, legde hij de slang neer. Hij liep nog even om de boom

heen, het hoofd schuin in de nek, om zich ervan te vergewissen, dat de takken aan de onderkant goed bespoten waren. Zijn oude overall was van de omgeslagen zomen van de broekspijpen tot aan de kraag bespat, evenals zijn vilthoed, die hij achterop het hoofd droeg, zijn handen en zijn gezicht. Eer hij naar een volgende boom in de lange rij ging, keerde hij zich even om. Hij zag moeke staan en wuifde haar toe. Moeke wuifde terug met de opgevouwen krant. Toen bukte hij zich, pakte de slang op en beduidde het knechtje op de tractor, dat ze verder konden rijden. Moeke keek hen nog even na, eer ze naar binnen ging. Het gaf haar een vertrouwd gevoel, net als vroeger, toen ze ook vaak achter het huis naar hem keek als hij op het land bezig was met mest te strooien, greppels te graven of de kanten van het weiland bij te maaien. En even speelde over haar rood blozend gezicht een tevreden glimlachje, dat echter ook meteen weer vervaagde alsof ze zich er een beetje voor schaamde en het zichzelf kwalijk nam, dat ze zich in hun nieuwe omgeving al zo goed thuis begon te voelen.

Ze kon soms 's nachts plotseling wakker worden omdat ze zich verbeeldde de bekende stem van een kind te horen of van een buurvrouw, naast wie ze in het dorp gewoond hadden. Als ze dan stil bleef liggen en verder niets hoorde dan het blaffen van een hond of het ritselen van de wind door de mimosastruiken rond de woonwagen, drong de gedachte zich aan haar op, dat ze nooit weer door het oude dorp zou lopen, de vrachtauto van de zuivelfabriek nooit meer voorbij zou zien rijden en de bus, die tussen Leeuwarden en Dokkum reed, niet weer zou zien stilsthouden op het hoekje van de straat tegenover de kerk; ze voelde zich dan haast schuldig, omdat ze zo ver van huis toch nog tevreden en voldaan kon zijn. Alsof ze zichzelf ervan moest overtuigen, dat ze ook nog wel reden had om zich bezorgd te maken, dacht ze dan aan Watse.

Pete werkte al maandenlang ver van Mount Isa, eerst op Elkedra Station en later was hij als veedrijver in dienst gegaan bij een Ier, Suemas Macmanus, die een kudde van meer dan dui-

zend runderen uit het binnenland naar de exportslagerijen aan de kust bracht; moeke was altijd blij, als ze bericht van hem kreeg en hoorde, dat het hem goed ging, maar ongerust maakte ze zich niet over hem. Wel over Watse, die pas enkele weken weg was, maar nog niets van zich had laten horen. Ze stelde zich voor hoe die met Stephen Leacock door de wildernis zwierf — door de Never - Never, zei moeke, want zo had ze de eindeloze woestenijen aan de grens van Queensland en in de binnenlanden van het Noordelijk Territorium horen noemen en die vreemde naam boezemde haar schrik in.

Ze kwam de laatste tijd nogal eens in Mount Isa om boodschappen te halen. De eerste keer had ze er tegen opgezien om naar een winkel te gaan, maar nadat ze er eenmaal geweest was, ging ze er heel graag heen, even graag als ze vroeger eens even naar het winkeltje schuin over de school in het dorp ging. De storekeeper, een lange, magere, beweeglijke Fransman, die als kind naar Australië was gekomen en er uitzag alsof hij verdroogd was, had alles in voorraad: corsetten met lintjes en strikjes, zoals moeke ze nooit zou durven dragen; kaarsen, kranten, schoenen, laarzen, werkgoed, linnengoed, kruidenierswaren, groente, fruit, landbouwmachines en auto-onderdelen. Het leek eigenlijk niet op een winkel, die store van hem; een schuur was het van wit gekalkte, ruwe planken en wie door de deur van vliegengaas, die dadelijk dicht klapte, naar binnen was gekomen, stond tussen de rommelig overhoop liggende, uitgestalde waren. Vrouwen, die misschien niet eens iets nodig hadden, drentelden er rond; mannen, die zaaizaad of gereedschappen kwamen halen, stonden in een hoek bij elkaar te praten. Niemand scheen haast te hebben en dat was, vond moeke, ook net als vroeger in het dorp, waar de winkelierster een pond suiker, een kilo zout of een pond of drie meel afwoog alsof ze er al de tijd mee had en intussen besprak ze breedvoerig de nieuwtjes van de week uit de hele omgeving.

Moeke verstond niet alles, wat er in de store besproken werd, maar ving toch nogal wat op over de Never-Never, over de

hitte, het vuil, de dorst en de ontberingen, die daar werden geleden. In haar hart nam ze het Pete kwalijk, dat die er haar nooit eens uitvoerig over geschreven had, want dan zou ze er Watse niet heen hebben laten gaan. En toen de jongen eindelijk, nadat hij toch nog niet eens lang weg geweest was, op een namiddag onverwachts thuiskwam, ontving ze hem alsof ze hem allang verloren gewaand had. Ze zag hem niet komen, want ze stond in het tuintje het onkruid te wieden uit de perkjes met bloemen, in zichzelf mopperend op de vliegen, die het haar zo lastig maakten, maar vergenoegd, omdat bij niemand in de buurt van Mount Isa de tuin zo goed onderhouden was als bij haar en zelfs de Baas van de kwekerij altijd als hij langs kwam even bleef staan kijken. Ze had een veeg roodbruine aarde over haar bezweet voorhoofd, omdat ze met haar hand, die vuil was van het wroeten in de rulle grond, een lok grijzend haar achterover gestreken had. Toen ze voetstappen achter zich hoorde, zich oprichtte en omkeek, bleef ze even als versteend staan.

„Nou.... Watse! Ben jij weer terug, m'n jongen!” En met een gebaar van vreugde strekte ze de armen naar hem uit, alsof ze hem wilde omhelzen. Het viel haar dadelijk op, dat hij er zo haveloos uitzag, vermagerd, verwaarloosd en met een verlegen, schuwe blik in zijn ogen. „Wat ben ik daar blij om. . . . wat ben ik daar dankbaar voor. . . .” Ze hield een bosje onkruid in de hand en wist niet of ze het moest laten vallen of ergens zou neerleggen. Haar hoofd duizelde. Haar hart bonsde. Op dat ogenblik begreep ze pas vaag, wat ze gevreesd had, hoe verontrust ze was geweest en hoe ze naar hem had verlangd.

„Kom gauw mee naar binnen, dan zal ik thee zetten en brood voor je klaarmaken. Of heb je liever warm eten? Wil je je misschien ook eerst wassen? Ben je moe, m'n jongen?” Ze hunkerde er naar hem een zoen te geven of tenminste even haar armen om zijn hals te slaan en haar hoofd tegen zijn schouder te drukken. In haar ogen blonken tranen; haar mond beefde; ze werd zo geheel overweldigd door haar gevoel, dat ze zich er niet eens voor schaamde. Haastig trok ze hem mee naar binnen in de

wagen, waar het niet zo drukkend heet was als buiten en waar ze minder last hadden van vliegen. Toen ze tegenover elkaar zaten, Watse wat verlegen en zelfs naar het haar voorkwam wat terneergeslagen in de stoel van zijn vader, bedacht ze, dat ze eerst even haar handen moest wassen.

„Ik zal voor jou ook een kuip vol water laten lopen en een handdoek en zeep klaar leggen,” zei ze, opgewonden. Pas terwijl ze heen en weer dreutelend voor hem bezig was, kwam ze een beetje tot zichzelf. Ze begon hem niet dadelijk te vragen, waar hij al die weken was geweest, waarom hij niets van zich had laten horen en hoe het hem was gegaan. Hij begon er ook niet uit zichzelf over, maar vroeg naar vader — of die nog op de kwekerij werkte en het hem daar nog steeds goed beviel. En naar Pete en Maarten vroeg hij.

Moeke merkte wel, dat hij het niet vroeg uit belangstelling, maar terwijl hij at, vertelde ze hem, breedvoerig alsof hij maanden of zelfs jaren weg geweest was, dat vader voorman was geworden, dat Maarten opslag had gekregen, dat ze zelf vaak meewerkte op de kwekerij en dat Pete met een kudde runderen onderweg was naar een stadje ergens aan de kust, waarvan ze de naam maar niet kon onthouden. Terwijl ze praatte, scheen hij zich wat meer op zijn gemak te gaan voelen. De verlegen, schuwe blik in zijn ogen vervaagde; hij keek even de brieven van Pete door, die ze hem liet lezen. Moeke sloeg hem scherp gade. Hij verborg iets voor haar en voorzichtig begon ze hem te polsen. Of zijn vriend, Stephen Leacock, ook teruggegaan was naar huis en of ze ver weg geweest waren. . . .

En opeens begon hij te vertellen. Eerst nog een beetje aarzelend, over de slechte wegen in het binnenland.

„Je denkt misschien, moeke, dat de wegen hier rond Mount Isa slecht zijn, maar dan moest je eens een dertig, veertig mijl verder komen. . . .” Daar waren geen wegen meer, tenminste niet, wat men nog een weg kon noemen; het leken uitgedroogde beddingen van ondiepe beken, soms vol kloven, kuilen, diepe gaten en boven de grond uitstekende stenen of rotsblokken.

Wie, zoals Watse, op zo'n weg een hele dag achter het stuur van zijn wagen had gezeten, kon 's avonds op zijn benen niet meer staan. En nergens was iets anders te zien dan de verlaten woestijn met geel, verdord kreupelhout of steenachtig land, waar hier en daar nog slechts wat eveneens verdorde pollen gras groeiden. En elke dag die brandende zon bijna recht boven zich en de dorre, ijzige wind 's nachts en het stof, dat door alles en alles heen drong.

Terwijl Watse ervan vertelde, soms op de gewild onverschillige toon, alsof hij tegen zijn zin iets moest uitleggen aan een kind, dat het toch niet begreep, zat moeke ademloos te luisteren. Het scheen hem toch goed te doen er over te kunnen praten, als over een angstige tijd, die weliswaar voorbij was, maar waarvan de verschrikkingen hem nog benauwden. Moeke, die nu en dan even stilletjes opstond om hem een kop hete thee in te schenken, zei niets meer, vroeg niets meer, maar keek hem slechts verstolen aan, het gemoed diep bewogen, met tranen in de ogen. „En hoe verder we kwamen, hoe slechter de wegen werden....” Ze hadden zichzelf en elkaar elke avond wijs gemaakt, dat het niet slechter kon, maar elke volgende morgen opnieuw ontdekt, hoezeer ze zich daarin vergisten. Op het laatst was het zelfs niet meer de uitgedroogde bedding van een beek, waar ze doorheen reden, maar hotsten ze over de onafzienbare, overal even doodse, met stenen en rotsblokken bezaaide vlakte, waar ze de sporen probeerden te volgen van wagens en auto's, die ieder voor zich kris-kras tussen de stenen en struiken door een pad hadden gezocht, dat nog een beetje berijdbaar leek. De eerste dagen vonden ze soms om de twintig, dertig of veertig mijl nog wel een gehucht, een nederzetting van een paar kolonisten, die de moordende eentonigheid en verlatenheid even onderbrak, maar toen ze eenmaal voorbij Cammoweal kwamen, konden ze honderd, tweehonderd mijl rijden zonder enig spoor van leven te vinden.

„Op een avond. . . . we waren onderweg naar Eddington, dat we beslist wilden bereiken” vertelde hij. Zijn stem klonk

eentonig, maar de uitdrukking op zijn smal, levendig gezicht wisselde steeds.

Moeke had haar breiwerk opgenomen en keek hem zelfs niet meer aan, maar elk woord dat hij zei, nam ze gretig in zich op, alsof ze het nooit en nooit zou mogen vergeten.

„Zelfs de mensen daar in die streek waagden zich 's nachts niet licht met een auto in de woestijn; te paard nog wel, maar niet met een auto. Stephen en ik wisten dat niet. . . . we hoorden het pas later. Maar ook als we het geweten hadden, zouden we doorgereden zijn, zelfs toen het al donker was. . . . We wilden niet nog eens een nacht onder de blote hemel doorbrengen. . . .”

De herinnering aan die lange, duistere, vaak stormachtige nachten, aan de grimmige kou, die ze geleden hadden in hun tentje of in de auto, die ze op een zo goed mogelijk beschut plaatsje neerzetten, deed hem nog huiveren toen hij er over sprak. Hij was soms bang geweest, bang als een kind voor de doodse stilte, voor het koude, blauwe licht van de flonkerende sterren en de kille maan, voor de spookachtig bewegende schaduwen van de struiken. „Het was niets voor ons. . . .” zei hij. En moeke knikte.

„Dat wist ik immers wel, m'n jongen. . . .” Haar hart vloeide over van medelijden voor haar oudste, die haar genegenheid en liefde juist zo nodig had.

De autosporen, die ze volgden, waren zelfs bij het felle licht van de beide koplampen maar nauwelijks te onderscheiden op de steenachtige grond, waar geen sprietje gras meer groeide. Ze hadden een wegenkaart, waarop de route van de ene nederzetting naar de andere vaag aangegeven stond, evenals elke kloof, elk wonderlijk, grillig gevormd rotsblok, elke voorde in de uitgedroogde beekbedding.

Terwijl Watse achter het stuur zat met zijn ene voet op het gaspedaal, de andere op de rem, een beetje voorover gebogen, scherp uitkijkend in de duisternis van de avond en de snel vallende nacht, zat zijn vriend, Stephen Leacock, naast hem, de kaart uitgespreid op de knieën, zich met een zaklantaarn bij-

lichtend. Stephens bleek gezicht vol zomersproeten zag er ingevallen en vermoeid uit; zijn lang, golvend rood haar leek sluijk; de vinger, waarmee hij soms langs de route op de kaart wees, beefde. Hij was een paar jaar eerder dan Watse met zijn ouders, die een groot gezin hadden, uit de buurt van Hull aan de Humber naar Australië gegaan. Zijn vader en zijn oudere broers hadden dadelijk werk gevonden in de tinmijnen bij Mount Isa; hijzelf werkte eerst aan de spoorlijn, vervolgens in een garage, toen op een paar kantoren en eindelijk bij de store-keeper. Hij hield het ook nergens langer dan een paar weken uit. Thuis was hij niet alleen door zijn vader en moeder, maar ook door zijn broers en zijn enige zuster, die een paar jaar jonger was dan hij, ontzien en verwend.

In Engeland had hij zeeman willen worden, maar zijn moeder had zich daartegen verzet. Hij had aan een handelsschool gestudeerd, maar moest die studie opgeven, omdat hij zich overspande. Toen hij in Mount Isa het plan opvatte om met een auto het binnenland in te gaan en handel te drijven in potten, pannen, ketels, gereedschappen, snuisterijen en manufactures, stemden zijn ouders toe onder voorwaarde dat hij een van zijn vrienden meenam en Watse had zich maar al te gemakkelijk daartoe laten overhalen.

Ze waren nog geen week onderweg geweest of ze hadden allebei wel graag terug willen gaan. Ze hadden er op gerekend in de nederzettingen en gehuchten met open armen te worden ontvangen, door vrouwen en meisjes te worden bewonderd. Aan de moeilijkheden hadden ze geen van beiden gedacht, evenmin als aan de tegenslagen, aan het geknoei met de motor, die weigerde, soms ver van een dorp, zodat ze soms mijlen ver moesten lopen om een nieuw onderdeel te krijgen in plaats van het oude, dat half versleten of kapot was. En het werd voor beiden een teleurstelling, als ze bij een schapenfokker, een grote fruitkweker of de eigenaar van een suikerplantage wel gastvrij werden ontvangen, maar ook uitgelachen omdat ze dachten iets te kunnen verkopen, terwijl op de grote ondernemingen overal een opslag-

plaats was, wel voorzien van alles, wat er nodig kon zijn. Dat ze na de eerste week nog niet terugkeerden, kwam alleen doordat ze zich schaamden voor elkaar. Moeizaam, steeds meer ontmoedigd en steeds opnieuw teleurgesteld trokken ze nog verder. Allebei koesterden ze de vage, dwaze hoop, dat er iets kon gebeuren, waardoor aan hun doelloze tocht een eind zou komen. Ieder van hen wachtte nog slechts tot de ander na een lange, afmattende dag op een avond zou zeggen:

„Morgenvroeg ga ik terug naar huis.” En terwijl ze door de donkere nacht de laatste tien, twintig, misschien dertig mijl van de weg naar Eddington zochten, nam ieder van hen zich voor: „Verder ga ik ook niet!”

Watse tuurde voor zich uit, spande zijn ogen in om elke hinderenis die mocht opdoemen tijdig te ontdekken en te kunnen ontwijken, maar overlegde toen al, wat hij thuis zou moeten zeggen. Stephen Leacock probeerde op de kaart de route te volgen, maar telkens vielen zijn ogen dicht van de slaap, die hem overmande. De gure zuidenwind was aangewakkerd tot een storm, die een ijzige kou en vlogen scherp zand door de kieren van de cabine jaagde. Juist toen Watse besloten had even te stoppen en die kieren met proppen papier en lappen dicht te maken, schrok Stephen op en na een haastige blik op de kaart waarschuwde hij, weifelend:

„Denk je er aan, dat we hier ergens bij een droge rivierbedding met hoge steile kanten moeten komen? Op de kaart staat die aangegeven als gevaarlijk.”

Nog eer Watse er antwoord op kon geven, zwiepten de lichten van de koplampen over een leegte vlak voor hem. Hij drukte met zijn hele gewicht op de voetrem en sloot meteen het gas af, maar het was al te laat. De voorwielen zweefden boven een afgrond. De motorkap leek schuin naar beneden te duiken. De veren onder het chassis knapten af. De van ruw hout getimmerde laadbak schokte en alles, wat daarin lag, schoof rinkelend en rammelend en krakend naar voren. Even leek het alsof de wagen met de achterwielen op de rand van de steile kloof

zou blijven hangen. De jongens hielden hun adem in. Stephen klampte zich met beide handen krampachtig vast.

„Spring er uit!” commandeerde Watse, maar de jongen hoorde het niet eens. Toen verschoof een bonk zand en stenen onder de wagen. De motorkap zakte lager, eerst langzaam, daarna sneller, zwiepend. De achterwielen en het achtereind van de laadbak wipten op en onder een oorverdovend gekraak sloeg de wagen twee-, driemaal over de kop bij de oever neer tot op de bodem van de uitgedroogde bedding, waar hij schuin wegzakte in de modder.

Hoe lang hij bewusteloos op een paar meter afstand van de verbrijzelde cabine had gelegen eer hij tot zichzelf kwam en begon te begrijpen, wat er gebeurd was, wist Watse later zelf niet meer. Hij had gemeend, dat hij ergens licht zag branden — het lichtje van de nachtlamp, die zijn moeke altijd bij hen op de kamer zette, als een van de jongens ziek was. Dromerig had hij er naar liggen turen tot een felle pijn door zijn achterhoofd sneed. Hij tastte er naar en zijn vingers werden vochtig warm.

„Ik bloed. . . .” had hij hardop gezegd en meteen zag hij, dat het niet het licht was van een nachtlampje, maar de glans van het maanlicht, dat zich spiegelde in een scherf van de gebroken voorruit van de cabine. Hij strompelde overeind, stootte zich de schenen aan een versplinterd kistje, struikelde over een gedeukte aluminium ketel en begon om Stephen te roepen. Zijn eigen stem klonk hem angstaanjagend vreemd in de oren. Hij verstijfde van schrik, toen hij een vogel krijsend hoorde opvliegen uit het kreupelhout aan de oeverrand. Hij begon hardop en gejaagd in zichzelf te praten, omdat de stilte hem benauwde. Eindelijk vond hij zijn vriend onder het wrak van de wagen; alleen zijn hoofd en schouders staken er onderuit. Stephens gezicht was akelig koud, toen Watse het aanraakte, zodat hij huiverde. De mond was vertrokken, maar de ogen starden groot en open naar de met heldere, twinkellende sterren bezaaide klare lucht. Met een breekijzer uit hun gereedschapskist, die heel gebleven was, probeerde Watse de gehavende auto te verwrikken,

maar hij kreeg er geen beweging in. Met een korte schop begon hij te graven, maar hij gaf het op toen hij inzag, dat hij er een dag werk aan zou hebben. En zonder zich langer te bezinnen liep hij in de richting van Eddington.

Eddington was dichterbij dan hij verwacht had. Tegen het aanbreken van de dag zag hij in de verte de lichten van het stadje. Maar al die uren, dat hij over stenen, rotsen, door struiken en bosjes liep, voelde hij zich voortgejaagd. Hij struikelde een paar maal en kneusde zich. De wond aan zijn achterhoofd begon meer pijn te doen en weer te bloeden. Zijn benen waren loodzwaar, maar als hij zijn pas vertraagde, dreef de onrust hem tot groter spoed aan. En toen hij eindelijk op de politiepost in de stad om hulp gevraagd had, wilde hij toch ook zelf nog weer mee naar de plaats, waar het ongeluk gebeurd was. Vanaf de steile oeverwal zag hij de sporen van dingo's en bloedplekken op het omgewoelde zand. Zwijgend had hij er bij gestaan, toen de politiemannen, een paar Australische inboorlingen en een Engelse sergeant, het gehavende, geschonden lichaam van de dode onder de vernielde wagen vandaan haalden.

„Mijn God, moeke. . . . dat. . . . dat zal ik mijn hele leven niet weer vergeten. . . .” besloot hij met doffe stem, toen hij het zijn moeder verteld had. Met koortsachtig gloeiende ogen en een bleek, angstig gezicht voegde hij er aan toe: „Ik zal het altijd... altijd weer voor me zien. . . .”

Toen stond moeke op. Ze legde een arm om zijn schouders en streelde hem over het stugge, blonde haar, terwijl ze zijn hoofd tegen haar borst drukte en zachtjes fluisterde:

„Stil maar. . . . m'n jongen. . . . stil maar. . . .”

Maar ze had het gevoel, dat haar woorden niet eens tot hem doordrongen, dat hij met zijn gedachten ver, ver bij haar vandaan was.

VIJFDE HOOFDSTUK

De ontdekking van zoetwaterwellen in de binnenlanden opende vaak de toegang tot nieuwe gebieden en de mogelijkheid voor ontginners om zich daar te vestigen, zodat er nederzettingen ontstonden en veefokkerijen werden opgericht. Maar het vee, dat er gefokt werd, moest door de eindeloze, dorre woestijnen naar de markten en exportslagerijen aan de kust worden gedreven. Dit kon alleen in de regentijd, als de zengende zon niet dadelijk elk grassprietje in de prairie deed verdorren en de beesten in de rivieren en beken voldoende drinkwater vonden. Maar zelfs dan was een tocht met een kudde van vaak meer dan duizend runderen menigmaal tot mislukking gedoemd en bereikte niet meer dan de helft of een nog kleiner deel van het vee uitgehongerd en vermagerd de bestemming.

In de twintiger jaren waren door het gouvernement op afstanden van vijftien tot twintig mijl langs de grote wegen door de woestijn tussen Anthony Lagoon aan de Crosswell Creek en Topt Springs aan de Armstrong River pompstations opgericht, waar met motoren of windmolens het water uit de grond werd gehaald om in vijvers te worden gepompt. Een kudde, die echter door de drover, de veedrijver, met zijn mannen vanuit de oostelijke binnenlanden naar de Westkust moest worden gedreven, had evengoed nog met de grootste moeilijkheden te kampen en van de mannen werd vaak het onmogelijke gevergd. Suemas Macmanus, die uit een oud Iers geslacht stamde en al in de vijftiger jaren van de vorige eeuw naar de kolonie kwam, had als drover een goede naam. Bij de runderfokkers stond hij be-

kend als een man, die zich strikt aan zijn afspraken hield, in Wyndham aan de exportslagerijen de hoogste prijzen voor zijn vee wist te bedingen en nog nooit een kudde verspeeld had, zoals andere drovers op hun tocht door de wildernis meermalen overkomen was. Bij zijn grote bekwaamheid, zijn durf en zijn vertrouwdheid met het vee, zijn grote kennis van de woestijnstrekken, die hij doortrok, en zijn verbeterden wil om het doel te bereiken, dat hij zich gesteld had, was geduld echter niet een van zijn sterkste eigenschappen.

Toen hij met zijn kudde van Elkedra Station vertrok, rekende hij er op, dat het regenseizoen zoals gewoonlijk ongeveer in November zou aanbreken en wachtte hij niet tot een betrokken lucht de nadering van de eerste stormen aankondigde. Door de uitgedroogde moerassen rond het Burgh Meer dreef hij met zijn vijf blanke drijvers, onder wie Pete Holwerda en drie Australische inboorlingen, zijn vee over de uitgestrekte dorre landen van Corella Downs en daarna met een grote boog naar het in het Noorden gelegen Anthony Lagoon. Hij kruiste de telegraaflijn en de grote weg, die na de tweede wereldoorlog aangelegd was door geheel Australië en het Noordelijk Territorium. Hij legde elke dag vijftien tot twintig mijl af en vond om de andere dag wel een drinkplaats, die nog water genoeg bevatte voor het vee.

Het was een wekenlange tocht en de regen bleef uit. Meestal betrok de lucht tegen de avond en hingen dunne, ijle wolkjes als een lichte nevel boven de westelijke horizon, maar het bleef droog. Elke avond, als de duisternis inviel, keken de mannen, afgemat van de moeizame tocht, hoopvol naar de flonkerende sterren, die schuilgingen achter de wolken, maar elke volgende morgen was de hemel weer even staalblauw en straalde de zon weer onbarmhartig boven de doodse vlakten. En terwijl de drijvers de kudde langzaam verder brachten, drukte de teleurstelling als een zware last. Bij menigeen kwam de vraag op of het nog wel zin had om voort te trekken.

Maar Macmanus, de onverbiddelijke, dacht er niet aan het op te

geven. Hij had tientallen jaren van zijn leven gevochten tegen de ontberingen in de wildernis en nooit het onderspit gedolven, nooit zich door tegenslagen laten ontmoedigen. Hij wist, dat er drijvers waren, die terugschrokken voor de schier onoverkomelijke moeilijkheden, de brandende, kwellende dorst, het gebrek aan voer voor de dieren en de ontevredenheid van hun volk. Hij wist ook, dat anderen, tegen beter weten in, doorgezet hadden en hun kudden hadden verspeeld doordat de duizend of meer ossen, razend van dorst, verbijsterd omdat ze uit hun vertrouwde, bekende omgeving weggevoerd waren, als een lawine van trappelende poten, met stof bedekte, zwetende lijven, kwijlende bekken, dreigend gebogen koppen over de vermorzelde lijven van de drijvers en hun paarden heen, de wildernis in vluchtten. Maar hij kon zich onmogelijk voorstellen, dat ook hem zoiets ooit zou overkomen. Door zijn onverwoestbaar zelfvertrouwen en zijn onverzettelijke koppigheid had hij nog altijd bereikt, wat hij wilde. Behalve Pete Holwerda, die pas op Elkedra Station bij hem in dienst gekomen was, hadden de blanke drijvers allemaal al jaren met Suemas Macmanus samengewerkt; ze kenden hem en vertrouwden op hem.

„Hij heeft altijd gelijk,” zei een Schot, Roscoe Macphaill. „En als hij geen gelijk heeft, heeft hij toch geluk.”

Intussen scheen de hitte van dag tot dag ondraaglijker te worden. Uitgeput hingen de zes drijvers in het zadel. Hun tong kleefde aan het gezwollen verhemelte. Bij het slikken was het alsof een scherp, kantig brok voor hun keel zat. Hun kaken deden pijn. Op hun lippen, in hun mondhoeken en op hun oogleden kleefden korsten roodbruin stof. Hun ogen zelfs waren rood ontstoken en het wit was met bloed belopen.

Als ze afstegen, liepen ze stram, wijdbeens, doorgezakt in hun knieën en met pijnlijk gebogen rug. De wolken stof, die opstegen onder de trappelende poten van het vee en de zwermen vliegen, die hen om het hoofd gonsden, werden steeds dichter. Er gingen dagen voorbij, dat ze zich het vuil niet van hun gezichten konden wassen, want het beetje water, dat ze in vaten

op een rammelende ossenkar meevoerden, moest zuinig bewaard worden. Een paar van de mannen hadden zich de huid wond geschuurd; anderen kregen gezwellen of uitslag, waaronder ze gruwelijk leden, maar geen van hen beklagde zich.

Toen ze de grote weg overgestoken waren, hadden ze het langste deel van de tocht afgelegd, maar het moeilijkste gedeelte lag nog voor hen. Een dorre woestijn van meer dan tachtig mijl scheidde hen van de bovenloop van de Victoria River, waar ze pas weer drinkwater zouden vinden. Die tachtig lange, barre mijlen moesten ze in de kortst mogelijke tijd door trekken. De Ier liet de kudde daarom een hele dag rust houden om zoveel mogelijk op krachten te komen. De beesten graasden en gingen tegen de avond vreedzaam in de luwte van de struiken liggen herkauwen. Nog eer de zon de volgende morgen boven de horizon kwam, waren ze echter alweer op weg. In de dorre steppe groeide hier en daar wat taai, zilt gras en om te voorkomen, dat ze daarvan zouden vreten, werden de beesten onbarmhartig voortgedreven, heel de lange dag door tot diep in de volgende nacht. Alleen 's middags, toen de zon op het hoogst stond en de hitte ook voor de drijvers en hun paarden ondraaglijk werd, was hun een kort ogenblik rust gegund. Aan het einde van die eerste dag hadden ze bijna veertig mijl, de helft van de afstand, die hen scheidde van de Victoria River, afgelegd.

Maar de tweede dag sleepten de beesten zich moeizamer voort met de drijvers achter zich aan en nog verder naar achteren de rammelende, wiebelende ossenkar, afgeladen met proviand, dekens, zadels, gereedschap, een kleine veldsmidse, een paar vaten water en het radio-telefonietoestel, waarmee Macmanus elke avond de naburige veefokkerijen opriep om naar de weersvoorzichten en het laatste nieuws te vragen en waarmee hij ook, ingeval van ziekte of ongeluk, dat een van de drijvers mocht overkomen, de vliegende medische dienst van Wyndham kon oproepen om bijstand te vragen van een dokter of een ambulance met verplegend personeel. Bij de ossenkar draafde

een kudde van dertig paarden, die gebruikt werden om de rijdieren van de drijvers elke drie of vier uur af te lossen.

Drijvers, paarden en runderen tobden over de laatste lange mijlen, die ze moesten doorworstelen. De zwakste dieren uit de kudde waren onderweg, uitgeput door de brandende dorst en het gebrek aan voer, al bezweken en hadden van Macmanus het genadeschot gekregen om als prooi voor de dingo's, wilde zwijnen en aasvogels in de wildernis achter te blijven. Het schuim stond de kwijlende, met een korst stof bedekte beesten op de bek. In een drafje, star voor zich uit kijkend met hun grote, wezenloos uitpuilende ogen, sukkelden ze voort in een dicht opeengedrongen troep. Geen van de dieren keek nog om, aarzelde of probeerde ook maar een ogenblik aan de kudde te ontkomen of de logge kop te buigen en de nek te rekken naar een grasspriet. De zweepen van de drijvers knalden, maar hun schelle stemmen waren allang verstomd en uit hun droge kelen wrong zich slechts nu en dan nog een schor, woest, ontevreden gegrom als van een getergd dier.

Van tijd tot tijd brak plotseling onder de zenuwachtige, opgejaagde runderen een vechtpartij los. Meestal waren het dezelfde dieren, die begonnen. Eén van hen bleef dan onverhoeds staan, de korte, logge poten schrap gezet, de gespierde nek gebogen om een ander, die argeloos langs hem kwam, zijwaarts een stomp te geven met de korte, gebogen horen. Die ander week dan even uit, keerde zich om en rende, met eveneens gebogen kop, op hem af. Met een harde, doffe slag botsten de geweldige schedels tegen elkaar op. De overige runderen sukkelden onbewogen verder in een kleine boog om de vechtenden heen. Macmanus zelf sprong uit het zadel en gleeed behendig tussen de zware, logge lijven en de deinende koppen door, soms over de dicht op elkaar gedrongen ruggen heen, tot hij aan de nauwe ruimte kwam, waar hij de aandacht van de vechtende ossen even afleidde om er dan meteen met zijn zweep op los te ranselen, zodat de verschrikte beesten elk een kant uit stoven en dadelijk weer gedwee met de kudde mee draafden. Meteen zat

ook Macmanus weer op zijn paard, altijd even waakzaam, onvermoeid. Maar steeds meer ossen vielen uitgeput neer.

Een enkele keer probeerden de drijvers zo'n beest nog op te jagen. De grote, uitpuilende en met bloed belopen ogen keken de mensen aan; de oogleden, met korsten vuil bedekt, knipperden traag; de kop met de kwijlende en met schuim bedekte bek bewoog, werd nog even opgeheven en viel dan machteloos neer. De Baas kwam en schoot het dier zonder een woord te zeggen voor de brede schedel; er ging een laatste stuiptrekking door het machtige lichaam; de hoeven groeven nog even in de dorre grond en dan strekten zich de poten; daarna keek niemand er meer naar om. De drijvers jakkerden verder door de stofwolken, die achter hen nog lang bleven hangen, over opgestoven zandbulten, door kuilen. Ze hielden hun kaken stijf op elkaar geklemd. Op hun strakke, met een masker van vuil bedekte gezichten, lag een verbeterd trek. Hun ogen gloeiden. Hun lippen, die gekloofd waren en waaraan eveneens korsten vuil kleefden, bloedden telkens. Nu en dan welde een golf van zinloze woede in hen op en wierpen ze zich als razenden op de stomme, weerloze dieren, ranselend en scheldend:

„Beesten! Tuig! Loop dan toch! Loop!” Maar dadelijk, even plotseling als zij opgekomen was, luwde hun wilde woede ook weer. In hun doffe brein dook alleen nu en dan nog smachtend de stomme vraag op:

„Hoe lang nog? Wanneer zal er, in vredesnaam, een eind komen aan deze tocht? Of wanneer komt er tenminste een eind aan deze dag?” Toen de zon in het verre Westen naar de kim neigde, dacht Pete Holwerda, die op de flank van de kudde reed, een vaag golvende lijn als een grillige wolk laag aan de lucht te zien. Hij moest die al veel langer gezien hebben, zonder dat het tot hem doorgedrongen was. Tenminste zo kwam het hem voor. Hij hield een hand boven de ogen en tuurde scherp. Zijn ogen staken. Het bloed bonsde door zijn kop. Het suisde in zijn oren. Een nieuwe stofwolk, die door de wind naar hem toe gejaagd werd, benam hem alle uitzicht. Even weifelde hij.

„Misschien heb ik me vergist . . .” bedacht hij. Maar toen het stof een ogenblik daarna optrok, zag hij het weer en nog eer hij zich er op kon bezinnen, had hij het al uitgekreten:

„Een bos! Bos en bomen vooruit!” Zijn wilde, onstuimige, juichende kreet werd door de anderen overgenomen. Op de ossenwagen stond Rosie, een jonge negerin, uitgelaten te dansen. Een kort ogenblik hielden de drijvers hun paarden in. Een schok van blijdschap en nieuwe hoop ging door de uitgeputte mannen. Bos en bomen! Dat betekende eindelijk het Victoria-dal. En in het Victoria-dal moest de rivier zijn. De rivier, waarin ze water zouden vinden, fris water. En groen gras en bloemen en bladeren. Koelte na dagen van zengende hitte. Rust na de eindeloos uitputtende vermoeienissen.

Ook de runderen schenen de bossen aan het eind van de woestijn te hebben gezien of geroken. Ze hoefden niet langer te worden aangespoord, maar renden, loeiend, de koppen opgeheven, sommige in draf, andere in galop voor de drijvers uit. Dichter en dichter kwamen ze bij de bossen in de verte. Scherper en scherper tekenden die zich af. De mannen zagen de kruinen, die zich bewogen in de wind. Ze onderscheidden de zilvergrijze stammen. Macmanus gaf bevel de kudde uiteen te jagen tot een lange, gerekte troep, want als de dieren het water roken en er in een dichte drom op af renden, zouden ze elkaar onder de voet lopen. De mannen spoorden hun vermoeide paarden aan. Ze vergaten hun eigen vermoeidheid en dorst en de pijn in hun stramme leden. Rechtop stonden ze in de stijgbeugels. Ze riepen elkaar toe. Hun zwepen knalden.

Pete Holwerda was een van de eersten, die de steile, oostelijke oever van het dal bereikten. Een manshoge, zandige oever was het en voor hem strekte zich het dal zelf uit met mulle zandbanken, rotsen, klippen, stenen, uitgedroogde plassen en geulen. Heel ver achter die zandbanken, rotsen en klippen moest de bedding zijn van de rivier en nog verder weg de andere oever van het dal. In tijden van regenval bruiste en kolkte de gele stroom, die ontwortelde bomen, kadavers van dieren en afval

meevoerde tot ver buiten de bedding. Nu staarden de drijvers met de hand boven de ogen in de hoop ergens alleen maar een plas of poel te ontdekken. Maar het licht van de ondergaande zon scheen hen in de ogen, zodat ze weinig konden zien. De eerste runderen van de kudde stortten zich al van de steile oevers en waadden verder door het mulle zand. Waar plassen of geulen waren geweest en het zand nog een beetje vochtig was, wroetten en woelden de beesten met hun hoeven en horens de grond om; ze snoven en likten het vochtige zand op.

Een mijl of drie trokken ze nog voort door het dal, achter de beesten aan jagend, die trachtten te ontkomen om ergens, ver naar het Noorden of het Zuiden, een beetje water te zoeken. Ze schreeuwden harder dan ooit, ranselden meedogenlozer dan ooit op de beesten in; ze gunden zichzelf minder dan ooit een ogenblik rust. Langzaam naderden ze de rivierbedding. Het ene ogenblik waren ze overmoedig en draafden ze hoopvol en vertrouwend voort, er vast op rekenend, dat ze daar ergens water zouden vinden om hun brandende dorst te lessen. Een volgend ogenblik sloeg de doffe angst op hen neer, angst voor de teleurstelling, die ze na alle vermoeyenissen van de tocht niet meer zouden kunnen dragen. Tot Pete Holwerda, om aan alle onzekerheid een einde te maken, zijn paard de sporen gaf en vastbesloten vooruit draafde, de kudde, de overige drijvers, de ossenkar ver achter zich latend. Onder de hoeven van zijn paard stoof het rode, mulle rivierzand hoog op. Hij kletterde over stenen, reed om rotsen heen, die uit de bedding omhoog staken, langs klippen en schaarse met taaie biezen begroeide, uitgedroogde moerasjes naar de diepere rivierbedding, een brede, donkere streep, die zich door de vallei kronkelde. Toen hij er na een korte, uitputtende ren aankwam, zag hij een enkel onopvallend plasje, meer modder dan water, waarop groene luchtballen dreven. En toen wist hij het. . . .

Een ogenblik stond hij als verslagen. Roerloos. De lucht in het Westen was helder rood gekleurd. Door de vallei gierde de

dorre zuidenwind, die steeds aanwakkerde. In de verte zag hij een paar kangoeroes op de vlucht gaan en een buidelrat schoot vlak voor hem langs. Hij maakte een verward gebaar, alsof hij met de vlakke hand het zweet van zijn voorhoofd wilde vegen en fluisterde schor:

„Niets. . . .” Toen zweeg hij. Om het even later te herhalen, alsof hij er zichzelf goed van moest overtuigen: „Niets! Geen druppel water. . . . Niets!”

Hij liet zijn paard omkeren en draafde de kudde tegemoet. Vanuit de verte scheen Macmanus hem al te zien. De oude drover riep zijn mannen bijeen. De kudde verspreidde zich en de runderen woelden weer met hun poten en horens in het zand naar water. De beesten drongen elkaar weg van de plaatsen, waar toch niets te vinden was.

„Niets! Maar in elk geval kunnen we vanavond niet verder! Laten we hier ons kamp maar opslaan! Morgen zullen we verder zien,” zei Macmanus. Pete meende een zorgelijke trek op het onverschrokken, verweerde gezicht van zijn Baas te zien. Maar diens stem klonk rustig, toen hij naar de ossenkar ging om het dichtstbijzijnde veestation op te roepen en vroeg:

„Kan ik voor één van jullie nog bericht naar huis sturen?” Geen van de mannen antwoordde. Ze dachten meer aan de moeilijkheden, die ze zelf de volgende dag zouden moeten overwinnen, dan aan hun vrouwen en kinderen in Wyndham, Port Darwin, Conclurry of wie-weet-waar. Alleen Pete Holwerda zei:

„Ja, als u wilt, stuurt u voor mij dan een telegram aan mijn ouders. U kent het adres? Wimmerah Vineyard and Fruit Company. Mount Isa. Telegrafeert u maar, dat het mij goed gaat....” Hij aarzelde even, alsof hij er over dacht er nog iets aan toe te voegen, maar besloot toen: „Nee, alleen maar, dat het mij goed gaat.”

Dat was alles, wat moeke behoefde te weten.

Moeke kreeg het telegram dezelfde avond, dat Watse thuisgekomen was. Ze maakte het open, keek het door, maar de woorden, die ze las, dwarrelden voor haar ogen. Ze moest zich inspannen en het een paar maal lezen, eer ze goed begreep, wat er in stond. Toen mompelde ze:

„Zo. . . . ja, gelukkig. Met Pete gaat het tenminste goed. . . . gelukkig. . . . Daarvoor kan ik God niet dankbaar genoeg zijn.” Meteen legde ze het op de plank in het kastje. In een warreling van gedachten en gevoelens, die haar de laatste uren bestormden, van schrik en van angst, kon ze geen klaarheid vinden. Watse was weer thuis. Maar hoe had ze hem weer thuis gekregen? Geheel van streek, buiten zichzelf.

Toen ze hem aarzelend vroeg of Stephen Leacock's ouders al wisten, wat er gebeurd was en of hij ook naar hen toe moest om het hun te vertellen, stoof hij, huilend, haast krijsend van woede op, zodat ze dadelijk zweeg, zichzelf verwijtend, dat ze er ook nog niet over had moeten beginnen. Ze moest hem eerst tot rust laten komen. Ze hoefde niet te proberen hem tot andere gedachten te brengen. Ze hoefde zelfs nog niet met hem te praten, want wat ze zei begreep hij naar het scheen niet eens. Op zijn wangen schitterde een felrode blos; zijn levendige ogen flikkerden onrustig. Ze moest hem nog niet verder vragen, hem alleen maar laten praten als hij wilde en hem gelijk geven. Ze moest ook zorgen, dat haar man en Maarten, als die thuis kwamen, hem niets vroegen, hem geen verwijten maakten, hem niet lastig vielen maar hem aan zichzelf overlieten. Ze wist Watse over te halen in het hangmatje onder de bomen op het erf te gaan liggen.

„Daar rust je uit en kun je een poosje slapen.” Ze spande het vliegengaas over hem heen, zette een tafeltje bij hem neer met een flesje vruchtensap, een doosje sigaretten, een asbak en een doos lucifers. Hij liet zich verwennen, zoals hij dat zijn leven lang al had laten doen. Toen ze dacht, dat hij op zijn gemak lag, ging ze naar het keukentje, waar ze voor de spiegel haar haren

een beetje opkamde. Ze zette haar hoed op en liep stilletjes de weg af naar de grote, groene loodsen aan de ingang van de kwekerij. Al vanuit de verte zag ze haar man en Maarten, die bezig waren van op maat gezaagde planken groente- en fruitkistjes te maken. Allebei waren ze even groot, Maarten alleen wat forser dan zijn vader. Allebei droegen ze eenzelfde blauwe, wat verschoten overall en hadden ze een strohoed op met een brede rand. Als hij een strohoed droeg in plaats van zijn gewone, platte, zwarte petje, leek Haaitze haar altijd een beetje vreemd; bij Maarten viel haar dat niet zo op.

Toen ze hem riep, maakte haar man een gebaar alsof hij de hamer wilde neerleggen, maar hij scheen zich te bedenken, hield hem in de hand en kwam langzaam, met tegenzin, naar haar toe. Het hinderde hem steeds als hij van zijn werk geroepen werd, ook als de Baas zelf dat deed. Hij liep wat doorgezakt in de knieën en het viel moeke op, dat hij met zijn gerimpeld, gegroefd gezicht veel ouder leek dan hij was, maar zijn ogen onder de borstelige wenkbrauwen stonden rustig en opgewekt en er lag een vergenoegde trek om zijn mond als bij iemand, die voldaan was over zijn werk, tevreden met wat hij bezat en verder niet veel meer begeerde. Moeke bleef bij het hek staan, alsof ze niet verder durfde gaan en wenkte hem met een driftig gebaar.

„Is er iets?” vroeg hij en even keek hij om naar Maarten, die met een half afgetimmerd kistje in de hand naar hen stond te kijken. „Werk jij maar door!”

„Ja,” zei ze, fluisterend. „Watse is terug.”

Haaitze Holwerda was daar niet door verrast. Zijn gezicht betrok even, maar klaarde ook meteen weer op.

„Zo? Is hij terug?” Hij glimlachte zelfs, verstolen en wat schamper, alsof hij zich er in stilte over vermaakte, dat het net zo gegaan was als hij verwacht had. „En?” Hij was niet eens bijzonder nieuwsgierig om meer te weten. „Het geld is zeker op?” Ook dat vroeg hij nog een beetje onverschillig.

Moeke voelde, hoe het bloed naar haar hoofd steeg. Het geld? Het geld? Zelf had ze nog niet eens aan het geld gedacht en op dat ogenblik kon het haar ook weinig schelen. Bitter weinig.

„Dat weet ik niet,” zei ze, bits. „Maar als jullie straks thuis-komen, Maarten en jij, mag je hem niets vragen. Als hij uit zichzelf vertelt, is het goed en kun je hem laten praten, maar vragen mag je niets! Hoor je, Haaitze?”

Hij keek haar aan. Hij was niet groter dan moeke, eerder kleiner en toch leek het net alsof hij altijd een beetje van boven af op haar neerkeek en zich een beetje vrolijk over haar maakte, als ze zich zo opwond, wat ze heel gauw deed. Maar om zijn mond speelde een goedge, toegeeflijke glimlach.

„Nee, nee. Dat is goed. Maak je maar niet ongerust. Ik zal niets vragen, Jel!” Het kwam zelfs niet in hem op te vragen, waarom hij Watse maar moest laten praten.

„Ze hebben een . . . een ongeluk gehad . . . met de auto,” zei moeke. Ze kwam wat dichterbij hem staan, alsof ze hulp en steun bij hem zocht. „Een ongeluk, Haaitze.”

„Zoo?” Om moeke wendde hij meer belangstelling voor, dan hij eigenlijk wel koesterde. Bij zichzelf dacht hij, dat het juist iets voor Watse was om een ongeluk te krijgen en dat het wel niet zo erg zou zijn.

„Ja, met de auto,” herhaalde ze alsof ze wel merkte, dat hij er niet erg van onder de indruk kwam. „Onze jongen is er nog goed afgekomen.”

„Zoo?” Ook dat had hij van Watse niet anders verwacht; die zorgde wel dat hij overal nogal goed afkwam.

„Maar zijn vriend . . . die andere jongen, die Engelsman, met wie hij op weg is gegaan . . .”

Hij legde beschermend zijn grote, vereelde knuist op haar schouder.

„Nou dan, Jel . . . nou dan . . . Maak je niet overstuur. Wat is er met die andere jongen, die Engelsman, gebeurd, zeg je?”

„Ja . . . die is dood,” zei moeke, heel zacht.

Haaitze Holwerda had het gevoel, dat de hele wereld plotseling in een wilde warreling om hem heen tolde.

„Dood? Dood, zeg je, Jel? Nee.... dan.... dat....” Ze keken elkaar aan, allebei met tranen in de ogen, hulpeloos als een paar kinderen, die iets moois, dat niet eens van hen was, onder hun handen kapot zagen gaan.

ZESDE HOOFDSTUK

Samen wandelden ze terug, langs de weg aan de voet van de heuvels, moeke en haar man. Haaitze Holwerda was nog even bij zijn Baas geweest.

„Want ik was er niet gerust op,” vertelde hij, nadat ze gedrukt en zwiingend een eindje naast elkaar voortgelopen hadden. „Ik was er niet gerust op, Jel. . . . een ongeluk. . . . een auto-ongeluk. . . . in zo'n land als dit. . . . Je weet immers nooit, wat daar nog de gevolgen van kunnen zijn. . . .”

Moeke had aan verdere gevolgen nog niet eens gedacht.

„Watse is er immers goed afgekomen,” meende ze.

„Ja,” gaf hij toe. En opeens een beetje wrevelig, omdat het altijd door Watse was, dat ze zorgen en moeilijkheden hadden, viel hij uit: „Als het daarbij blijft. . . . Als hij er desnoods nog met een paar gebroken armen of benen afgekomen was, dan wisten we tenminste waar we aan toe waren. Maar het kan wel veel erger worden. De politie. . . .”

Hij keek moeke haast verwijtend aan, alsof het ook haar schuld was. Zijn stem klonk wat schor en stokte telkens. Hij zocht met moeite naar woorden om haar niet te kwetsen.

Moeke liep door, de ogen neergeslagen, maar had opeens het gevoel, alsof haar knieën knikten en de grond golfde onder haar voeten.

„De politie?” vroeg ze. Haar stem klonk onwezenlijk. Het bloed steeg haar naar het hoofd. „Wat heeft de politie hiermee te maken?” voegde ze er opeens wanhopig aan toe; zo wanhopig, dat Haaitze Holwerda diep medelijden met zijn vrouw

kreeg. Even dacht hij, dat het misschien beter zou zijn geweest, als hij er niet over begonnen was, het maar voor zichzelf gehouden had.

„Ik weet niet, Jel. . . . De Baas vertelde het me. De politie zal wel een onderzoek moeten instellen en het is altijd mogelijk.... mogelijk, zeg ik, dat Watse verdacht wordt van. . . . van veroorzaken van dood door schuld.” Het was alsof hij woorden die te moeilijk waren, langzaam spelde. Moeke lachte, een kille lach.

„En geloof jij dat?” vroeg ze, vertwijfeld.

„Ik? Nee. . . . nee,” haastte hij zich haar te verzekeren. Maar meteen voegde hij er aan toe, omdat hij Watse wel kende: „Je kunt niet weten. Met Watse weet je immers nooit of alles wel waar is, wat hij vertelt.”

God wist, dat haar man gelijk had, maar zelfs tegenover Hem zou moeke haar jongen nog verdedigen, ook tegen beter weten in. En schamper vroeg ze:

„Weet je eigenlijk zelf wel, wat je zegt?” Dat prikkelde hem, maar toch zei hij nog, goedig overredend:

„Ik zèg het niet, Jel. . . . Ik zèg niet, dat hij schuldig is, maar. . . .” Verder bleven de woorden hem in de keel steken.

Moeke bleef midden op de stoffige, steenachtige weg staan en verweet hem, dat hij een vreemde was en erger dan een vreemde tegenover zijn eigen kinderen.

Hij bleef ook staan, aan de voet van de zacht glooiende heuvelhelling, waar alleen hier en daar een polletje dor gras groeide. Hoewel de zon nog stralend aan de hemel stond, zette hij zijn strohoed af. Met een grote, rode zakdoek veegde hij zich het zweet van zijn voorhoofd. Zijn verweerd gezicht was vol groeven en rimpels. Hij veegde ook met de zakdoek in zijn nek. Hij deed het met beverige, schokkende bewegingen, alsof hij zichzelf niet goed in de macht had.

Moeke voelde zich hulpeloos en in haar hulpeloosheid bedacht ze: „Als Pete maar thuis was. . . .”

„Ja,” zei haar man. „Ja. . . . als Pete thuis was. . . . Misschien

kunnen we hem een telegram sturen, dat hij komen moet.”

En dat telegram verzond hijzelf, die avond nog.

„Mr Pete Holwerda c.o. Suemas Macmanus Esq. Bubbling Wells Station Victoria River distr. N.T.”

Er kon een dag verlopen, eer Pete het kreeg, maar het zou ook wel veel langer kunnen duren, zei de postmeester, een lange, magere Engelsman, die gewoon was om iedereen voor het loket argwanend op te nemen, altijd mopperde, alsof de mensen het onmogelijke van hem vergden, maar toch ook steeds klaarstond om iedereen van dienst te zijn.

„Ja, het kan een dag duren. . . . maar ook veel langer. . . . Het is niet te zeggen.”

Dat vertelde Haaitze Holwerda toen maar niet aan moeke.

Suemas Macmanus had die morgen in het Victoria-dal tegen zijn mannen gezegd:

„Vandaag moeten we water vinden, of. . . .” En hij maakte een gebaar, dat door geen van de drijvers misverstaan werd. Niemand zei er iets op. Allen wisten, wat de Baas bedoelde en wat het zou betekenen als de runderen, dol geworden van dorst, zich plotseling om geen drijvers meer zouden bekommeren, maar in een dichte drom, met stampende hoeven en gebogen koppen, de wildernis in zouden stormen om daar de een na de ander neer te storten en onder de poten van de troep, die achter hen kwam, vermorzeld te worden. De moeizame arbeid van maanden, de ontberingen, die ze hadden geleden, zouden tevergeefs zijn geweest. Macmanus zou niet alleen zijn kapitaal verspelen, dat hij in de onderneming had gestoken, maar ook zijn goede naam als de beste drover van het gehele Australische vasteland.

Geen van allen konden ze zich iets meer dan een vage voorstelling vormen van zo'n ramp, waarover ze tot dusver alleen nog maar hadden gehoord van anderen, die er door getroffen waren en waar nu ook voor henzelf geen ontkomen meer aan scheen. Niemand durfde nog hoop te koesteren. Het leek zelfs

doelloos nog een poging te doen. Ze zouden alleen nog hun eigen vege lijf kunnen redden door de kudde in de steek te laten eer zichzelf en hun paarden onder de logge poten vertrapt werden. Maar deze gedachte kwam zelfs niet bij hen op. Het gevaar, dat ze liepen, telden ze nauwelijks. Als elke morgen jaagden ze het vee bijeen, zodra ze een kroes hete thee gedronken hadden. Vijf en twintig mijl naar het Westen lag Bubbling Wells Station, waar de dieren een weideplaats en drinkwater zouden kunnen vinden. Maar de Ier waagde het niet hen die vijf en twintig mijl door de woeste, dorre prairie te drijven. Liever trok hij door het Victoria-dal naar het Noorden in de hoop daar, ergens in de uitgedroogde rivierbedding, toch nog een waterpoel te vinden.

Door het mulle, rode zand en over de rotsachtige bodem van het dal kwam de kudde slechts langzaam vooruit en het scheen, dat de uitgeputte drijvers ook niet meer in staat waren de beesten aan te sporen. Als elke dag scheen de zon, zegend. Stofwolken stoven hoog op. Zwermen vliegen gonsden om de koppen van runderen, paarden en mensen. De bodem zelf scheen een benauwende hitte uit te wasemen. De nevel, die 's avonds en 's morgens nog boven de kim gehangen had, was weer opgetrokken en niets duidde er meer op, dat het gauw zou gaan regenen.

Ver achter de kudde schommelde de ossenkar hossend door het zand en over de stenen. Pete Holwerda had het gevoel, dat hij zijn leven lang nog niets anders had gedaan dan in hitte en stof achter een troep ossen aan jagen. Niemand bekommerde er zich nog om, dat ze 's morgens, 's middags en 's avonds hun rantsoenen half rauw vlees uit de vuist moesten opeten met een beker thee van water, dat groen was en stonk en met een paar pannekoeken, die knarsten tussen hun tanden omdat er bijna evenveel zand als meel in gebakken was. Niemand dacht nog aan het loon, dat aan het einde van de lange, moeizame trek uitbetaald zou worden of aan de premie, die ze zouden krijgen voor elke os, die behouden, goed doorvoed en goed in zijn vlees

aan de exportslagerij in Wyndham zou worden afgeleverd. Zelfs aan hun vrouwen en kinderen, hun moeders en zusters dachten ze niet meer. Allen hadden nog slechts een enkel doel voor ogen.

„De kudde verder brengen!” Het mocht kosten, wat het wilde, maar verder moesten ze. En ook al wist niemand, hoever ze nog zouden komen, toch mochten ze de taaie, verwoede strijd tegen de wildernis niet opgeven. Elke nieuwe moeilijkheid, die hun in de weg kwam, moesten ze overwinnen. Elke nieuwe tegenslag moesten ze onder ogen zien, desnoods tot het bittere einde. Aan iets anders konden en wilden ze niet meer denken. Hun bewegingen werden steeds trager; hun stemmen werden schorrer; de blikken van hun ontstoken ogen werden troebel. Wat er om hen heen gebeurde scheen steeds langzamer tot hen door te dringen. Telkens als weer een van de runderen uit de kudde neerstortte, duurde het iets langer eer Macmanus zijn revolver uit de holster nam en het beest voor de kop schoot. Telkens als een van de dieren achterbleef, duurde het ook weer langer eer een drijver het terug dreef naar de kudde. Zelfs de paarden, die elke dag nog te drinken hadden gekregen uit de watervaten in de ossenkar en die ook steeds behoorlijk gevoed waren, raakten uitgeput; alleen de beste werden 's morgens nog gezadeld, maar die moesten ook met steeds korter tussenspoelen verwisseld worden. En de mannen, die 's morgens zwijgend opgestaan waren, zwijgend hun thee gedronken hadden en zwijgend in het zadel stegen, spraken ook de verdere dag haast geen woord.

Tegen de middag van die eerste dag in het Victoria-dal riep de wagenvoerder van de ossenkar plotseling om hulp. De Baas keek om, maar scheen zich even te moeten bezinnen, eer hij begreep, wat er gebeurde. De kar moest door een plek drijfzand zijn gereden en het dubbele span ossen had de overkant bereikt. De beesten waren er zelfs in geslaagd de voorwielen van de kar er nog tegenop te trekken, maar de achterwielen zakten in de weke grond weg. Rosie, de kokkin, was van de wagen gesprongen en liep er heftig gebarend omheen. De wagenvoerder

zelf was blijven zitten en ranselde zijn span, dat tevergeefs weer op gang probeerde te komen.

Rechtop in het zadel staande keek Pete Holwerda om. Het wijde dal, de zanderige bodem met stenen en rotsen, die daaruit opstaken, strekte zich uit tot aan de verre horizon. Op de steile, eveneens zanderige oever verhieven zich de bomen met hun hoge kruinen, waar af en toe een vlucht papegaaien neerstreek. De ossenkar, die op een strook zand niet ver van de oever stond, was al tot aan de naven van de achterwielen weggezakt; het voorste eind met de korte disselboom stak schuin omhoog; de trekossen lagen met hun hele gewicht in het tuig. De wagenvoerder schold en raasde en sloeg met zijn leren zweep meedogenloos op de brede, donkere ruggen van de dieren. Rosie, die niets beters wist te doen, zette haar schouder tegen de kar en duwde mee alsof het schijntje kracht, dat ze bij kon zetten, misschien nog zou helpen. Door Pete's half versufte brein flitste de gedachte aan het drinkwater in vaten op de kar.

„Als we die verspelen, komen we zelf ook om van dorst.” Met een drukte hij zijn paard de knieën in de flanken. „Vooruit, Rover, ouwe jongen! Vooruit! Maak dat je er bij komt!”

Eenzelfde gedachte scheen ook de andere drijvers te bezielen.

„De watervaten redden!” De kar mocht in het drijfzand verloren gaan met de proviand, de dekens, gereedschappen en alles, wat er verder op geladen was, maar het water moesten ze behouden. Tegelijkertijd lieten ze hun paarden omkeren en renden ze er heen. Alleen Suemas Macmanus bleef staan, als een standbeeld, en toen Pete hem voorbijdraafde, stak hij bezwerend zijn hand op.

„De kudde!” Hij schreeuwde zo hard, dat zijn schorre stem oversloeg in een belachelijk gekrijs, maar het klonk zo dwingend en de mannen waren zozeer gewoon zijn bevelen dadelijk op te volgen, dat Pete de teugels inhield.

„Houdt de kudde in bedwang!”

„De kudde! Denk aan de kudde!” herhaalde iemand de waarschuwing.

De een riep het de ander toe. De een na de ander scheen zich te bezinnen en hield zijn paard in. De grote vos van de Schotse drijver, Macphail, steigerde en sloeg met de machtige voorpoten door de lucht, keerde op zijn achterpoten half om en rende voorbij Macmanus terug naar de flank. Ook de anderen sloegen al geen acht meer op wat er met de ossenkar verder gebeurde, maar kwamen naar de Baas, of zochten hun plaats weer op. In een paar woorden riep Macmanus het hun nog na.

De watervaten op de ossenwagen werden altijd angstvallig gesloten gehouden, want als de dorstige dieren het water roken, zouden ze er op af stormen, kar en wagenvoerder onder hun poten vertrappen en de vaten versplinteren om een paar druppels van het kostelijke vocht te bemachtigen. Maar als de kar achterover zakte op het drijfzand en de vaten er af gleden, zouden de duigen gekraakt worden en het water er uit lopen. Het zou meteen wegsijpelen in het zand, maar niet zo gauw of de ossen zouden er de lucht van krijgen.

„En als we hen dan niet in bedwang hebben. . . .” Meer hoefde Macmanus niet te zeggen. De meesten hadden het al begrepen. Ze jaagden achter de kudde aan om die zover mogelijk bij de kar vandaan te houden. De runderen waren echter intussen onrustig geworden, alsof ze merkten, dat er iets gebeurde. Sommige gingen liggen; andere staken het dal dwars over; enkele probeerden tegen de steile oever omhoog te klauteren, kwamen halverwegen, gleden weer naar beneden, groeven machteloos met hun hoeven in het zand en probeerden het opnieuw.

Suemas Macmanus reed naar de ossenkar. De wagenvoerder had de strengen van zijn span doorgesneden en jaagde de dieren ook naar de kudde. Rosie was in de wagen geklommen om tenminste haar eigen schamele bezittingen en die van de drijvers nog te redden. De drijvers zelf ranselden de runderen alsof ze geen vermoeidheid meer voelden, maar ze hadden de dieren nauwelijks bijeen of de hele vracht van de ossenkar gleed krekend naar achteren. Het linnen van de huid scheurde. De vaten rolden tuimelend over elkaar en het onderste werd ineen ge-

drukt. Op dat ogenblik rook de kudde, die onder de wind liep, het water ook al. Een huivering ging door de logge, gespierde lijven. De koppen met de met bloed belopen ogen, trillende neusgaten en kwijlende bekken werden opgeheven. Uit de diepe kelen klonk een schor, dreigend grommend geloei.

„Houdt ze tegen! Houdt ze tegen!” bulderde Macmanus. De drijvers stootten hese kreten uit. Ze lieten de paarden steigeren. Hun zware, lange, leren zwepen knalden gierend door de lucht en kwamen striemend neer op de ruggen van het vee. Maar elke inspanning was vruchteloos. Het enige wat de mannen nog konden doen was zichzelf en hun paarden in veiligheid brengen door aan de kant te springen. De denderende hoeven, deinende, bonte, vale en rode en zwarte lijven met opgeheven koppen en zwiepende staarten gleden aan hen voorbij als een golvende, kolkende, vernielende stroom onder een ondoordringbare stofwolk.

„Mijn God . . .” kreunde Macmanus, terwijl hij de teugels van zijn paard krampachtig in zijn grote, vereelde met rosse haren begroeide en met zomersproeten bedekte hand hield. Zijn sterke kaken maalden of hij iets moest doorbijten, wat te hard voor hem was. Roerloos bleef hij staan. In een groepje stonden de drijvers onder de steile oeverwal. Ze hielden hun adem in. Een klein vogeltje, dat op de tak van een boom hoog boven hen zat, tjlpte. De stofwolk dreef traag weg.

Binnen enkele seconden was de ossenwagen vernield. Planken, duigen van vaten, benzineblikken, proviandtrommels, dekens, zadels en alles, wat er verder in was geweest, was weggezakt in het drijfzand, evenals de vertrapte lichamen van een stuk of wat runderen, die er het leven bij verspeeld hadden. En nog mochten ze God danken, dat Rosie op het laatste ogenblik was ontkomen en dat geen van de drijvers door de dolle kudde vertrapt was.

Die avond had Suemas Macmanus geen radiotoestel om Bubbling Wells Station, de naaste nederzetting, op te roepen. En daarom kreeg Pete Holwerda het telegram niet, dat daar voor

hem was ontvangen. En daarom kon hij niet naar huis gaan, al had moeke hem zo graag bij zich gehad in die dagen van zorg en angst om Watse. De gedachte, dat de politie elk ogenblik kon komen om een onderzoek in te stellen naar het ongeluk, waarbij Stephen Leacock om het leven gekomen was, benauwde haar. Overdag keek ze telkens, tersluiks, de weg af en 's nachts meende ze in haar bange verbeelding, dat ze stemmen of voetstappen hoorde op het erf. Ze trachtte zichzelf wel gerust te stellen met de gedachte, dat Watse toch geen schuld aan het ongeluk kon hebben, maar in haar hart was ze daar niet zo heel zeker van. Met haar man, die al die dagen zwijgend, haast stug zijn gang ging, 's avonds laat van zijn werk kwam, thuis weinig zei en 's morgens al vroeg weer op de kwekerij moest zijn, durfde ze er niet opnieuw over beginnen. Ze wist wel, dat hij er ook onder leed.

„Maar voor hem is het toch nog anders dan voor mij; voor een vader is zoiets altijd anders dan voor een moeder.”

Ze kropte het zoveel mogelijk op. Soms brak het klamme zweet haar uit. Ze sliep geen enkele nacht meer, durfde overdag haast niet bij huis vandaan, bang dat er iets zou gebeuren terwijl ze weg was, en werd er radeloos onder. Toen ze er Watse in haar wanhoop eindelijk zelf naar vroeg, lachte die schamper.

„Natuurlijk komt de politie niet meer om een onderzoek te doen. Dat is allang gebeurd. In Eddington al, op de plaats van het ongeluk natuurlijk.”

En hoewel zijn toon zo scherp was als een mes, dat door haar gemoed kerfde, welke toch een hete golf van blijdschap in haar op. Ze had er al over gedacht naar de spaarbank te gaan om haar geld te halen, dat aan hem te geven en hem naar Townsville of waar ook heen te laten gaan, maar de angst, dat de politie hem daar evengoed zou vinden, had haar weerhouden. Ze zou hem zelfs naar Friesland gestuurd hebben als ze niet geweten had, dat hij dan eerst zelf naar de politie moest om zijn papieren in orde te laten maken. In haar wanhoop had de wereld, die soms zo verbijsterend groot kon zijn, dat ze zich er in verloren voel-

de, opeens heel klein geleken, zonder een plaatsje, waar ze haar jongen kon verbergen. Als ze met haar werk bezig was geweest, hadden haar handen soms opeens stilgestaan en had ze verwezen rondgekeken, alsof ze zich er over verbaasde, dat alles zo z'n gewone gang ging. En opeens hoorde ze, wist ze, dat ze zich nergens meer angstig over hoefde te maken. Daar was ze Watse zo dankbaar voor, dat ze hem graag alles vergaf. Ze verdedigde hem weer tegenover haar man. En toen hij weigerde, hardnekkig weigerde om eens een keer naar de Leacocks te gaan, ging ze zelf maar.

De Leacocks woonden aan de andere kant van Mount Isa, een eindje vanaf de weg naar het station in een houten barak, die er verwaarloosd uitzag, als een schuurtje, dat al sinds lang niet meer gebruikt werd. Een paar grote jongens, die wat ouder waren dan Watse, voetbalden op het steenachtige terrein achter de barak, maar lieten de bal liggen en kwamen langzaam aanslenteren, toen ze moeke Holwerda schuin over het dorre stukje land zagen komen. Ze droegen niets dan een kort, geelkatoenen broekje; hun bovenlijven waren bruin verbrand, maar hun gezichten waren bleek, vol zomersproeten en allebei hadden ze lang, golvend, glanzend rood haar, dat achterover gekamd was. Er kwam een man de zijdeur van de barak uit, een kleine, magere man, die ook niets anders droeg dan een broekje. Evenals zijn beide jongens had hij een bleek gezicht met zomersproeten, maar een borstelige, rosse knevel en van zijn haren, die waarschijnlijk eveneens glanzend rood en golvend waren geweest, was weinig meer over dan een dun, vlossig kransje rond zijn kale, gladde schedel. In zijn ene hand hield hij een teil vuil water, die hij leeg wilde gooien, maar haastig neerzette. Hij veegde zijn hand even aan zijn broek af, eer hij ze moeke toestak.

„Hallo. . . .” zei hij. „De moeder van Watse?” Hij had moeke Holwerda nooit eerder gezien, evenmin als zij hem. Alleen Stephen was een paar maal bij haar in de woonwagen geweest,

als hij Watse soms kwam halen. Toch scheen Mr Leacock moeke te kennen. Over zijn bleek gezicht gleed even een stralende glimlach, die echter ook dadelijk weer vervaagde; in zijn vriendelijke ogen lag een verdrietige, wat zwaarmoedige blik, alsof hij geheel in zijn eigen zorgen en beslommeringen verstrikt was.

„Ja,” zei moeke. En moeizaam zoekend naar woorden probeerde ze hem duidelijk te maken: „Onze jongen is een paar dagen geleden thuisgekomen. Ik wilde, dat hij eens naar u toe zou gaan om te vertellen. . . . van het ongeluk. . . . maar hij wil niet, hij kan er niet over praten, zegt hij. Het heeft hem te veel aangegrepen.” Ze bloosde, toen ze dat zei; in haar hart wist ze al, dat Watse er niet zo erg onder geleden had.

De beide jongens stonden met de handen op de rug een beetje verlegen, maar ernstig te kijken. Eén van hen knikte. De vader zei met een stem, die veel te zacht was voor een man:

„Ja, natuurlijk. Natuurlijk. . . .” Hij sprak wat gehaast en gehaast liep hij ook naar de deur, die hij dicht trok, alsof hij bang was, dat zijn vrouw, die ergens binnen moest zijn, hen zou horen. Hij vertrok zijn smal, mager gezicht tot een wonderlijke grimas en wees met zijn duim, een brede duim vol kloven en littekens over zijn schouder terwijl hij fluisterde:

„Zij, mijn vrouw, heeft er erg onder te lijden. U begrijpt wel. . . . je zoon, je jongste zoon. . . . wat dat is voor een moeder.”

Even was het, alsof hij moeke Holwerda een verwijt maakte. Ze voelde, hoe het bloed naar haar hoofd steeg en haar hart begon heftig te bonzen. Het duizelde haar. Ze wilde zeggen, dat het erg was voor een moeder om te moeten horen, dat haar zoon zo ellendig omgekomen was, maar dat Watse er toch geen schuld aan had en zichzelf niet. Maar haar stem stokte. Het was alsof haar keel toegeknepen werd.

„Is het wel goed, dat ik hierheen gekomen ben?” vroeg ze zich af. Als Watse er eens het leven bij gelaten had en Stephen was teruggekomen, zou ze hem verwacht hebben. Hoe triest het ook mocht zijn en hoe haar hart er ook door gefolterd mocht worden, ze zou hem verwacht hebben en hij had haar, woord

voor woord, moeten vertellen, hoe het gebeurd was.

De drie mannen keken elkaar verlegen aan. De vader wreef met een haast wanhopig gebaar met zijn vlakke hand over zijn kale schedel. Toen maakte moeke een beweging, alsof ze dan maar weg zou gaan omdat ze elkaar verder niets te zeggen hadden. Het tengere mannetje met zijn rosse knevel en zijn kaal hoofd begreep, dat hij haar moest vragen om binnen te komen, maar hij durfde niet en verontschuldigde zich nog eens:

„Zij, mijn vrouw . . . ik weet niet of het haar niet te veel zal aangrijpen als ze u ziet . . .”

Op dat ogenblik ging de deur van de barak weer open en kwam een dikke wat slonzige vrouw in een vale, verschoten jurk, het bruine haar slordig in slierten om het hoofd, naar buiten. Een ogenblik keken ze elkaar aan, de moeke van Watse Holwerda en de moeder van Stephen Leacock. In hun ogen lag eerst een blik van verwondering alsof ze zich elkaar anders voorgesteld hadden of als van vreemden, die elkaar troffen op een plaats, waar ze elkaar niet hadden verwacht. Toen kwam er een angstige, stomme, vragende blik in moeke Holwerda's ogen en in die van de andere moeder iets van vijandschap, van gronde-loos diepe haat en afkeer. En daarna was het alsof ze elkaar eindelijk pas goed herkenden en zich daarover verheugden. Terwijl de drie mannen een beetje beduusd bleven staan, gingen de beide vrouwen, de armen vertrouwelijk om elkaars schou-ders, naar binnen.

Toen moeke 's middags weer naar huis ging, wist ze meer van het ongeluk dan Watse haar had verteld. Ze wist, dat de beide broers van Stephen naar Eddington waren geweest voor de be-grafenis en ze had een foto gezien van het kerkhofje met een kruis op zijn graf. Ze wist, dat Watse gehuild had als een kind en een paar dagen ziek gelegen had, ziek van overspanning, van ellende, van de doorgestane angsten.

De Leacocks zelf brachten moeke thuis. Ze drukten Watse, die eerst even met zijn houding verlegen scheen, hartelijk, ontroerd

de hand en Stephens moeder omhelsde hem alsof hij een van haar eigen kinderen was.

Moeke had weer het gevoel, dat ze veel goed moest maken tegenover hem. Ze mopperde op haar man, als die er op aandrong, dat hij weer aan het werk zou gaan.

„Wat moet de jongen hier doen voor werk? Weer op de kwekerij misschien? Of in de mijnen, net als de Leacocks?”

Dat mocht Haaitze van zijn oudste zoon niet verwachten. Die was toch niet voor niets vier jaar op de ambachtsschool geweest om een goed vak te leren. De Leacocks, vooral moeder Leacock, gaven haar gelijk, dat hij beter werk kon zoeken op een fabriek. Maar ook daarvoor deed Watse geen moeite. Hij bleef 's morgens lang in bed liggen, slenterde overdag wat bij huis rond of lag in het tuintje in de hangmat onder de bomen en ging 's avonds de stad in. Als moeke er voorzichtig iets van zei, vroeg hij wrevelig:

„Ja, wat moet ik dan? Moet ik misschien thuisblijven, waar vader me scheef aankijkt?”

In het begin vroeg hij wel eens of Maarten meeging. Maar Maarten hield er niet van in de stad rond te slenteren en ging zelfs niet naar een bioscoop, ook niet, als moeke er hem het geld voor gaf.

„Want het zijn toch altijd dezelfde films die je daar ziet. Of tenminste films, die allemaal op elkaar lijken.”

Moeke verbaasde zich wel vaak over Maarten. Hij scheen de aard van zijn vader te hebben. Hij had altijd plezier in zijn werk, maar begeerde ook verder niets, praatte nooit ergens anders over en scheen zelfs nergens anders aan te denken. Sinds ze in Australië waren, had hij vooral in het begin nog wel eens een brief geschreven aan een vriend van hem in Friesland, van wie hij ook geregeld bericht terug kreeg, maar lange brieven waren het nooit; over het vreemde land, de mensen om hem heen en hun gebruiken schreef hij nooit; alleen over de kwekerij, waar hij werkte, over alles, wat daar verbouwd werd, over de machines, die ze gebruikten en, voor zover hij ervan op de

hoogte was, ook over de opbrengst en de prijzen, die er voor gemaakt werden. Ook wat hijzelf verdiende, schreef hij, maar dat vond hij toch van minder belang. Om geld bekommerde hij zich niet. Als hij vroeger op zijn verjaardagen eens een dubbel-tje of een kwartje van een van zijn ooms of tantes kreeg, stopte hij het in een spaarpot zonder er zich verder ooit om te bekommeren. Het kon hem niet schelen of moeke de spaarpot soms leeg maakte of als hijzelf er wat uithaalde om het aan Watse te lenen, van wie hij het nooit terug kreeg. Hij las niet en roken of snoepen deed hij evenmin. Soms kocht hij weleens het een of ander prul, een leren riem met een gesp, die hij mooi vond, een nieuw zakmes of een dasspeld, die hij een enkele keer droeg en dan maar opborg, want over het algemeen gaf hij niet veel om zijn kleren of om snuisterijen. Meestal zei hij, als moeke hem zakgeld wilde geven:

„Nee, hou het maar; ik heb nog genoeg over van de vorige week.”

Maar op een Zaterdagmiddag, toen hij zijn weekgeld afdroeg, begon hij er over, dat hij een spaarbankboekje voor zichzelf wilde hebben. En toen moeke hem gekscherend vroeg wat hij daarmee moest doen en of hij misschien van plan was om al gauw te gaan trouwen, antwoordde hij blozend:

„Gauw niet. . . . maar over een paar jaar zal het toch wel eens zo ver komen en dan moet ik zelf een beetje geld hebben.”

Moeke moest er om glimlachen. Of hij dan al een meisje had, vroeg ze. En opnieuw blozend gaf hij toe:

„Ja. . . . tenminste. . . . En wat zou dat dan, moeke?”

Even schrok ze. Ze had Maarten nog altijd als een kind beschouwd. Soms moest ze zich er rekenschap van geven, dat hij bijna achttien was, maar dan kon ze zich toch moeilijk voorstellen, dat hij al aan meisjes dacht of naar hen keek. Zodra ze over haar eerste, pijnlijk geprikkelde verwondering heen was, lag het haar op de lippen om te vragen, wie dat meisje was, maar ze wilde geen nieuwsgierigheid tonen. Een beetje kortaf

zei ze, dat er van een spaarbankboekje voor hem niets kon komen.

„Je weet, dat we allemaal samen sparen. . . . Watse, vader, Pete en jij!”

„Nou. . . . Watse?” vroeg hij, scherper dan ze van hem had verwacht.

Ze keek hem aan en in een opwelling van drift had ze hem graag een draai om zijn oren gegeven.

„Ja! Watse ook! Als hij weer aan het werk gaat, spaart hij ook, net zo goed als jij!” Omdat hij daarna niet verder aandrong, had ze er dadelijk spijt van, dat ze zo tegen hem uitgevallen was. Ze wilde hem naar zich toe trekken en over zijn stugge, blonde haar strelen, maar hij duwde haar hand weg.

„Nee. Schei nu uit, moeke.”

Die middag schreef moeke aan Pete. Er was zoveel, dat ze hem moest vertellen. Samen met haar man bracht ze 's avonds de brief nog naar de post. De zon ging haast onder. Er waaide een frisse wind na de benauwend hete dag. Ze gaf Haaitze een arm, wat ze al sinds jaren niet had gedaan en terwijl ze samen over de stoffige zandweg liepen, praatte ze druk, haast opgewonden. In de kruinen van de bomen rumoerden de vogels; de toppen van de heuvels gingen in de verte schuil achter een wazige, blauwe nevel. Boven de mijnen aan de andere kant van de stad hing een rookwolk, donker tegen de heldere lucht. Van heel ver weg kwam het snerpend gieren van de fluit van een locomotief. Het was bijna zoals in het begin van hun trouwen, toen ze ook vaak 's avonds na hun werk nog even een boodschap gingen doen. De wind waaide haar koel in het gezicht, dat gloeide. Ze voelde zich haast weer jong, maar toen ze uit de stad terugkwamen, was ze toch moe en neerslachtig.

's Avonds lag ze wakker, zoals altijd, tot de beide jongens thuis zouden komen. En zoals altijd hoorde ze eerst Maarten, die wat later was dan gewoonlijk. Als Watse binnenkwam, stampte hij met zijn schoenen aan door de wagen, sloeg hij met de deur,

verschoof hij de stoelen en liep hij net zolang heen en weer tot ze hem waarschuwde:

„Zou je nu niet gaan slapen, m'n jongen?”

Maar Maarten trok zelfs het tuinhekje zachtjes achter zich dicht; hij trok zijn schoenen onderaan het trapje uit, hing zijn kleren stil weg en ging zachtjes naar bed, hoewel hij wist, dat zijn moeder hem toch wel hoorde. Als ze wist, dat hij op zijn gemak lag, riep ze altijd nog even:

„Ben je daar, Maarten?” En hij antwoordde:

„Ja, moeke; ik lig al. Welterusten.”

Maar die avond vroeg ze hem ook nog, fluisterend om haar man niet wakker te maken, of hij naar zijn meisje was geweest. Ze bedoelde het een beetje plagend, maar toen hij opstond en op blote voeten voor haar bed kwam staan, zei hij ernstig, terwijl hij zijn ene hand op de hare legde:

„Ja, moeke. . . .” En hij voegde er dadelijk aan toe: „Mag ik haar wel eens meebrengen, naar huis? U kent haar wel. U vindt haar vast aardig.”

Nog eer ze zich kon afvragen, wie ter wereld dat meisje van hem dan wel mocht zijn, zei hij — en ze hoorde hem zachtjes lachen: „Margaret Leacock is het.”

„Margie Leacock,” mompelde moeke, verbluft. De kleine Margie, een sprietig, roodharig dochttertje van de Leacocks? Ze schudde het hoofd. „Nee, dat is toch niet waar? Margie is immers nog zo'n kind. . . .” Maar meteen viel haar in, dat Maarten zelf ook nog zo'n kind was.

De maan scheen door het raam van de kleine slaapkamer; buiten ruiste de nachtwind door de kruinen van de vruchtbomen en de mimosastruiken rond de woonwagen. Heel in de verte floot een nachtvogel; af en toe scheurde de kreet van een kakatoe door de stilte. „Margaret Leacock,” herhaalde moeke telkens. Het was nog maar enkele uren geleden, dat Maarten haar verteld had van zijn meisje. Maar in die uren was haar gemoed doorploegd, omgewoeld. Iets waar ze, sinds zij en haar man besloten naar Australië te gaan, allebei slechts vaag en met

terughouding aan gedacht hadden, had opeens duidelijk, afschrikwekkend voor haar gestaan. „Wat moet er van ons worden, als de jongens gaan trouwen?” In hun oude dorp hadden ze een eigen huisje, een klein stukje grond, nog wat overgespaard geld voor hun oude dag. Ze had zich daar geen zorgen hoeven te maken; ze zou daar niet afhankelijk zijn van anderen als ze zelf niet meer kon werken. In Australië hadden ze niets en niets; in de paar jaar, die Haaitze en haar nog restten, zouden ze het ook niet zo ver kunnen brengen, dat ze op hun oude dag onbezorgd konden leven. Daar zouden ze wèl afhankelijk zijn.

„Ja,” dacht moeke. „En niet alleen van onze kinderen, van onze eigen jongens. Maar ook van de vrouwen, met wie de jongens gaan trouwen. . . .” Vreemde vrouwen, met wie moeke nooit in haar eigen taal zou kunnen praten, die altijd vreemd zouden blijven, die niets wisten van het land en de streek waar moeke vandaan kwam. Telkens als die gedachte, vaag en onuitgesproken, in haar opkwam, had ze zichzelf ermee gerustgesteld, dat die dag nog veraf was. Maar nu ontviel haar deze geruststelling; nu kon ze de jaren tellen, die nog zouden verlopen, eer de jongens gingen trouwen. En Maarten, de jongste, juist het eerst. Ze had zich vast voorgenomen:

„Hij hoeft niet met dat meisje thuis te komen. . . . Ik wil haar niet kennen, het kan me niet schelen, wie het is. . . .” Ze had zelfs het gevoel, dat ze die vreemde wel kon haten. Maar nu was het opeens geen vreemde meer, maar de kleine Margie Leacock. Ze herhaalde zachtjes de naam, als van het liefste wat ze ter wereld bezat. Margie Leacock uit het oude, houten huisje aan de weg naar het station, het dochttertje van moeder Leacock, het zusje van Stephen. . . .

En eer ze Maarten die avond naar bed liet gaan, pakte ze even zijn hand. Ze drukte die niet liefkozend, maar stevig en fluis-terde:

„Natuurlijk. . . . neem haar maar eens mee naar huis. . . . Jullie hoeven niet in de stad rond te slenteren. . . .” En alsof het haar

opeens inviel, vroeg ze: „Weet Margarets moeder het ook?” „Nog niet, moeke,” zei Maarten. Hij ging op zijn knieën bij haar bed liggen, hield haar hand tussen de zijne, die al harde werkknuisten waren geworden en vertelde: „Ik wilde het jou eerst zeggen. Margarets moeder zal het wel goed vinden, denk ik. . . .”

Ze begreep hem niet, maar vroeg ook niet verder. Iets in haar zong licht en blij. Het hart klopte haar in de keel. Haar gedachten dwaalden even naar hun oude dorp, naar het verleden. Ze kon zich niet herinneren, dat Maarten ooit, zolang hij op de Ulo ging, zoals andere jongens van zijn leeftijd met meisjes gekheid gemaakt of gestoeid had. En opeens vervulde haar dat met trots.

„Hij is net als zijn vader. . . .” dacht ze. „Hij verlangt niet veel en misschien gaat er niet eens erg veel in hem om, maar trouw en eerlijk is hij en goed.”

Toen hij naar bed gegaan was, zocht haar hand die van haar man. Haast had ze hem wakker gemaakt, om het hem te vertellen, maar ze bedwong zich. Die nacht wilde zij nog de enige zijn, die het wist, die het kon koesteren en zich er over verheugen als over een goed en stil geheim.

„Morgen hoort vader het toch wel. . . .” dacht ze. En nog steeds met die rustige, blijde glimlach op het gezicht, begon ze zich er in te verdiepen, wat hij ervan zou zeggen. Misschien zou hij doen alsof hij er nauwelijks acht op sloeg. Misschien zou hij binnensmonds mompelen, dat Maarten nog te jong was. Maar het was evengoed mogelijk, dat hij eenvoudig zou vragen:

„Ja, waarom niet? Ik was ook achttien, toen ik voor het eerst met jou ging, moeke.” En zij was, buiten zijn eigen moeder, de enige vrouw geweest, die ooit een plaats in zijn simpel leven had ingenomen. Ook dat vervulde haar met stille, blijde trots. Ze schreide van dankbaarheid, maar wist het zelf niet. Dankbaar was ze voor alles, wat haar geschonken werd, zelfs in dat verre, vreemde land, waar ze zo weinig had durven verwachten. Dankbaar was ze zelfs voor de zorg, die ze had om Watse.

„Zonder hem . . . en zonder dat verschrikkelijke ongeluk hadden we de Leacocks nooit leren kennen . . . En was Maarten niet met Margaret in aanraking gekomen . . .” En bij haar verdriet om Stephen’s droeve dood, bij het niet meer kwellende, maar weemoedig smartelijke heimwee naar het verleden, kwam een weldadig gevoel van dankbaarheid. Toen ze voelde, dat de slaap haar overmande, vouwde ze de handen en bad ze zachtjes: „Uw Naam worde geheiligd . . . Uw wil geschiede . . . Uw wil, ja . . .” Nooit in haar leven had ze met meer overgave gebeden. Nooit had haar de betekenis van die woorden zo duidelijk voor de geest gestaan.

ZEVENDE HOOFDSTUK

Terwijl de onrustig woelende, met hoeven en horens in de rivierbedding wroetende kudde, dof loeiend samendrong op de plaats, waar de vernielde resten van de ossenwagen en de vertrapte overblijfselen van de bezittingen van de drijvers met de verminkte lichamen van onder de voet gelopen runderen in het drijfzand weggezonken waren, riep Macmanus, die met zijn paard aan de teugel aan de voet van de oeverrand stond, zijn mannen bij zich. Zijn verweerd, pezig gezicht met de rosse, ruige baard en de borstelige knevel en wenkbrauwen stond nog als altijd strak en onbewogen, maar zijn linkerooglid trilde onophoudelijk en als hij zijn hand ophief, beefde die. Zijn schorre stem klonk even vastberaden als anders en hij maakte niet de indruk, alsof hij niet meer helemaal zeker was van zichzelf, hoewel hij zei:

„Ik heb me vanmorgen vergist, boys!” De drijvers, die al lange jaren met hem samengewerkt hadden, keken elkaar tersluiks verrast aan om dan dadelijk de ogen neer te slaan, alsof ze zich voor elkaar schaamden.

Macmanus, Suemas Macmanus, had zich in zijn leven wel eens vaker vergist, wel vaker had hij fouten gemaakt en dit ook altijd durven erkennen, al waren ze onherstelbaar. Maar er was deze keer iets in de manier, waarop hij het zei, wat de indruk wekte, alsof hij hun om raad wilde vragen.

Roscoe Macphail, de Schot, keek Pete Holwerda aan, die naast hem stond en mompelde iets binnensmonds; een van de negers keerde zich verlegen om; een ander ging naar zijn paard, gespte

de zadeldriem los en begon daaraan iets te veranderen; Rosie, de kokkin, veegde met de rug van haar hand over haar ogen. Allen schenen te wachten op iets, wat toch niet zou gebeuren. De runderen dwaalden onrustig rond; enkele gingen liggen, maar stonden ook meteen weer op en snuffelden met kwijlende bekken over de grond; een paar oude ossen kwamen naar elkaar toe, stonden dreigend, de koppen gebogen, tegenover elkaar, de voorpoten schrap gezet; ze loeiden dof grommend.

„Ja, wat denk je, dat we dan moeten doen, Boss?” vroeg Macphaill, de oudste van de drijvers, bedachtzaam, zonder Macmanus aan te kijken. Met de punt van zijn leren laars trok hij figuren in het zand. Hij voelde, dat Rosie vlak achter hem stond en dat Pete, die wat groter was dan hijzelf, op hem neerkeek.

„Wat ik denk?” Macmanus hing de teugels, die hij in de hand hield, over de zadelknop van zijn paard. Het beest rekte de lange, slanke hals en snuffelde aan de mouw van zijn afgedragen leren vest. „We hebben geen proviand, geen drinkwater voor onszelf en onze paarden, geen gereedschap. . . . niets!” Hij verhief zijn stem en gebaardé met zijn armen, terwijl hij telkens een paar passen heen en terug liep. „Wat zouden jullie dan nog willen, dat ik dacht? Wat kunnen we nog? Een kerel, die zo oud is als ik ben, moest wijzer zijn en ergens. . . .” — met zijn uitgestrekte, gespierde arm wees hij naar het verre Zuiden — „ergens daarginds, in een huisje aan de rand van een of andere stad, gaan wonen, zich een paar gemakkelijke pantoffels aanschaffen in plaats van leren laarzen met sporen, een tuintje ompsitten en tomaten, aardappels en sla verbouwen in plaats van nog langer door de Never-Never te zwerven. . . . Ik had. . . .” Zijn stem stokte, maar opeens zweeg hij, alsof het tot hem doordrong, dat het geen tijd was voor zelfmedelijden of om zichzelf verwijten te maken of te beklagen, dat hij oud werd. En met een kort, beslist gebaar, als van iemand, die met de vuist op tafel sloeg, besloot hij:

„Ik zal zeggen, wat ik gedacht had. Maar als één van jullie

ment het beter te weten, laat hij het dan ook zeggen!" Hij keek allen, die in een kring om hem heen stonden, één voor één aan. Achter Pete Holwerda stond Rosie, het kokkinnetje, en op haar fris, jong gezicht met de dikke lippen en de schrandere ogen lag een gul, vermetel lachje. Macmanus zag het en knikte haar toe; ze knikte bemoedigend terug.

„Right-o, Boss!" mompelde Macphail.

De drover wachtte nog een ogenblik. Toen begon hij:

„Laten we beginnen met wat we vanmorgen al hadden moeten doen." Rosie keek hem de woorden van de lippen. Ze was op een steen gaan zitten en trok haar kort, vaal geworden rokje over de knieën om daarna haar handen in de schoot te leggen. De wagenvoerder, een grote, forse neger, die naast haar stond, knikte haar opgewonden toe. Het leek opeens alsof het toch zo erg niet was, dat de ossenwagen vernield, het drinkwater verloren was gegaan, dat er maar geen regen kwam en ze te ver van Bubbling Wells Station waren om de kudde daarheen te drijven. Pete Holwerda streelde de nek van zijn paard, dat de kop over zijn schouder stak. Hij voerde het beest een klontje suiker; hij had altijd een paar klontjes in zijn zak.

Roscoe Macphail verjoeg de vliegen, die hem om het hoofd gonsden, met een grote, gescheurde zakdoek, die lang geleden blauw geblokt was geweest, maar vaalgrauw was geworden van het vuil.

De Ier herhaalde:

„Laten we dan nu beginnen met wat we vanmorgen dadelijk hadden moeten doen, boys!" Hij haalde een pakje tabak uit zijn zak en begon van een smerig, beduimd vloetje een sigaret te draaien. Hij kon dat heel handig, zonder meer dan zijn ene hand te gebruiken. „In plaats van verder te trekken, hadden we de kudde hier moeten laten. En dat zullen we dan nu nog doen. Ik zelf blijf er bij met twee van de drijvers. Met z'n drieën kunnen we de dieren wel bij elkaar houden, zolang ze tenminste niet onrustiger worden dan ze nu zijn. . . ." Zijn stem klonk weer zelfbewust, zoals ze dat van hem gewoon waren. Maar

aarzelend viel hij zichzelf nog in de rede: „Of dachten jullie van niet?” Onzeker dwaalden zijn ogen over de vlakke, de barre, doodse vlakke, waar troepjes runderen zich overal verspreid hadden, enkele nog snuffelend over de grond in een laatste wanhopige poging om een slok water of tenminste wat vochtig zand te vinden. Andere lagen bij elkaar, te uitgeput en te moedeloos ook om de vliegen te verjagen, die in dichte zwermen op hen neerstreken.

„Met z'n drieën, ja!” stemden allen toe, hoewel niemand er in zijn hart van overtuigd was.

„We hebben dan nog zes man over, en Rosie,” vervolgde Macmanus. Om het een of ander keken ze toen allemaal naar Rosie, alsof het beslissend was, dat ze haar bij zich hadden. De gulle, bemoedigende lach op haar gezicht werd nog breder. „Dus met zeven zijn we dan,” herhaalde de drover. „Als we vanmorgen, toen we nog schoppen hadden, met z'n allen waren begonnen te graven, hadden we misschien een vijver kunnen maken, groot genoeg voor de ossen om te drinken. Maar nu hebben we geen schoppen meer!” De schoppen en bijlen lagen met al het andere gereedschap, dat in de ossenkar was geweest, met gebroken stelen, verbogen, vertrapt onder de hoeven van de runderen, in het drijfzand. „Het enige, wat we nu nog kunnen doen, is twee man naar Bubbling Wells Station te sturen om een auto met een voorraad proviand en een paar vaten water voor onszelf en de paarden. Twee van de anderen rijden door de rivierbedding naar het Zuiden en twee naar het Noorden om water te zoeken. En God geve, dat jullie. . . .”

Nog eer hij uitgesproken was, zaten de mannen en ook Rosie al te paard. Het was al avond, de maan scheen bleekrood door de nevels, die boven de horizon hingen en de bossen langs het Victoria-dal stonden donker tegen de schemerige lucht, toen Pete en Mac Roscoe, die naar het Zuiden waren geweest, terugkwamen met het bericht, dat ze op nog geen vier mijl afstand in de bedding van de rivier een poel hadden gevonden, waarin water genoeg was om de kudde een week lang te laten drinken.

Midden door de rivierbedding verhief zich daar een rotswand, schuin aflopend naar het Noorden, maar steil in het Zuiden. Waar de stroom van de rivier in de regentijd tegen die steile zuidelijke wand spoelde, was de bodem uitgehold tot een diepe poel. De kudde moest er in een wijde boog omheen gedreven worden, want als ze vanuit het Noorden kwam, zouden de ossen, zodra ze het water roken, zich als een lawine van de steile rotswand werpen, de achterste de voorste opdringend en van de bijna achthonderd runderen zouden de meeste verpletterd neerstorten en slechts enkele in leven blijven.

Toen Pete en Roscoe met die tijding kwamen, was dadelijk het hele kamp in rep en roer. De beide drijvers, die naar het Noorden waren gereden om water te zoeken, werden dadelijk teruggeroepen. Alles, wat geweest was, scheen zich samen te trekken in dat ene ogenblik en de ene gedachte: „Als het ons gelukt, is de kudde gered!” Macmanus zat weer te paard alsof hij met het beest vergroeid was en leek weer geheel de oude. Pete Holwerda reed weer op de flank van de kudde, zoals hij dat al die weken gedaan had. De wind was dadelijk na zonsondergang gaan liggen en dat maakte het gemakkelijker, omdat de runderen dan niet zo gauw de lucht van het water kregen. De Baas hoefde geen bevelen te geven; ieder wist, wat er van hem verwacht werd. Juist toen de kudde tegen de steile wal van het dal op gedreven werd, kwamen Rosie en de wagenvoerder, die samen naar Bubbling Wells Station waren geweest, terug met een vrachtauto, waarop een paar vaten water en een kist proviand, maar niemand dacht er aan eerst nog iets te eten of te drinken. Toen de auto onder de bomen op de oever van het dal gereden was, sprongen ook Rosie en de wagenvoerder te paard om de kudde te helpen drijven. Rosie vertelde, dat Bubbling Wells Station Macmanus radiotelefonisch opgeroepen, maar geen gehoor gekregen had; er was daar een telegram binnengekomen uit Mount Isa, dat ze de drover gaf; deze stak het evenwel in zijn zak, zonder zich ook maar de tijd te gunnen om het in te zien of te kijken voor wie het bestemd was.

De mannen hadden de laatste twee en zeventig uur slechts weinig rust gehad, maar geen van hen zou toegegeven hebben, dat hij zich vermoeid voelde of hongerig was of zelfs maar dorst had. Macmanus had inderhaast een sigaret gerold; Roscoe trok een handvol bladeren van een struik en kauwde er op; Pete Holwerda had een van de klontjes suiker, die voor zijn paard bestemd waren, in de mond gestoken.

Ze hielden de teugels in de linkervuist geklemd en lieten met de rechterhand de zweep gieren. De dorstige runderen lieten zich met moeite opjagen van het koele zand in de rivierbedding en schuifelden traag voort. Spookachtig bewoog de troep zich in het valse maanlicht en het licht van de flonkerende sterren over de donkere prairie, op een afstand gevolgd door troepen dingo's, die een prooi schenen te ruiken. Toen een van de drijvers een os die te ver achterbleef naar de kudde wilde jagen, keerde het beest zich tegen hem; hij gaf een snerpande kreet en vloekte:

„Dat kreng heeft me gestoten!” Pete Holwerda, die dadelijk bij hem was om te zien of hij hem misschien kon helpen, zag in het maanlicht de leren broek, die op de linkerzijde opengescheurd was, vochtig rood worden. Maar de man scheen geen pijn te hebben of tenminste niets te voelen, zodat niemand er verder ook acht op sloeg, want in dat laatste, beslissende uur was er alleen de kudde, waaraan ze moesten denken.

Na een mijlen lange tocht in westelijke richting gaf de Baas eindelijk bevel af te buigen naar het Zuidoosten, terug naar de bedding van de rivier en het scheen, dat de ossen zich gewilliger lieten drijven. De kansen, dat ze er in zouden slagen om de dieren behouden bij de waterpoel te brengen, werden groter; de hoop in de harten van de drijvers werd levendiger. Tot Macmanus plotseling bleef staan, zijn vinger nat maakte en omhoog stak, even verschrikt rondkeek en toen uitriep:

„Wind! Er steekt wind op uit het Zuiden!” Billy, een oude neger, die het dichtst bij hem reed, bleef eveneens staan. Ook hij stak zijn vinger op, snuffelde als een dier, dat een spoor rook en bevestigde:

„Wind! Ja! Zuidenwind!” Hij riep het niet hard en toch schenen al de andere drijvers het te horen. Allen hielden hun paarden in. „Wind! Zuidenwind!” Wind, die de reuk bracht van het water! Eerst nauwelijks merkbaar, maar snel aanwakkerend, ritselend door het dorre prairiegras en de struiken, ruisend door de kruinen van de bomen. Een ogenblik stond iedereen roerloos, alsof niemand nog de moed en de macht had om die nieuwe tegenslag te dragen. Tot Rosie's schelle stem door de nacht krijste:

„Terug! Boys, drijf de kudde terug! Laat ze teruggedrijven, Boss!” Zelf was ze de eerste, die op de runderen in draafde, met de zweep op hun logge lijven ranselde, kreet en gilde. Dadelijk volgden de anderen haar voorbeeld. De Baas zelf rende tot midden in de kudde. Even was er verwarring; een deel van de runderen liet zich gedwee terugjagen; andere zetten zich schrap, bogen, dof loeiend, de koppen en dreigden met de zware, gebogen horens zich te weer te stellen tegen de steigende paarden zonder zich te bekommeren om de snerpende zweepslagen, die op hen neerstriemden. De mannen schenen er in te zullen slagen de troep verder naar het Westen, weg van de rivier te drijven, toen een paar grote, vaalrode ossen, die gewoonlijk aan de spits liepen, de koppen omhoog staken, de met een korst vuil bedekte neusgaten trillend wijd opensperden en kort grommend zich omkeerden om dadelijk, in een woeste galop, recht op de rivier af te rennen, meteen gevolgd door de gehele kudde zich om niets of niemand meer bekommerende beesten.

Nog eer de drijvers goed en wel begrepen hadden, wat er gebeurde, stonden ze verlaten in de nacht. Nog een enkele kans was er om de kudde te behouden; ze moesten de steile rotswand bij de poel bereiken, eer de razende runderen daar kwamen. De mannen wisten het, zonder dat het hun gezegd werd. En zonder dat het hun gezegd werd, galoppeerden ze er heen. Niemand had ooit gezien, dat Suemas Macmanus zijn paard sloeg, maar die nacht ranselde hij het beest met de korte steel van zijn

zweep op de schoften. Het sprong verschrikt naar voren en schoot dan als een weerlicht weg. Dadelijk volgden de anderen, Rosie gillend en krijtend, de mannen verbeterd zwijgend. Ze draafden de voortstormende kudde voorbij en lieten haar achter zich; ze sprongen over stenen en kloven, galoppeerden door bosjes en struiken. De wind, die hen zo verraderlijk overvallen had, suisde hen om de oren. Vaag en ver achter zich hoorden ze het dreunend stampen van de duizenden zware hoeven van de kudde, dat vager en vager werd. Bijna een half uur eerder dan de runderen waren ze bij de rotsketen, waar ze uit de zadels sprongen. De verhitte, kuchende paarden werden haastig afgetuigd en zochten, langs de rotswand dravend een plek, waar ze het water in de poel konden bereiken.

Hijgend en weer geheel zeker van zichzelf, alsof hij wist, dat niemand beter dan hij hier bevelen kon geven, legde de Baas zijn mannen uit, wat hun te doen stond.

„Hier de toegang tot de rotsen afzetten! Voor een man te paard zijn de ossen niet bang, maar als we hen te voet tegemoet gaan, kunnen we ze misschien tegenhouden. Misschien deinzen de voorste terug, als ze vlak bij ons komen. Doen ze dat niet, dan schieten we ze neer en zullen de andere, die achter hen aankomen, misschien afgeschrikt worden. Gelukt ons dat, dan is de kudde behouden. Gelukt het ons niet, dan. . .” Hij haalde de schouders op. Als alles, wat in het menselijk vermogen lag, gedaan was, was hij bereid de nederlaag te lijden. Alleen waarschuwde hij de drijvers, dat het hun leven kon kosten. „Jullie moeten dus weten, wat je doet! Ik dwing niemand. Ik zal er niemand een verwijt van maken, als hij zich terugtrekt!”

Een ogenblik bleef het stil, alsof ieder zich er goed rekenschap van gaf, wat hem te wachten stond. Toen werd die stilte verbroken door een verward gemompel van de mannen, die zich verspreidden tot een lange linie en zo, in een drafje, de aanstormende kudde tegemoet trok. Nog eer de voorste ossen in het vale licht van de maan te herkennen waren, voelde Pete de grond onder zijn voeten daveren en dreunen. De kudde was

uiteen gelopen; de zwakste dieren waren het verst achtergebleven; de sterkste liepen in een kleine drom aan de spits. Helemaal voorop draafden nog steeds de beide vaalrode dieren, die de drijvers op de lange tocht al meerdere malen last veroorzaakt hadden.

Als op bevel bleven de mannen staan. Pete zag, hoe de Baas zijn karabijn aan de schouder zette en mikte.

De meesten van de drijvers hadden al vaker de dood onder ogen gezien. Er waren onder hen, die aan het leven ook weinig hechtten. Toch klopten hun harten heftiger. De spanning was schier ondraaglijk. In de verte hinnikte een van de paarden en Pete moest er opeens aan denken, dat ook het paard, waarop hijzelf pas kort geleden nog gereden had, tenminste in veiligheid was. Even flitste hem de gedachte aan thuis door het brein. Toen knalde een schot en dadelijk daarna een tweede. De beide vaalrode ossen renden nog even door; daarna zakte een van hen langzaam door de knieën en hij boorde zijn horens in de dorre grond; de ander viel als een blok op z'n zij. Van de aanstormende kudde vielen de voorste uit, als een stroom, die tegen een steenbonk botste, maar de volgende draafden al over de logge lichamen heen.

Star keken de mannen in de lange rij voor zich uit. Iemand riep om Rosie; geen mens wist op dat ogenblik, waar ze was — of ze zich bij de paarden in veiligheid had gebracht of ook met hen in de rij stond. Ze wendden hun ogen niet af.

„Rosieieieie!” werd er nog eens geroepen; niemand keek en niemand gaf antwoord. Op hetzelfde ogenblik knalde ook alweer een schot.

Pete had opeens een hevige behoefte om een pijp aan te steken en nog eenmaal een trekje te doen, eer de aanstormende kudde over hem heen zou razen. Een vaag glimlachje speelde om zijn mond, alsof hij zich ermee vermaakte, dat hij op zo'n ogenblik geen andere begeerten meer had. Het leek zelfs niet dwaas, dat hij de oceaan over gestoken en naar dat verre land gekomen was, om in de prairie de dood te vinden, terwijl hij evengoed op

de kwekerij bij Mount Isa of op een fabriek in de buurt van Townsville had kunnen blijven. Het bekommerde hem niet, dat moeke voortaan alleen de zorgen en de moeilijkheden zou moeten dragen. Hij had gedaan, wat hem het beste leek en God zou het hem niet euvel duiden, als hij zich soms vergist had. Het enige, wat nog van belang scheen, was dat hij een pijp wilde opsteken. Maar terwijl hij, in zijn ene hand een revolver, waarmee hij waarschijnlijk niet eens zou kunnen schieten, omdat hij het nooit eerder gedaan had, met de andere hand in zijn zak tastte, drong het tot hem door, dat hij zelfs geen tijd meer zou hebben om zijn pijp te stoppen. Op geen vijftig meter voor hem uit kwam de woeste, loeiende, brullende, stampende horde met gebogen koppen, zwiepende staarten, kwijlende bekken en dreigende horens.

„Stampede,” dacht hij. Dit was, wat de drijvers een stampede noemden, een stormlopen van dol geworden runderen. Er waren bejaarde drijvers, die nog nooit een stampede meegemaakt hadden. Hij, Pete Holwerda, moest het al meemaken op zijn eerste tocht door de prairie. En hij was niet angstig. Hij wist, dat hij niet angstig was, al klopte zijn hart heftig, al beefden zijn handen en knikten zijn knieën. Hij dacht er alleen aan, dat hij het waarschijnlijk nooit aan iemand zou kunnen vertellen, maar dat hinderde hem niet.

Roerloos stond de rij mannen. Zonder dat ze het zelf wisten, hielden ze de adem in. Niemand vroeg zich af, of de dieren zich zouden laten tegenhouden. Ieder wist alleen voor zichzelf, dat hij moest blijven staan, wat er ook mocht gebeuren.

De voorste runderen hielden hun draf in; de achterste drongen op. Bij het licht van de maan onderscheidden de drijvers duidelijk de met bloed belopen, uitpuilende ogen.

„Blijven staan!” Het hamerde in hun hersens. Elke zenuw van hun lichaam was tot het uiterste gespannen. Ieder kon nog alleen aan zichzelf denken en aan niets of niemand anders dan zichzelf. En zichzelf geweld aandoen, om te voorkomen, dat hij zich zou omkeren en weglopen, lopen, lopen, zonder op of om

te kijken, ergens heen, waar hij veilig zou zijn voor de dreigende dood.

Een brede, dichte, donkere wal van koppen, lijven, poten, horens schoof op hen toe. Enkele van die koppen waren afgewend, alsof de beesten de starre blikken van de mannen niet konden verdragen. Poten zetten zich schrap, maar de achterste van de kudde bleven onweerstaanbaar opdringen, alsof ze door een macht, buiten zichzelf om, voortgestuwd werden. Tot nog eens schoten knalden — twee, drie, vier . . . zeven, acht. En na een angstig ogenblik van drukkende stilte een negende. En meteen smeed de Baas zijn karabijn neer, alsof hij die toch nergens meer voor kon gebruiken, een nutteloos ding, dat hem alleen nog maar hinderde. Met een haast belachelijke beweging sprong hij vooruit. Hij zwaaide met zijn armen, als iemand, die een troep mussen opjaagde. Dadelijk deden de anderen het ook. Schreeuwend, zwaaiend sprongen ze op de beesten toe, klein en nietig tegenover de grote, donkere kudde. Schril klonken hun stemmen boven het doffe rumoer van de stampende hoeven en het schorre loeien. Nog meer runderen hielden stil, zetten zich schrap, drongen terug. Een paar keerden om . . .

Het was alsof elk levend wezen in de prairie angstig toekeek en luisterde en wachtte in een beklemmende, drukkende spanning, die plotseling verbroken werd door de schaterende lach van Rosie. Toen wisten ze het allemaal; enkelen fluisterden het heel zacht; anderen schreeuwden het uit en de Ier liepen de tranen langs de ongeschoren, vuile wangen:

„We hebben het gewonnen! Ook deze keer hebben we het nog weer gewonnen!” Nadat de voorste runderen zich omgekeerd hadden, wemelde de kudde een kort ogenblik razend door elkaar, besluiteloos, tegen elkaar opbotsend en elkaar verdringend. Eer de dieren tot bezinning konden komen, dreven de mannen hen al rond de rotsen naar de zacht glooiende zuidelijke oever van de poel, waar ze zich in het water stortten, dat kolkte en bruiste en borrelde over de logge lijven, waar ze zich vol slobberden om eindelijk, moeizaam, traag maar voldaan

weer tegen de kant op te klauteren en ergens te gaan liggen tot de nieuwe dag zou aanbreken.

„Ook deze keer hebben we het weer gewonnen,” knikte Macmanus, lachend. Zelfs hij was opgewonden van vreugde. Hij voelde zich weer de oude, die tegen elke taak opgewassen was. Hij tastte in zijn zak naar het pakje tabak, voelde een papiertje, dat Rosie hem gegeven had, toen ze met de auto van Bubbling Wells Station kwam, haalde het er uit en bekeek het. Het was doorweekt van zweet; hij kon nog zien, dat het een telegram was geweest, maar de met blauw potlood geschreven woorden waren niet meer te ontcijferen. „Nou ja,” zei hij, schouderophalend, alsof het er ook niet op aankwam. „Het zal wel niet zoveel bijzonders zijn geweest.” En onverschillig smeet hij het in de poel, waar het water troebel was geworden. Toen keek hij rond, alsof hem iets in de zin kwam en hij vroeg:

„Zijn we er allemaal? Rosie? Macphail? Andersen? Holwerda?” Hij noemde hun namen, één voor één. En ieder op hun beurt antwoordden de drijvers:

„Ja!” Alleen Pete Holwerda antwoordde niet. De Ier herhaalde het nog eens:

„Pete!? Waar is Pete?” En ontzet keken ze rond, toen Pete zich ook daarna nog niet meldde.

ACHTSTE HOOFDSTUK

In een lange, schuine rij schuifelden de vrouwen en meisjes met hun schoffels door de rulle aarde tussen de tomatenplanten. Hun kleurige rokken wapperden in de zoele wind; de zon brandde op hun ruggen en de grote witte strohoeden die ze droegen; onder hun voeten stoof het zand op. Hun klare stemmen en een klaterend gelach schalden over de akkers als ze riepen tegen elkaar of tegen de mannen, die de hoge, ijzeren lorries en kruiwagens over de brede, verharde middenpaden van de groen geverfde loodsen en kapschuren naar het komkommerveld reden. Nu en dan legde een van hen haar schoffel neer om haastig een kroes hete thee te drinken uit de zwart geblakerde ketel, die aan een spit boven een laag brandend houtvuur hing.

Toen ze aan het eind van een lange akker kwamen, keek moeke, die vooraan ging in de rij, even met de hand beschuttend boven de ogen naar de witte woonwagen in de verte aan de voet van de heuvels, half verscholen tussen het dichte loof van de vruchtbomen en de mimosastruiken. En opeens, als in een flits, drong het tot haar door, dat ze al heel lang niet meer zo gretig naar de Nieuwe Dokkumer courant greep als die door de brievenbesteller was gebracht; dat sommige herinneringen van het verleden begonnen te vervagen en dat het haar niet meer hinderde als Maarten soms onverschillig, onachtzaam sprak over het dorpje in Friesland, waar ze vandaan gekomen waren. De wereld om haar heen was licht en ruim. En het leven was er goed.

Van Pete had ze bericht gekregen, dat hij in Wyndham in het hospitaal lag. Hij had zijn ene been een beetje gekneusd; hoe dat gebeurd was, zou hij wel vertellen, als hij thuiskwam, maar ongerust behoefde ze zich niet te maken, schreef hij. En omdat het Pete betrof, deed ze dat ook niet. Wel hinderde het haar, dat Watse nog altijd doelloos rondliep, 's morgens in bed bleef tot zijn vader, Maarten en zijzelf naar hun werk waren en 's avonds, meestal tot diep in de nacht, in de stad rondslingerde. Van de storekeeper in Mount Isa had ze gehoord, dat hij dobbelde en speelde, maar zelf hield hij vol, als ze hem ernaar vroeg, dat het niet waar was. Hij werd van dag tot dag ontevredener en scheen maar geen werk te kunnen vinden, dat hem naar de zin was. Tegen Maarten had hij gezegd, dat hij van plan was weer in de handel te gaan. Ze ergerde zich aan die uitdrukking; het deed haar altijd denken aan leunders en kermisklanten, die van huis tot huis, van deur tot deur liepen met garen en band, iets wat de mensen beter en voordeliger in de winkel konden kopen. Het plan van Stephen Leacock en hem was wel goed geweest, beweerde hij, maar de wagen, die ze hadden, deugde er niet voor. Het ene ogenblik had er iets gehaperd aan de remmen, het volgende ogenblik sprong er een van de banden, brak er een rem of raakte de benzineleiding verstopt.

Moeke begreep wel, waarom Watse dat aan zijn broer vertelde. Vroeger, toen ze allebei nog klein waren, begon hij er ook altijd met Maarten over als hij iets wilde hebben en het zelf niet aan moeke durfde vragen. Maarten drong dan net zo lang bij haar aan tot ze Watse zijn zin gaf. Dat deed hij nu niet meer. Hij bracht het wel aan moeke over, maar haalde er zijn schouders bij op en zei:

„Watse denkt, dat je nog eens weer geld van ons spaarbankboekje zult halen om hem te helpen. Maar ik deed het niet, als ik jou was, moeke.”

„Nee,” zei moeke. „Ik doe het ook niet. Ik mag het niet doen. Het zou tegenover je vader en Pete en jou niet verantwoord zijn. En ik denk er ook niet aan!”

Ze nam zich dat heel kordaat voor, maar was er voor zichzelf niet zeker van, dat ze zich wel aan dat besluit zou houden. Ze zocht Watse te veel te verontschuldigen, bedacht voor de zoveelste keer, dat ze hem niet kon dwingen om op de kwekerij te gaan werken en dat het niet gemakkelijk scheen te zijn om geschikt werk te vinden op een fabriek, tenminste niet op één van de paar machinefabrieken, die er in Mount Isa waren. Ook was het mogelijk, dat Watse gelijk had en er met een reizende winkel wel iets te verdienen was. De storekeeper, die ze ernaar vroeg, verwierp die mogelijkheid tenminste niet geheel en al. In het Noordelijk Territorium, honderden mijlen ver over de grens van Queensland, moesten nog nederzettingen zijn zoals die in de buurt van het Torens Meer, waar opaal gedolven werd, kostbaar, lichtblauwe doorschijnende edelstenen, waarvan een enkele soms een kapitaal opracht. De mensen daar woonden niet in huizen, maar in onderkomens, in bunkers, die ze uitgegraven hadden, want materiaal, hout om huizen van te bouwen was er niet eens; ze hadden aan alles behoefte en wie met een flinke truck met trailer langs zulke nederzettingen kwam, kon misschien een bestaan vinden met de verkoop van huishoudelijke artikelen, eenvoudige maar praktische dingen.

„Maar dan moet je geen oude, afgedankte auto hebben, maar werkelijk een oplegger, die als winkel ingericht is. De mensen, die er binnenkomen, moeten de koopwaar kunnen bekijken. En dan is er meer nodig dan een honderd of tweehonderd pond!”

Watse zelf, met wie ze er ook over praatte, beweerde, eerst stug en terughoudend, dat hij iemand kende.

„Een vent uit Conclurry, die een rijdende winkel heeft. Voor vijfhonderd pond kan ik als deelgenoot bij hem in de zaak komen. En hij garandeert, dat we gemakkelijk elk jaar een paar duizend pond kunnen verdienen.”

Moeke schrok van het bedrag, dat hij noemde. Vijfhonderd pond? Maar toen ze er een paar dagen over nagedacht had, leek het toch al niet meer zo buitensporig hoog.

„Je hoeft het niet van de spaarbank te halen,” zei Watse. „We

kunnen het ergens van een andere bank lenen.”

Zelf had moeke, toen ze pas getrouwd was, zich jarenlang het allernodigste ontzegd om een paar honderd gulden over te sparen. Toen er eens een huisje te koop was met een klein stukje grond ergens in de Woudstreek achter Dokkum, konden ze dat krijgen, als ze een hypotheek namen, maar Haaitze en zij hadden het niet aangedurfd. Ze waren er allebei huiverig voor geweest om geld op te nemen van een bank en voor de rente en aflossingen, die elk jaar opgebracht moesten worden. Maar in Australië scheen alles anders te zijn dan het vroeger in Friesland was. Er werd meer verdiend, veel meer, maar ook meer uitgegeven en de mensen schenen er anders over geld te denken. Moeder Leacock vertelde haar van mijnwerkers, die een auto kochten op afbetaling. Watse wist van iemand, die een huis liet bouwen, toen hij nog maar nauwelijks genoeg geld had overgespaard om de eerste termijn te kunnen betalen.

En eindelijk ging moeke, schoorvoetend, eens naar een bank in Mount Isa, waar ze hoorde, dat ze wel geld kon opnemen, maar bezittingen moest hebben, als onderpand, of anders solide borgen moest stellen. Alles wat ze bezat was haar spaarbankboekje en wie ze zou moeten vragen om borg voor hen te staan, wist ze niet. Maar Watse lachte haar uit en zei schamper, alsof hij van zijn moeke ook niet anders verwacht had dan dat ze het verkeerdt zou aanpakken:

„Je had bij een particulier het geld moeten vragen!” Hij noemde namen, ook die van de eigenaar van een klein logement aan de rand van de stad. „Als je naar hem gaat, kun je zoveel krijgen, als je wilt hebben.”

Moeke had het gevoel alsof ze begonnen was aan iets, waarmee ze niet gemakkelijk meer zou kunnen ophouden. Tevergeefs trachtte ze zichzelf gerust te stellen met de gedachte, dat ze natuurlijk met haar man zou overleggen als ze eerst wat meer inlichtingen had ingewonnen. Overdag onder het werk dacht ze er weinig aan, maar 's nachts lag ze er over te tobben, dat ze voor Watse geen schulden mocht maken en dat hijzelf maar

aan het werk moest gaan om het geld te verdienen, dat hij nodig had. Ze werd er prikkelbaar van, meende dat haar man al wel iets vermoedde, al sprak hij zich er niet over uit en antwoordde hem bits, als ze maar meende, dat hij ergens op zinspeelde.

In het begin van hun trouwen had Haaitze vaak dagenlang lopen mokken als moeke om een kleinigheid driftig werd en zo bits uitviel. Later was hij er aan gewoon geraakt, had hij bij zichzelf gedacht, dat ze het zo kwaad niet bedoelde en liet hij haar rustig haar gang gaan. Nu nam hij haar korzelige uitvallen goedmoedig op en vroeg hij zich niet eens af, wat het kon zijn, dat haar weer hinderde.

Als ze alleen was, haalde ze telkens het spaarbankboekje voor de dag, telde ze na, wat er op stond, rekende ze uit, hoeveel ze er de volgende maand weer bij kon laten schrijven en borg het dan weg met het vaste voornemen er niets van af te halen. Maar toen ze eindelijk besloten had eens naar de logementhouder te gaan, die Watse had genoemd, stopte ze het boekje toch in haar tas.

Het logementje stond in een stil straatje; het was het laatste op de hoek van de weg naar het station. Moeke was er verschillende keren langs gekomen, als ze naar de Leacocks ging en had dan steeds gedacht, dat het een kroegje was. Onder de vervallen, vervelozе, houten veranda stonden een paar wrakke, houten tafeltjes en bankjes; de hoge deur, aan de bovenkant van glas, stond altijd wijd open en voor de ingang hing een groezelig gordijn tot op de grond; de lucht van sterke drank, bier en tabaksrook walmde naar buiten.

Een paar mannen stonden of zaten er met opdringerige stemmen luidruchtig te praten en af en toe hoorde ze iemand schor lachen. Ze liep er eerst aarzelend voorbij, alsof ze ergens anders moest zijn. Toen viel haar in, dat ze moeder Leacock had kunnen vragen om met haar mee te gaan en ze ging er heen, maar vond niemand thuis. Op de terugweg liep ze, treuzelend en omkijkend het logement voorbij. Ze verbeeldde zich, dat een paar vrouwen aan de overkant van de straat haar nakeken en zacht-

jes onder elkaar begonnen te fluisteren. Het liefst zou ze doorgelopen zijn naar huis. Maar omdat ze zich daar toch ook voor schaamde, liep ze haastig het hekje binnen. Ze kreeg het benauwd en liep alsof ze opgejaagd was. Terwijl de drie houten treden van het wankel trapje naar de veranda kraakten onder haar voeten, mopperde ze binnensmonds, dat Watse beter zelf had kunnen gaan. Die gedachte bleef in haar hoofd hangen. Van verlegenheid veegde ze telkens haar rood, bezweet gezicht af. De tas met haar spaarbankboekje hield ze stijf tegen zich aan gedrukt.

Maar toen ze binnenkwam, scheen niemand zich daarover te verbazen. De mannen, die voor de tapkast stonden te praten, keken nauwelijks op. De logementhouder zelf knikte tegen haar en schonk haar zonder vragen een glas bier in, dat hij haar toeschoof. Ze lustte geen bier en kon het niet verdragen ook; daarom gebruikte ze het nooit, maar nu dronk ze het glas leeg, zonder het te proeven. Toen ze het bedeesd weer neerzette, keerde een van de mannen, die met zijn rug naar haar toe zat, zich half om. Hij zat op een krukje, zijn ene voet aan de grond, de andere op een sport en met zijn elleboog steunend op het glad gewreven zink van de tapkast. Hij scheen haar te kennen, vroeg iets, wat ze niet verstond, en noemde haar naam. De man was lang en mager en droeg een vuile, besmeurde overall met een brede, leren riem om zijn middel; hij had een vilthoed op met een slappe rand, die hij het ene ogenblik over zijn ogen trok, maar dadelijk daarna weer in zijn nek schoof. Toen hij ook nog vroeg of ze op reis was geweest, verstond ze hem wel en knikte ze, maar dadelijk verbeterde ze: „Nee, op reis niet. Ik heb hier een boodschap.” Daarbij keek ze even naar haar tas met het spaarbankboekje en dadelijk begon ze te blozen, alsof ze bang was zich te hebben verraden. Het scheen de mannen verder niet te kunnen schelen, wat het voor een boodschap mocht zijn, want ze begonnen weer onder elkaar te praten.

Moeke voelde zich erg vernederd, toen de kastelein haar wenkte en voor haar uit liep naar een achterkamertje, dat hij zijn kan-

toor noemde; de wanden waren van wit gekalkte, ruwe planken met brede naden en kieren er tussen; op de houten vloer stond in een hoek bij een glazen deur, die op een rommelige binnenplaats uitkwam, een tafeltje met een stoel. Op dat tafeltje lag een verfromfaaid, morsig schrift met een blauw kaft.

„Ga zitten,” zei hij, terwijl hij moeke de stoel toe schoof en zelf op een hoek van het tafeltje ging zitten. Moeke verwonderde zich er over, dat het niet inzakte, want het leek wrak en de kastelein was groot en zwaar. Hij had trijpen pantoffels aan zijn blote voeten; een been met grote, blauwe spataderen stak uit de nauwe pijp van een blauw en wit gestreepte katoenen broek. Terwijl ze ernaar keek, kreeg ze het gevoel, dat ze hem al eens eerder, ergens anders, ook zo op de hoek van een tafel had zien zitten, maar waar dat was geweest, kon ze zich niet herinneren. Ze wist tot op dat ogenblik nog niet precies wat ze moest zeggen en begon, aarzelend, dat ze graag wat geld wilde lenen. Hij maakte een ongeduldige beweging met zijn voet, waarnaar ze bleef kijken en opeens viel haar in, dat Watse al met hem gesproken had en dat hij wist, waarvoor ze kwam. Toen sloeg ze haar ogen op en zag ze hem helemaal in zijn katoenen hemd, waarvan hij de mouwen tot aan de schouders afgeknipt had en dat openstond op zijn borst, met zijn paffig, bleek gezicht en zijn fletse, wat uitpuilende ogen.

Een wurgende angst bekwam haar; ze voelde zich slap en akelig worden. „. . . Maar ik moet eerst weten, hoeveel geld ik kan krijgen en hoeveel rente ik ervan zal moeten betalen,” hoorde ze zichzelf zeggen en het verbaasde haar, dat haar stem nog zo zelfverzekerd klonk. Dat gaf haar de moed om er aan toe te voegen, dat ze er ook eerst nog met haar man over wilde praten.

Maar opeens was de logementhouder opgestaan. Hij liep een paar maal heen en weer door het kamertje, duwde de glazen deur naar de binnenplaats wijd open, maar trok die ook dadelijk weer dicht. De stemmen en het lachen van de mannen voor de tapkast klonken gedempt; ergens achter de gewitte muren tikte

een wekker. De man moest al even gepraat hebben, toen het pas tot moeke doordrong, wat hij zei — dat ze zich over rente en aflossing niet ongerust hoefde te maken, dat hij haar, en vooral Watse, die hij goed kende, wilde helpen, dat ze geen onderpand hoefde te geven, ook al had ze het. „Want ik ken jullie, Hollanders. . . . ik ken jullie! Je zult alles, wat je leent, tot de laatste cent terug betalen. Je zult niet willen, dat een ander, die er ook hard voor moet werken, tekort gedaan wordt. . . .”

Als een ander dan de logementhouder dat had gezegd, zou moeke er trots op zijn geweest, op hun goede naam, om het vertrouwen, dat men in haar stelde, maar nu hinderde het haar; ze voelde zich er haast door beschaamd. „Zoiets hoeft hij niet te zeggen,” dacht ze. Ze keek weer naar zijn benen en herinnerde zich opeens een van de koks aan boord van het emigrantenschip, waarmee ze naar Australië was gekomen; die had 's avonds vaak op het houten, blank geschuurde, houten aanrecht in zijn kombuis gezeten, ook met zijn blauw met wit gestreepte broek met nauwe pijpen aan en met blote voeten in zijn pantoffels; ze had er toen vaak aan moeten denken, dat hij weer terugging naar Holland en zichzelf niet en haar man en haar jongens niet. Die gedachte deed haar nu geen verdriet meer.

De logementhouder stond met zijn rug naar haar toe, een brede rug, en pakte een afgescheurde cheque uit het verformfaaide schrift met het morsige, blauwe kaft, vulde die in en wilde haar een bewijs voor ontvangst laten tekenen. Toen hij haar de pen in handen duwde, had ze pas de moed om nog eens te zeggen: „Nee, ik wil er eerst met mijn man over spreken.” En toen hij haar met een bevelende blik in zijn fletse, blauwe ogen aankeek, voegde ze er aan toe: „En ik heb het geld ook niet dadelijk nodig!” Meteen keerde ze zich om. „Nu. . . . zoals je wilt,” hoorde ze hem zeggen.

Toen ze buiten stond, in de stralende zonneshijn, haalde ze diep adem, alsof ze aan het een of andere gevaar ontkomen was. „Zulke dingen moet ik ook niet doen,” vermaande ze zichzelf. „Als wij, ook onze jongens, het tot iets willen brengen, moet ik

verstandiger worden." En toen Watse, die al verwacht had, dat ze het geld mee zou brengen, haar op de weg tegemoet kwam, zei ze, beslist dan ze ooit tegen hem iets gezegd had: „Nee, m'n jongen, moeke wil je graag helpen. Maar geld voor je lenen doe ik niet. Ik zal er vandaag nog met vader over praten of we het op een andere manier kunnen doen.”

Dat zou ze ook gedaan hebben, maar die middag kwam Pete thuis. Ze stond weer te schoffelen op een akker tomaten en zag hem heel in de verte aankomen. Hij liep langzaam en moeilijk, zodat ze hem eerst niet herkende. Opeens zag ze het. „Hij loopt met een kruk!” Als versteend bleef ze staan, angstig voor een nieuw onheil. Ze voelde zich verlamd en in plaats van hem tegemoet te gaan kon ze niet anders dan Maarten roepen, die een eind verder bezig was lijmbanden rond de stammen van driejarige appelbomen te leggen: „Maarten! Maa-aarten! Daar is Pete! Pete komt thuis!” Tranen liepen haar over de wangen, alles duizelde haar, toen hij door het hek over het brede middenpad naar haar toe kwam, zijn arm om haar schouder legde en zacht vertrouwelijk, maar heel opgewekt zei: „Dag, moeder!”

NEGENDE HOOFDSTUK

„We hadden het moeilijkste gedeelte van de trek al achter de rug,” vertelde hij ’s avonds, toen ze allemaal thuis waren, zelfs Watse, en samen op de veranda zaten, waar moeke thee voor hen schonk. Hij maakte er niet veel ophef van — zoals Watse dat zou hebben gedaan, dacht moeke. Zoals hij het vertelde, leek het niet eens alsof het een heel moeilijke tocht was geweest. „Het enige was, dat we niet elke dag bij een bron kwamen, waar we de beesten konden laten drinken. . . .”

Over de eindeloos lange dagen, de vermoeienissen, de kwelling van de vliegen, de hitte, het stof en het vuil sprak hij niet. Hij zei alleen, dat de runderen, als ze in een paar dagen niet gedronken hadden, soms lastig werden en eenmaal haast op hol waren geslagen.

„Daarbij werd ik onder de voet gelopen, maar ik kwam er nog best af, vader. Ik was alleen een beetje versuft.” Dat was geweest in die nacht, toen de kudde van Macmanus op hol sloeg en in een dolle ren naar de waterpoel in het Victoria-dal van de steile rotsen zou zijn gestort, als de drijvers er niet in geslaagd waren haar tegen te houden. Pete herinnerde zich van die nacht alleen nog, dat hij de beesten op zich zag aanstormen, de dichte drom van donkere lijven, gebogen koppen met kwijlende muilen, met bloed belopen ogen, dreigende horens en donderende hoeven. „Staan blijven!” had hij gedacht. Alleen maar: „Staan blijven!” Pas de volgende dagen had hij zich soms afgevraagd of hij bang was geweest, maar zelfs de gedachte aan het gevaar, dat ze liepen, scheen niet bij hem of de andere drijvers op te zijn gekomen. Zeker op dat ogenblik nog niet.

Hij had gehoord, hoe Macmanus schoot en gezien, hoe de voorste ossen stilstonden, dan door de knieën voorover zakten en daarna tegen de grond sloegen. Hij had ook gezien, hoe de beesten, die achter hen aan kwamen, even aarzelden, met hun staarten zwiepten, de gespierde nekken rekten, de lucht opsnoven en om de gevallen runderen heen liepen als de stroom van een beekje of een rivier om een rotsblok of een eilandje in het water. Toen had Macmanus zijn geweer neergegoid en dwaas zwaaiend met beide armen, gillend en krijsend was hij naar de kudde toegelopen.

Hijzelf, Pete, was ook vooruit gelopen, knallend met de lange, ossenleren zweep, die neerstriede op de koppen met korsten vuil rond de grote, uitpuilende ogen en de snuivende neusgaten. En opeens was het, alsof de wereld over hem heen stortte. Hij voelde zich van alle kanten gestompt, geduwd, geslagen, getrapt, maar dat duurde niet lang. Niet zo lang, dat hij zich kon afvragen, wat er gebeurde en wat hij moest doen. Hij viel en kwam nog weer overeind, strompelde een paar stappen, botste tegen de logge runderlijven op, voelde zich opnieuw weggeduwd en weggestompt en viel weer. Daarna wist hij van niets meer. Hij kwam pas weer tot zichzelf, toen zijn kameraden hem bij het licht van maan en sterren op de door duizenden hoeven omgewoelde zandgrond aan de voet van de rotsketen in het dal vonden. Hij had geen pijn, al bloedde hij uit een schaafwond aan zijn hoofd en was zijn ene arm wat gekneusd. Maar hij schaamde zich een beetje. „Dat mij juist zoiets moest overkomen! Dat ik me zo onder de voet heb laten lopen. . . .” Dat hij uitgeput was geweest of dat het een van de anderen evengoed had kunnen gebeuren, liet hij niet als verontschuldiging gelden. Hij wilde er ook niet van horen om zich met de auto naar Bubbling Wells Station te laten brengen, en zich daar door een van de doktoren, die uit Wyndham kon komen, te laten onderzoeken. En de volgende morgen was hij een van de eersten, die weer te paard zat, toen de kudde verder gedreven werd.

Macmanus liet een ossenkar met drinkwater, proviand en gereedschappen uit Bubbling Wells halen en stak met zijn runderen de hoogvlakte over naar de bovenloop van de Stirling Kreek. Onderweg daarheen vielen de eerste regendruppels, nadat de zon op een morgen in een vreemd, geel waas van mist en nevel boven de horizon was gekomen. En tegen de middag stroomde het water als een bruisende, klaterende lawine over de bergen in de verte, de bossen en de dorstende prairie. Nog geen week nadat de kudde het Victoria-dal verlaten had, liepen de runderen tot hun knieën door het welige, jonge gras en een zee van geurige, kleurige bloemen. Overal vonden ze een overvloed van voedsel; in elke plas, in elke beek vonden ze drinkwater; regen- en onweersbuien met ratelende donderslagen en fel flitsende bliksemschichten spoelden het vuil van maanden af; hun huiden werden glanzend en slechts enkele dieren, die te veel geleden hadden, bezweken bij die plotselinge overvloed. Behalve door de grote, blauwe bromvliegen werden de drijvers nu ook nog geplaagd door zwermen muskieten, horzels en slangen, waarvan het wemelde, maar het einde van de tocht kwam in 't zicht en de verliezen, die ze geleden hadden, waren niet al te groot.

Een laatste hindernis, die ze moesten overwinnen, was de Carr-Boyd bergketen. Macmanus, die daar al menigmaal met een kudde overheen getrokken was, wist, dat de bergpassen op de smalste plaatsen nog breed genoeg waren om twee, drie of vier ossen naast elkaar door te laten. Maar omdat rotsblokken, tijdens een onweersbui of een stortvloed neergestort, de passen konden versperren, liet hij een van zijn drijvers, de Schot Roscoe, voor de kudde uitrijden, toen ze vroeg in de morgen het gebergte bestegen. Al heel gauw lieten ze de begroeide hellingen aan de voet van de bergketen achter zich en trokken de runderen, nog in een dicht opeengedrongen drom, langs steeds hoger oprijzende, grillige, rode rotsgevaarten door dalen, dicht bezaaid met neergestorte stenen.

Voortdurend kwamen ze hoger en werd het landschap om hen

heen woester, onherbergzamer en ontoegankelijker. Tegen de middag echter werd de weg pas steil en versperden kantige steenrotsen of diepe afgronden hier en daar de doorgang, maar Roscoe, die ver voor de kudde uitreed, wist altijd nog ergens een omweg te vinden. De kudde liet zich heel lang gewillig voortdrijven, maar scheen eindelijk toch terug te schrikken, zodat een paar van de oudste ossen een poging deden om terug te keren naar de verlokkende weilanden, die ze zo kort tevoren pas verlaten hadden.

Die dag gunde Macmanus zichzelf en zijn mannen geen ogenblik rust. Als ze eenmaal de bergketen over waren, kwamen ze op de aangelegde weg naar Wyndham en door de weiden langs de Denham Rivier, maar voor het invallen van de duisternis moesten ze zover zijn en tot zolang jaagden ze, onvermoeid, achter de kudde aan. Waar de dalen en de begaanbare wegen langs steile rotswanden en afgronden te smal werden, rekte zich de kudde van een drom tot een onafzienbare rij, die rusteloos voortdeinde, met Roscoe voorop en Macmanus en zijn drijvers in de achterhoede, terwijl veel verder achteraan de ossenkar schommelend en krakend meereed. De lucht was betrokken maar zwoel, in de verte, achter de horizon, rommelde zo nu en dan de donder, flitste het weerlicht; er vielen af en toe enkele dikke, lauwe regendruppels en donkere wolkenflarden dreven laag over de bergen. Iedereen dacht bezorgd aan het onweer, dat dreigde en elk ogenblik met onstuimige woede, alles vernielend en vernietigend, kon losbarsten, maar niemand sprak er over. Hier en daar groeide tussen de verweerde rotsen nog een enkele knoestige, scheef gewaaide pijnboom, de grillige takken van de brede kruin boven een afgrond, de wortels diep in de spleten gedrongen, waar een beetje aarde bijeen gewaaid was en wat korstmos woekerde. Hoog tegen de donkere lucht zweefde een adelaar en wat verderop een paar grauwe gieren.

Dadelijk na de middag begon de wind aan te wakkeren. De kudde had bijna het hoogste punt van de laatste bergpas bereikt, toen Roscoe, aan de spits, van zijn paard sprong, even on-

rustig heen en weer liep en wanhopig met zijn armen gebaarde naar Macmanus en de anderen. De voorste ossen bleven staan; de achterste drongen nog op. Met de koppen over elkaars schouders, de lijven dicht opeen, dof loeiend, stonden ze eindelijk stil, toen ook de drijvers hun paarden inhielden. Alleen de ossenkar reed nog door en kwam langzaam dichterbij. Aan Roscoe's gebaren begrepen ze, dat ergens daarboven de doorgang versperd moest zijn, maar tevergeefs spanden allen hun ogen in om te zien, wat er was gebeurd.

Waar de achterhoede was met Macmanus en de drijvers, verhieven zich aan weerskanten van een smal dal hoge, steile, grillige rotsen, maar iets verder naar voren, waar de pas een flauwe bocht maakte, was aan de ene kant een diepe afgrond en aan de andere kant een rotswand, waarlangs een smal pad liep. Van beneden af gezien leek dat pad nauwelijks breed genoeg om twee runderen naast elkaar door te laten. Het was voor Roscoe onmogelijk om, zelfs als hij zijn paard daarboven liet, te voet door de kudde naar beneden te dringen, want bij elke onverwachte beweging van de Schot schrokken de voorste runderen; de beesten deinsden terug, maar werden van achteren tegengehouden door de andere, die na hen kwamen; ze drongen tegen elkaar op, probeerden om te keren en het buitenste gleeed eerst met de achterpoten, toen over z'n kant, tuimelend in de afgrond. Met een huivering van schrik hoorden zelfs de drijvers in de achterhoede de doffe slag, waarmee het beneden op het gesteente terecht kwam, dan nog even een vaag, zacht klaaglijk geloei en daarna niets meer.

De drukkende stilte, die even heerste, werd dadelijk weer gestoord door Macmanus, die rustig en schijnbaar onbewogen vroeg, of iemand het durfde wagen naar boven te gaan. Hij had het nauwelijks gezegd of Pete Holwerda was al van zijn paard gesprongen, reikte de Ier zijn teugels en klauterde, nadat hij zijn laarzen uitgeschopt had, tegen de steile, kantige rotswand op. Iemand riep hem iets na, maar hij verstond het niet en sloeg er ook geen acht op.

Toen hij even naar beneden keek, zag hij, dat Macmanus en de andere drijvers terugreden en de ossen, die niet meer het gevoel hadden, dat ze voortgedreven werden, dom-rustig bleven staan. Behoedzaam om geen stenen los te trappen, die naar beneden zouden rollen en de beesten konden doen schrikken, zocht hij steun voor zijn voeten en houvast voor zijn handen. Zijn hart bonsde en hij ademde zwaar; zijn ogen brandden, alsof hij in dagen geen slaap had gehad.

Langzaam, tergend langzaam klauterde hij hoger tot aan de rotskam. Boven hem betrok de lucht steeds meer en in plaats van enkele lauwe regendruppels, die af en toe vielen, begon het te motregenen. Even had hij gedacht: „Hier moest moeke me eens kunnen zien. .” Maar het leek een onwezenlijke gedachte, die echter in zijn hoofd bleef hangen en hem afhield van de gedachte aan het gevaar, dat hij liep. Als hij toen gevallen, uitgleden en naar beneden gestort was, zou de kudde opgeschrikt zijn, waren de voorste, elkaar verdringend, in de afgrond gelopen en hadden de achterste, die terug wilden, hem vertrapt. Hij had geweten, dat Macmanus en de anderen geen oog van hem afwendden, met even angstig, bonzende harten en ingehouden adem elke beweging van hem gadesloegen. Hij had geweten, dat in die enkele ogenblikken niet alleen zijn eigen leven, maar ook het behoud van de kudde van hem afhing. En misschien zelfs het leven van zijn kameraden, die in het enge dal eveneens vertrapt zouden worden als de kudde, opgeschrikt, op hol mocht slaan.

Pas toen hij op de rotskam zat, een smalle, hoekige kam met afgronden aan weerszijden, voelde hij, hoe hij zich ingespannen had; zijn handen en voeten waren rauw en bloedden; ook zijn knieën waren opengeschaafd. Het bloed bonsde zo heftig door zijn aderen, dat hij het benauwd kreeg, even zich uit al zijn macht moest vastklemmen en zijn ogen moest dichtknijpen. Daarna haalde hij diep adem en schuifelde hij over de smalle kam voort, ver boven de kudde langs, tot boven Roscoe, waar hij zich minder behoedzaam naar beneden liet glijden. Een

boom, tijdens een storm half ontworteld, versperde het pad tussen de rotswand en een afgrond. Roscoe had het ene eind van zijn lasso rond de gehavende stam gebonden, het andere aan de zadelknop vastgemaakt. Een paar maal dreef hij zijn paard aan en het dier hing met zijn hele gewicht in de lasso, maar de stam verwrikte nauwelijks. Toen Pete bij hem kwam, probeerden ze samen de wortels, die het gevaarte nog vasthielden, door te snijden. En eindelijk riep hij de Schot toe:

„Probeer het nog eens, Roscoe!” De ander klakte met zijn tong; weer hing het paard met zijn hele gewicht in de lijn. Pete zelf rukte aan een half doorgesneden wortel. . . .

„Ik hoorde nog, dat de Schot iets riep en dacht: nu moet ik oppassen, moeke,” vertelde Pete met een verlegen glimlachje, alsof hij zich schaamde omdat hij niet handiger was geweest. „Maar in plaats van los te laten, hield ik die boomwortel vast. . . . en wat er toen precies gebeurde, herinner ik me niet meer. Ik weet alleen, dat ik met de boom, die plotseling in beweging kwam, in de diepte tuimelde.”

Gelukkig liep het minder erg af dan de anderen, die het zagen gebeuren, wel vreesden. De boom met zijn takken en wortels had Pete's val gebroken en toen ze hem met hun lasso's uit de afgrond haalden, bleek, dat hij slechts een been gebroken had. In het hospitaal in Wyndham knapten ze hem gauw genoeg weer op. Maar met veedrijven was het afgelopen voor hem. De dokters hadden gezegd, dat zijn ene been stijf zou blijven. Overigens maakte Pete zich daar geen zorgen over. Macmanus had beloofd hem aan een hoekje grond te helpen met een woninkje.

„En dat was immers ons doel, moeke! Zelf een stuk grond te krijgen, waar we een bestaan kunnen vinden!”

TIENDE HOOFDSTUK

Het landschap, waarop ze elke dag het uitzicht had, was geheel anders dan moeder Holwerda ooit had gezien. Niet alleen de onafzienbare, dicht begroeide duinenrijen met de lage dwerg-eucalypten en de vlakke velden met hier en daar bij een beek of een waterpoel een groepje gombomen, die het zo anders maakten. Maar ook het diepe blauw van de lucht hoog boven haar, het groen van de bomen en zelfs dat van de tarwe op de akkers was niet hetzelfde blauw en groen van de lucht en de velden in Friesland of later bij Mount Isa. En tevergeefs zocht ze vaak in het landschap iets, wat haar langzamerhand toch vertrouwd moest worden; altijd bleef het even vreemd.

Soms had ze het gevoel, dat ze de een of andere keer tot zichzelf zou komen en dat dan alles, wat er om haar heen gebeurd was en alles, wat ze om zich heen meende te zien, verbeelding zou blijken te zijn. Achteraf leek het haar toe, dat aan boord van het schip, waarmee ze naar Australië waren gekomen, in het barakkenkamp, waar ze de eerste maanden gehuisvest waren, en vooral in de woonwagen bij de kwekerij, waar ze een paar jaar hadden gewerkt, nog wel iets van haarzelf was geweest, iets waardoor ze zich daar op den duur thuis gevoeld had en waardoor ze met de vreemde omgeving verzoend was geraakt. Maar in de kolonistenwoning aan de rand van de Mallee in het Wimmerah District kon ze zich niet eens zichzelf voelen.

Het was alsof ze overal, allereerst in het oude dorp, waar ze vandaan gekomen waren, maar ook aan boord, in het kamp en in Mount Isa telkens iets van zichzelf had moeten achterlaten

tot ze eindelijk niets meer bezat en zichzelf een vreemde werd. Heel haar leven van de laatste jaren scheen er op gericht te zijn geweest haar iets te ontnemen, haar iets te doen opofferen zonder dat ze er iets anders voor teruggekregen had dan wat vage herinneringen. Die herinneringen haalde ze zich soms voor de geest zoals ze, gedachteloos en onverschillig, een album of een doos met ansichten en portretten van vreemden zou hebben bekeken zonder er een enkel bij te vinden, dat haar ontroerde of ook maar bijzonder trof. Ze voelde zich zielloos in een ziellose omgeving, zonder heimwee naar het verleden, met een toekomst, die zelfs niets verontrustends meer had en in plaats van zich daarop te kunnen verheugen leek haar leven er alleen maar armer door te zijn geworden. Met lege handen stond ze en met een leeg hart, eenzaam, zonder dat de eenzaamheid haar nog verdroot. Ze begreep zelf niet, dat ze nog haar werk kon doen en verbaasde zich er over, als ze zich met haar man en Maarten hoorde praten over de tarwe, die op het veld stond, over de schapen, die geschoren moesten worden of over de droogte, die maar aanhield, net alsof dat haar nog enig belang inboezemde. En het verwonderde haar ook, dat niemand iets aan haar merkte.

„Ze hebben meer aandacht voor het land, de gewassen en het vee dan voor mij,” dacht ze. Als er een brief van familie of kennissen uit Friesland kwam, kon ze die wel wegleggen tot 's avonds eer ze hem las; als de Dokkumer couranten kwamen, greep ze er niet meer naar; als ze op Zondagmorgen de radio aanzette om een kerkdienst te beluisteren, hoorde ze Gods Naam noemen als een woord zonder inhoud en betekenis. Misschien, dacht ze, had ze heel die lange reis overzee, tijdens hun verblijf in de barakken bij Townsville en zelfs toen ze in die wagen bij Mount Isa woonden, altijd nog verwacht, dat daarna een betere tijd zou aanbreken, al zou ze nauwelijks kunnen zeggen, hoe ze zich die tijd gedacht had, en was ze daarom zo diep teleurgesteld toen ze, met haar man en Pete en Maarten en Watse, in een oude auto, dwars door Queensland en Nieuw-

Zuid-Wales gereisd waren naar de Mallee, waar ze van Suemas Macmanus, de veedrijver, een boerderijtje konden huren met een kleine tweehonderd hectare grond. De doodse, schrale woestijn, die pas een vijf en twintig, dertig jaar geleden ontgonnen was en waar de kolonisten nog altijd een verwoede, haast wanhopige strijd voerden om aan de dorre, op vele plaatsen verzilte grond een bestaan te ontworstelen, deed haar de schrik om het hart slaan. En de angstige, beklemmende gedachte kwam bij haar op: „Moeten we hier de laatste jaren van ons leven doorbrengen . . . moeten we hier begraven worden?” Ze had niet kunnen begrijpen, waarom Pete zo opgetogen was geweest en zo vol vertrouwen had verzekerd, dat de Holwerda's hier een nieuwe toekomst tegemoet gingen, een toekomst, zoals voor slechts weinig landverhuizers in Australië weggelegd was, omdat bijna niemand ook maar de kans kreeg zo'n stuk land te huren met een woning, schuren, stallen en de machines, die ze nodig hadden.

Ze had willen vragen hoe op die arme grond tarwe verbouwd kon worden, hoe de schapen er moesten weiden in het schrale gras, maar de vragen bestieven haar op de lippen. Haar enige troost was, dat Watse even geestdriftig scheen als Pete. Hij dacht er niet meer aan om weg te gaan de stad of de binnenlanden in, maar had het alleen nog over tractoren, zaai-machines, combines en stump-jump ploegen, waarmee ze de steenachtige grond zouden kunnen bewerken. Op hun boerderij zouden ze weer allemaal bij elkaar zijn, niet alleen zijzelf en vader en Maarten, maar Pete ook en Watse. Het was alweer een teleurstelling voor haar, toen Pete, nadat hij met zijn vader en zijn broers de eerste twee maanden, Januari en Februari, hard gewerkt had om het woonhuis, de bijgebouwen en de omheiningen op te knappen, er over begon, dat hij eind Maart, als de haver gezaaid was, weer weg moest. Voor vier volwassen kerels was er het hele jaar door geen werk op hun boerderijtje, zei hij; zelfs niet voor drie en hij zou in het nieuwe seizoen bij de grote veefokkers de huur voor het hele jaar kunnen ver-

dienen, zodat vader en moeke zich daarover geen zorgen hoefden te maken. Nog erger was het voor moeke, dat hij er ook bij Watse op aandrang om werk te zoeken. Ze praatten er een hele avond over, maar konden het niet samen eens worden. Moeke had liever gewild, dat Watse thuisbleef.

„Maarten kan dan ergens anders wel werk vinden, als er iemand uit moet om wat bij te verdienen,” meende ze. En ze had verwacht, dat Pete haar zou bijvallen, omdat Watse de tractor kon besturen en de machines kon onderhouden, maar hij lachte er om.

„Dat leert Maarten ook gauw genoeg,” zei hij. Het was die avond voor het eerst, dat moeke hem aankeek en zich niet kon voorstellen, dat hij een van haar jongens was. Als ze zich er op bezon, herinnerde ze zich, dat hij altijd al zijn eigen gang gegaan was en er zonder de baas te spelen of opdringerig te zijn ook anderen steeds toe wist te brengen om te doen wat naar zijn oordeel het verstandigste en het beste was. Ze herinnerde zich ook, dat ze bij zijn wieg gestaan had, toen hij nog klein was, of hem op haar schoot hield en dan heel lang, aandachtig, stil naar zijn gezichtje keek en zich afvroeg op wie hij toch leek. Hij had van zijn vader grove trekken, maar zijn mond leek op de hare. Hij had van haar ook die zorgzaamheid voor zijn broers en zijn ouders en van haar man diens goedige verdraagzaamheid, maar daarbij ook nog iets onverzettelijks, een bedachtzaamheid eer hij iets begon en dan een taaie volharding om het ook tot een goed einde te brengen. Juist de laatste tijd — ze meende sinds hij zo lang van huis was geweest — scheen dat onverzettelijke in zijn aard meer naar voren te zijn gekomen en zo sterk te zijn geworden, dat ze hem nauwelijks nog herkende. Hij was in een wereld geweest, die zij niet kende, had gevaren doorstaan, waarvan zij niets vermoedde.

„Hij is een echte Australiër geworden, een echte landverhuizer,” dacht ze, omdat iets in zijn voorkomen en gedrag haar deed denken aan de Baas van de kwekerij en aan Macmanus, die ze eenmaal gezien en gesproken had, toen ze pas op de boerderij

waren. Ze voelde daarom een zeker ontzag voor hem, maar tegelijkertijd vervreemde het hen van elkaar. Dat stille ontzag weerhield er haar van hem tegen te spreken, toen hij zei, dat Watse nooit boer zou worden.

„Hij heeft er geen aanleg voor en het is ook nooit zijn bedoeling geweest, net zomin als van jullie moeke, want daarvoor heb je hem niet naar een ambachtsschool laten gaan. Zolang het werken met de tractor en met de machines, die we hebben, nog nieuw voor hem is, zal hij het hier wel uithouden, maar daarna geeft hij er de brui van!” Watse, die er zelf bij zat toen ze er over spraken, grinnikte alleen even. „Ik bedoel niet, dat ik hem weg wil sturen. We zullen hem helpen, zolang dat nodig is, maar hij moet zijn eigen weg zoeken,” voegde Pete er beslist aan toe en hij maakte even een gebaar met zijn hand, alsof het daarmee voor hem afgedaan was. Toen zijn vader aarzelend voorstelde, dat ook Maarten werk zou zoeken, maar dat Pete dan bij hem op de boerderij moest blijven, wees hij dit beslist af. „Maarten is geen jongen om van huis te gaan,” meende hij en het was aan hem te zien, dat hij het goed overwogen had. Er was niets krenkends in de manier, waarop hij het te berde bracht; hij zei het zelfs op een toon van warme genegenheid en zorg voor zijn jongste broer. „Maarten kan jou op het land helpen, vader. Hij moet de grond hier leren kennen en weten, hoe die behandeld wil worden. Hij moet, als jij later te oud bent, hier boer worden!”

Maarten bloosde als een kind, dat geprezen werd en er trots op was, dat anderen vertrouwen in hem stelden. Haaitze Holwerda zelf zweeg. Hij was altijd een goede knecht geweest bij de boer, voor wie hij haast dertig jaar lang gewerkt had; als het gewas op het veld niet goed gedijde of als er ziekte was onder het vee, werd hij geraadpleegd en met zijn oordeel werd rekening gehouden; hij had zich er over verheugd, als het zijn boer goed ging en had zich getroffen gevoeld, als die tegenslagen had; maar tussen hemzelf en God had toch altijd de boer nog bestaan. Zoals op de kwekerij in Mount Isa de Baas tussen hem en

God stond. En hij zag er tegen op nu zelf de verantwoording te dragen voor een bedrijf van haast tweehonderd hectare grond en een vijfhonderd schapen. Maar hij zweeg en toen Pete een paar weken later wegging, beloofde hij: „Nou, m'n jongen, ik zal mijn best doen en hoop, dat alles hier goed mag gaan zonder jou. Maar als er iets verkeerd gaat. . . .” Als er iets verkeerd mocht gaan, zou geen mens hem of wie ook daar een verwijt van maken, verzekerde Pete, terwijl hij in de auto stapte, waarmee Maarten hem naar Hopetown zou brengen. En daarna wuifde hij nog even tegen moeke, die niet mee naar buiten gegaan was, maar van achter het raam naar hem keek en zich er op betrapte, dat ze zich niet verdrietig voelde omdat hij wegging, maar onbewogen bleef en zelfs haast opgelucht was.

Toen Watse een paar dagen later ook wegging, ging ze met hem mee tot Murrayville en was ze dagenlang verdrietig, zo verdrietig, dat ze niet kon eten, niet kon slapen en als ze alleen was, moedeloos in een hoekje ging zitten, de handen in de schoot, terwijl de tranen haar over de wangen rolden en ze niet bij machte was zich te beheersen. In die dagen kreeg haar stem een matte klank en haar manier van doen, haar bewegingen, kregen iets looms, alsof ze er met haar gedachten nooit helemaal bij was. Haar verdriet verzachtte ook niet, maar lag als een zware, drukkende last op de bodem van haar gemoed om telkens weer met felle, schrijnende vlagen op te laaien, meestal plotseling en onverhoeds, maar altijd als ze pas bericht van Watse had gekregen. Hij schreef niet geregeld; soms kreeg ze tweemaal in een week een brief van hem, maar vaker verliepen er weken en maanden eer ze weer iets hoorde. Dan ging ze elke middag voor ze hun beide koeien molk, die op het weilandje achter de boerderij graasden, naar de brievenbus, een rood geverfd, leeg benzineblik, waar Maarten een deurtje in had gemaakt en dat hij tegen een paal aan de kant van de grote weg naar Warrnambool had gespijkerd. Toen ze er pas woonden, ging Maarten of haar man nog wel eens kijken of er ook post was, maar later dachten ze daar niet meer aan, zelfs niet als ze

voorbij de bus kwamen; als ze daar iets van zei, haalden ze onverschillig de schouders op.

„Ach, wat kan er nu komen met de post?” Daarom ging ze zelf twintig minuten lopen over het kapot gereden, mulle pad tussen de tarweakkers door naar de weg en als ze dag in, dag uit niet anders vond dan een pakje kranten of een ansichtkaart uit Friesland of een schrijven van de CSIR, een soort landbouwvoorlichtingsdienst, keerde ze nog meer ontmoedigd terug, maar als er eindelijk een brief van Watse was, nam ze die met bevende hand uit de bus; ze ging aan de kant van de weg zitten, omdat haar benen opeens zo zwaar werden en haar knieën knikten; met trillende vingers scheurde ze het couvert open en met tranen in de ogen las ze, wat hij schreef. Meestal was ook dat alleen nog maar weer een teleurstelling, had ze er veel meer van verwacht en voelde ze zich onvoldaan. Zijn brieven waren haast altijd maar heel kort en steeds inderhaast geschreven; hij vroeg niet naar zijn vader of zijn broers, naar de stand van de gewassen, het werk op de boerderij of naar het vee en hij vertelde ook maar weinig over zichzelf. Hij had eerst op een fabriek gewerkt, daarna als kraandrijver in de haven en was later op een kantoor of bij een verzekeringsmaatschappij, maar wat hij daar deed, wist moeke niet. Hij weidde soms uit over Nederlandse zeelieden of pas aangekomen immigranten, met wie hij kennis gemaakt had, maar nooit over de dingen, die hemzelf betroffen. Ze wilde aan dat gevoel van teleurstelling niet toegeven en verontschuldigde hem met de gedachte, dat hij het te druk had, dat het leven in een grote stad hem natuurlijk geheel in beslag nam en dat hij er haar wel meer van zou vertellen, als hij eens thuiskwam. Ze beantwoordde zijn brieven altijd meteen, stuurde hem haast elke week pakketten en soms ook geld, maar als er een brief van Pete kwam, liet ze die door Maarten beantwoorden. Want Maarten kon Pete het best vertellen hoe het op de boerderij ging.

„En in iets anders stelt hij toch geen belang,” meende ze. Toen in September de schapen geschoren moesten worden en Maar-

ten en haar man met een paar knechts, die ze voor dat werk aangenomen hadden, dagenlang ook 's nachts van huis bleven, voelde ze zich eenzamer dan ooit en was de stilte in en om het huis zo drukkend, dat ze zelfs de radio niet aan durfde zetten. „Ik ben bang,” dacht ze, verschrikt. Bang als een kind, dat ergens in het donker achtergelaten was en niet eens durfde schreien, omdat zelfs haar eigen stem haar nog meer angst aanjaagde. Ze probeerde zich er tegen te verzetten, maar dat gelukte haar niet. Ze was de hele dag gejaagd, bleef tot laat in de avond bezig, ruimde de grote schuur uit, witte het huis aan de buitenkant, besproeide 's avonds, als de zon onderging, het grasveld en was doodmoe als ze eindelijk naar bed ging, viel dan ook wel even in een onrustige slaap, maar schrok al gauw weer wakker en bleef dan wakker tot het aanbreken van de morgen. Ze zag er slecht uit, toen haar man en Maarten terugkwamen en zei dadelijk:

„Dat wil ik het volgend jaar niet weer!”

Haaitze Holwerda keek haar goedig, verwonderd aan, begreep niet waar ze zich zo angstig om gemaakt had en scheen er verder geen acht op te slaan. „We zijn nu weer bij je, Jel!” Maar toen hij een paar weken later uit Murrayville kwam, waar hij zijn wol verkocht had, bracht hij een half volwassen, schrandere, Schotse herdershond voor haar mee.

„Dan heb je tenminste iemand, die je gezelschap houdt als je nog eens alleen moet blijven.” Ze was ontroerd, omdat bleek, dat hij zich dan toch wel bezorgd over haar maakte, maar tegelijkertijd wrevelig, geprikkeld, omdat hij zo onhandig was. Maar hoewel ze van dieren hield, haalde ze de hond nooit aan, zodat het beest zich niet aan haar hechtte, maar aan Maarten, die hem meenam, als hij het veld in moest, hem verzorgde en hem met eindeloos geduld africhtte. Toen Pete die zomer, in het begin van Januari, thuiskwam, nog groter, verweerder en zwijgzamer naar het haar leek, stelde die voor, dat ze Margaret Leacock zouden laten komen. Ze hadden een goed jaar gehad; de oogst was beter uitgevallen dan Haaitze had durven ver-

wachten; de wol had een goede prijs opgebracht; ze verkochten hun vette lammeren en een deel van hun schapen heel voordelig en schaften zich nieuwe fok-ooien aan, een kruising van merinos en lancastershires. In Januari en Februari rooiden ze bomen en ontgonnen ze twintig hectare nieuw land, waarop ze in April haver konden zaaien. Er zou voor het volgende jaar meer werk zijn.

„En daarom moesten we Margaret maar vragen of die wilde komen,” meende hij. Hijzelf kende Margaret Leacock nauwelijks. Hij had het meisje een- of tweemaal gezien, toen ze nog in Mount Isa woonden en zich toen haast niet met haar bemoeide. Moeke dacht alleen nog aan haar als een vriendinnetje van Maarten en dat hij ooit met haar zou trouwen bleef een vage mogelijkheid of tenminste iets, wat in een heel verre toekomst lag. Maarten zelf sprak ook maar zelden over haar. Wel schreef hij haar elke week, evenals hij dit aan Pete deed, met zijn groot, kinderlijk, onbeholpen handschrift en alleen over de dingen, die op de boerderij gebeurden, over de tarweoogst, de schapenteelt en de aanmaak van nieuw bouwland. Hij borg zijn brieven ook nooit weg eer hij ze verzond, maar liet ze op tafel of op het kastje liggen, waar moeke ze kon lezen. Het konden evengoed brieven aan een vriend van hem zijn, had ze wel eens gedacht. Maar Margaret scheen er belang in te stellen, beantwoordde ze even trouwhartig en uit die antwoorden bleek, dat ze meer van de schapenteelt en landbouw wist dan moeke en zelfs dan Maarten. Pete scheen haar de enkele keren, dat hij haar ontmoet had, toch ook goed opgenomen te hebben en vertrouwen in haar te stellen. Want toen moeke vroeg, wat hij van zo'n meisje verwachtte op de boerderij, zei hij:

„Het is een flinke meid. Misschien een beetje tenger, maar met een wil! Laat haar maar komen. We hebben aan haar een betere werkkraft dan aan de een of andere gehuurde knecht!” Maarten zei er niet veel op en het was niet aan hem te zien of hij zich er op verheugde. Haaitze Holwerda knikte; hij vond het wel goed, omdat Pete het voorgesteld had. Maar moeke verzette

er zich tegen. Het kon niet, zei ze beslist. Voor zover zij de Leacocks kende, zouden die het ook niet goedvinden, voegde ze er aan toe, ofschoon ze in haar hart daar niet zo zeker van was. „Twee jonge mensen, die nog niet eens getrouwd zijn, samenwonen onder hetzelfde dak in deze eenzame streek. . . . ?” Ze huiverde, als ze er aan dacht, wat de buurvrouwen en zoveel anderen die ze kende in hun oude dorp daar wel van zouden zeggen. Even flitste het door haar brein, dat de mensen in Australië misschien anders over zoiets dachten, maar dat prikkelde haar nog meer. „Het gebeurt niet,” hield ze vol, maar tegelijkertijd verbaasde ze zich over zichzelf, omdat ze zich er zo fel tegen verzette. „Zolang wij nog de baas zijn, vader en ik, gebeurt het niet!” Het viel haar man zelfs op, dat ze zich er zo over opwond, erger nog dan hij had kunnen verwachten. Tersluiks knipoogde hij tegen Pete, dat die er maar niet verder over moest spreken.

„Morgen, overmorgen denkt ze er misschien al anders over,” bedoelde hij. „Ik zal er zelf wel eens met haar over praten, als we alleen zijn.” Maar ze merkte het en viel heftiger dan ooit tegen hem uit, dat hij Pete geen gelijk hoefde te geven tegenover haar, want dat ze nog liever haar rommeltje bij elkaar pakte en wegging naar Sydney, waar Watse wel zou zorgen, dat ze onderdak kreeg, en anders terug naar Friesland, wat ze eigenlijk nog liever deed. „Want in dit land, dit zedeloze land, hoor ik niet. Ik ben er misschien te ouderwets voor, maar ik hoor hier niet!” Daarna barstte ze plotseling, geheel verslagen, in tranen uit, zodat de mannen elkaar verward aankeken. Maarten mompelde verlegen iets binnensmonds; zijn vader keek strak voor zich en schudde bedenkelijk het hoofd. Pete stond op, liep om de tafel heen naar moeke toe en legde zijn arm om haar schouders; hij drukte haar tegen zich aan, streelde met zijn ene hand haar hoofd en zei zachtjes:

„Maar het is immers het meest om jou, moeke, dat ik het voorstelde. . . . het is maar dat jij je hier niet meer zo eenzaam zult voelen, dat je niet alleen zult zijn met het manvolk, maar een

vrouw bij je hebt, een meisje. . . .” Als vanuit de verte drongen de woorden tot haar door. Hij wist dus hoe het haar soms bang te moede werd; hij was de enige, die het begreep, de enige, die werkelijk bezorgd over haar was, meer dan haar man, meer dan Maarten en zeker meer dan Watse, die het hele jaar nauwelijks iets van zich had laten horen en er niet aan scheen te denken eens een paar dagen thuis te komen. En van hem, van Pete, kon ze dat juist niet verdragen. Ze slikte tegen een brok, dat haar voor de keel bleef steken en hield vol:

„Ik heb geen vrouw in huis nodig! Geen mens wil ik hier hebben en zeker Margaret niet! Ik wil mijn huis niet te schande maken! Het gebeurt niet!” En ze duwde hem van zich af. Ze hief haar hoofd op, keek hem aan met haar betraand gezicht. „Je denkt misschien, dat jij hier de baas bent, maar dat ben je niet! Niet zolang ik leef! Jij. . . . Jij. . . .” Ze zocht een woord van verwijt, een woord, waardoor ze hem zou kunnen krenken. Plotseling viel haar in, op wie hij leek. „Jij, landheer!” schold ze hem. Het was haar ontvallen, eer ze zich er op kon bezinnen. Ze schrok er zelf van, maar daarom herhaalde ze het juist. „Landheer, ja!” Want dat was hij of zo voelde hij zich tenminste, meende ze, net als een van de grote boeren uit de buurt van het dorp, waar ze vandaan kwamen, die ook ergens in de stad woonden en alleen een paar maal in het jaar bij hun pachters waren gekomen om te zien, hoe ze de grond beheerden en hun te vertellen, hoe zij het wilden hebben.

Haaitze Holwerda was opgestaan, schoof zijn stoel met een ruk achteruit en scheen met zijn vuist op tafel te willen slaan, maar Maarten legde een hand op zijn arm. „Niet doen, vader! Niet doen!” Pete zelf stond rechtop, kaarsrecht, achter haar, het gezicht vuurrood als van schaamte of van verontwaardiging, de vuisten gebald, de kaken stijf op elkaar geknepen. Iemand zei: „Moeke. . . .” Het klonk zacht en vermanend. Woedend op de mannen en ook op zichzelf, vernederd, overweldigd door verdriet en angst stond moeke zelf ook op en liep de deur uit. Een grote pauw, die op het grasveld rondtribbelde, kwam naar haar

toe, maar ze jaagde het beest weg. Pauwen hadden ze en grindpaden en telefoon zouden ze krijgen, alsof ze rijke boeren waren, maar niets waren ze, niets dan knechten van Pete, de landheer, schimpte ze nog, terwijl ze, zonder dat ze het wist, het wegje afliep, naar de brievenbus aan de kant van de weg. Toen ze er kwam, viel het haar op, dat het paaltje, waar die bus tegenaan getimmerd was, scheef zakte. Maarten had het niet diep genoeg in de harde grond geslagen. En ook dat verdroot haar, want ook daaraan merkte ze, hoe onverschillig hij was voor brieven, die van Watse konden zijn. Ze haalde zelf een schop, groef het er dieper in en stampte de aarde er omheen goed aan. Onder het werk kwam ze een beetje tot zichzelf. Met een hulpeloos, kinderlijk lachje vroeg ze, toen ze weer thuis kwam, of ze nog koffie zou zetten, maar 's nachts voelde ze zich ziek, moest ze een paar maal overgeven en toen ze eindelijk ingeslapen was, droomde ze onrustig.

ELFDE HOOFDSTUK

Maarten sloeg de laatste paal in de omheining in de grond en veegde zich met de rug van zijn hand het zweet van het voorhoofd; toen haalde hij, leunend tegen de lange steel van de zware, houten hamer, een doosje shag te voorschijn en langzaam draaide hij een sigaret. Hij was daar nooit handig in geweest, verfrommelde het vloeitje, schoof met zijn vereelte duimen de tabak te veel naar de ene kant en maakte het papier te nat. Op zijn dik, blozend gezicht lag een gespannen trek, alsof er veel van afhing, dat hij het zo goed mogelijk deed. En toen hij eindelijk iets klaar had, wat wel wat op een sigaret leek, zuchtte hij opgelucht en borg hij, omslachtig, het doosje tabak weer in de zak van zijn blauwe, katoenen werkbreek, eer hij zijn lucifers zocht. Hij vond ze in het achterzakje, het doosje kapot gedrukt en beduimeld, maar eer hij er eentje kon aansteken, hief hij het hoofd op en luisterde, alsof hij meende iets te horen. Ook zijn paard, een wat te fijn gebouwde, glanzend zwarte hengst, dat in de schaduw van een dwerg-eucalyptus aan de dicht met struikgewas begroeide voet van een rots stond, stak de kop op, bewoog zenuwachtig de oren en hinnikte zachtjes. En de grote, donkerbruine Schotse herder kwam langzaam, het lichaam gestrekt, de kop dicht bij de grond, de haren in zijn nek recht overeind, met zijn ruige staart kwispelend naar zijn baas. „Is er iets, jong?” vroeg die, terwijl hij de lucifers weer in zijn zak stopte zonder zijn sigaret te hebben aangestoken en, voor de hond uit, naar het kreupelhout aan de voet van een rots liep, die donker en steil uit een krans van groen tussen de duinen op-

rees. Hij had de vorige week een zestig, zeventig schapen van hun kudde gemist. De beesten konden niet weggedwaald en bij de kudden van anderen terechtgekomen zijn, want nergens waren gaten in de omheining. Ze konden evenmin gestorven zijn, want dan moest hij de kadavers hebben gevonden, toen hij ze overal in de bossen, de duinvalleien en de begroeide kloven had gezocht.

Om moeke niet te verontrusten had hij er thuis niet over gesproken, maar toen zijn vader en hij bezig waren een stuk braakland te ploegen en zaaiklaar te maken, hadden ze samen breedvoerig en bedachtzaam elke mogelijkheid overwogen en eindelijk besloten, dat Maarten de kudde een paar dagen zou bewaken. Hij kwam die dagen niet thuis, maar hield zich ook 's nachts in een van de oude, nogal vervallen, scheerschuren of tussen de struiken verdekt op, zocht overal naar sporen, maar vond niets, wat zijn argwaan wekte. Het verlies van de schapen hinderde hem, niet zozeer om de schade, die ze nog wel konden dragen, maar meer omdat hij de oorzaak ervan niet kende. Hij kon, net als zijn vader, in tegenslagen wel berusten en verbeterden tegen moeilijkheden zonder er door ontmoedigd te worden, maar als er iets was, wat hem hinderde, kon hij dat niet gemakkelijk van zich afzetten, vooral omdat hij het weet aan zijn eigen onachtzaamheid, hoewel zijn vader en hij de beesten zo goed mogelijk verzorgden en de schapen elke maand, als ze die bijeendreven om ze tegen miltvuur en rotziekte te ontsmetten, ook telden.

Eer hij, na een paar dagen tevergeefs de wacht te hebben gehouden, naar huis terugging, vernieuwde hij, om zeker te zijn, de oude omheining, waarin hier en daar een paar zwakke plekken waren. Maar toch had hij een onvoldaan gevoel, alsof hij iets nagelaten had en maar niet kon bedenken, wat het was. Toen hij op het punt stond zich een weg te banen door het kreupelhout naar de diepe kloof aan de voet van de rots, zag hij een stofwolk hangen boven de struiken van de grote weg, die een eind langs de omheining rond hun weidevelden liep, om dan

met een scherpe bocht tussen de duinen te verdwijnen. Vanwaar hij stond had hij uitzicht over de weg zonder dat hijzelf gezien kon worden door iemand, die er langs kwam. Omdat er soms dagen en zelfs weken verliepen dat hij niemand sprak dan zijn vader en moeder, liep hij langzaam, nieuwsgierig naar de kant. Eer hij daar was, raasde er iemand op een knetterende motor voorbij en hoewel die een valhelm droeg en een stofbril op had, meende Maarten zijn broer Watse te herkennen. Watse was in de anderhalf jaar dat ze op Bunbury, hun hoeve, woonden, nog maar een paar maal thuis geweest. De eerste keer had Maarten zelf hem uit Hopetown gehaald, maar de tweede keer kwam hij in een grote, glanzende, nieuwe auto, die zijn vader hoofdschuddend bekeken had. Hij werkte voor een verzekeringsmaatschappij, zoals hij al geschreven had, en die wagen was van de maatschappij, beweerde hij. Hij zag er uit, alsof hij zijn hele leven in zulke wagens had gereden; een lichtgrijs pak aan met een helder gewassen en gestreken overhemd, waarvan hij de mouwen omgeslagen had en met een duur horloge op zijn pols. Hij bewoog zich gemakkelijk, maar alsof hij bang was zich ergens vuil te maken; eer hij ging zitten, sloeg hij met een blauwzijden zakdoek het stof van de stoel, hij vroeg moeke of ze een borstel had om zijn schoenen, die er erg nieuw uitzagen, af te wrijven en waste een paar maal zijn handen. Hij bleef die keer ook niet lang; nog dezelfde avond reed hij weer weg. Zijn vader mopperde daarover tegen Maarten. „Wat doet hij hier eigenlijk? Waarom komt hij hier? Laat hij wegblijven, als hij zo weinig tijd heeft om zijn moeder eens op te zoeken!” Maarten zelf dacht, dat hij alleen maar gekomen was om zich in die glanzende, grote auto te laten zien. Moeke verontschuldigde hem, ook zonder dat er iemand tegen haar over begon.

Toen was het dat Haaitze Holwerda zich ook ongerust begon te maken over zijn oudste zoon. Australië was een wonderlijk land, dat moest hij toegeven, maar het zou toch niet zó wonderlijk zijn, dat kerels als Watse, die toch eigenlijk niets geleerd hadden, in een auto konden rijden veel mooier dan die van de

dokter en de veearts in het dorpje achter Dokkum, waar de Holwerda's vandaan kwamen. Hij wilde zich er het hoofd niet over breken, want hij had zijn werk, het land, dat hij moest bebouwen en het vee, dat hij moest verzorgen. „Maar ik verzeker je, Jel, dat we met Watse meer te doen krijgen dan met een van onze andere jongens!” En ook moeke zelf kon in haar hart niet trots op Watse zijn. In haar brieven waarschuwde ze hem, dat hij zich in acht moest nemen, niet al zijn geld uitgeven voor kleren — want dat deed hij, meende ze — en ze zou hem voor nog zoveel meer gewaarschuwd hebben, als ze had durven toegeven aan de angstige argwaan, die ze koesterde.

Toen Maarten Watse voorbij zag rijden op een motorfiets, dacht hij eerst: „Die gaat naar huis. . . . Gelukkig dat hij tenminste deze keer niet in zijn auto komt!” Zolang ze samen kinderen waren geweest, had hij tegen zijn oudste broer opgezien, omdat die alles durfde, zich gemakkelijk bewoog en veel vrienden had; hij had zich steeds geveleid gevoeld, als Watse hem eens in vertrouwen nam. Ook de eerste paar jaar in Australië had hij hem nog bewonderd. Maar sinds hij een meisje had en op Bunbury woonde, voelde hij zich meer tot Pete aangetrokken. Margaret Leacock hield niet van Watse, had ze hem verteld; ze had hem altijd gemeden, al vanaf de eerste keer dat hij, met Stephen, bij hen thuis was geweest. En het was, alsof Maarten toen zijn oudste broer ook doorzag. Hij begon zich meer aangetrokken te voelen tot Pete en onverschillig te worden voor Watse. Die onverschilligheid werd steeds groter; hij dacht vaak niet eens aan hem als aan een van zijn broers. En nadat Warse die keer met zo'n mooie auto thuisgekomen was, zou Maarten zelfs liever hebben gezien, dat hij maar helemaal wegbleef. „Moeke maakt zich ongerust over hem. . . . en vader ergert zich alleen maar aan hem.” Hij had, evenals zijn vader, een hekel aan onrust en ongenoegen om zich heen en zag er tegen op naar huis te gaan zolang Watse er was.

Omdat hij bij de kudde verder niets te doen had, bracht hij zijn gereedschap, een bijl, een bos draad en de grote houten hamer,

naar de scheerschuur en besloot eens met Tim Welzel te gaan praten. Tim Welzel, een oude kolonist, woonde alleen met zijn vrouw een mijl of zeven bij de Holwerda's vandaan. Ze hadden elkaar een paar maal gesproken, als ze op hun weilanden werkten, die aan elkaar grensden en Tim was een keer met Maarten en zijn vader in hun auto naar Hopetown geweest, toen daar een belangrijke polowedstrijd werd gehouden, waar iedereen uit de streek naar toe ging. Het was een mager mannetje, dat er verdroogd uitzag met zijn gerimpelde handen en zijn eveneens gerimpeld en gegroefd gezicht; hij schoor zich zelden en dan nog slecht, zodat hij altijd grijze baardstoppels had en ook zijn haar was stoppelig en grijs. Hij had een paar korte, kromme benen en armen, die veel te lang leken. In iets anders dan bouwland, weidegronden, tarwe, schapen en wolprijzen stelde hij geen belang. Dat hij van afkomst een Duitser was, wisten zelfs degenen, die hem het best kenden, niet eens; hij sprak er met geen mens over, sinds hij er in de eerste wereldoorlog nogal door andere kolonisten om lastig gevallen was. Zijn vrouw was veel groter, maar even mager, uitgedroogd en nog minder spraakzaam dan hij. Ze leek zelfs hard, gesloten, wantrouwend en mischien een beetje mensenschuw.

Ze zag Maarten al vanuit de verte over de weg langs de tarwevelden komen, maar ging niet naar buiten om hem te begroeten, zoals moeke en andere kolonistenvrouwen deden als er iemand bij hen kwam. Haar man zat op zijn knieën, blootshoofds, voor de schuur en kloofde de blokken hout van een oude gomboom, die hij de vorige dag pas omgezaagd had. Het was de laatste boom geweest, die nog bij het vervallen, verwaarloosde huisje gestaan had. Ook een tuintje was er niet meer bij, maar alleen een stukje ruw omgeploegde grond, waarop Tim Welzel zijn aardappels, tomaten, bonen en erwten verbouwde. De erwten bloeiden juist, maar de kleurige, geurige bloesem versterkte nog de indruk van verlatenheid en verwaarlozing. Maartens Schotse herder, die gewoonlijk voor hem uit rende,

bleef vlak achter zijn paard. Maarten zelf hield de teugel in, alsof hij er over dacht nog terug te keren.

„Morning,” groette hij, stug van verlegenheid, toen hij zich uit het zadel liet glijden en de teugels over de arm nam. Het kleine erfje was zanderig, vol gaten en kuilen. Om de hoek van de deur, waar Tim Welzel's vrouw vuil water en afval neer gooide, was het modderig. De schuren en stallen zagen er wat beter onderhouden uit dan het huis zelf.

„Morning,” groette Tim Welzel terug, terwijl hij even omkeek, maar niet opstond en dadelijk weer voortging met zijn werk. Het viel Maarten op, dat hij de boom in kleine blokken had gezaagd, die gemakkelijk te kloven waren en hij dacht:

„Zo'n paar oude mensen hier alleen in deze eenzaamheid. . . .” Hij had de bijl willen nemen om Tim te helpen bij het hakken, dat hem zwaar moest vallen, maar was bang de oude te beledigen. Daarom begon hij dadelijk over de schapen, die hij miste. „Het kunnen er zestig zijn, maar misschien ook meer,” zei hij.

Tim Welzel sloeg zijn bijl in het hout en even leek het, alsof hij Maarten niet verstaan had. Eindelijk zei hij met zijn schorre oude-mannenstem:

„Ja. . . .” En het duurde een ogenblik, eer hij er aan toevoegde: „Ik heb ook wel jaren gehad, dat ik een stuk of wat schapen kwijtraakte. . . . Vroeger was dat nog wel erger. . . .” Pas nadat een brok hout, dat hij op het hakblok had geschoven, gekloofd was, zei hij nog: „Wat kun je daartegen doen?” Het klonk ontwijkend, alsof hij er verder liever niet over wilde praten. Maar Maarten herinnerde zich, dat Pete hem eens gewaarschuwd had: „Als je van een kolonist iets wilt weten, vraag het hem dan rechtstreeks. Wat je hem niet vraagt, vertelt hij je niet, omdat hij zich niet wil bemoeien met iets, wat hem niet aangaat.” En daarom begon hij weer: „Ja, maar de beesten moeten toch ergens zijn gebleven, mister Welzel!”

„Ja. . . . ergens,” gaf Tim Welzel toe. Hij stond op en Maarten meende zijn beenderen te horen kraken. Het liefst zou hij weg-

gegaan zijn, maar hij was te verlegen om afscheid te kunnen nemen. Hij klopte zijn paard, dat zich tegen hem aandrong, op de glanzende nek. Tim Welzel liet zijn bijl vallen en kwam naar het beest toe, streek het langs de flanken en onder de buik langs, knikte goedkeurend en haalde uit een van de zakken van zijn afgedragen broek, die overal versteld en weer doorgesleten of gescheurd was, een klontje suiker, dat hij het beest opvoerde. „Dat is een verduiveld goed paardje. . . . Uit zo'n beest is meer te halen, dan jullie er uit haalt, maat. Veel meer. . . . maar tegenwoordig weten de jonge kerels nauwelijks hoe ze met een paard moeten omgaan. . . . Je ziet sommigen al op een stinkende, walmende, knetterende motorfiets zitten als ze hun schapen bijeen moeten drijven.”

Maarten moest opeens weer aan Watse denken, die hij pas op zo'n motorfiets gezien had en toen aan de schapen, die hij miste. En hij vroeg zich af: „Kan Tim Welzel ze gesto. . . .?” De vraag maakte hem beschaamd, maar dook toch telkens weer in hem op, ook al verzette hij zich er tegen. Hij had eens iemand — hij meende, dat het de vrouw van een onderwijzer in hun dorp was geweest — horen zeggen: „Mensen? Over mensen kun je nooit te goed denken, maar ook nooit te kwaad; zolang je ze niet kent, moet je ze tot alles in staat achten, tot alles!” Het was niet tegen hem gezegd; hij was nog maar een kind — misschien zat hij in de derde of vierde klas van de dorpsschool — en hij zou juist naar huis met een boodschap, die hij voor moeke had moeten doen. Die vrouw stond met een andere vrouw te praten, toen hij voorbijkwam met een rieten boodschappenmandje in de hand en hoorde, wat ze zei; hij had het opgevangen zonder dat hij begreep, wat ze er mee bedoelde, en het was hem bijgebleven. Hij begreep het pas, toen hij bij Tim Welzel op het erf stond. En voor het eerst van zijn leven keek hij een van zijn medemensen aan met de gedachte, dat zich achter dat verweerde, gegroefde en gerimpelde uiterlijk veel verborg, waarover hij zich misschien had kunnen verheugen of waarvoor hij zou huiveren, maar waarvan hij niets wist en mis-

schien nooit iets weten zou. Hij merkte zelf niet, dat hij Tim, terwijl die zich met het paard bezighield, scherp opnam in een vergeefse poging om iets van dat verborgene te doorgronden. De oude sloeg geen acht op hem, maar bleef zachtjes tegen het paard praten, alsof er ter wereld niets anders meer voor hem bestond. Tot hij het beest eindelijk een stevige klap op de flank gaf en zei: „Kom, ga mee naar binnen, dan kun je een kop koffie met ons drinken!” En half binnensmonds voegde hij er aan toe: „Jij hebt tenminste een goed paard. . . .” Alsof dat alleen een reden was waarom hij een vreemde uitnodigde om binnen te komen.

Terwijl ze koffie dronken, die Thea Welzel schonk, begon hij opnieuw over paarden — paarden, die hij had zien verkopen, had zien polospelen, had zien rennen; paarden, die z'n burens of kennissen hadden gehad; over prijzen van paarden, de behandeling van paarden en het africhten van paarden. Hij wist van paarden meer dan Maarten er ooit van zou weten, maar vertelde ook zonder er aan te denken, tegen wie hij praatte. Thea Welzel luisterde niet naar dat gepraat van haar man; misschien had ze daarover al veel te veel van hem gehoord. Ze sneed een eigen gebakken koek aan en schonk telkens weer koffie in, en ze was niet onhartelijk, maar deed het toch alsof ze er toe gedwongen werd.

Terwijl Maarten haar gadesloeg en zelf wel luisterde, al ging veel van wat Tim zei langs hem heen, wachtte hij eigenlijk alleen maar op een gelegenheid om nog weer over de vermiste schapen te kunnen beginnen. Maar die gelegenheid kreeg hij pas, toen de vrouw aan het werk ging en ook Tim opstond om zijn hout op te stapelen. Hij begon er toen uit zichzelf over, alsof Maarten hem een plezier gedaan had en hij er iets voor terug wilde doen.

„Die schapen. . . .” zei hij. „Maak je daar maar niet al te druk over. . . . De ene keer ben ik het, die er een paar honderd kwijt-raak, de andere keer is het Joe Burns van Old Kalgoorlie of Jimmy West van Fran Creek of jullie zijn het, op Bunbury. Je

kunt er aangifte van doen op de politiepost in Dead Mans Point, maar je krijgt er dan alleen nog maar meer gezanik over. Het beste is je mond te houden. We leven hier eenzaam en jullie ook. Ik zou je niet aanraden vijanden te maken, want de een of ander zou je tegen de vlakte kunnen schieten of je tarwefelden zouden, juist als ze rijp zijn om te oogsten, in brand kunnen raken, zonder dat een sterveling er ooit achter kwam, wie het je geleverd had." Hij keek met zijn kleine, fletse ogen onder de borstelige, grijze wenkbrauwen langs Maarten heen in de verte. Zijn mondhoeken waren bruin van tabakssap; hij hield de gerimpelde, vereelde handen diep in de zakken van zijn afgedragen, slobberige en smerige broek gestoken.

„Kijk alleen in het vervolg beter uit. . . .” voegde hij er aan toe. „Dat is de beste raad, die ik je kan geven, ja. Kijk in het vervolg beter uit!”

Toen hij op zijn zwarte, jonge hengst terugreed langs de velden, vroeg Maarten zich af, hoe hij het moest aanleggen om nog beter uit te kijken dan hij altijd al gedaan had.

„Ik kan toch verdraaid niet de hele kudde elke avond naar huis drijven. . . . en ik kan er toch ook niet dag en nacht bij blijven. . . .” En het wantrouwen tegen Tim Welzel werd sterker, hoe meer hij er over nadacht. „Natuurlijk heeft hij ze gestolen. . . . Hij kan een gat in de omheining gemaakt en de beesten daardoor naar buiten gedreven hebben, naar zijn eigen kudden, om dat gat daarna weer dicht te maken.” Hij reed nog eens de hele omheining langs, maar er waren al te veel plaatsen, zwakke plekken, die hijzelf hersteld had. En hij kon niet naar Tims kudde rijden om te zien of hij daar schapen bij vond, die het oormerk van Bunbury Hoeve droegen, want dan zou hij de oude kolonist tegen zich in het harnas jagen. „Maar op de een of andere manier kom ik er toch achter,” nam hij zich voor. „En als ik hem betrap, ransel ik hem af, zo oud als hij is!” Dat voornemen luchtte hem wat op en hij drukte zijn paard de hielen in de flanken, zodat het op een draf begon te lopen, met de grote, Schotse herder achter zich aan en het stof, dat op-

waaide onder de hoeven en nog heel lang boven de weg bleef hangen. Het begon avond te worden; in de verte, achter een bos van gombomen en de duinen met de dwerg-eucalypten, ging de zon onder. Hij was al dicht bij huis, toen hij pas weer aan Watse dacht en het paard stapvoets liet lopen, alsof hij er tegen op zag zijn broer te ontmoeten. Maar toen hij het erf opreed, zag hij, dat zijn vader en moeder samen bezig waren de grasvelden en bloemperken te besproeien en Watse was er niet.

„Zou ik me dan vergist hebben, toen ik meende, hem op zijn motor te zien voorbijrijden?” vroeg hij zich af. Onwillekeurig keek hij om zich heen. In het mulle zand zag hij sporen van rubberbanden, maar ze waren zo vaag, dat hij niet kon onderscheiden of ze van hun eigen auto of van een motorfiets konden zijn geweest. En hij wilde niet vragen of zijn broer misschien thuis geweest was. Zijn vader en moeder zeiden het hem ook niet.

TWAALFDE HOOFDSTUK

De zon blikkerde op het olieachtige water in de haven van Sydney en op de zinken daken van de loodsen langs de kade. Op een boot van de P & O Line, die klaarlag om te vertrekken, loeide de stoomfluit. Lieren ratelden. Een telegraafbel rinkelde. Bootwerkers, die een laatste hijs in een van de ruimen gestuwd hadden, haastten zich de valreep af en bleven bij een van de hoge, ranke kranen aan wal staan kijken, hoe de trossen los gegoooid werden, als kerels, die voldaan waren over hun werk en zich wel even een ogenblik rust mochten gunnen, eer ze aan iets anders begonnen. Een van hen, een grote, forse Noor met helblond, krullend haar en met een paar klare, blauwe ogen onder een hoog voorhoofd, hing zijn pikhaak, die blonk als gepolijst zilver, in zijn gordel, maakte met zijn grote, eeltige vingers het papiertje los van een pakje kauwgum en stak het ene stukje na het andere in zijn mond. Hij was al haast twintig jaar in Australië, had daarvan de laatste zes jaar in de havens van Sydney gewerkt, maar was altijd ongetrouwd gebleven en steeds als hij een boot naar Europa zag vertrekken, voelde hij iets van heimwee in zich opkomen. „De kann gaa. . . . men jeg maa blive her. . . . Zij gaan weg, maar ik moet hier blijven,” mompelde hij. Toen smeed hij het lege kauwgumpakje weg, maakte een gebaar, alsof hij meende iets te hebben weggegoooid, wat hij had moeten bewaren en tastte in het borstzakje van zijn bont geblokt hemd. „Verdraaid. . . . heb ik nu mijn nieuwe lot nog wel? O ja. . . .” dacht hij, opgelucht, toen hij het te voorschijn haalde en glad streek.

„Welk nummer heb je?” vroeg een halfbloed, een tengere kerel met pezige, blote armen, die tegen het stalen geraamte van het voetstuk van een hijskraan leunde.

„Nul twee vier zes acht nul nul,” antwoordde de Noor. Bijna al de twintig jaren, die hij in Australië doorgebracht had, had hij in allerlei loterijen gespeeld; hij gaf er een goed deel van zijn inkomen voor uit, had nog maar zelden iets gewonnen en rekende er toch steeds op eens een van de hoge prijzen te zullen trekken, om voor dat geld een keer naar huis te kunnen gaan. „Nul twee vier zes acht nul nul,” herhaalde hij. Hij had dat nummer met zorg uitgekozen, want hij had in de loop van de jaren een heel systeem berekend, volgens hetwelk de prijzen moesten vallen. Soms klopte het, maar meestal bleken de berekeningen niet uit te komen. „Als ik alles, wat ik voor loten uitgegeven heb, op de spaarbank had gezet, zou ik het geld om naar huis te gaan allang bij elkaar hebben gehad,” zei hij soms. „En als ik bij de volgende trekking weer geen prijs heb, begin ik er ook niet weer aan, maar ga ik sparen,” nam hij zich dan voor. Maar hij kwam nooit zover. Hij dronk niet. Hij hield zich niet met vrouwen op, ging zelfs heel zelden uit, had zijn heimwee, alleen maar dat heimwee en wat vage herinneringen aan een gehuchtje ergens in de buurt van Hammerfest, waar hij opgegroeid was, en daarbij de altijd durende spanning van het spel, die hem de telkens weerkerende teleurstelling, als op zijn lot een niet of een onbetekenend prijsje viel, deed dragen. „Nul twee vier zes acht nul nul,” las hij nog eens het nummer, in elk van de vier hoeken van het rose papiertje, dat hij zorgzaam opvouwde en in zijn zak stopte. De halfbloed volgde elke beweging van zijn sterke, eeltige vingers, alsof de Noor iets belangrijks deed, wat hij zich niet moest laten ontgaan en schudde toen glimlachend het hoofd. „Jullie, Europeanen, zijn als je eenmaal aan de loterij verslaafd raakt, nog veel erger dan wij. Je zou moeten leren, dat je hier moet werken, werken, werken — alleen maar werken! Zoals de Chinezen, die hier zijn, en de Jappen, die het haast allemaal zover brengen, dat ze tegen de

tijd, dat ze oud worden, naar huis gaan en van het vele geld, dat ze hier verdiend hebben, kunnen leven. Maar misschien deugt er iets niet bij jullie. Hier niet!" Hij wees naar zijn voorhoofd. „Of hier niet!" Hij wees naar zijn borst.

„Er zijn er onder de Europeanen, die hierheen komen, genoeg, die werken, werken, werken — alleen maar werken, zoals jij dat noemt. Niet om later, als ze geld genoeg hebben, naar huis te gaan, maar om hier te blijven, waar ook hun kinderen en kindskinderen dan zijn. En ze werken zelfs niet alleen om het geld, dat ze verdienen, maar ook om het land — dat hun land is geworden — tot een welvarend land te maken. Ik zou dat niet kunnen. Ik niet," herhaalde hij, nadrukkelijk. „Maar mij moet je ook niet met die andere Europeanen vergelijken. Ik ben hier niet opzettelijk naar toe gekomen. . . ." Hij praatte traag, alsof hij in gedachten alleen voor zichzelf sprak. „Ik bleef achter, haast twintig jaar geleden, toen de boot, waarop ik stoker was geweest, vertrok." Hij wees naar de P & O Liner, die de steven wendde naar open zee; vlaggen wapperden vrolijk; laadbomen, die sprietig omhoogstaken tussen het want, dat als ijle draden tegen de blauwe hemel afstak, werden gestreken; matrozen wemelden over de dekken en uit de hoge, blauwe schoorsteen met de zwarte kop wolkte de rook op. „Ik bleef hier achter, maar het had evengoed ergens anders kunnen zijn — in Singapore, op Semarang of ergens op de kust van Chili. Die anderen, Noren, Denen, Vlamingen, Hollanders, Engelsen, kwamen hier naar toe — ik ben. . . . aangespoeld!" Het woord scheen hem te vermaken, al was het een beetje wrang. Hij wipte een kluitje kauwgom op zijn tong en spooog het uit; het zwierde met een boogje door de lucht en plonsde naast de kade in het water. „Ik zou. . . ." begon hij toen nog weer. Maar hij sprong meteen verschrikt opzij, toen hij de claxon van een vrachtauto, hoog opgeladen met kisten fruit, vlak achter zich hoorde gieren. De auto draaide onder de brug van de hijskraan door, een van de grote loodsen binnen. Pete Holwerda, die naast de chauffeur in de cabine zat, keek door het open portierraam op hem neer

en grinnikte. „Ik zou naar de dokter gaan, als ik jou was, en m'n oren eens laten nakijken!” merkte hij schamper op, toen hij het verblufte gezicht van de Noor zag. De ander wilde iets terug zeggen, maar de auto schoof de brede, openstaande deuren door in de loods, waar balen wol en pakken en kisten tot aan het dak gestapeld stonden. Iemand wees de chauffeur, bij welke stapel hij moest lossen. Pete smiet het portier open en sprong er uit zonder te wachten tot de auto helemaal stilstond.

„Ik ga dan maar!” riep hij.

„Right- o, Boss! Ik pik je straks weer op bij de oprit over de Harbour Bridge!” riep de chauffeur terug, terwijl hij het gas afsloot, de handrem met een ruk overhaalde en de contactsleutel uit het dashboard nam. Met een licht flanellen zomerjasje opgevouwen over de arm wandelde Pete de loods uit, waar het schemerig en koel was. Toen hij buiten kwam, knipperde hij met zijn ogen tegen het helle zonlicht.

„Ik moet eens een donker gekleurde bril kopen,” dacht hij, maar tegelijkertijd wist hij wel, dat hij het toch niet zou doen, omdat hij die niet nodig had op de grote fruitkwekerij, waar hij de laatste tijd werkte. Die kwekerij in Nieuw-Zuid-Wales, een tachtig mijl van Sydney, was van Tammes Macmanus, een neef van Suemas, de drover, die er op aangedrongen had, dat Pete er heen zou gaan. Hij verdiende misschien wat minder dan met veedrijven, maar zat in het vak, waarvoor hij in Holland al gestudeerd had, waarvoor hij liefhebberij en aanleg had en waarin hij het daarom ver zou kunnen brengen. Al heel lang was hij van plan geweest zijn broer Watse in Sydney eens op te zoeken. Watse en hij schreven elkaar nooit, maar van Maarten had hij gehoord, dat hun oudste broer bij een verzekeringsmaatschappij moest werken, in een grote, nieuwe auto reed en nogal veel geld scheen uit te geven. Hij wilde daarom eens met hem gaan praten, maar had het maandenlang erg druk gehad en kwam er niet eerder toe dan toen hij die morgen met een van hun vrachtauto's, die fruit voor de export naar de stad bracht kon meedrijven. Hij wilde in Sydney meteen een paar studieboeken over

het veredelen van verschillende fruitsoorten, een stel goede oculeermesjes en nog een paar andere kleinigheden kopen.

Toen hij in het blikkende zonlicht te midden van fleurig geklede mannen en vrouwen door de asfaltstraten liep, had hij een feestelijk gevoel, bijna als een jongen op de eerste dag van zijn vacantie, waarnaar hij weken van tevoren al verlangd had. De brieven, die hij de laatste tijd van huis had gekregen, waren opgewekt en vol vertrouwen. Maarten en zijn vader maakten het goed op Bunbury Hoeve en Macmanus, die nooit vergat even bij Pete aan te lopen, als hij zijn neef op de kwekerij eens bezocht, had voorgesteld, dat ze met ingang van het volgend jaar het land met opstallen en schuren van hem zouden pachten in plaats van het nog langer te huren. Suemas Macmanus zelf was van plan in de buurt van Melbourne stil te gaan leven; misschien, zei hij, zou hij nog eens voor een paar maanden naar Ierland en Engeland gaan. Ook de zorg voor zijn landerijen in Victoria wilde hij niet langer dragen. De Holwerda's konden Bunbury van hem in pacht krijgen tegen een bij de wet geregelde som. Die pachtsom was wat hoger dan de huur, die ze Macmanus hadden betaald, maar de huur kon hun elk jaar opgezegd worden en de pacht liep over twintig of veertig jaar en daarom zou het de moeite lonen de opbrengst van het land door een goede bemesting en, als het mogelijk was, door bevoeiing op te voeren en de kudde schapen uit te breiden, zodat de hoeve steeds meer kon opbrengen. Alleen de eerste jaren zouden wat moeilijker zijn, maar Pete had zijn vader weer beloofd hem daar doorheen te helpen. „Ik verdien wel zoveel, dat ik kan bijspringen als het nodig is!” Bovendien had Haaitze Holwerda als hij de hoeve en het land pachtte al na zes jaar het recht van koop. En Pete had berekend, dat ze de koopsom konden opbrengen, als die zes jaar een beetje voordeliger zouden zijn. En als hijzelf alles wat hij van zijn loon overhield er aan wilde besteden.

Om zeker te zijn dacht hij ook Watse te vragen of die elke maand een deel van zijn loon wilde afstaan. Als Watse in een

nieuwe auto kon rijden, moest hij genoeg verdienen om ook zijn ouders een beetje te kunnen helpen. Maar Pete wist, dat het hem niet gemakkelijk zou vallen zijn broer daartoe over te halen en liep er steeds over te denken, wat hij moest zeggen. Een paar maal had hij al achterop het oude couvert van een brief van Maarten gekeken, waar hij het adres van Watse opgeschreven had, alsof hij dat maar niet in zijn hoofd kon prenten. In Main Street kocht hij eerst het gereedschap, dat hij nodig had en zocht hij een boekhandel op, maar de boeken, die hij wilde hebben, vond hij er niet. Dat prikkelde hem, evenals de onverschilligheid, waarmee de boekverkoper, een klein mannetje met een hoge rug, een wasbleek gezicht en een grijs puntbaardje, hem te woord stond, terwijl hij tegelijkertijd in een boek bladerde, dat hij vlak voor zijn neus hield, omdat hij het met zijn bijziende ogen anders niet kon lezen. „Ik kan ze voor u bestellen. . . . ik kan ze bestellen,” verzekerde het mannetje. „We kunnen alles bestellen, wat u wilt hebben. . . .” Het was erg warm in het niet te grote winkeltje en het rook er naar oud papier, vond Pete. Het lag hem op de tong om te zeggen, dat hij niet naar Sydney was gekomen om te horen, dat de boeken, die hij nodig had, besteld moesten worden. „Want dan had ik evengoed een briefje kunnen sturen. . . .” Maar opeens moest hij glimlachen; hij wist zelf niet waarom en terwijl hij de titels en namen van de schrijvers op de bestelbon schreef, die hij over de met kranten, tijdschriften en goedkope, slechte, opzichtig ingebonden boeken bedekte toonbank de verkoper toeschoof, dacht hij: „Ik zal Watse wel flink moeten aanpakken. Zolang we in Australië zijn, heeft hij vader en moeder nooit een penny gegeven. Alles, wat op het spaarbankboekje staat, hebben Maarten en vader en ik verdiend. Hij heeft geen eergevoel en geen saamhorigheidsgevoel.”

Hij kocht een tijdschrift, waarvan de foto van de kop van een dingo op de omslag hem trof, stak het in de binnenzak van zijn jasje en drong er, eer hij de winkel uit ging, met zijn nieuwe, grijze vilthoed in de hand, nog eens op aan, dat hij de boeken,

die hij besteld had, ook binnen niet al te lange tijd zou krijgen. In het raam van de etalage zag hij zichzelf, een bruin gebrande, jonge kerel met misschien wat harde trekken en een scherpe blik, een grijs linnen overhemd aan zonder das, in een broek van lichtbruin flanel, die niet zo heel goed kleurde bij het hemd. En hij merkte, dat de riem, die hij droeg, er wat versleten uitzag, met een gesp die al roestig begon te worden. Hij haalde de schouders op en maakte een gebaar, alsof hij wilde zeggen: „Nou ja. . . . wat kan het schelen?” Maar moeke zou hem gezegd hebben, dat hij bij zijn nieuwe broek ook een andere riem om moest doen. En opeens voelde hij zich niet meer op zijn gemak in de stad. Hij botste tegen een jongen op, die met zijn meisje voor de etalage van een modezaak stond. Het meisje lachte schamper en de jongen keek verontwaardigd. Pete kreeg een kleur tot in zijn nek.

Voor een café zaten mannen in gemakkelijke, rieten stoelen, rond tafeltjes, waarop hun bier of borrelglasjes stonden en hij had het gevoel, dat die hem ook al nakeken. Ook dat hinderde hem. Tot hij bij zichzelf dacht: „Waarom zou ik het me aantrekken?” Natuurlijk zag iedereen, dat hij een vreemde was in de stad, maar hij was niet de enige vreemde. Hier en daar stond voor een winkel een groepje boeren of veefokkers, een paar zee-lieden of mijnwerkers, die zich in de stad evenmin op hun gemak voelden. „Misschien,” dacht hij, „moest ik nu ergens gaan eten. . . .” Maar een restaurant binnen te gaan en aangegaapt te worden, schrok hem toch af. Hij haalde, zoals hij anderen zag doen, wat fruit in een stalletje en ging naar een ander stalletje, waar hij er een kop koffie bij kocht. Daarna vroeg hij iemand, die naast hem stond, de weg naar het adres van Watse. Hij had het al gevraagd, toen hij pas merkte, dat het gezicht van de man hem bekend voorkwam en ook zijn geblokt hemd en zijn blonde haar. „O. . . .” ontviel hem. „Hebben we jou straks aan de haven niet haast overreden, maat?” De ander lachte gul en knikte. „Dat heb je. Maar zo haatdragend ben ik niet, dat ik je daarom de weg niet wil wijzen,” zei hij met zijn hard Noors

accent. Hij liep zelfs een eind met Pete mee tot aan de rand van de stad, bleef daar staan en zei: „Ik ga hier rechtsaf. Als jij steeds doorloopt, kom je zo meteen in de buitenwijk — je ziet het wel, grote huizen, mooie tuinen, parken. Vraag daar nog maar eens.”

Het was in de buitenwijken minder druk en het was er, onder de schaduw van de bomen, die langs de straat stonden, wat koeler. Hier en daar stond een auto tegen het trottoir. Pete dacht: „Als Watse hier kan wonen, moet hij heel wat meer verdienen dan ik. . . .” Toen begon hij te twijfelen. Misschien had de kerel, die hem de weg wees, hem toch een verkeerde kant op gestuurd. Hij was een beetje nijdig op zichzelf, dat hij daar niet eerder aan gedacht had. Maar toen hij het vroeg aan een inlandse politieagent, hoorde hij, dat hij bijna aan het opgegeven adres moest zijn. „Nog een honderd yards en dan linksaf!” Toen hij er kwam, was een man in de voortuin met een snoeischaar bezig tussen struiken en heesters. Maar Watse zelf woonde er niet. „Het kan zijn, dat hij hier af en toe komt om zijn post te halen, die hij hierheen laat sturen. . . . maar waar hij woont, ja, ik zou het u niet kunnen zeggen.” De man was paffig dik en had een paar lodderig uitpuilende ogen; op zijn hangwangen was een dicht net van vurig rode adertjes. Hij hijgde een beetje, alsof hij buiten adem was, maar het niet wilde laten merken. Hij keek Pete niet aan, die hem scherp opnam en zich ergerde aan zijn stem, een weke, zeurige, klagende stem. „Als hij hier zijn post laat sturen, zult u toch ook wel weten, waar hij woont. Dat moet u toch weten,” meende Pete, ongeduldig. Hij was van het slenteren door de stadsdrukte moe geworden; het vermoede hem meer dan hard werken op de kwekerij.

„Ik niet. Nee, ik niet,” hield de ander vol, terwijl hij met zijn zakdoek, een groezelige zakdoek, zijn snoeischaar afveegde om er daarna nog een paar takjes mee van een heester te knippen. Het viel Pete op, dat hij de schaar niet goed vasthield en niet

snoeien kon, want hij knipte de jonge loten weg, die het volgend jaar bloesem zouden dragen in plaats van de oude, die begonnen te verdorren.

„Ja, wie weet het dan? Uw vrouw misschien?”

„Mijn vrouw? Nee, mijn vrouw niet. Ik ben niet getrouwd. Wel geweest, maar nu ben ik het niet meer,” zeurde de man door. Het kon Pete weinig schelen. De hele kerel kon hem niets schelen. Hij had zin om te gaan vloeken of hem bij de keel te grijpen en hem door elkaar te schudden. Maar hij beheerste zich en zei: „Ik ben een broer van mister Holwerda. U zult me moeten vertellen, waar ik hem kan vinden of ik blijf hier voor het hek staan tot hij een keer komt!” En hij maakte zich niet kwaad meer. Hij moest zelfs weer glimlachen, net als toen hij in de winkel stond, waar hij de boeken, die hij wilde hebben, niet dadelijk kon krijgen. De man, die hem af en toe slechts even, tersluiks, aangekeken had, deed een stap achteruit, haalde zijn schouders op, spreidde zijn armen uit in een gebaar van radeloosheid en zei nog eens weer: „Maar als ik het dan niet weet, mister. . . . Hoe was uw naam ook weer? Als ik het dan niet weet?” Het pafferig gezicht en de uitpuilende ogen leken niet meer zo afstotend. „Als ik het wist, zou ik het zeker zeggen. Of denkt u, dat ik het prettig vind? Denkt u dat misschien?” Nu keek hij Pete recht in de ogen. Maar die moest nog steeds glimlachen.

„Dat weet ik niet,” zei hij. „Ik weet niet of u iets al of niet prettig zult vinden. Maar zeg me tenminste waar ik dan naar mijn broer kan vragen of aan wie ik het kan vragen.”

De man kwam een stap dichterbij, keek even opzij, boog zijn hoofd naar hem toe, hield een hand aan de mond en zei, bijna fluisterend: „Misschien weet zij het. . . . Emily, mijn dochter. Ja, die weet het. Maar ik hoef het haar immers niet te vragen, want mij vertelt ze het toch niet. Vraagt u het haar zelf. . . .”

„Right o,” zei Pete. „Is ze binnen?” En hij stapte al naar de huisdeur, die half open stond. Juist kwam een meisje naar buiten, lang en mager, haast spichtig en erg opgemaakt, met vlas-

sig, blond haar, dat slecht gegolfd en dor was. Ze keek Pete hooghartig aan, maar dat maakte geen indruk op hem. Eer hij haar iets kon vragen, zei ze: „Komt u binnen; ik heb niet veel tijd voor u!”

„O nee?” vroeg Pete, die daarvan al evenmin onder de indruk kwam. Hij wilde eerst weigeren om binnen te komen, maar stemde toch meesmuilend toe. Het leek een of andere belachelijke vertoning, waarmee hij zich nog even wilde vermaken, om dan te zeggen, dat het mooi genoeg was geweest en hij er de brui van gaf. Zodra ze in een kleine hall stonden, waar de man, die weer aan zijn werk gegaan was, hen niet meer kon zien, werd het meisje vriendelijker en met een gemaakt lachje vroeg ze Pete, wie hij was.

„Een broer van Watty?” riep ze uit, toen hij zijn naam genoemd had. „Pete? Oooh, Watty heeft me al zoouo vaak van u verteld. Ik heb er zoouo naar verlangd u eens te ontmoeten.”

Watty? Pete ergerde zich over dat dwaze bijnaampje en hij schaamde zich ervoor. Hij ergerde zich ook aan het meisje, dat allang geen meisje meer was; ze moest zeker haast tweemaal zo oud zijn als Watse, dacht hij. Hij wou, dat hij in zijn smerige overall gekomen was; dan had hij zijn zakdoek, een zakdoek, die altijd naar zweet rook, te voorschijn kunnen halen en haar gepoederd en geverfd gezicht er mee af kunnen vegen, zodat de huid, die al verlept moest zijn, eens te zien kwam. Hij dacht opeens aan Margaret Leacock, Maartens meisje en hij had nooit geweten, dat hij zo'n warme genegenheid voor haar koesterde. „Zo'n aardig, fris kind. . . . en dit is het soort vrouwen, waarmee onze Watse omgaat en waarmee hij misschien in die mooie auto rijdt. . . .? Ik zou liever met mijn vingers in de mest krabben, dan dit schepsel aan te raken. . . .” dacht hij, grimmig. Het was, alsof een mufte lucht hem tegemoet sloeg, een lucht van onopgemaakte bedden en al veel te lang niet gelegeerde vuilwateremmers.

„Komt u toch verder. . . . eh, Pete. . . . Komt u toch in mijn

kamer, dan zal ik Watty opbellen en hem zeggen, dat u bij me is, zijn broer, Pete."

„Nee, om de drommel niet!” viel Pete uit. „Ik zal hem thuis wel opzoeken, in zijn. . . eh. . .” Hij zocht even naar het goede woord. „In zijn hotel of kosthuis of logement; in zijn eigen omgeving.”

Hij moest er aan denken, dat Watse nooit de honderd pond terugbetaald had, die moeke hem indertijd had geleend, toen hij met Stephen Leacock het binnenland in wilde; hij had er zelfs nooit over gesproken, dat hij ze zou terugbetalen. „En dat was ons geld, van vader en mij. . . en van Maarten.”

Het meisje stond in de deuropening van de kamer, waar ze Pete binnen wilde laten. Hij zag alleen aan de wand tegenover de open deur een schilderij in felle, bonte kleuren. Pete had van zijn leven nog niet vaak naar schilderijen gekeken, maar dit schreeuwde hem toe. En toen dacht hij, dat in hetzelfde kamer-tje een bed stond, waar die vrouw sliep. „Nee, dank u,” weerde hij beslist af. „Ik kom niet binnen.” En hij herhaalde nog eens, dat hij Watse thuis wilde opzoeken. Het opgemaakte vrouwen-gezicht, waarvan de brutale trekken wat verdoezeld waren, vertrok even.

„Ja, maar u kunt niet verwachten, dat hij nu thuis zal zijn,” zei ze, een beetje verlegen. En dat ze nog verlegen kon zijn, was meer dan hij van haar verwacht had.

„Waarom niet?” vroeg hij. Het was tussen de middag. Op de kwekerij werd om die tijd schaft gehouden, op de Hoeve ook. Waarom kwam Watse dan niet thuis eten?

„Omdat hij ergens in de stad eet. Hij kan ook nog wel op kantoor zijn. Of een afspraak hebben met een van de klanten,” zei ze. Het kwam er een beetje snibbig uit, maar ze liep op Pete toe en legde een hand met veel te lange, dunne, spitse vingers en vurig rood geverfde nagels op zijn arm. „Laat ik het kantoor voor u opbellen. Heus. Daar kunnen ze me misschien vertellen, waar hij is.”

Pete meende de warmte van die hand door de mouw van zijn

linnen overhemd te voelen, keek naar de vuurrode nagels en dacht er aan of die verf ook afgaf. Misschien had ze toch gelijk. Maar hij kon zich er niet toe brengen haar te geloven. „Zeg maar, waar ik dat kantoor kan vinden,” zei hij stug. Hij had zich eerst wel tegen die vrouw opgewassen gevoeld, maar merkte, dat hij haar onderschat had. Hij was wel goed om vruchtbomen te enten, te snoeien, te bespuiten en de verschillende rassen te kruisen, maar met mensen moest hij liever niet omgaan en zeker niet met dit soort vrouwen uit een stad als Sydney.

Veel te gewillig schreef ze het adres op een flard papier, dat ze van een krant scheurde, die ze uit haar kamertje haalde. En hij dacht: „Zodra ik weg ben, belt ze Watse op . . .” Hij vond, dat hij daarom die dag niet naar hem toe hoefde te gaan. En misschien zou hij nooit meer naar hem toe hoeven. „Als hij met zulke vrouwen omgaat . . . Is dat een vrouw, met wie hij thuis, bij moeke, kan komen?” Hij voelde zich erg verdrietig. „En toch kan ik hem niet in de steek laten . . . hij is mijn broer . . .” Hij bezon zich, terwijl hij het papiertje, dat het meisje hem gaf, verfrommelde en liet vallen. „Zegt u maar, dat ik hier geweest ben; doe hem mijn groeten en vraag of hij eens bij me komt . . . Het is niet meer dan tachtig mijl van hier,” besloot hij. „Want ik ben toch bang, dat ik nu geen tijd meer heb om hem op te zoeken.”

Met haar gemaakte, hoge stemmetje betuigde ze hoe verschrikkelijk jammer ze dat vond en hoe jammer Watse het zelf zou vinden, maar Pete luisterde nauwelijks nog naar haar. Hij stak haar de hand toe, ofschoon hij dat niet van plan was geweest, en nam afscheid. Haar hand was koel en droog en toch had hij, zelfs 's avonds, toen hij met de vrachtauto terugreed naar de kwekerij, nog het gevoel iets klefs te hebben aangeraakt.

„Laat mij eens een poosje achter het stuur zitten,” zei hij tegen de chauffeur, een rustige, bejaarde man. Hij had er behoefte aan om zijn gedachten wat af te leiden en te vergeten, dat hij in de stad was geweest.

DE TIENDE HOOFDSTUK

De beide mannen, Maarten en zijn vader, waren achteraan op het veld bij de beek, waar nog slechts een smal stroompje zich in het midden van de met blinkende kiezel bedekte bedding kronkelde, bezig de schapen te wassen en te ontsmetten. Maarten, een doorweekte, blauwe katoenen werkbreek aan, het bruin gebrande bovenlijf naakt, stond tot aan zijn knieën in het water, terwijl zijn vader een oude ooi, die er neerslachtig uitzag, uit de kudde vandaan haalde, betastte, in de bek en onder de oogleden keek. Toen hij even opzag van zijn werk, merkte hij, dat de lucht plotseling betrokken was. Donkere wolken pakten zich snel samen boven de zuidelijke horizon; door de kruinen van de dwerg-eucalypten en de gombomen suizelde een windvlaag; wolkenschaduwten schoven over de velden en het leek opeens even wat koeler te worden, hoewel de zon haast loodrecht boven hen stond. Maarten smeet met een roestige, blikken bak water over het schaap om de zeep goed uit de wol te spoelen, bracht het langs de zacht glooiende oever op de kant, wreef de poten droog, krabde het vuil, dat losgeweekt was, tussen de hoeven vandaan en smeerde die dik met lichtgele zalf in.

„Ik geloof, vader, dat we een onweersbui krijgen,” zei hij toen, terwijl hij het beest losliet en een tik gaf, zodat het zich haastig uit de voeten maakte. „Als we niet opschieten. . . .” Hij wilde zeggen, dat ze dan niet klaarkwamen, maar zijn vader, die de zieke ooi losliet en toekeek hoe het beest dadelijk lusteloos ging liggen, meende: „Klaar komen we vandaag toch niet. Het is beter, dat we het er nu maar zo bij laten en naar huis gaan. . . .”

Hij wist, dat moeke bij onweer niet graag alleen was. Vroeger was ze er nooit bang voor geweest, maar sinds ze op Bunbury woonden wel. In het begin had ze het nog niet laten merken, maar ze scheen er steeds meer aan toe te geven. Haaitze begreep dat niet en maakte zich er eerst nogal bezorgd over, maar stelde zich er later mee gerust, dat het waarschijnlijk door haar leeftijd kwam. Moeke zelf meende, dat hij wel gelijk kon hebben, maar gaf dat nooit toe. „Mijn leeftijd heeft daar niets mee te maken,” morde ze. Ze was bang, niet slechts om met onweer alleen te zijn, maar ook als ze 's nachts alleen was en heel vaak zelfs overdag, als ze er opeens aan moest denken, dat Maarten en haar man mijlen ver weg op het land werkten en pas 's avonds laat thuis zouden komen, terwijl er in de wijde omtrek anders geen sterveling was, met wie ze eens even kon praten. Elke kleinigheid hinderde en prikkelde haar.

Als Maarten en zijn vader ergens over spraken, was het over het vee, de oogst, die op het veld stond, de aanhoudende droogte, over kunstmatige bevoeiing van het land, over de tractor, waar de laatste tijd zo vaak eens iets aan mankeerde of over machines, die ze wilden aanschaffen om de schapen te scheren. Zij werd er nooit in betrokken, want de mannen schenen te denken, dat ze er geen verstand van had en er geen belang in stelde. Ze kon er bij zitten en zich er aan ergeren tot het bloed haar plotseling in een hete golf naar het hoofd steeg, het zweet op haar voorhoofd parelde, haar hart begon te bonzen tot het haast pijn deed en ze het 't liefst zou willen uitschreeuwen nu eindelijk toch eens over iets anders te praten dan over schapen, schapen, schapen of tarwe. Ze beheerste zich heel lang, maar als haar verdriet haar te machtig werd, beklagde ze zich, woedend of haast huilend van wanhoop, dat het geen leven was voor een vrouw, in die eenzaamheid, waar ze nooit een andere vrouw zag, nooit zelfs andere mensen en eindigde dan steeds, dat ze weg wilde, weg, het kon haar niet schelen waarheen.

Haaitze had er al vaak op aangedrongen, dat ze eens naar een dokter zou gaan, maar dat wilde ze niet; ze verzette er zich ook

tegen als hij voorstelde de dokter dan op Bunbury te laten komen, want er mankeerde haar niets, hield ze vol. Opgewonden, jachtig, deed ze haar werk in huis; ze had fleurige gordijnen en vloerkleedjes uit Hopetown laten komen en schrobde en poetste en schuurde en gedoogde niet, dat de mannen in de kamer kwamen eer ze zich gewassen en verkleed hadden, mopperde als Haaitze de hele avond zat te roken zonder zich er iets van aan te trekken, dat de vitrage pas gewassen en gestreken was, schoid op Maarten, die altijd alles overhoop haalde en dan achter zich liet liggen zonder iets op te ruimen, maar als ze alleen door het propere huis liep, waar geen stoel verkeerd stond, geen portretje scheef hing, nergens een stofje op lag en de ramen blonken, sloeg haar de verlatenheid als een verstikkende golf tegemoet en terwijl ze bezig was, overviel haar telkens weer de beklemmende gedachte: „Waarvoor doe ik het eigenlijk? Voor wie?”

Haar wel voorziene voorraadkamer met de pakken zeep, grote dozen lucifers, balen meel, lange rijen weckflessen vol vlees, schonk haar geen voldoening, evenmin als haar linnenkast, die beter gevuld was dan ze ooit had durven dromen. Ze was soms kwaad op zichzelf. „Nu heb je alles, wat je maar kunt wensen. . . . je hebt het even goed als een rijke boer in Friesland en nog ben je niet tevreden. . . .” Maar dadelijk weerlegde ze ook, dat ze liever armoede zou hebben geleden als ze thuis had mogen blijven dan in Australië in overvloed te leven. De gedachte aan thuis, aan het dorp, waar ze vandaan gekomen waren en de mensen, die ze daar gekend had, vervulde haar niet meer met heimwee, zelfs niet met verdriet, maar met wrange bitterheid. „Waarom waren we gedwongen daar weg te gaan? Waarom was daar voor onze jongens geen bestaan meer?” wrokte ze. Als ze zich bezon en inzag, dat ze bezig was haar leven te vergallen en niet alleen haar eigen leven, maar ook dat van haar man, verzette ze zich en gelukte het haar soms een paar dagen haar goed humeur te bewaren, zodat ze weer helemaal de oude leek, maar telkens opnieuw be kroop haar langzaam, sluipend dat

wanhopig gevoel van verlatenheid. Een rondreizende evangelist had haar een paar maal bezocht, maar ze voelde zich weinig getroost door wat hij zei; God zelf scheen haar aan de eenzaamheid te hebben prijsgegeven en ver te zijn, onbereikbaar, evenals alles, wat ze in haar leven al had moeten achterlaten.

Ze was die middag bezig half uitgebloeide lupinen af te snijden en zocht een paar van de prachtige, lichtrose bloementrossen, die ze nog op een vaas zou kunnen zetten, toen ze het onweer zag opkomen, even plotseling als Maarten en zijn vader het hadden gezien. En ze schrok er van, liet de bloemen en dorre bladeren vallen en ging haastig achter het huis om een paar kalveren, die op het weilandje liepen te grazen, onder het afdak van een kapschuur te jagen. In dat ogenblik werd de lucht eerst loodgrauw en daarna inktzwart; het weerlicht flitste ver achter de duinen, maar het onweerde nog niet. Een windhoos trok wervelend over de tarweakkers en de hoge halmen bogen zich traag golvend; een havik, die laag over het land scheerde, dook ergens neer, maar steeg ook dadelijk weer op en verdween pijlsnel in de verte. Moeke keek de weg af, waarlangs zo zelden iemand naar hen toe kwam en in haar blikken lag een stomme, wanhopige bede. Toen ze zich daarna omkeerde en in huis ging, leek het haast alsof ze vluchtte; een volgende windvlaag deed de deur, waarvan ze de kruk uit haar hand liet glippen, met een smak achter haar dichtslaan. De eerste, knetterende donderslag ratelde met zo'n geweld, dat alles om haar heen kraakte en kreunde.

„God in de hemel.... Jezus Christus, in Wiens heilige Naam....” De woorden bestierven op haar lippen. Ze stond alweer buiten op het grindpad — ze had zelf geholpen, toen de mannen dat grind met karren vol uit de beek op de schapenweide haalden! — en verwilderd keek ze om zich heen. De hitte was, nadat de windvlagen even verkoeling schenen te zullen brengen, drukkend; een droge, brandende hitte, die opsteeg uit de dorre grond, waarop het al in maanden niet geregend had. Langs de tarweakkers liep ze naar de kant van de schapenweiden met het

vage voornemen, dat ze wilde zien of Maarten en haar man er niet aankwamen, maar tegelijkertijd dacht ze er aan, dat ze ook nog naar de brievenbus moest om te kijken of de post misschien iets gebracht had — bericht van Watse. Toen een verblindende bliksemflits met direct daarop een rommelende donderslag haar van schrik deed ineenkrimpen, kwam echter ook de gedachte op, dat ze niet weg kon gaan en de kalveren onder de kapschuur en het huis niet alleen mocht laten. Ze keerde terug. De droge, hete stormwind, die opstak, jaagde wolken verstikkend stof omhoog, die haar verblindden; ze worstelde er tegenin; het was als een gloeiende, schroeiende hitte, die door haar kleren drong, haar in het gezicht en op het lichaam brandde.

Het werd donker als op een late schemeravond. Haar rokken sloegen tegen haar benen; het stof, dat rondom haar opwarrelde, deed haar bijna stikken. Ze hield een slip van het sjaaltje, dat ze om haar schouders droeg, met een hand voor de mond. De donder rommelde onophoudelijk en de blauwe en violette bliksemstralen zetten de hemel in vuur, terwijl de hele omgeving bij hun wonderlijk licht grillig en vreemd leek. De storm ruiste door de hoge tarwehalmen. Toen ze weer op het grindpad stond, braken de takken krakend uit de kruinen van de bomen. Een hoop onkruid, die ze al eerder op de dag bijeen geharkt had, werd opgenomen en dwarrelend uiteen gejaagd.

„Mijn God, dit is een orkaan,” dacht ze, toen ze de deurklink optilde en door de kracht, waarmee de deur openwaaide, mee in de gang werd gesleurd; ze moest er met het hele gewicht van haar lichaam tegenaan drukken om haar weer dicht te duwen. Het huis zelf schudde en kraakte onder het geweld van de aanbulderende windvlagen. „Dit is een orkaan. . . .” En om het een of ander boezemde die gedachte haar geen schrik meer in. Ze voelde zelfs geen angst meer, omdat ze alleen was. Ze wilde licht maken, maar toen ze het knopje omdraaide, bedacht ze, dat de accu afgezet was en een kaars of een petroleumlamp durfde ze niet aansteken uit angst, dat er brand van zou komen. Toch was het tussen de verblindende bliksemschichten door in

huis haast donker als bij nacht. De vitrages waaiden voor de ramen; daarom schoof zij ze aan de kant. Door het venster zag ze een appelboompje, waarvan de harde, groene, nog onrijpe vruchten allemaal afgewaaid waren en de bladeren schenen van de takken gestroopt, zodat het kaal was als na een harde, strenge vorst. Een oude gomboom, die middenin het tarweveld stond, lag, half ontworteld, met zijn kruin tegen de grond. En nog steeds nam de storm in hevigheid toe, met steeds nieuwe, verblindende bliksemstralen en oorverdovend ratelende en rommelende donderslagen.

Ergens in huis moest een raam ingewaaid zijn; ze hoorde deuren klapperen en dichtslaan, ging naar boven, waar Maarten zijn kamertje had en vond daar kleren, die aan de wand gehangen hadden, een tafelkleedje en de gordijnen, die voor het raam hadden gehangen, op de vloer. Twee ruiten waren stuk; een boomtak, die er tegenaan gesmakt was, lag half in de kamer. Ze duwde de tak naar buiten en probeerde voor de kapotte ruiten een stuk dik karton, maar eer ze het goed vastgemaakt had, greep de wind het alweer, werd het haar uit handen gerukt en tegen de deur op gesmakt. Ze haalde toen maar het bed af en droeg alles, wat in het kamertje was, op de gang. Daarna schuifelde ze de trap weer af. Ze zou naar de schuur willen gaan en naar de kalveren willen kijken, maar de stofwolken waren zo dicht, dat ze het erf niet over durfde steken. Daarom ging ze naar de kamer, waar haar man en zij sliepen, en ze haalde het geldkistje uit de grote, glimmend gewreven linnenkast. In dat kistje waren hun pachtcontract, de verzekeringspolissen, hun bankboekje, wat sieraden en een beetje geld. Ze wilde het de achterdeur uitbrengen, naar buiten, waar ze het altijd zou kunnen terugvinden, ook als hun huis in elkaar mocht waaien of in brand raken, maar bedacht, dat ze ook wat kleren moest inpakken. Daarvoor haalde ze een lege kist uit haar proviandkamer. Het deed haar goed om bezig te zijn; ze kon zich niet meer voorstellen, dat ze even tevoren nog angstig was geweest. En terwijl ze Haaitze's jas en broek opvouwde om die onder in

de kist te leggen, neuriede ze zachtjes.

Toen ze bij een volgende, knetterende donderslag opkeek, zag ze hoe in het licht van de bliksem een karretje het erf opreed. „Daar komt iemand,” dacht ze, zelfs zonder zich er over te verbazen. . . . Het paard, een oude, haast afgeleefde merrie, steigerde, toen de man op de bok de teugels aanhaalde. Ze zag hem er afspringen en daarna een vrouw, die naast hem had gezeten, er af helpen. Hij zei iets tegen die vrouw en wees. Toen zag moeke, dat het Tim Welzel was. De vrouw schudde het hoofd en bleef staan wachten. De man spande haastig, met driftige, gejaagde bewegingen, het paard uit en jaagde het 't weilandje in; daarna pakte hij de vrouw bij de arm en hij trok haar haastig mee. Hij ging niet naar de voordeur, waar de wind en de storm op stonden, maar achterom en moeke meende even, dat ze onder de veranda zouden blijven schuilen, maar dadelijk daarna hoorde ze hem aankloppen. Haastig liep ze de gang door; ze was al bij de deur, toen ze merkte, dat ze haar geldkistje in haar schort meegenomen had.

„Kom toch binnen. Kom binnen,” nodigde ze Tim Welzel en Thea. Ze kende Tim, maar zijn vrouw had ze nog niet eerder gezien. Ze zag hoe die, wat schuw, achter haar man bleef staan, alsof ze niet van plan was om verder te komen. Tim vertelde, dat ze met hun rijtuigje onderweg waren naar Old Wasby Creek, een nederzettinkje op een mijl of vijftien van Bunbury Hoeve aan de grote weg naar Hopetown. De storm had hen overvallen en als moeke Holwerda het goedvond, wilden ze graag blijven tot het onweer overgetrokken was.

Terwijl Tim het vertelde, bleef zijn vrouw, lang en mager met een geel, gerimpeld gezicht, dat er uitzag alsof ze veel te vroeg oud was geworden, nog maar steeds achter hem staan. Hij moest haar weer bij de arm nemen en in de kamer brengen, toen moeke zei, dat ze thee zou zetten. Het hinderde moeke niet, dat Tim met zijn laarzen vuile voetsporen maakte over de lange loper in de gang. Ze dacht alleen: „Ik kan het straks wel weer opvegen.”

De storm bleef loeien, maar de eerste regendruppels vielen al. „God. . . . God. . . . God,” dacht moeke toen ze de ketel op het benzinekomfoor zette. Haar handen beefden en daaraan merkte ze, dat ze opgewonden was. Maar het was van blijdschap, omdat ze eindelijk eens mensen, een vrouw, bij zich had. Toen ze weer in de kamer kwam, stond Tim Welzel met zijn rug naar haar toe voor het raam. „Ik hoop niet, dat de bliksem ergens inslaat,” zei hij. „Want de tarwe is haast rijp — jullie tarwe ook, zie ik — en als de brand er in komt, blijft er geen spiertje op de akker staan, vrouw Holwerda,” zei hij. En terwijl hij zich plotseling omkeerde, vroeg hij: „Jullie hebt de oogst, die te velde staat, toch ook verzekerd?” Moeke knikte. „Ja.” En bedacht toen, dat de polis in het geldkistje lag. Ze keek waar ze het neergezet had. Het stond midden op tafel. Thea Welzel had haar mantel aangehouden, een lange mantel, zwart, maar groen geworden van ouderdom en kaal afgedragen. Ze nam moeke scherp op en moeke haar, maar als hun blikken elkaar ontmoetten, sloegen ze allebei de ogen neer, alsof ze beschaamd waren.

Toen ze thee geschonken had, drong ze er op aan, dat Thea Welzel haar mantel zou uittrekken en schoorvoetend gaf die toe. Moeke zelf hing de mantel aan de kapstok in de gang. Thea zat rechtop in haar stoel, de handen in de schoot. Ze keek naar haar kopje thee alsof ze dorst had en het graag dadelijk leeg wilde drinken, maar niet goed durfde. Nu en dan stak ze haar hand er naar uit, maar trok die ook weer terug. „Dat wij bureu zijn en elkaar nog niet eens eerder opgezocht hebben,” zei moeke. Op de storm lette ze haast niet meer; het loeien van de wind, het kraken van balken en binten, de rommelende donderslagen en de felle bliksemstralen hinderden haar niet meer. Zonder nog eens om te kijken, zei Tim Welzel: „Voordat u hier kwam, woonde er een halfbloed op Bunbury Hoeve. Hij woonde hier al, toen wij kwamen en is er nog zes jaar gebleven, maar in al die zes jaren hebben we hem of zijn vrouw nooit gesproken.”

„Hij was een duivel,” zei Thea Welzel met doffe, eentonige stem, toen haar man zweeg. Buiten begon het harder te regenen; de druppels vielen in het mulle zand en overal, waar ze vielen, wolkte het stof op. „Als het een slagregen wordt en het koren tegen de grond slaat, zullen we vroeg moeten maaien dit jaar,” meende Tim Welzel. Moeke Holwerda dacht er aan, dat haar man en Maarten, als die thuis waren geweest, ook voor het raam zouden hebben gestaan en nergens anders aan gedacht zouden hebben dan aan de tarwe op het veld. Daarom gaf ze er geen antwoord op, maar wendde ze zich tot de vrouw.

„Ja, kunt u hier niet blijven tot uw man u straks, als hij van Old Wasby Creek komt, terughaal? Het is al zo lang geleden, dat ik eens met een vrouw heb kunnen praten,” voegde ze er haast smekend aan toe.

Thea Welzel zelf zei niets, maar keek naar haar man. „Ja, misschien kan dat wel,” zei die. En weer keerde hij zich plotseling om; hij keek moeke aan en zijn kleine, wat fletse ogen fonkelden haast nijdig: „Het zou heel goed zijn. . . . ook als jullie eens wat vaker bij elkaar kwamen.”

„Ja, natuurlijk,” stemde moeke toe.

Thea Welzel begon weer over de halfbloed, die op Bunbury Hoeve had gewoond. „Dat was een duivel, ja! In al de zes jaar, dat wij naast hem gewoond hebben, is er nooit iemand bij hem in huis geweest en wie bij hem op het erf kwam, was alleen ru en dan een inspecteur van de Landbouwvoorlichting of van de Districts Veeartsenijkundige Dienst of, misschien, de een of andere makelaar, die zijn wol en zijn tarwe kocht. Maar anders niemand. . . .” Terwijl ze vertelde, werd ze wat levendiger; moeke en zij schoven wat naar elkaar toe. Thea Welzel boog zich zelfs naar haar over en zei, fluisterend: „En er is geen mens, die in al die jaren ooit zijn vrouw heeft gezien, in Hoptown niet, in Old Wasby Creek niet en. . . . bij hem thuis niet.”

Moeke schuifelde behaaglijk heen en weer in haar stoel. Ze had niet eens gemerkt, dat het onweer afzakte. De regen plensde

neer, maar het werd geen slagregen. Tim Welzel dronk haastig zijn kop thee leeg, die hij koud had laten worden en zei, dat hij dan maar zou gaan. Het was veel lichter geworden buiten. Thea had een oude, verschoten jurk aan, die voor de buik vettig en doorgesleten was. Ze zag er morsig uit en als ze samen op het Friese dorpje of misschien zelfs in de buurt van Mount Isa hadden gewoond, had moeke waarschijnlijk niet met haar willen omgaan, maar nu zag ze het niet eens.

„Niemand heeft ooit de vrouw van die halfbloed gezien,” ging Thea Welzel voort en ze keek even om, door het raam, naar haar man, die wegreed met het lichte, wrakke rijtuigje; modder en water spatten op onder de wielen. Het bleef regenen, maar hij had een paar zakken om zijn schouders geslagen en ook over zijn knieën gelegd, zodat hij niet al te nat zou worden. „Ze zeggen, dat hij haar nooit de deur uit liet, omdat ze eens bij hem vandaan gelopen is. . . . Maar op een keer moet hij thuisgekomen zijn en werd er vanuit het raam op hem geschoten, twee-, driemaal. De eerste kogel miste hem; de tweede schampte langs zijn wang, maar de laatste trof hem in zijn schouder. . . . God weet, vrouw Holwerda, hoe zulke mensen met elkaar geleefd hebben. Hij moet zich daarna een paar half wilde honden, verscheurende beesten hebben aangeschaft, waarvan de ene op het erf rondliep en de andere altijd in de gang lag, zodat zijn vrouw zelfs de kamer niet meer uit kon. . . .” Ze keek plotseling op, alsof ze ergens iets hoorde en scheen te schrikken. Daarna voegde ze er op haar gewone, matte toon aan toe: „Maar misschien is het niet waar. . . . er wordt zoveel gepraat hier in deze streek. Over Tim en mij misschien ook. . . .” Ze keek moeke aan alsof ze zich afvroeg of die wel gehoord had, wat van haar en Tim werd verteld. Maar moeke begreep dat niet en sprak haar niet tegen. Ze zei alleen:

„Ja, de mensen praten wel veel — en niet alleen hier, maar overal, vrouw Welzel.”

„Die halfbloed was een duivel. . . . maar de vrouw kan wel een duivelin zijn geweest,” begon Thea Welzel weer. „Elke vrouw

wordt hier — een duivelin; of ze gaat hier kapot!” Haar te oud gezicht vertrok plotseling alsof ze zou gaan huilen. Er rolde ook een traan over haar gerimpelde wang. „Ja, of je gaat hier kapot. . . . Ik weet niet, hoe jij het hebt. . . . Misschien voel jij je wel gelukkig op Bunbury Hoeve; het kan best zijn. Maar ik niet! Het is nu niet meer zo erg. . . . nu niet meer. . . .” De woorden kwamen zo plotseling, dat moeke er haast van schrok. „Nu is het niet meer zo erg. . . . ik ben nu oud, stokoud misschien. . . . zelfs dat weet ik niet. . . . Ik heb soms het gevoel, dat ik allang dood had moeten zijn en door de een of andere. . . . eh, dwaasheid van Onze Lieve Heer. . . . of misschien door een wreedheid van satan hier nog rond moet lopen. . . . rondlopen, terwijl ik allang en lang dood ben. . . .” Het wonderlijke was, dat ze er niet meer zo oud en slordig uitzag toen ze dat zei. Het viel moeke op, dat Thea Welzel een knappe vrouw moest zijn geweest, een knappe vrouw met een paar lieve ogen.

„Nee, stil toch,” maande ze terwijl ze een hand op haar knie legde. „Zegt u dat niet, want het is niet waar. U kon niet tegen deze eenzaamheid en ik kan er niet tegen. . . .” Ze voelde, dat ze zelf misschien zou worden zoals Thea Welzel was en ze wilde dat niet. En ze voelde zich ook sterk genoeg om het te voorkomen.

Thea Welzel keek haar aan, maar de ogen, die eerst flets leken, levenloos, fonkelden en toch zag ze moeke niet. „Ik ben hier dood gegaan — in elk geval lang voordat Tim ergens een graf voor me graaft om me ter ruste te leggen. Oh, je weet niet, wat ik geleden heb!” Het kwam er haast scherp uit, zodat moeke zich er door gekwetst voelde.

„Ja, maar niet alleen omdat je het hier eenzaam hebt,” sprak ze Thea Welzel tegen. „Dat kan niet!” Daarmee verdedigde ze zichzelf tegen haar eigen angst. „Dat kan niet! Dat geloof ik niet! God in de hemel zal me ervoor behoeden!”

„Oh nee,” zei Thea. „Daar heeft God in de Hemel niets mee te maken. Hij heeft zich nog nooit met me bemoeid. Met mij niet en met de vrouw van de halfbloed niet en met de vrouw van de

Old Dingulum Hoeve niet, die zich op een nacht heeft opgehangen aan een tak van een gomboom, die over het pad naar de tuin reikte. Hij heeft dit land, deze streek, niet geschapen opdat er vrouwen zouden wonen. . . .”

„Stil toch, Thea, stil toch,” kreunde moeke en ze merkte niet eens, dat ze Tim Welzel's vrouw bij de naam noemde. „Stil toch. Zulke dingen mag je niet zeggen!” Ze dacht ook, verdrietig: „Ik wou, dat ze weggegaan was, dat ze met haar man meegegaan was. . . . Wat doet ze hier nog. . . . hoe lang zal ze hier nog blijven. . . . hoe lang zal het nog duren, eer Tim komt?”

„Hij heeft deze streek niet geschapen voor vrouwen. . . . of vrouwen heeft hij niet voor deze streek geschapen, maar dat komt op hetzelfde neer. . . . Ik wou, dat we hier nooit heengegaan waren, maar dat is mijn eigen schuld, vrouw Holwerda. Mijn eigen bloedige schuld — my bloody fault!” schold ze. „Niet Tims schuld!” Ze scheen elke gedachte, dat haar man schuld zou hebben, te willen weerleggen. „Ik heb hem hierheen gesleept en hij mij niet. Hij heeft geprobeerd me te weerhouden, maar ik wilde niet naar hem luisteren. Maar hij is hier blijven leven — omdat mannen hier wel kunnen zijn en zich hier zelfs gelukkig kunnen voelen. En ik ben gestorven — my own bloody fault! Ik heb het aan hem verdiend. Dat heb ik!”

Opeens zweeg ze en er kwam iets wat een blos leek op haar gezicht, dat weer verwelkt was, zonder een spoor van de trekken, die het vroeger moest hebben gehad. Moeke voelde zich verlegen en om iets te doen begon ze nog weer thee te schenken, maar Thea Welzel weerde af: „Nee, dank u. . . . ik alstublieft niet meer. . . . ik. . . . het zal nog wel een paar uur duren, eer Tim me komt halen. . . . Ik geloof, dat ik hem een eindje tegemoet zal lopen!”

Moeke had niet de moed om te zeggen, dat ze moest blijven. Haar hart kromp ineen van mededogen met de andere vrouw, de eerste, die haar op Bunbury kwam opzoeken en ze voelde een brok in de keel, maar deed geen poging om haar over te halen toch te blijven. Ze kon het niet. Ze was verward, het ene ogen-

blik erg terneergeslagen, maar even daarna weer wat be-
moedigd. Ze mocht Thea niet aan haar lot en aan zichzelf over-
laten, maar kon dadelijk niet verder met haar praten en besloot
haar zo gauw mogelijk op te zoeken. En ze moest voor zichzelf
zorgen, als ze niet wilde, dat ze zelf werd, zoals Thea was. Die
gedachte beheerste haar haast helemaal. Tot elke prijs wilde ze
zich daartegen weren. Maar toen Maarten en haar man laat in
de avond thuiskwamen en vroegen, hoe zij het had gehad bij de
storm, die over het land was getrokken, wrokte ze toch alweer:
„Och, kan jullie dat veel schelen? Heeft een van jullie er ook
maar een ogenblik aan gedacht om naar huis te komen, zodat ik
niet alleen was toen het zo onweerde?” En dat Tim Welzel met
zijn vrouw bij haar was geweest, vertelde ze hun niet.

VEERTIENDE HOOFDSTUK

„Mis-schien . . .” mompelde Maarten Holwerda, bedachtzaam, terwijl hij peinzend rondkeek. Hij hield een stompje potlood tussen zijn stevige vingers en een vodje papier, waarop hij een ruwe schets tekende, lag op zijn knie. „Mis-schien . . . als we hier de stuwdam in de beek maken . . . en daarginds . . .” Hij wees in gedachten met het potlood naar een bosje gombomen, waarvan de zilverkleurige bast schitterde in het zonlicht. „En daarginds een sloot graven, recht langs de omheining . . .” Naast hem in het gras lag een half opgerold maatlint. De Schotse herder, die hem altijd en overal op de voet volgde, snuffelde langs het spoor van een konijn. Een troepje schapen liep rustig te grazen. Een zwerm witte haviken scheerde laag over het land. Er steeg een krachtige, prikkelende geur van leven en vruchtbaarheid op uit de goede aarde.

Heel in de verte was Haaitze met de zware zesschijfs ploeg bezig op een stuk braakland. Het had lang geduurd, eer de oude het waagde zelf de tractor te besturen, maar eindelijk was hij er toch aan begonnen en hij kreeg er gauwer de slag van dan Maarten en hijzelf verwacht hadden. Toen hij er eenmaal mee vertrouwd was geraakt, gaf hij toe, dat hij er evengoed mee kon ploegen als met een span paarden. Het was nauwelijks een paar jaar geleden, dat hij er nog tegenop gezien had Bunbury met een kleine tweehonderd hectare land en een kudde van vijf-, zeshonderd schapen te huren. Maar in die paar jaar had hij heel wat meer vertrouwen in zichzelf gekregen. Het was hem goed gegaan, beter dan hij ooit had durven hopen, en Haaitze Hol-

werda zou niet ontkennen, dat hij daarvoor allereerst God dankbaar moest zijn, Die het zaad op de akker had laten gediijen en hen had bewaard voor ziekte en grote sterfte onder het vee, maar hij wist ook, dat hij heel wat van zijn voorspoed te danken had aan zijn eigen goed inzicht, zijn werkkraft, zijn zorg voor de kudde en de grond, en zijn verbeteren wil om door te zetten wat hij eenmaal begonnen was.

Het viel moeke wel eens op, dat hij in zijn manier van spreken en doen, in zijn houding en voorkomen niets meer had van een boerenknecht, die zijn beste krachten sleet op de grond, die niet van hemzelf was en met werk, waarvoor hij alleen maar zijn loon kreeg. Rustig en zelfverzekerd ging hij zijn gang. En in weerwil van zichzelf was moeke trots op hem en koesterde ze een genegenheid voor hem, die haar het hart verwarmde, al kon ze vaak schamper opmerken: „Ik heb Pete wel eens de landheer genoemd, maar jij bent dat ook en Maarten net zo goed! Jullie verbeelden je te veel!”

Maarten was er zelfs over begonnen, dat het wel goed zou zijn om een hoekje verwilderd land te kopen, dat aan hun bouwgrond grensde. Met Pete samen had hij dat land bekeken, toen die een keer thuis was. Er stond nogal wat bos, geen mooie, hoge, rechtop gaande stammen, waar planken in zaten, die ze konden laten zagen en voor nieuwe schuren of stallen gebruiken, maar kromme, knoestige dwerg-eucalypten met kankerplekken, die alleen nog goed waren om te worden verbrand. Het rooien van dat bos zou veel tijd vergen en als dan het hooggelegen stuk land nog omgeploegd en bewerkt was, zou het toch nog maar weinig opleveren, want het was er te droog; bovendien hadden de konijnen er te veel huisgehouden, hele stukken kaal gevreten, die uitgestoven waren tot diepe gaten en kuilen. Maar daarom wilde Maarten de kreek afdammen en er sloten heen graven, zodat de grond bevloed kon worden en gras inzaaien. „Je zult zien, dat we er over een paar jaar een weide van maken, waar we een driehonderd schapen kunnen houden — misschien zelfs meer,” meende hij.

Zijn vader was het niet met hem eens. Die wilde geen geld uitgeven om slecht land aan te kopen, maar zoveel mogelijk naar de bank brengen om een zo laag mogelijke hypotheek te nemen, als ze na zes jaar Bunbury kochten. Maar Maarten bracht daar tegenin: „Bunbury kunnen we ook over tien jaar nog kopen — voorlopig kan niemand het ons afnemen, want we hebben het voor veertig jaar in pacht.” En Pete viel hem bij: „Hij heeft gelijk, vader! En je kunt het land beter kopen zolang het verwilderd ligt, om het dan zelf te ontginnen.”

Zo had Margaret Leacock ook geschreven. Margaret was nog niet op Bunbury geweest, want moeke had voet bij stuk gehouden. In haar hart verlangde ze er naar, het meisje eens bij zich te hebben, maar dat kon ze niet toegeven nadat ze eenmaal begonnen was zich er tegen te verzetten. Ze had gehoopt, dat Maarten of Pete er nog eens over zouden beginnen, dan zou ze schoorvoetend, als met tegenzin, toegegeven hebben, maar dat gebeurde niet. Maarten zelf ging elk jaar met Kerstmis naar de Leacocks en schreef zijn meisje elke week, maar drong er niet meer op aan, dat ze ook eens bij hen op Bunbury zou komen. Ze was op een landbouwschool en volgde daar een cursus vee-teelt ook. Moeke haalde daar haar schouders over op en meende, dat het beter was als ze goed leerde naaien, koken en de huishouding doen, maar als ze de kamer van Maarten deed en daar het portretje van Margaret op de schrijftafel in de hoek zag staan, kon ze niet nalaten telkens weer de al overbekende trekken van het magere, scherpzinnige gezichtje in zich op te nemen en toen ze eens in een nors, verdrietig humeur was, had ze tegen Maarten gezegd: „Het zou zonde zijn, als zo'n meisje hier op Bunbury kwam. . . . Als ze in een stad woonde, kon ze het ver brengen, want een goed verstand heeft ze wel.” Bij zichzelf dacht ze vaak: „Ik wou maar, dat Watse zo'n meisje had. . . .” Van Watse wist ze nog altijd niet veel. Hij bleef schrijven, meestal met lange tussenpozen en altijd korte, nietszeggende briefjes en soms kwam hij eens onverwachts thuis; meestal bleef hij dan maar een paar uur, een enkele keer ook

wel een hele week, soms zelfs wat langer, om dan plotseling weer weg te gaan, terwijl hij een uur van tevoren nog gezegd had, dat hij geen haast had om weg te komen. De ene keer scheen hij geld genoeg te hebben, zich te kunnen veroorloven om in een auto te rijden, zich de duurste kleren aan te schaffen en heel royaal te zijn, maar een volgende keer vroeg hij moeke of ze hem een paar pond kon lenen, omdat hij ergens schulden gemaakt had, die hij moest voldoen, of iets wilde aanschaffen, wat hijzelf niet kon betalen.

Ze zocht, als hij thuis was, zijn zakken wel eens na en als hij een koffer of tas bij zich had, haalde ze daarin alles overhoop, maar ze vond nooit iets anders dan een verfrommeld buskaartje, een toegangsbewijs voor een voetbalwedstrijd of de paardenrennen en soms een of ander visitekaartje, dat meestal naar goedkope parfum rook. Ze probeerde hem uit te horen, maar hij liet niet meer los dan hij wilde, werd er ongeduldig en wrevelig van en verzekerde haar, dat ze zich niet bezorgd over hem hoefde te maken of viel geprikkeld uit, dat ze zich niet met alles, wat hij deed, hoefde te bemoeien.

Toen ze op Bunbury een motor wilden aanschaffen om electrisch licht te kunnen draaien en tegelijk water op te pompen, wat ze tot dusver nog altijd met een windmolen hadden gedaan, schreef Watse, dat hij hun die wel geschikt kon leveren. Pete, die even overkwam om het met zijn vader en Maarten te bespreken, vond dat goed. Maarten kon het weinig schelen. Zijn vader had echter bezwaren. „Als wij hier een motor hebben en er mankeert iets aan, zodat er een monteur bij moet komen, moeten we in Hopetown zijn, waar we ook onze nieuwe zaaimachine en de machines voor het scheren van de schapen hebben gekocht. . . .” zei hij. Hij hield er niet van om telkens andere leveranciers te hebben. „We zijn tot nog toe met de dingen, die we in Hopetown gekocht hebben, nooit bedrogen uitgekomen!” Moeke was verontwaardigd; ze konden toch niet bij vreemden kopen, wat Watse hun evengoed kon leveren, viel ze uit. Even leek het alsof haar man voet bij stuk zou houden,

maar plotseling gaf hij toe. „Nou ja, als Maarten en Pete het goed vinden, zal ik er verder niets van zeggen.” En ze schreven Watse, dat hij de motor dan wel kon laten sturen. Toen die kwam, bleek hij duurder dan Haaitze bedoeld had. En hij was slechter ook. Er haperde al dadelijk iets aan en hij verbruikte te veel benzine. Maarten haalde hem uit elkaar, keek elk onderdeel na, werkte er twee dagen aan, terwijl er op het land toch al zoveel te doen was, en besloot toen opeens, dat de monteur uit Hopetown maar moest komen. Wat er volgens hem aan mankeerde, wilde hij niet zeggen. „Ik moet eerst zekerheid hebben!” Er verliep een week, eer de monteur kwam, een jonge kerel met een gulle lach op zijn rond, blozend gezicht en met blond, krullend haar. Hij schoof de motorfiets, waarop hij gekomen was, onder de kapschuur, dronk eerst koffie met Maarten en zijn vader en ging toen kijken. Hij liep rondom de lichtmotor heen, terwijl hij intussen een sigaret draaide. Eindelijk vroeg hij: „Waar hebben jullie die gekocht?” En zonder het antwoord af te wachten voegde hij er aan toe, dat het een oude motor was. „Ik ken dat merk. Het is niet meer in de handel en onderdelen zijn er ook haast niet meer voor te krijgen.” Hij krabde er met de nagel van zijn duim een beetje verf af en knikte. „Een tweedehandsmotor, die wat overgelakt is,” besloot hij. Moeke hield vol, dat ze het niet kon geloven. Later zei ze, dat Watse ermee bedrogen moest zijn. Pete kwam er voor over, want hij kon niet zo maar geloven, wat een monteur gezegd had, die hij niet eens kende, maar hij moest toegeven, dat de man gelijk had. „Dat ding is niet nieuw, vader, en of Watse het geweten heeft of niet. . . .” Hij haalde de schouders op. „Dat zou ik natuurlijk niet kunnen zeggen. Zag je het dadelijk, Maarten?” vroeg hij. „Ik vermoedde het, of eigenlijk wist ik het wel zeker, toen ik dat ding uit elkaar had genomen. Maar ik wilde het niet zeggen; daarom hebben we de monteur laten komen,” zei zijn broer, in zijn hart voldaan, omdat hij zich er tenminste niet tussen had laten nemen. Het beste was, meende Pete, dat ze er, om moeke, maar niet meer over praatten. Watse zelf schreef,

wat uitvoeriger dan hij gewoon was, dat hij zou proberen een andere motor te krijgen, maar liet daarna een tijdlang niets meer van zich horen. Pete was van plan hem nog eens op te zoeken en er met hem over te praten, maar hij kwam er niet toe, omdat hij er tegen opzag; hij verontschuldigde zich: „Als Watse al zo ver is, dat hij zijn eigen vader en zijn broer bedriegt, zal hij naar mij toch ook niet meer luisteren. . . . en misschien — misschien! — is hij met die motor bedrogen.” Moeke geloofde dat wel vast; Watse was te zorgeloos en te goed van vertrouwen, maar dat kon toch geen mens hem kwalijk nemen en niemand mocht hem daarvan een verwijt maken, vond ze.

Toen, onverwachts, kwam Watse zelf bij Pete op de kwekerij. Pete zat met een van de arbeiders, een halfbloed, in de grote kas. Die halfbloed was een scherpzinnige, jonge kerel met een grote, levendige belangstelling voor alles, wat zijn werk betrof. Daarom leerde Pete hem stekken van vruchtbomen enten. Pete zelf was daar, jaren geleden op de tuinbouwschool al, erg handig in en had er, sinds hij op de kwekerij in Nieuw-Zuid-Wales werkte, een zeldzame vaardigheid in gekregen. Hij deed het graag, las alles, wat er in de vakliteratuur over geschreven werd en paste altijd de nieuwste methoden toe. Van de honderd stekken, die hij entte of oculeerde, kwamen er gewoonlijk negentig tot vijf en negentig aan. Maar de halfbloed was er niet minder handig in dan hij en opgewekt zingend en neuriënd waren ze samen bezig tot een donkere schaduw zich langs de ramen van de kas bewoog en er even later geklopt werd.

„Pete Holwerda! Hier is iemand voor je!” riep de Baas. Pete keek op, een beetje geprikkeld, want hij kon niet goed hebben, dat hij bij zijn werk vandaan gehaald werd. Naast de Baas zag hij een lange vrouw in een lichtroze japon, die misschien wat te kort was; de ragfijne nylonkousen, die ze aan haar stevige benen droeg, glansden; aan de voeten had ze open gewerkte, witte, wildleren schoentjes en in de hand met de felrood gelakte nagels een witte, wildleren tas. Haar gezicht kon hij niet

zien, omdat de bovenramen van de kas blauw geverfd waren, zodat ze niet al het felle zonlicht doorlieten. Maar aan die handen herkende hij haar. „Verrek!” liet hij zich wrevelig ontvallen. „Dat is die meid uit Sydney, bij wie onze Watse wel eens komt.” En haastig stond hij op, zodat een paar enthoutjes, die hij op zijn knie had liggen, op de grond vielen. Per ongeluk vertrapte hij één ervan en dat bracht hem nog meer uit zijn humeur. Hij legde zijn tasje met oculaar- en entmesjes op de werkbank en zei tegen de halfbloed: „Jij gaat wel zolang alleen door, hè Joseph? Als je denkt, dat er houtjes zijn, waaraan iets niet deugt, laat ze dan liggen. Ik blijf niet lang weg.” Hij bekeek zijn handen en zag, dat ze vuil waren — korsten vuil kleefden er aan, alsof hij ze in lang niet gewassen had en dat vermaakte hem, zodat hij vergenoegd meesmuilde. Hij stapte naar buiten en zag de vrouw dadelijk op zich afkomen, maar trok meteen de deur van de kas achter zich dicht, want hij was niet van plan haar daar binnen te laten. De Baas maakte een gebaar: „Alstublieft, madam! Daar is mister Holwerda!” En ging meteen weg, alsof hij er verder niets mee te maken had. De vrouw stapte op Pete toe. „Hallo, Pete!” Pete wist niet goed, wat hij moest zeggen.

„Is er iets met Watse misschien?” vroeg hij.

„Nee, dat niet,” zei ze. „Ik was hier in de buurt — moest hier zijn, weet je, en dacht: laat ik mijn zwager maar eens even opzoeken. Ik wist immers, dat je hier werkte.” Pete had het gevoel, dat ze op de een of andere manier de spot een beetje met hem dreef. Hij had haar al de hand toegestoken, maar trok die haastig terug.

„Wat? Je . . . je zwager? Jullie zijn toch nog niet getrouwd, Watse en jij?” vroeg hij.

„Ach, natuurlijk niet,” lachte ze, driest. Ze kwam te dicht bij hem staan; ze drong zich haast tegen hem aan en hij wist, dat de halfbloed in de kas naar hen zat te kijken.

„Ja . . . wel . . . het is zo, dat ik aan het werk ben,” zei hij, wat verlegen. Ze merkte dat natuurlijk aan hem en daarom

ergerde hij zich weer. „Ik ben nu aan mijn werk en kan, in de tijd van mijn baas, geen bezoek ontvangen!” voegde hij er daarom scherp aan toe.

„Ach, kom. . . .” Hij hoorde de luchtige spot in haar stem. Hij wist, dat hij daar niet tegen op kon, dat hij haar weg moest sturen of met haar mee zou moeten gaan. Als hij haar wegstuurde, zou ze zich zo beledigd voelen, dat hij nooit meer bij haar en zij nooit meer bij hem zou komen. En ze zou Watse ook bij hem, misschien zelfs thuis vandaan houden. Maar met haar meegaan wilde hij ook niet, niet onder werktijd, ook al zou de Baas het misschien wel goed vinden.

„Ja, ik ben bezig,” zei hij daarom. „En het werk, dat ik onder handen heb, moet klaar; we kunnen de ent-houtjes niet te lang laten liggen, want dan drogen ze uit. Waarom kom je vanavond niet?” Pas toen hij het gezegd had, viel hem in, dat het een beetje op een poging leek om een afspraak met haar te maken. „Ik bedoel — kom vanavond, samen met Watse,” voegde hij er daarom aan toe en hij voelde, dat hij bloosde tot in zijn nek. Het ontging haar niet.

„Nee. . . . als ik kom, kom ik toch liever alleen, zwagertje. Weet je, dat je veel ouder, veel bezadigder lijkt dan Watse? Ik ben drie en dertig en heb soms het gevoel, dat ik zijn moeder wel kon zijn. Bij jou heb ik dat niet. Ik geloof, dat wij, jij en ik, beter bij elkaar passen. . . .”

„Vergis je je daar niet in?” vroeg hij en liet opzettelijk, maar toch alsof het toevallig was, zijn vuile handen zien. Voor hij het kon verhinderen, greep ze die en met de spitse, rode nagel van haar lange vinger krabde ze aan de korst vuil.

„Dat kan er wel af — dat kan er heel gemakkelijk af. . . .” Toen vroeg ze opeens: „Is er niet ergens een plaats, waar we eens even rustig kunnen gaan zitten?” Hij hoorde het nauwelijks, want toen pas zag hij de smalle, bewerkte gouden ring, met een donkerrode steen, die ze droeg.

„Hè? Wat? Ergens gaan zitten. . . .?” Hij voelde zich opeens veel zekerder. „Nee, een kwekerij is nu eenmaal geen park met

gezellige zitjes . . . eh . . .” Hij was op dat ogenblik werkelijk haar naam vergeten.

„Daar ook niet?” vroeg ze en ze wees naar de kas.

„Nee, daar ook niet,” zei hij. „Daar is iemand aan het werk...” Ze wilde, dat hij de halfbloed dan weg zou sturen, maar hij weigerde. „Hoe kom je er bij?” Hij moest wel even om haar lachen, als om een kind, dat iets doms had gezegd. Haar naam schoot hem ook weer te binnen. „Nee, dat doen we niet, Emily . . .” Ze was hier niet thuis in die buitenwijk van Sydney, maar in een omgeving, waar ze zich minder op haar gemak moest voelen. En bovendien had ze die ring om — die fijne gouden ring met dat steentje. Hij keek er strak naar, maar vroeg niets. Ze scheen het echter niet op te merken, zoals hij verwacht had. Ze moest hem toch even ergens rustig alleen spreken, zei ze; en over haar geverfde, gepoederde gezicht gleed een trek van wanhoop, die echter ook dadelijk weer vervaagde en plaats maakte voor een drieste, haast brutale uitdrukking. „Pete! Ik ben toch niet voor niets naar je toe gekomen . . . je zult me toch niet weg laten gaan zonder dat ik een kans heb gehad je te spreken . . .”

Zenuwachtig trok ze met de punt van haar witte, wildleren schoentje kringen en strepen in het zand. Het was benauwend heet tussen de kassen, waar ze stonden. Er hing een zware geur van bloemen en vruchten.

„Nu, zeg het dan maar,” kwam hij. Ze merkte eindelijk, dat hij strak ergens naar keek, trok aan de rok van haar japon, alsof ze meende, dat die wat scheef hing of dat er een vlek op was, die hij zag. Maar dat het die ring kon zijn, waarnaar hij keek, scheen niet in haar op te komen. Ze kwam opeens weer dichterbij hem en begon, op zachte, gejaagde, bijna fluisterende toon te vertellen, dat Watse niet wist, waar ze naar toe was en het niet mocht weten ook. „Nooit, Pete!” Ze pakte hem bij een knoop van zijn bont geblokt overhemd en maakte een beweging, alsof ze hem door elkaar wilde schudden. „Zul je het nooit laten merken? Nooit? Beloof je me dat?” Ze was niet kleiner dan

Pete en toch leek het, alsof hij een beetje op haar neer moest kijken en zij haar gezicht naar hem moest opheffen. Hij dacht: „Ze is drie en dertig, zegt ze. Drie en dertig. . . . Iemand van drie en dertig is toch eigenlijk nog jong. En toch ziet ze er al zo oud uit. . . .” Hij zag het, door de laag poeder en verf op haar gezicht heen. En hij voelde iets als medelijden met haar. Daarom zei hij ook: „Ja, het is goed. Als het niet nodig is, zal ik hem zeker niet vertellen, dat je hier bent geweest.” Ze scheen nog even te weifelen, maar er was iets zo trouwhartigs in de blik van zijn klare, blauwe ogen, dat ze hem wel moest geloven en zelfs vertrouwen. Ze was ten einde raad, vertelde ze hem toen en dat kon hij haar opeens aanzien. Hij keek niet meer naar de ring, die ze droeg, niet meer naar die veel te lange vingers met de vuurrode nagels. „Eigenlijk ben je een arme drommel,” dacht hij. „Maar toch ben ik blij, dat ik niet met je te maken heb. . . . tenminste niet veel. . . . Ik zou je niet elke dag willen zien. . . . ik zou je niet steeds bij me kunnen hebben. . . .”

De warme wind ruiste door de kruinen van de vruchtbomen; er zong een vogel en een paar arbeiders, die meloenen plukten, zongen bij hun werk. „Misschien wordt een vrouw zo. . . . in een stad als Sydney,” dacht hij. En wat ze hem vertelde, over haar vader en haar moeder, die niet meer bij elkaar waren, over een vriend, die ze had gehad en die haar in de steek had gelaten, ontging hem voor een goed deel. Het drong alleen tot hem door, dat ze zei: „Daarom moeten we trouwen, Pete! Het moet! En zo gauw mogelijk. Ik zal wel zorgen, dat hij deze week nog bij je komt en zeg jij hem dan, dat we moeten trouwen. . . .” Pete had het gevoel dat de zon opeens achter de wolken schuilging en een kille, donkere schaduw over de kwekerij schoof met de kassen, de bloembedden en de vruchtenboomgaard.

„Ja. . . . moet ik hem dat zeggen?” vroeg hij in een poging om zich te onttrekken aan iets, wat hem niet aangenaam was en hem zelfs beschaamd maakte. „Ik?”

„Ja. Jij!” zei het meisje. Ze stond stijf tegen hem aan; met beide

handen had ze zijn overhemd vastgepakt, waarvan een knoop afgesprongen was zonder dat hij het merkte. „Jij bent immers de enige, die iets van hem gedaan kunt krijgen. De enige, voor wie hij. . . ontzag heeft, bang is.”

Toen ze in haar kleine, geel gelakte auto met de rode, leren kussens wegreed en hij weer naar zijn werk in de kas ging, dacht hij: „Voor mij is hij bang? Zelfs Watse is bang voor mij? Waarom eigenlijk?” Hij begeerde niet, dat zijn broer of wie dan ook bang voor hem zou zijn; hij had het er nooit op aangelegd. Maar hij wist, dat het waar was. En dat zelfs moeke soms bang voor hem was, zoals toen ze hem uitschold voor landheer.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK

Thea Welzel gaf het kalf te drinken, een vaarskalf van een week of zes, dat de veel te grote kop met de grote oren helemaal in de emmer stak en luidruchtig slobberde, terwijl het de vier dunne pootjes wijd uit elkaar schrap zette. Ze hield de emmer schuin tegen haar knie, met de ene hand aan het hengel; met de andere streelde ze het beest over de glanzende, zwart en wit gevlekte huid van de zachte nek, terwijl ze mompelde: „Je bent een mooi beest. . . . een heel mooi beestje, hoor dat ben je. ja . . .”

Toen Tim er mee thuiskwam uit Hopetown, had ze op hem gemopperd. Hij kon het beter aan de jonge boeren overlaten om dure, Friese kalveren te kopen, want wat moest hij ermee? Hij had geen verstand van vee, tenminste niet van rundvee en was te oud om nog te gaan fokken. Bovendien hadden ze er geen weide voor, alleen voor schapen. „Of heb je misschien het plan om . . .” Thea Welzel wist, dat Tim haar zou laten praten; dat deed hij altijd. En met iedereen. Ze kon zich niet herinneren, dat hij haar ooit tegengesproken had. Als ze het niet met elkaar eens waren, zweeg hij. Hij was zachtmoedig van aard en het leven had hem nooit hard kunnen maken, al was hij er nog zo door geknoeid, alleen maar eenzellig. Hij kwam uit een klein stadje in de buurt van Hamm in Duitsland, waar zijn vader meubelmaker was geweest en eerst op een fabriek, maar later voor zichzelf gewerkt had. Tim had het vak bij hem geleerd, maar toen hij het door en door kende, had zijn vader zelf geen werk voor hem. Hij ging een paar maanden naar een

fabriek, maar met zijn zachtzinnige en ook toen al eenzelvige aard hield hij het daar niet uit.

Daarom verhuisde hij naar Australië, waar zijn grootouders en al de broers en zusters van zijn vader zich al sinds achttienhonderd vier en veertig gevestigd hadden, toen de grote omwenteling in het vaderland zovelen om politieke redenen deed uitwijken. Hij was toen achttien; twee jaar later ontmoette hij Thea Weiskopf in Klemzig, het dorp in Zuid-Australië, dat door een hele gemeente Duitse kolonisten met hun Lutherse predikant en een schoolmeester al in achttienhonderd acht en dertig was gesticht.

De oude Weiskopf en zijn vrouw waren, een paar maanden tevoren, bijna tegelijk gestorven en van alle kinderen uit het grote gezin, dat ze nalieten, was Thea de enige, die de zorg op zich kon nemen voor de twee kleinsten, allebei meisjes, het ene vier, het andere twee jaar. Tim Welzel werkte als wagenmakersknecht in Klemzig; hij zag er onaantrekkelijk uit, was klein van gestalte, had ook toen al een paar kromme benen, bewoog zich heel bedeesd, alsof hij zijn best deed om niet op te vallen, en sprak met een hoge, wat krassende stem. Maar hij hield van kinderen en de kinderen, voor wie hij poppetjes en ander speelgoed uit hout sneed, hielden van hem ook. Ook de beide kleintjes van Thea Weiskopf. Door hen kwamen Tim Welzel en Thea tot elkaar.

Haar broers en zusters, van wie enkelen al getrouwd waren, hadden, toen hun ouders stierven, beloofd allen iets tot het onderhoud van de kinderen bij te dragen. Misschien waren ze dat ook wel van plan, maar er kwam niet veel van. Een enkele stuurde in het begin soms een paar pond in geld of een pak half afgedragen kleren, waarvan Thea nog wel iets voor de kleine meisjes zou kunnen maken, maar al gauw bleef dat ook uit. Thea ging uit werken bij de Lutherse dominee, de onderwijzer en een paar van de rijkste boeren in Klemzig, kreeg een kleine toelage van de kerk en hield er kostgangers bij, maar dat alles te zamen bracht toch nauwelijks zoveel op als ze eigenlijk nodig

had, ook omdat ze het de kleine wezen zo goed mogelijk wilde geven. Ze had kunnen trouwen; omdat ze haast opvallend knap was, groot en blond, met heldere, blauwe ogen en een fiere trek op het gezicht, waren er jonge kerels genoeg, die haar vroegen, maar ze weigerde, om haar zusjes. Misschien was Tim Welzel wel de enige, die er niet aan dacht, haar te vragen en toch was hij ook de enige, aan wie ze zichzelf en de beide kinderen zou toevertrouwen. Dat hij onaanzienlijk was, scheen ze niet te zien; ze zag alleen zijn blij, stralend gezicht als hij van zijn werk thuiskwam en de kleine meisjes hem opgetogen, juichend en joelend op straat tegemoet liepen om op zijn arm genomen en naar binnen gedragen te worden, of de zorgelijke rimpels in zijn laag, breed voorhoofd als een van de kinderen eens ziek was.

Toen ze getrouwd waren, en er werd gezegd, dat ze hem er haast toe had moeten dwingen om met haar voor het altaar te komen, kreeg Thea het gemakkelijker, want Tim was een bekwaam vakman, niet geschikt om zelf een bedrijfje te hebben, maar wie hem als knecht had, kon alles rustig aan hem overlaten, en hij verdiende goed. Later zei ze wel eens, dat de eerste jaren van haar huwelijk met Tim Welzel de gelukkigste van haar hele leven waren geweest. De kleine meisjes werden groot en Thea stuurde hen naar een school in Melbourne; het oudste kwam bij de Veeartsenijkundige Dienst en het jongste trouwde met een advocaat, die al een goede naam had, toen hij nog maar pas een praktijk was begonnen.

Al die jaren hadden Tim en Thea zelf geen kinderen gekregen en toen ze met z'n beiden achterbleven, leek het leven opeens wat doelloos. Ze verhuisden uit Klemzig naar Cluny, waar Tim op een fabriek ging werken. Ze waren toen bijna zeventien jaar getrouwd; Tim was negen en dertig, Thea twee jaar ouder. En toen ze reeds geen kind meer verwachtten, werd hun kleine jongen geboren. Dat was kort voor het uitbreken van de eerste grote oorlog. Misschien waren er wel mensen, ook in Cluny, die de wereldramp hadden zien dreigen en de losbarsting hadden

verwacht, die er onder elkaar over hadden gesproken en er zich angstig over hadden gemaakt, maar Tim Welzel en Thea behoorden niet tot hen. Het overviel hen, als een plotselinge, striemende stortbui, die neerplensde, rivieren en beken deed overstromen, het gebergte ondermijnde, aardverschuivingen veroorzaakte, hele dorpen en steden wegvaagde zonder dat ze van tevoren ook maar hadden opgemerkt, dat de lucht betrok en de wind bij vlagen begon aan te wakkeren.

Ze werden er door verbijsterd, ook door de plotseling veranderde houding van het volk tegenover de Duitse kolonisten. Geen van beiden hadden ze er zich tot dusver veel rekenschap van gegeven, dat ze Duitsers waren en in het begin konden ze niet geloven, dat een schampere opmerking van vrouwen, die in de stores kwamen om boodschappen, voor Thea, en een bedekte, smerige toespeling van de arbeiders in de werkplaats voor Tim bedoeld was. Thea was de eerste, die beseftte, dat misschien niet de oorlog, maar wel de onderlinge haat van volkeren tegenover volkeren zich had uitgebreid tot ver buiten Europa, over Azië, Amerika en al de andere werelddelen, ook tot in het verlaten, vergeten, eenzame hoekje van Australië. Ze begreep dat, misschien omdat ze moeder was en een kind had, dat ze moest beschermen. Ze sprak er niet over, maar kreeg iets argwanends, iets schichtigs en tegelijkertijd ook iets van een vastbeslotenheid, die haar alle krenkingen kon doen verdragen en alle moeilijkheden, welke hun in de weg gelegd werden, het hoofd kon doen bieden.

En niet alleen haar kind moest ze beschermen, maar ook haar man. Ze hield zielsveel van Tim, van de onaanzienlijke, vergroeide Tim Welzel; misschien nog meer dan ze van haar zusjes had gehouden en haast evenveel als ze van haar kind hield. Ze drong er op aan, dat ze weg zouden gaan uit Cluny, ergens heen, waar ze eenzaam woonden en door niemand uitgescholden, bespot, beschimpt konden worden, omdat hun voorouders toevallig uit de buurt van Hamm en Brake in Oldenburg kwamen in plaats van uit Glasgow, Dublin of Arnesby in Engeland.

Maar Tim verzette zich, hoewel hij anders altijd meegaand genoeg was. Hij was op het land groot geworden, had liefde voor dieren, planten en de goede aarde, waaruit die voortkwamen en zou misschien in een kolonistennederzetting als schapenfokker of bouwboer wel een bestaan hebben gevonden, maar zag er tegenop van werkkring te veranderen; zijn plaats achter de draaibank was hem vertrouwd geworden en hij kon zich niet voorstellen, dat er iemand was, die het er op aanlegde hem daarvan te verdrijven, zelfs niet, toen de andere arbeiders van de fabrieken in de stad, na een opgewonden vergadering, met verhitte gemoederen weigerden nog met Duitsers te werken en met een staking dreigden.

Tim was op zijn fabriek de enige Duitser. En het leek een beetje dwaas om te staken ten einde de patroon te dwingen hem te ontslaan. De staking verliep dan ook nog eer die goed en wel begonnen was. En de arbeiders voelden zich wat beschaamd. Ze bepaalden er zich alleen nog toe Tim uit te schelden en te bespotten, maar hun spot had iets goedmoedigs; het scheen niet kwaad bedoeld en werd door Tim ook zo niet opgevat. Daarmee leek het alsof er, voor Tim tenminste, aan de oorlog een einde was gekomen. Misschien waren het wel kinderen van verre familieleden van hem, die op de slagvelden bij Verdun, in Polen of Egypte tegen de kinderen van zijn kameraden op de fabriek vochten en op de slagvelden krepeerden, maar als Tim aan hen dacht of op Zondagmorgen in het kleine, witte Lutherse kerkje voor hen bad, dacht hij niet aan hen als aan Duitsers, Britten, Fransen of Aussie's — Australiërs —, maar als schepselen van Onze Lieve Heer, slachtoffers van de een of andere ramp, een macht . . . die alle verstand te boven ging.

En misschien zouden zelfs de mannen, die met hem samenwerkten, vergeten hebben, dat hij een Duitser was, die ze meenden te moeten verafschuwen. Maar toen hij, met Thea en de kleine jongen, die ze naar haar vader en zijn eigen vader, Hans Johann genoemd hadden, op een Zondag, een eind buiten de stad, aan de rand van een bos bij een kreek in het welige

gras zaten, kwam een rijtuig voorbij met een troepje joelende mannen en vrouwen. Tim en Thea sloegen er nauwelijks acht op. Ze hadden de kleine Hans Johann een badpakje aange trokken en liepen, zelf op blote benen, met het kind tussen zich in aan de kant door het lauwwarme water. Hun kleren lagen op de oever, hun schoenen en kousen, het broekje en het kieltje van Hans Johann, bij een uitgespreid, blinkend wit kleedje, waarop een paar bekers stonden en de boterhammen lagen, die ze meegebracht hadden. De zon scheen stralend, de wind suizelde zo zoel door 't geboomte en vogels zongen zo jubelend alsof er ter wereld geen ellende en verdriet, geen haat en wreedheid bestonden. Het jongetje trok zijn mollige knuistje los uit Thea's hand en wees zijn vader en moeder naar het rijtuigje, dat over de hobbelige landweg langs de kreek reed. Het wuifde tegen de juichende, zingende mensen in hun fleurige kledij, die feestmutsen van rood, blauw en wit papier opgezet hadden en papieren vlaggetjes zwaaiden. Thea en Tim keken en zwaaiden ook.

Toen hoorde Tim opeens, dat zijn naam genoemd werd. Het gejoel en gejuich zwol aan, oorverdovend; de paarden werden ingehouden, een paar jonge kerels sprongen uit het rijtuigje, een paar meisjes volgden, andere, die nog even gearzeld hadden, kwamen ook en in een drom stormden ze op Tim en Thea en het kind aan. Tim verstijfde; hij voelde het handje van zijn kleine jongen — warm en vertrouwelijk lag het in zijn grote, vereelte knuist. Hij trok zijn ene schouder, die toch al wat hoger was dan de andere, een beetje meer op. Hij zag Thea met een gezicht, dat plotseling verstrakte. Over zijn eigen gezicht gleed een ietwat dwaze, verlegen glimlach, toen hij de al zo lang bekende scheldwoorden hoorde en dreigend opgeheven vuisten zich naar hem uitstrekten en woest verwrongen gezichten hem aanstaarden.

„Ze zijn dronken,“ dacht hij en dat troostte hem een beetje. „Ze zijn dronken en weten niet, wat ze doen. . . .“ Een meisje met een vriendelijke, goedmoedige trek om de mond spuugde naar

hem; een vrouw sloeg hem met een paraplustok tegen zijn blote benen. „Ach. . . . niet doen. . . .” zei Tim. Een jonge kerel met een vuist als een moker sloeg hem tegen zijn kin; hij duizelde en viel achterover. En als van heel ver, door een zochmend geroezemoes van allerlei vreemde, doffe geluiden, hoorde hij nog: „Rotmof. . . .”

Toen hij daarna tot zichzelf kwam, zag hij Thea; haar kleren hadden ze van haar lichaam gerukt en alle kleverige rommel, die ze bij zich hadden, gelei, jam, boter, zoetige, dikke siroop, over haar heen gegooid, waarna ze een deken helemaal om haar heen geslagen en vastgebonden hadden, zodat ze niets kon zien en het geluid van de krijsende stem, waarmee ze om hulp gilte, half verstikt werd. Het rijtuigje verdween juist in de verte, tussen de groene bosjes in de weilanden. Waar het gestaan had, lagen nog een paar vertrapte, papieren feestmutsen en een half verscheurd vlaggetje. Nog duizelig, nauwelijks beseffend wat hij deed, strompelde Tim Welzel naar Thea toe. Pas toen hij haar losgemaakt had en rondkeek naar de verscheurde flarden van haar kleren, bezon hij zich:

„Het kind. . . . de kleine jongen. . . . Hans Johann. . . .” En klaaglijk riep hij met zijn toch al zo hoge stem: „Haaaaaaans Johaaaaaann! Wo ist der Junge doch?” Voor het eerst sinds vele jaren sprak hij weer Duits, de taal, die hij als kind gesproken had. Ze hadden de kleine jongen niet dadelijk gevonden, niet in het weiland, niet tussen de lage struiken, waar hij zich van angst en schrik kon hebben verborgen. Ze hadden er eerst zelfs nog aan gedacht, dat de mannen en vrouwen in het rijtuig hem misschien meegenomen hadden. Toen, opeens, was Tim naar de kreek gelopen, naar een plekje, waar de oever steil was, vlakbij de plaats, waar hijzelf half op de kant met zijn benen in het water had gelegen, toen een van de kerels hem neersloeg. En hij was er nog eens weer in gesprongen, had getast. . . . getast, getast over de bodem, waar stenen lagen en keien en fijn grind. . . .

Moeke Holwerda zat tegenover Thea Welzel aan de ruwe tafel, die voor het raam stond en zag al niet meer, dat er geen kleedje op de vloer lag en nergens, nergens ook maar een plaatje aan de wand hing, geen potje en geen vaasje stond. Alleen een oude, kapot gelezen bijbel met vergeelde, omgekrulde, hier en daar ingescheurde bladen lag er op een boekenplankje.

„Hoe kan een mens hier leven?” had ze zich afgevraagd, toen ze binnenkwam, want het leek donker in de kamer, waarvan de beide grote, openslaande ramen met de smerige, bestoven vensterruiten op de vervallen, houten veranda uitkwamen. Maar toen Thea was begonnen te vertellen, met een vloed van woorden, die ze soms half inslikte, die ze verkeerd uitsprak en die over elkaar struikelden alsof ze al veel te lang had moeten wachten eer ze het eens aan iemand vertellen kon, was moeke verstrakt; alleen haar handen bewogen nog, zenuwachtig, angstig in haar brede schoot en terwijl ze met ontzetting luissterde, vroeg ze zich niet meer af, hoe een mens in die trieste, verwaarloosde, vervuilde omgeving leven kon, maar: „Hoe is het mogelijk, dat een mens nog leven kan, die dat allemaal doorgemaakt heeft?” Ze huilde er bij, maar dat wist ze zelf niet. „Zo'n klein kind. . . . zo'n arm, lief, klein kind. . . . wat moeten het beesten zijn, die zo'n klein kind kwaad kunnen doen, Thea,” stamelde ze eindelijk en haar lippen leken verstijfd.

Misschien hadden de vrolijke, lachende, juichende, joelende en zingende mensen, die even later plotseling wilde beesten leken, het niet gedaan, zei Thea. Dat geloofde ze tenminste niet. Ze kon het niet geloven. En Tim had al dadelijk gezegd, dat hij het niet geloven kon en niet geloven wilde. „Want als ik zo iets moest geloven, Thea, maakte ik een eind aan mijn leven en aan dat van jou ook. . . .” Het kind was misschien angstig geworden, had weg willen lopen en was in het water gevallen, zonder dat iemand het in de opwinding, bij de wilde, woeste verbijstering van dat ogenblik had gemerkt.

„Maar ik kon niet langer in Cluny blijven,” vertelde ze. „We

kenden de mensen niet, die ons zo mishandeld hadden. Iederen, die we op straat tegenkwamen, iedereen, die me hielp, als ik in de store kwam om een boodschap, iedereen, die met Tim achter de draaibank stond, kon er bij zijn geweest. Die gedachte was ondraaglijk. . . . oh, moordend. . . .” Tim had er wel willen blijven. Een mens kon zijn leed niet ontlopen, had hij gezegd, maar moest het leren dragen. En misschien had hij gelijk, gaf Thea toe, toen ze er met moeke over sprak. „Want toen we uit Cluny weggegaan waren, ontmoette ik, in andere steden, in dorpen, in nederzettingen, overal, toch weer mensen, steeds weer mensen, die niet ons, maar misschien anderen hadden mishandeld, die niet ons kind hadden vermoord, maar misschien de kinderen van anderen. Daarom drong ik er bij Tim op aan, dat we hierheen zouden gaan, naar deze eenzaamheid. Hij waarschuwde me, dat ik het hier evenmin zou uithouden. . . . En daar had hij ook weer gelijk in. Ik hield het niet uit. . . . ik vervloek deze verlaten streek, die doodsheid. . . .”

Buiten liep Tim voor het raam langs over het erf; hij ging het kalfje, dat hij pas aangeschaft had, drinken geven, omdat zijn vrouw het niet kon doen nu moeke Holwerda bij haar was. Zijn voetstappen klonken hol en dof over de droge, vastgestampte grond. Thea keek even schuw over haar schouder. „Ik vervloek deze streek, die God niet voor vrouwen heeft geschapen, maar er is geen enkele plaats, waarheen ik nog kan vluchten en waar ik me niet even ongelukkig zou voelen als hier, ongelukkig, jammerlijk. Ik heb het je al eens gezegd, mistress Holwerda — wanneer was het ook weer? O ja, toen ik de vorige keer bij jullie was, geloof ik. Ik heb je toen gezegd, dat ik hier doodgegaan ben en alleen nog maar wacht, tot Tim me ergens zal begraven. Maar zelfs in mijn dood kwelt me de herinnering aan ons kind nog. Zelfs tot in mijn dood. . . .”

Moeke Holwerda knikte en stak haar vinger tussen haar hals en de kraag van haar japon, alsof die knelde en haar de adem benam. En toen ze die avond naar huis reed — Tim bracht haar weg in het oude, wrakke, tweewielige rijtuigje —, sloeg ze tel-

kens de ogen op naar de hemel, die rood was van het licht van de ondergaande zon en telkens verweet ze zichzelf:

„En ik . . . ? Ik, die me beklag over deze eenzaamheid . . . en die mijn man en mijn jongens nog in leven en gezondheid bij me mag hebben . . . ?” Het leek opeens zo onredelijk, dat ze zich ooit beklagd had en zelfs, dat ze zich zo vaak bezorgd gemaakt had over Watse in plaats van dankbaar te zijn, voor wat haar door God geschonken was. Toen pas viel haar in, waarom ze eigenlijk naar Thea Welzel was gegaan . . .

Een paar dagen na het onweer, toen Thea en Tim Welzel op Bunbury Hoeve waren gekomen om te schuilen voor de regen en de storm, was ze naar de kast op de kamer gegaan, waar haar man en zij sliepen. Die kast, waarin ze haar ijzeren geldkistje opgeborgen had. Ze keek zelden in dat kistje; alleen als ze er het spaarbankboekje of wat geld uit moest halen. Maar die middag, het was een late middag, tegen de tijd, dat Maarten en Haaitze thuis konden komen van hun werk, was het alsof ze opeens een ingeving kreeg; een plotselinge schrik deed haar even huiveren. Daarna greep ze met bevende handen naar het kistje, nam het van de plank in de kast en zette het op haar bed. Ze draaide de sleutel om, die altijd in het slot stak en legde alles er uit, de pachtovereenkomst, de polissen van de brand- en stormschadeverzekeringen, het spaarbankboekje, het beetje geld en een klein, wit doosje, waarin ze haar weinige sieraden bewaarde. Gejaagd telde ze het geld na, eenmaal, tweemaal; ze vergiste zich en telde het nog eens weer; ze bladerde, zoekend, in het spaarbankboekje, keek tussen de polissen. En telde het eindelijk voor de zoveelste keer om dan, wanhopig, terneergeslagen, met het geld in de hand, zachtjes in zichzelf te mompelen: „Ik mis iets . . . ik mis zeker vijftig pond . . .”

Uit een warreling van gedachten, die in haar opkwamen, van veronderstellingen, die ze dadelijk moest verwerpen, van mogelijkheden, die al meteen niet houdbaar leken, dook plotseling de zekerheid op: „Dat moeten Thea Welzel of Tim hebben ge-

daan. . . . het kistje stond op tafel, toen zij er waren. . . . op tafel in de kamer, waar ik hen even allcen gelaten heb, toen ik water aan de kook bracht om thee te kunnen zetten. . . .” Van woede en verontwaardiging kreeg ze een brok in haar keel en tranen in haar ogen. „Maar ik zal naar hen toe gaan,” nam ze zich dadelijk voor. „Ik ga naar hen toe en zal het hun zeggen.... ze moeten me mijn geld teruggeven. . . .”

Maar toen ze bij Thea vandaan kwam, voelde ze zich alleen nog maar beschaamd, omdat ze haar van zoiets had verdacht. „Als-of een vrouw. . . . een moeder, die al zoveel heeft geleden, er ook maar aan zou denken om een beetje geld te stelen. . . .” Het kwam haar dwaas, onzinnig voor. „Tim en zij hebben het immers niet nodig. . . . Hun land en hun vee leveren genoeg op om van te leven. . . . en sparen hoeven ze toch niet. . . .” Voor wie zouden Tim Welzel en Thea moeten sparen, nu hun kleine jongen in die vervloekte oorlogsjaren zo jammerlijk om het leven was gekomen. . . . ?

ZESTIENDE HOOFDSTUK

„Mar-ga-ret Leacock! Maaargaret!” riep de kleine, donkere Esther Zeinwalle, terwijl ze dansend de lange, met vierkante tegels geplaveide gang doorliep, zwaaiend met een brief, die ze tussen de toppen van duim en wijsvinger hield, alsof ze bang was zich er aan te branden. „Mar-ga-ret Leacock! Post voor je!”

Margaret, die in een van de douchekamertjes aan het einde van de gang stond, had juist de warmwaterkraan wijd openge draaid; een stortvloed van hete stralen en druppels plensde op haar stevige, smalle rug en een wolk van damp wasemde omhoog door het openstaande raampje naar de binnenplaats en het kleine, ijzeren rooster boven de deur naar de gang. Ze glimlachte om Esther, het drukke, beweeglijke Poolse Jodinnetje, die in al de gruwelijke oorlogsjaren en al die jaren van omzwervingen door kampen voor verplaatste personen haar zonnig humeur en haar stralende, vrolijke lach had weten te bewaren.

Esther was als kind eens op het land geweest, toen haar ouders, die een klein, rommelig manufacturenwinkeltje in een van de donkerste wijken van Warschau hadden, haar voor een paar dagen naar buiten stuurden. Het groen van de bomen, de geur van bloemen in de weilanden, het zingen van de vogels, een grote hond, die de hele dag met haar stoeide en ravotte, de koeien, die haar met hun grote, goedige ogen aankeken en langzaam, loom door het welige gras naar haar toekwamen, en het kakelende pluimvee, waarvan ze de eieren mocht zoeken, had-

den zo'n diepe indruk op het kind gemaakt, dat ze er altijd naar terugverlangde. Dat verlangen was heel sterk, toen ze in de oorlog met duizenden andere, mishandelde, versufte, half verhongerde en verwilderde Joodse vrouwen en meisjes uit alle landen van Europa in een fabriek bij Bergen-Belsen werkte, maar het ruisen van de wind door de takken van een dennenwoud of het zingen van de vogels hoog boven een weiland in de heldere, blauwe lucht, dat ze zich soms verbeeldde te horen, was niet martelend, maar gaf haar kracht om alle ontberingen, alle beledigingen te verdragen. En toen ze, na een maandenlange tocht door de ontredderde landen in allerlei vluchtelingenkampen, bij alle mogelijke bureaux tevergeefs had gezocht naar haar ouders, was het verlangen naar de geur van de bloemen, die God opnieuw liet bloeien, eerder bemoedigend, vertroostend en hoopgevend dan kwellend.

Toen ze eindelijk met een Engelse familie, die haar als kind had aangenomen, in Australië kwam, liet ze zich dadelijk inschrijven als leerlinge op een school voor land-, bos- en tuinbouw. Ze leerde gemakkelijk, was gevat en had een opvallend aardig, niet knap, maar aantrekkelijk, blijmoedig gezichtje, schitterende, donkere ogen, kort geknipt, glanzend, zwart, krullend haar en een volle, welluidende stem. Iedereen hield van haar, maar juist tot de stille, rustige Margaret Leacock voelde ze zich het meest aangetrokken. Margaret, die altijd nogal tenger, haast spichtig was geweest, was groter en sterker geworden; haar smal, bleek gezicht met de zomersproeten was gebruind. Ze had een rustige, evenwichtige natuur, kon zich in haar werk verdiepen, zonder zich te veel om de toekomst te bekommeren of wensen en verlangens te koesteren, die toch niet vervuld zouden worden. Ze kon anderen verbaasd doen staan, zoals haar ouders, toen ze hun zei, dat ze naar een landbouwschool wilde, maar zelf scheen ze zich heel zelden over iets te verbazen. Ze had iets traags in haar manier van spreken en doen, maar tegelijkertijd ook iets onverzettelijks.

Terwijl Esther Zeinwalle trappelde van ongeduld om haar de

brief te geven, die ze juist uit het kastje in de hall had gehaald, haastte Margaret zich niet, maar draaide ze langzaam ook de koudwaterkraan van de douche verder open en voelde ze de moeheid uit haar jonge lichaam wegtrekken. Ze had die nacht als assistente van de veearts in de proefstallen bij een koe gewaakt, die moest kalven en was pas tegen het aanbreken van de morgen afgelost; doodmoe was ze daarna nog een uurtje op de bank in het kamertje gaan liggen, waar ze met Esther Zeinwalle en een van de andere leerlingen, Josie Valenton, sliep om pas na het gewone ochtendappèl wakker te worden en haastig een bad te nemen eer de lessen begonnen. Haar gedachten waren meer bij het hoofdstuk over veredelingsleer, dat die voormiddag behandeld zou worden, dan bij brieven of kaarten, die ze zou kunnen ontvangen. En toen ze met een stevige draai de kranen tegelijk afsloot, riep ze Esther toe de brief maar op haar bed te leggen.

„Ik heb toch geen tijd hem te lezen voor de bel gaat en de les begint,” meende ze. En meer om haar vriendin een plezier te doen dan uit nieuwsgierigheid voegde ze er aan toe: „Is het er eentje van m'n moeder, Essie?”

„Natuurlijk niet!” kwam dadelijk het antwoord door de deur. „Niet van je moeder en ook niet van . . . hoe noem je hem ook weer . . . van Martin . . .” Esther Zeinwalle, die van Maarten alleen nog maar een slechte foto had gezien, stelde zich hem voor als een jongen, die haast tweemaal zo groot als Margaret was, met stug, steil haar en grote, fletse, wat uitpuilende ogen. „Nee, niet van je moeder of van Martin, maar van een mister Pete Holwerda, per adres Sofalo Fruit Company, Sofalo, Nieuw-Zuid-Wales. Wie is dat, Margie? Een broer van Martin?”

Margaret, die voorovergebogen stond om met een grote, ruwe handdoek haar voeten af te drogen, richtte zich even op.

„Van Pete?” vroeg ze. Maar ze vroeg het zo zachtjes, dat Esther, op de gang, haar niet verstond.

„Zal ik hem openmaken en je voorlezen, wat die mister Pete

Holwerda schrijft, Margie?" riep Esther, ongeduldig. Margaret Leacock schudde, glimlachend, het hoofd. „Nee, leg hem maar op mijn bed. . . .” Zelfs wat Pete schreef kon niet zo belangrijk zijn, dat ze het dadelijk zou moeten weten, meende ze. En haastig droogde ze zich verder af, toen ze in de hall de bel hoorde gaan, die voor het begin van de lessen geluid werd. „Raphano-brassica is een kruising van radijs en kool, beide met achttien chromosomen in de lichaamscellen....” repeteerde ze het hoofdstuk van de les, die ze moest leren. „De bastaard is opgebouwd met negen radijs- en negen koolchromosomen. In de meiosis heeft bij de bastaard geen paring plaats, waardoor. . . .” En dat Esther eindelijk maar weggegaan was, merkte ze niet eens.

Toen ze een ogenblik later in de klas kwam, het grote, lichte lokaal met de geel gelakte banken en tafeltjes, stond de leraar voor een van de zwarte borden een afstammingsschema te tekenen. Ze ging stilletjes op haar plaats zitten. Aan de brief van Pete dacht ze niet meer en ze zou er ook 's middags, in de pauze, misschien niet aan gedacht hebben, als Esther haar niet meegesleept had naar haar kamertje om hem te lezen. Beide meisjes zaten, dicht bij elkaar, Esther met een arm om de schouders van haar vriendin, op de bank. In gespannen verwachting keek het Joodse meisje naar het onbewogen gezichtje van Margaret Leacock, terwijl die de brief las. Eindelijk kon ze zich niet langer beheersen en vroeg ze, ongeduldig:

„Maar Margie, vertel dan toch wat hij schrijft!” En toen Margaret alleen maar even vaag glimlachte, viel ze uit: „Ik begrijp jou niet! Als ik verloofd was en een brief van een broer van mijn verloofde kreeg, zou ik dadelijk aan al mijn vriendinnen vertellen, wat hij schreef. . . .” En meteen viel ze zichzelf in de rede: „Als het iets prettigs was tenminste. . . .” Het was geen meisjesachtige nieuwsgierigheid van haar, maar levendige belangstelling en een behoefte om allen om haar heen opgeruimd en gelukkig te zien. Ze sperde haar grote, donkere ogen wijd open, toen Margaret Leacock op effen toon zei:

„Och. . . . zo belangrijk is het niet, wat Pete schrijft. Alleen dat hij eens met me komt praten.”

„Met je wil komen praten? Hier?” Esthers hele gezicht werd een stralende lach; ze klapte verrukt in de handen. „Maar Margie toch! Dat noem je niet zo belangrijk? Foei, ik geloof waarlijk, dat ik hem maar moet ontvangen. Want jij, meisje... je bent iemand, die een ander kunt doen verstenen. Als die Martin van jou niet allang versteend was. . . .” Verder kwam ze niet. Ze sprong op, trok Margaret overeind en danste met haar het kamertje door. „We moeten van de Baas zien gedaan te krijgen, dat we mister Pete Holwerda hier mogen ontvangen en niet in de bezoekkamer. Ik zal het meteen gaan vragen.” En weg was ze al. Margaret vouwde de brief netjes op, stak hem in het couvert en borg hem weg; ze vroeg zich niet eens af, waarover Pete met haar wilde praten. Als hij kwam, zou ze dat wel horen, meende ze. En ze had eerst nog wel iets anders te doen dan naar de Baas gaan om te vragen of ze hem op hun kamer mocht ontvangen; ze wilde naar de stallen om eens naar de koe te kijken, waar ze die nacht bij gewaakt had. 's Avonds schreef ze Maarten, zo'n briefje, waaraan Esther Zeinwalle zich altijd ergerde, over de lessen op school, het werk van de laatste dagen en wat bijzonderheden over andere leerlingen van de school voor land-, bos- en tuinbouw en ze vroeg naar alles, wat er op Bunbury gebeurde.

„Maar weer rep je er met geen woord over, dat je van hem houdt en aan hem denkt of van hem droomt,” berispte het Joodse meisje. Waarop Margaret alleen maar, nuchter, wist te antwoorden:

„Wat ik droom is de moeite van het schrijven niet waard, Essie. . . . en natuurlijk houden we van elkaar, Maarten en ik, maar dat hoef ik hem toch niet in elke brief te vertellen. . . .” Ze moest er om lachen; ze dacht, dat Maarten erg verwonderd zou zijn, als ze hem zoiets schreef. Ze hadden het elkaar nooit gezegd ook. Er was altijd iets bedeesds geweest in hun houding tegenover elkaar. Heel lang waren ze, met hun ouders,

de Leacocks en de Holwerda's, elke Zondagmorgen samen uit het kerkje in Mount Isa gekomen zonder meer acht op elkaar te slaan dan op al de andere mensen, die er tegelijk met hen uitkwamen en door de stille, zonnige straatjes van het stadje zich langzaam verspreidden. Ook toen, na het auto-ongeluk van Watse en Stephen, hun ouders bij elkaar kwamen, hadden Maarten en Margaret de eerste tijd niet bijzonder op elkaar gelet. Pas toen Margaret werk vond op de kwekerij, waar Maarten en zijn vader — en moeke soms ook — werkten, en ze iets hadden om samen over te praten, gingen ze zich meer met elkaar bemoeien.

Margaret, die zich van Engeland niets meer herinnerde dan de eindeloze straten in het mijnstadje, waar ze gewoond hadden, en die de eerste tijd in Mount Isa ook alleen maar op een textiel-fabriekje gewerkt had, begon, toen ze in de kwekerij kwam, een levendig belang te stellen in bomen, bloemen en planten. En op een van hun vrije Zaterdagten waren Maarten en zij de bossen ingetrokken. Margaret Leacock had een boekje over plantkunde gekocht en probeerde de verschillende bloemen, bomen, struiken en heesters daarin op te zoeken en te weten te komen, hoe ze heetten. Maarten, die er eigenlijk helemaal geen belang in stelde, probeerde tevergeefs haar daarbij te helpen. De moeite, die ze zich getroostte, vermaakte hem telkens weer en hoewel hijzelf het liefst rondzwierf zonder daarbij ergens aan te denken of zich ergens in te verdiepen, ging hij ook op volgende Zaterdagten steeds weer met haar mee.

Op een middag wandelden ze samen door een bos van gombomen, toen Margaret plotseling bleef staan en begon te stoeien, iets, wat ze nooit eerder had gedaan en zelfs nooit in hem of haar opgekomen was. Ze trok even speels aan zijn blonde haren en sloeg een arm om hem heen. Het was alsof plotseling zijn hart stilstond. Zijn mond werd verschrikkelijk droog. Zijn benen voelden loodzwaar. Hij probeerde gewoon door te praten over een paar jonge appelbomen, die ze de vorige dag in de kwekerij gerooid hadden, omdat er kankerplekken in

de stammetjes waren, maar wist, dat ze voor het eerst niet naar hem luisterde. Appelbomen konden haar op dat ogenblik evenmin iets schelen als de varens, die in de schaduw van de gombomen om hen heen groeiden of de bloemen, die een eind verder op een weilandje bloeiden. Ze keek hem aan en er lag een heel wijze, wetende blik in haar grote, bruine ogen. Om haar mond speelde een glimlach. Maarten raakte verward in zijn eigen woorden, die geen zin meer hadden. Hij zou zich willen omkeren en weg willen lopen, want hij voelde zich opeens beschaamd. Toen noemde ze zijn naam en de toon, waarop ze dat deed, maakte, dat een gevoel van bijna uitbundige blijdschap in hem opgolfde. Ze lachten allebei. Hij sloeg zijn arm om haar heen, drukte haar tegen zich aan en zoende haar. Een witte kakatoe snaterde; Maarten keek op en greep een stuk van een vermolmd tak, dat op de grond lag, om er de vogel mee te gooien, maar natuurlijk gooide hij ver mis. Toen lachten ze weer, Margaret en hij, en met de armen om elkaars schouders liepen ze langzaam verder. In zijn hart zong iets.

„Ik heb een meisje. . . . Margaret Leacock is mijn meisje. . . .”
En Margaret noemde, heel zachtjes, telkens weer zijn naam.

„Mar-tin. . . . Mar-tin. . . .” Dat hij altijd een beetje bedeesd was, als ze samen waren en het liefst maar over hun werk praatte, hinderde haar niet; zijzelf was niet anders. Dat ze van hem hield, wist ze door het gevoel van trots en warme genegenheid, dat haar beving, als ze aan hem dacht. En dat hij minder van haar zou houden, kwam niet in haar op. De eerste tijd, dat hij met zijn ouders op Bunbury Hoeve woonde en zij nog in Mount Isa, had ze hem elke dag gemist, maar toen ze zich als leerling van de landbouwschool had laten inschrijven, leken de drie jaar, dat ze nog gescheiden moesten zijn eer zij haar eindexamen zou halen, haar niet eens zo heel lang meer. Maar toen Pete kwam en haar vroeg of ze die zomer, als ze toch drie maanden in de praktijk moest, naar Bunbury wilde komen, bonste haar hart toch van plotselinge, heftige vreugde.

„Naar Bunbury. . . . Ik meende. . . . ik dacht. . . . je moeder,

Pete. . . .” stamelde ze terwijl ze bloosde tot in haar nek. „Je wilt toch niet zeggen. . . .?”

„Ja,” zei Pete. Hij was erg veranderd, vond Margaret, sinds ze hem in Mount Isa voor het laatst had gezien. „Ja, moeke zelf heeft me er over geschreven, buiten Maarten om. . . .” Hijzelf was er ook verbaasd over geweest, nog meer verbaasd dan Margaret Leacock. Het was lang geleden, dat moeke zelf hem had geschreven. Er moest iets gebeurd zijn, meende hij, omdat ze er zich eerst zo fel tegen verzet had, dat Margaret op Bunbury Hoeve zou komen en nu opeens vroeg of hij er eens met haar over wilde praten.

„Maar dat komt er ook niet op aan, Margie! Als jij dus wilt, kun je deze zomer gaan. Maarten zal het zeker prettig vinden, dunkt me!”

„Nou, natuurlijk zal die het prettig vinden,” meende Esther Zeinwalle, toen Margaret het haar vertelde. „Ofschoon. . . . daar ben ik ook nog niet eens zeker van! Die Martin van jou — die versteende Martin. . . .? Hoe vind je het eigenlijk zelf, Margie?” vroeg ze.

„Och. . . . ja. . . . natuurlijk wel, eh. . . .” Maar ze zei het op zo'n effen toon, dat Esther Zeinwalle verontwaardigd uitviel: „Ooh, Margie. . . . je bent het niet waard! Werkelijk niet!” En ze omhelsde haar. „Ik wou, dat ik uitgenodigd was, heus!”

„Als we getrouwd zijn, Martin en ik, nodigen we jou uit,” beloofde Margaret. En ze lachte even. Het leek zo wonderlijk, dat ze ooit getrouwd zou zijn.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK

Het was op een Zaterdagmiddag, aan het strand bij Sydney, dat Watse Holwerda het meisje voor het eerst ontmoette. De zon scheen stralend over het bonte gewemel van mensen, die rondslechterden, in strandstoelen lagen of in het warme, witte zand. Glanzend als oud porselein lag de wijde zee onder de stralende, blauwe hemel. Surf-riders lieten zich door motorbootjes tot achter de branding slepen en door de bruisende, schuimende golven weer terugdrijven; zeilscheepjes kruisten voor het brede strand; in de verte wolkte de rook op uit de schoorsteen van een boot, die een half uur tevoren uit de haven vertrokken was. Reddingsploegen marcheerden met wapperende vaandels onder de schetterende tonen van glanzend koperen trompetten. Onder een groot, wit met rood gestreept tentdak voor een uitspanning speelde een strijkje van negermuzikanten weemoedige, slepende of wild bruisende melodieën. Terwijl hij rondkeek naar een plaatsje, waar hij kon gaan zitten, ontmoette zijn blik die van een vrouw — ze lag uitgestrekt met de rug naar hem toe en keek over haar schouder heen naar hem; of misschien keek ze naar iets of iemand anders en was het maar toevallig, dat ze hem zag. Ze droeg een licht japonnetje met grote, paarse bloemen, dat haar gebruinde armen en schouders vrij liet en waaronder haar slanke maar stevige figuur zich scherp aftekende; haar kleine voeten staken in strandschoentjes van blauw leer. Watse, die zich tegenover vrouwen en meisjes altijd heel vrijmoedig gedroeg, glimlachte tegen haar, haast onopvallend, maar toch zo, dat het haar niet

kon ontgaan; even betrok haar gezicht met de vuurrood geverfde lippen en de smalle, bijgewerkte wenkbrauwen, toen glimlachte ze ook, maar meteen keek ze langs hem heen, alsof ze hem niet eens opgemerkt had. Naast haar, leunend op haar ene elleboog naar haar toegekeerd, lag een wat oudere vrouw, die met haar vinger figuurtjes tekende in het zand en daar al haar aandacht bij had. Rondom hen roezemoesden de stemmen van vele mensen, de muziek van het strijkje, het gejoel van zwemmers en zwemsters, en het eeuwige gemurmel van de zee. Watse had juist de vorige dag ontslag genomen van de fabriek van machine-onderdelen, waar hij werkte, en zou aan het strand een van zijn vrienden ontmoeten, die hem een betrekking bij een verzekeringsmaatschappij beloofd had. Maar terwijl hij languit in het warme zand lag en de zon op zijn huid liet branden, dacht hij meer aan dat meisje dan aan zijn vriend of aan de betrekking, die hem toegezegd was.

Een paar weken later zag hij haar opnieuw, toen ze uit een modewinkel in Main Street kwam en hij met zijn auto aan de rand van het trottoir wachtte. Ze knikte tegen hem, alsof ze goede bekenden van elkaar waren. Hij bloosde en ergerde zich daaraan. Toen ze elkaar daarna nog eens ontmoetten, waren ze allebei op een feestje bij een van zijn kennissen. Ze werden aan elkaar voorgesteld en daarbij klopte het hart hem in de keel. Die avond viel het hem op, dat ze veel ouder moest zijn dan hijzelf was, maar daardoor scheen hij zich juist nog meer tot haar aangetrokken te voelen. De paar woorden, die ze tegen hem sprak, drongen nauwelijks tot hem door; hij hoorde alleen de klank van haar stem en rook de geur van haar parfum. Ze scheen uit een heel andere wereld te zijn dan alle andere meisjes, die hij tot nog toe gekend had, anders dan de meisjes, met wie hij vroeger op het dorp omging, anders dan die uit het barakkenkamp voor landverhuizers in Townsville en anders dan de meisjes uit Mount Isa, met wie hij zo vaak een praatje gemaakt had, als hij met de auto van de kwekerij door de stad naar het station reed.

De hele avond keek hij telkens tersluiks naar haar; hij zag met wie ze praatte en danste en nam zich voor, dat hij zo gauw mogelijk ook danslessen wilde nemen; hij hoorde haar heldere lach boven het rumoer van stemmen en het geschuifel van voeten uit; hij probeerde in het gewoel bij haar te komen, maar het leek haast, alsof ze hem opzettelijk ontweek. Hij was erg opgewonden, praatte luider dan ooit, lachte soms zo schel, dat het hem zelf opviel en hij zich ervoor schaamde en dronk meer dan goed voor hem was. Hij was niet gewoon te drinken; bij de Holwerda's kwam vroeger, toen ze nog in het dorp woonden, geen sterke drank in huis, want moeke had er een afkeer van, sinds ze, op oudere leeftijd, toen ze zelf getrouwd was en kinderen had, begreep, hoeveel verdriet haar moeder ervan moest hebben gehad, dat haar vader vaak dronken was. In Mount Isa was Watse er mee begonnen, maar de straffe, goedkope drank, die daar in de kroegen geschonken werd, smaakte hem niet. De wijn, die hij op dat feestavondje kreeg, steeg hem al gauw naar het hoofd, maakte hem nog overmoediger en driester dan hij al was.

Laat op de avond, toen in de grote tuin achter het huis kleurige lampions brandden, slaagde hij er in Emily te vinden, nadat hij haar een poosje gemist had en al meende, dat ze misschien weggegaan was. Ze wandelden wat rond en zij plaagde hem een beetje, omdat hij haar niet gevraagd had met hem te dansen. Misschien had ze zelf ook wat te veel gedronken. Want toen ze, terwijl Watse druk redeneerde over de goede vooruitzichten, die hij bij de verzekeringsmaatschappij had, langs een vijvertje liepen, bleef ze plotseling staan en met tranen in haar stem merkte ze op, dat hij misschien nog wel iets van de toekomst had te verwachten, maar zij niet. Hij zweeg, verward, verschrikt. Het was een prachtige avond. Ver weg hoorden ze het lachen en zingen van de feestvierenden, maar om hen heen ruiste slechts de koele nachtwind door de dichte bladerkruinen van de gombomen en de mimosastruiken. Vredig scheen de maan; in het donkere water van de vijver spiegelden zich de

kleurige lichten van de paar lampions. Bloemen en planten verspreidden een haast bedwelmende, zoete geur. Zonder dat hij zich afvroeg, waarom Emily niets goeds meer van de toekomst verwachtte, voelde Watse een diep en warm medelijden met haar. Hij stelde zich voor, hoe haar leven verwoest moest zijn — misschien door de ontrouw van een vriend, die ze had gehad. Het was echter niet alleen medelijden, dat hem bewoog; hij voelde zich tegelijkertijd gestreeld door de gedachte, dat hij misschien iets voor haar zou kunnen betekenen. En met een teder gebaar omarmde hij haar; hij drukte haar tegen zich aan, streelde met zijn hand over haar zachte, geurende haren en fluisterde lieve, dwaze woorden. Van alles, wat er verder die avond tot diep in de nacht nog gebeurde, bleef weinig in zijn herinnering. Hij werd de volgende morgen wakker met de gedachte aan Emily en die gedachte vervulde hem alleen met dwaze ijdelheid. Hij was er niet in geslaagd haar over te halen een afspraak voor een volgende ontmoeting te maken, maar had beloofd, dat ze hem zou schrijven.

Een paar dagen wachtte hij tevergeefs, het ene ogenblik vol hoop en vertrouwen, dat hij wel heel gauw iets van haar zou horen, maar een volgend ogenblik diep terneergeslagen, zichzelf verwijtend, dat hij zo dwaas was nog enige hoop te koesteren, omdat een vrouw als Emily, zodra ze na de feestroes tot bezinning was gekomen, zelfs niet meer aan hem, een boerenjongen uit een of ander vergeten Fries dorpje, zou denken, of misschien zelfs de spot met hem zou drijven.

In zijn nieuwe betrekking had hij die eerste weken hard en met plezier gewerkt; omdat hij innemend was, zich vlot bewoog en zich heel gauw ingewerkt had, werd hij bij de verzekeringsmaatschappij wel gewaardeerd. Maar met die dagen van wachten, tevergeefs wachten en hopen en twijfelen verknoeide hij zijn tijd. Elke avond nam hij zich voor de volgende morgen nog af te wachten om, als hij dan geen bericht van haar zou hebben gekregen, aan de kennissen, bij wie hij haar ontmoet had, haar adres te vragen en haar op te zoeken. Maar elke morgen weer-

hield de angst, dat ze zich heel verbaasd en misschien verontwaardigd zou tonen, als hij bij haar aan huis kwam, hem daarvan.

Eindelijk kreeg hij, niet in zijn logement, maar op het kantoor van de maatschappij, een briefje van haar, dat hij met een onverschillig gebaar in zijn zak stak, omdat hij het niet wilde lezen, waar de afdelingschef bij was, die het hem gegeven had. Maar zodra hij in zijn auto buiten de stad op een landweg kwam, scheurde hij het couvert open, een blauw couvert, waarop het adres met haastige letters wat te laag in de benedenhoek geschreven was. Ze vroeg hem of hij eens bij haar kwam en ofschoon dat verzoek hem verheugde, was er toch iets in de toon van het briefje, wat hem verwarde. Hij las het die dag verschillende keren over, vond er niets bijzonders in en was toch ook niet op zijn gemak.

Toen hij de volgende avond aan het huis in de buitenwijk kwam, waar ze woonde, wachtte ze hem al op. Samen reden ze de stad uit; ze brachten de auto bij een garage met tankstation aan de kant van de grote weg en wandelden de velden in. Onderweg praatte Emily veel en Watse kreeg de indruk, dat ze hem wilde verhinderen haar met vragen lastig te vallen. Heel laat kwamen ze bij haar thuis, op haar kamer, die weelderig gemeubileerd was, bijna overdadig en wat smakeloos. Ze onthaalde hem op wijn en gebak met vruchten, maar liet met geen woord blijken, dat ze er een bepaalde bedoeling mee had gehad, toen ze hem uitnodigde om te komen. Nadat ze wat gegeten en gedronken hadden, vroeg ze hem haar een ogenblik te willen verontschuldigen; ze was niet gewoon, zei ze, om thuis zo stijf gekleed te zijn — ze droeg een sierlijk maar erg nauw sluitend japonnetje — en wilde even iets anders aantrekken. Terwijl ze weg was, stond hij op van de divan, waarop hij had gezeten en hij bekeek de platen, die aan de wand tegenover het raam boven een schrijftafeltje hingen. Het waren veelal goedkope afdrukken van schilderijen. Toevallig viel zijn blik ook op een paar velletjes gescheurd papier — het blauwe briefpapier, dat

ze gebruikte; de velletjes waren van de schrijftafel op de grond gevallen en hij nam ze op om ze in de prullenmand van gevlochten riet te gooien.

Watse Holwerda was niet nieuwsgierig naar dingen, die hem niet aangingen. Het moet dan ook eveneens toevallig zijn geweest, dat hij las wat op een van de snippers stond — zijn eigen naam, en daarachter: mijn lieve, lieve jongen!

Zijn hart klopte onstuimig; zijn hand beefde; zijn adem stakte. Naar alle waarschijnlijkheid waren de snippers, die hij opgehaald had, verscheurde briefjes, die Emily hem geschreven en daarna, om de een of andere reden, weer vernietigd had. Hij begon ze aan elkaar te passen en te lezen, maar bedacht opeens, dat ze elk ogenblik binnen kon komen en stak ze in de nieuwe, wilderen portefeuille, die hij pas gekocht had. En werkelijk, hij had die portefeuille nog maar nauwelijks opgeborgen, of de deur ging open. Emily droeg toen een ruim, los gewaad van helrode zijde met van goud en zilverdraad opgestikte bloemen.

Het viel hem op, dat ze even steels naar de schrijftafel keek en hij schrok al bij de gedachte, dat ze de achteloos neergegooide papiersnippers zou missen, maar gelukkig scheen ze er geen acht op te slaan, maar ging ze zitten na voor hen elk nog een glas wijn te hebben ingeschonken. Toen begon ze te vertellen, dat ze pas een brief gekregen had van een vroegere vriend van haar, een inspecteur van politie. Het scheen haar moeilijk te vallen over hem te spreken, want nadat ze nog aarzelend het een en ander verteld had, viel ze zichzelf in de rede met te zeggen: „Maar wat kan hij ons verder ook schelen. Drink je glaasje uit, dat zal ik nog eens inschenken.” En meteen ging ze naast Watse zitten en omhelsde ze hem onstuimig, terwijl ze met haar hand door zijn haren woelde; maar zodra hij zijn arm om haar heen wilde slaan, trok ze zich terug. „Nee. . . .” zei ze. „Laten we het niet doen. . . . laten we er niet aan beginnen. . . .” Hij was zo verbluft, dat hij alleen maar met een machteloos gebaar een hand naar haar uitstak.

„Ik had je willen schrijven. . . .” vertelde ze toen, nadat ze

zich even bedacht had. En weer viel het hem op, dat ze naar het bureautje keek alsof ze de snippers van de brieven zocht. „Ik had je willen schrijven, maar ik kon het niet. . . . Ik dacht, dat ik het je misschien zou kunnen vertellen, maar dat kan ik evenmin. . . .” Ze ging op de rand van een grote fauteuil zitten, de handen in de schoot, het hoofd een beetje gebogen, alsof ze hem niet durfde aankijken. Ze kreeg tranen in de ogen, nam zijn hoofd tussen de handen, zoende hem op het voorhoofd en zei, dat het beter was, als hij nu wegging. . . . Hij drong er op aan, dat ze hem zou vertellen, wat het was, dat haar hinderde, waarom ze zo verdrietig was, maar ze weigerde. „Ga nu maar,” hield ze vol.

Thuis, op het armoedige kamertje in zijn logement, paste hij de snippers van de brief aan elkaar. Het was een wanhopig briefje, waarin ze geschreven had, hoeveel ze van hem hield, hoe ze naar hem verlangde, hoe gelukkig ze was geweest, die avond toen ze samen in de feestelijk verlichte tuin wandelden en hoe ze zich had kunnen verheugen, toen hij zo opgetogen over zijn werk praatte. Maar toen had ze meteen ook begrepen, hoe armzalig haar eigen leven was en altijd al was geweest. Haar moeder had ze nauwelijks gekend. Bij een zuster van haar vader, in Nederlands Oost-Indië, was ze opgevoed. . . . „Maar ik was haar en haar man slechts tot last. . . .” Ze had veel gereisd, was een half jaar in Engeland geweest. „Maar wat ik mijn hele leven heb gemist, was een tehuis en iemand, die van me hield.” Ze was getrouwd geweest — met de inspecteur van politie, van wie ze hem verteld had —, maar hun huwelijk was een mislukking geworden. „Misschien heb ik daar zelf evenveel schuld aan als hij,” schreef ze. Ze kon het niet helpen, dat ze zich tot Watse aangetrokken had gevoeld, al dadelijk toen ze hem die eerste keer aan het strand zag, maar het speet haar, dat ze het hem had laten merken. Hij moest haar vergeten — en zij hem. „Verge. . . .” eindigde de brief, midden in een woord.

Witse plakte de snippers zorgvuldig op een vel papier aan

elkaar en schreef haar nog diezelfde nacht terug. Hij had toen het gevoel, dat hij zonder haar zich nooit meer gelukkig zou voelen, dat ze meer voor hem betekende dan welk ander meisje ook, dat hij tot nog toe had gekend en hij tot elke prijs tenminste nog eens met haar moest praten.

Wekenlang verwaarloosde hij zijn werk en zijn afdelingschef had hem er al een paar maal ernstig over onderhouden; het zou verstandiger zijn, raadde die hem aan, als hij in zijn vrije tijd studeerde, dan zich druk te maken over meisjes of vrouwen. Het was een bejaarde man met een goedmoedig maar scherpzinnig gezicht. „Je opleiding op een ambachtsschool is nu niet juist, wat je nodig hebt om in een verzekeringsbedrijf vooruit te komen, maar je hebt een goed verstand en kunt nog veel inhalen!”

Maar in plaats van zich die raad ter harte te nemen, besteedde Watse zijn tijd en zijn geld om met Emily uit te kunnen gaan, die er eindelijk in toegestemd had, dat ze vrienden zouden worden. „Maar ook niet meer dan vrienden!” Om overal met haar te kunnen verschijnen gaf hij veel geld uit aan zijn kleren en hij zocht kamers in een duurder logement, omdat hij haar wel eens bij zich thuis wilde ontvangen en zich schaamde voor de armoedige omgeving, waar hij was gaan wonen, toen hij nog op een fabriek werkte. Hij leefde als in een roes, was verrukt over elk vriendelijk woord, elke kleine vertrouwelijkheid van haar kant, maakte schulden, verloor zijn betrekking bij de verzekeringsmaatschappij, maar zag kans, met het verkopen van loten soms in een enkele dag zoveel te verdienen, dat hij weer wekenlang kon leven zoals hij verkoos. Hij merkte voor het eerst, dat zijn hartstocht voor Emily luwde, toen hij zich er op betrapte, dat hij meer dan gewone aandacht besteedde aan het dochtertje van een Italiaanse suikerplanter uit Queensland, die een paar dagen in Sydney was, waar ze zich zou inschepen voor een reis naar Europa. Hij hield het meisje die paar dagen bezig, ging met haar uit, reed met haar in de omgeving rond en vergat een afspraak met Emily. Toen hij haar daarna weer opzocht, deed

ze koel en terughoudend om zich eindelijk weer met hem te verzoenen, maar hun verhouding werd nooit meer zoals die was geweest. Hij zag, dat ze veel ouder was dan hij, kwam niet meer onder de indruk van de manier, waarop ze zich kleepte, ergerde zich er aan, als ze met hem over de man sprak, van wie ze gescheiden was, en had soms een weerzin tegen haar. Steeds vaker ging hij met andere meisjes uit en steeds langer wachtte hij dan daarna, eer hij weer naar haar toe ging.

Toen ze er eens, als toevallig, op aandrong, dat hij zijn broer, Pete, wel een keer mocht opzoeken, kreeg hij dadelijk argwaan. In het begin had hij haar wel veel over zijn ouders en zijn broers verteld, maar later niet meer. Ze had nooit laten merken, dat ze veel belang in hen stelde. En dat hij haar ook verteld had, waar Pete werkte, herinnerde hij zich niet meer; hij meende bijna zeker te weten, dat hij het niet gedaan had, maar wilde er niet naar vragen en niet over redetwisten. Een paar dagen later begon ze er opnieuw over en daarna nog eens en nog eens. Toen wist hij, dat zijn argwaan gerechtvaardigd was en ze er een bedoeling mee had, al ontkende ze dat stellig. Het liefst zou hij gezegd hebben, dat hij er niet aan dacht naar Pete toe te gaan, maar dat durfde hij niet. Hij werd alleen nijdig, als ze er telkens weer over begon. Hij bleef toen al opzettelijk vaak wekenlang bij haar weg, eerst nog onder het voorwendsel, dat hij het druk had, maar later zelfs zonder er een verontschuldiging voor te zoeken.

Soms zocht ze hem op in de kroegjes, waar hij veelal verkeerde of ze ging naar vrienden van hem en probeerde er achter te komen, waar hij was en wat hij deed; soms belde ze hem op of schreef ze hem en ze dreigde hem ook, dat ze zijn moeder zou schrijven. Ze maakte hem daar niet bang mee. Hij had moeke nooit iets over haar en zijn verhouding met haar verteld. Maar het speet hem toch, dat zij het adres van zijn ouders wist. Ze had het gelezen op moeke's brieven, die hij aan haar had laten adresseren — hij begreep later zelf niet waarom. Hij dacht er eindelijk over uit Sydney weg te gaan, maar had er in de don-

kere wijken zijn vrienden en kennissen, met wie hij, op een manier, waar de Holwerda's zich voor zouden schamen, zijn geld verdiende. En eindelijk was hij van plan haar te zeggen, dat ze hem zijn gang moest laten gaan en zich niet langer bij hem moest opdringen, toen Pete kwam. Hij begreep, dat Emily zijn broer gezegd had, waar die hem kon vinden, maar deed toch alsof hij blij was met diens komst.

„Ik had je eigenlijk veel eerder moeten vragen me eens op te zoeken,” zei hij. Maar het ontging Pete niet, dat hij zenuwachtig en gejaagd deed, al trachtte hij dat te verbergen onder een voorgewende onverschilligheid, en hij zei:

„Ik kom hier niet voor mijn plezier, Watse. . en voor jouw plezier waarschijnlijk ook niet!” Toen ze tegenover elkaar zaten, op Watse's kamer, die er rommelig uitzag met potjes crème en busjes scheerpoeder op de glasplaat boven de witte, stenen wasbak in de douchekamer, waarvan de deur half open stond, viel het Pete op, hoe Watse veranderd was in de ruim anderhalf jaar, dat ze elkaar niet gezien hadden. Hij voelde zich een vreemde tegenover hem. „Ik kom, omdat je meisje het me gevraagd heeft,” voegde hij er aan toe en het was ook vreemd, dat hij over Emily sprak als over Watse's meisje.

Watse leunde zorgeloos achterover in een brede fauteuil, waarvan het pluche op de leuningens versleten was. In de hoek van de kamer stond een schrijftafel, waar papieren door elkaar lagen. „Dat dacht ik wel,” zei hij. „Heeft Emily je geschreven?” Het hinderde hem, dat Pete hem scherp opnam, maar hij probeerde dat niet te laten merken.

„Ze is bij me geweest,” zei zijn broer. En meteen voegde hij er aan toe: „Het beste is, Watse, dat jullie gaan trouwen — en zo gauw mogelijk!”

Watse trok een verbaasd gezicht en zijn verbazing was geen voorwendsel. Hij deed de mond open, alsof hij iets zou zeggen, maar schoot meteen in een lach. „Nee, Pete, dat meen je niet!” Hetzelfde zou hij misschien tegen een van zijn vele vrienden hebben gezegd, als die hem aangeraden had om met Emily

te trouwen. Maar toen hij het eenmaal gezegd had, drong het tot hem door, dat Pete een ander was dan de jongens, die hij in Sydney had leren kennen. „Een boer!” dacht hij. „Een Friese boer, die ergens in Nieuw-Zuid-Wales woont, maar boer gebleven is. . . .” En terwijl hij een peukje sigaret in een koperen asbak uitdrukte, zei hij, langzaam: „Nee, bemoei je daar niet mee, Pete! Bemoei je niet met Emily en mij!”

„Ik zou me niet met jullie bemoeien,” zei de Friese boer tegenover hem, „als het niet om moeke was, Watse!” Hij sprak zelfs weer Fries, alsof de gedachte aan moeke Holwerda hem daartoe bracht. Even bleef het heel stil in het kamertje. De deuren naar het balkon stonden wijd open; buiten zaten een paar mussen op de houten rand van een schutting rond de binnenplaats. Op de gang liep iemand voorbij; ergens in huis ging een bel, lang en aanhoudend.

„Je moet moeke hier buiten houden!” begon Watse eindelijk. Zijn hand beefde; zijn stem klonk onvast. Het klonk haast smekend. Het viel Pete in, dat hij eigenlijk moest weten, wat Watse deed en hij wilde hem vragen, of hij nog bij die verzekeringsmaatschappij werkte, maar bedacht toen, dat het bijzaak was. Daarvoor was hij niet gekomen. Hij haalde diep adem en zei, nadrukkelijk:

„Dat kan niet! We kunnen moeke er niet buiten houden. . . .” Toen begon hij te vertellen, van thuis. Dat het Maarten en vader goed ging op Bunbury Hoeve en dat moeke, die zich eerst nogal eenzaam gevoeld had, er ook al scheen te wennen. „Over een paar weken gaat Margaret Leacock er heen. . . . Maarten z'n meisje. . . . Je herinnert je Margaret toch nog wel, uit Mount Isa?” Zijn toon veranderde; hij sprak vertrouwelijker, niet meer als tegen een vreemde, maar als tegen zijn eigen broer. Watse's gezicht vertrok even, pijnlijk, bij de herinnering aan de Leacocks. „Maarten heeft het daar goed, ja,” zei hij. En er was zelfs iets als weemoed in zijn stem. „En jij, Pete? Ga jij mettertijd ook naar Bunbury of. . . .?”

Pete maakte een gebaar met zijn hand, alsof dat er niet zoveel

op aankwam. Toen vroeg hij, wat hij dan al eerder had willen vragen: „Heb je werk tegenwoordig, Watse?”

Watse voelde, dat hij een kleur kreeg en hij moest zijn ogen neerslaan. En eer hij antwoorden kon, zei Pete:

„Misschien was het goed, als jij. . . en je. . . vrouw, zodra jullie getrouwd zijn, ook naar Bunbury gingen, jô.” Hij ging staan, omdat hij zich dan beter op zijn gemak voelde en om te voorkomen, dat Watse dadelijk kortaf zou weigeren, voegde hij er aan toe: „Er is werk genoeg op het land. Maarten en vader hebben er pas nog een stuk van vijf en twintig hectare bij gekocht en in de toekomst kunnen we nog meer kopen. Later zouden jullie het land kunnen verdelen, Maarten en jij. . .”

„En jij dan?” vroeg Watse, alsof dat hem op dat ogenblik het meeste belang inboezemde.

Pete zei, dat hij in de fruitteelt zou blijven werken en goede vooruitzichten had. Toen liep hij de kamer door, naar de open glazen deur en keek hij uit over de morsige binnenplaats. „Ik begrijp niet, dat je hier kunt zijn, jô!”

„Nee,” zei Watse. „Dat begrijp jij niet.” Het klonk een beetje triest. En toen vroeg hij: „Zou je me kunnen helpen aan een pond of tien, Pete? Ik. . .” Hij had er dadelijk spijt van, dat hij het vroeg. Hij stak zijn hand in de zak en balde die tot een vuist. Aan een van zijn vrienden uit de stad had hij zoiets kunnen vragen, maar niet aan Pete.

„Jouw. . . eh. . . zit je dan zonder geld?”

„Ja, voor het ogenblik. Volgende week heb ik het wel weer en kan ik het teruggeven, als je wilt!” Dat was weer Watse, die als kleine jongen altijd al leende, geld, speelgoed, snoepgoed, schriften, boeken. Pete ging weer zitten, alsof hij dacht nog heel lang met hem te moeten praten, maar stond ook meteen weer op en zei, vastbesloten: „Ik kan je helpen, ja! Ik zal je schuld hier betalen — ik weet het niet, maar ik neem maar aan, dat je wel schulden zult hebben en ik zal je reisgeld geven om naar huis te gaan. Bereid vader en moeke er dan op voor, dat. . . eh. . . Emily over een paar weken ook komt en dat jullie gaan

trouwen. Daarna zullen we dan wel verder zien!” Toen stak hij Watse de hand toe, maar die deed, alsof hij het niet zag, haalde een sigaret uit een dure, zilveren koker, stak hem op en terwijl hij de rook uitblies, zei hij bedachtzaam:

„Nee. Nee, dank je wel, Pete! Ik ga daar niet op in. Ik laat me niet door jou voorschrijven, wat ik moet doen en heb liever, dat je je verder niet met me bemoeit!”

ACHTTIENDE HOOFDSTUK

Margaret kwam, toen Maarten juist klaar was met de dam in de kreek. Hij zag haar schuin over het land naar hem toekomen, met laarzen aan, in een blauwe overall en een vilthoed op; hij dacht, dat ze een inspectrice was van de Voorlichtingsdienst en werkte daarom door. Hij had twee rijen ruw behouwen palen in de grond geslagen, dwars door de beek op ongeveer een meter of anderhalf van elkaar en de ruimte er tussen volgestort met leem en keien. Het water, dat bovenstrooms opgestuwd werd, sijpelde er hier en daar nog met dunne stralen door, maar de bedding benedenstrooms lag toch zo goed als droog. De natte kiezel glinsterde in het helle licht van de zon. Nadat hij zijn gereedschap, een bijl met een korte steel en de zware, houten hamer op de oever had gegooid, veegde hij zijn handen aan zijn broek af en terwijl hij voldaan neerkeek op zijn werk, dacht hij: „Tot zover zijn we er tenminste mee klaar....” Toen hoorde hij haar roepen:

„Martin!” En aan haar stem herkende hij haar. Hij keerde zich plotseling om, maakte een beweging, alsof hij haar hard tegemoet zou lopen, maar beheerste zich; alleen werd hij rood tot achter zijn oren en lachte hij verlegen.

„Margaret!” Toen stak hij haar de hand toe. Het was precies zoals Margaret het zich voorgesteld had. Ze dacht aan Essie Zeinwalle, die ongeduldig, opgewonden trappelend met haar voeten, zou hebben geroepen: „Geef elkaar toch een zoen, jullie!” En bij die gedachte moest ze even glimlachen, eerst stil en wijs als een veel oudere vrouw, die wist, dat ze niet te veel

mocht verwachten van het leven en de mensen, maar toch ook een beetje teleurgesteld. Het was nog niet tot Maarten doorgedrongen, dat ze werkelijk bij hem was; hij moest het gevoel hebben, dat hij droomde en aanstonds tot zichzelf zou komen om dan te ontdekken, dat hij ergens op een stuk groen land bij een van de grote boerderijen achter Dokkum stond, waar hij sloten en greppels moest uitgraven. Op zijn wang voelde hij een zacht, warm plekje, waar ze hem bedeesd een zoen gegeven had. Toen zag hij hoe ze naar de dam keek en hoorde hij haar vragen:

„Hebben vader en jij die samen gegraven?” En blij als een jongen, die een mooi stukje speelgoed kon laten zien aan een klein meisje, tegenover wie hij zich erg verlegen voelde, begon hij er gretig, druk over uit te weiden:

„Ja, dat hebben wij samen gedaan. . . . Kijk, ik dacht, dat die wel zou houden, zelfs in de regentijd. En dan. . . .”

Het land, de bosjes gombomen, het hoge spinifexgras op de weide, de kudden schapen, de scheerschuur, de met dwerg-eucalypten begroeide duinenrijen en de onafzienbare tarwefeldes in de verte kwamen haar heel bekend voor; misschien omdat hij er in zijn brieven zoveel over geschreven had. Ze voelde, hoe hij bedeesd een arm om haar schouders legde en haar tegen zich aandrukte; een huivering van genot ging haar door de leden; het bloed steeg haar naar het hoofd en het hart klopte haar in de keel; woorden, gedachten kwamen in haar op en werden verdrongen door verlangens en begeerten. Ze zou hem willen omhelzen, even alles om zich heen vergeten, de dam, die hij gebouwd had en ook wat ze op school over het bouwen van stuwdammen had geleerd, de modellen, die ze ervan had gezien, de tekeningen, die ze ervan had moeten maken. Ze zou iets willen zeggen, wat heel dwaas klonk. Maar met haar ogen mat ze de dam; de palen waren schuin, glooiend in de grond geslagen en dat was goed, maar toch mankeerde er iets aan. Ze had het gevoel, dat een van haar leraren er haar op wees en haar vroeg te vertellen, wat het was, dat er aan mankeerde. Maar er

waren zoveel andere dingen, die ze eerst had willen zeggen. „Als hij niet houdt, hindert het immers nog niet. . . .” hoorde ze. Ze schrok ervan, alsof het iets was, wat ze zich had laten ontvallen en dat was al dwaas genoeg. Want natuurlijk hinderde het wel, als de dam weggespoeld werd; al het werk zou dan tevergeefs zijn geweest en moest opnieuw gedaan worden. Maar Maarten scheen haar niet te hebben verstaan en praatte door over de sloot, die ze moesten graven door het nieuwe, pas ontgonnen land, dat ze aangekocht hadden. Kilometers, tientallen kilometers sloot. Terwijl hij daarover sprak, overstelpte hem een gevoel van verbijsterend geluk, dat zijn stem telkens deed stokken.

Margaret moest weer aan Esther Zeinwalle denken. Hij is versteend, bevroren, had die gezegd. En dat we over sloten, dammen, bevoeiing van het nieuwe land staan praten, terwijl we elkaar in geen half jaar gezien hebben, dacht ze, wrevelig. Hij leek zo zeker van zichzelf, dat ze er plotseling behoefte aan had hem te krenken.

„Natuurlijk houdt deze dam van jullie niet, als de kreek in de regentijd vol loopt,” zei ze, een beetje bits. Ze stapte over de bedding en wees: „Kijk, hier zal hij doorbreken! En hier! Eerst ondermijnd worden en dan doorbreken!”

Maarten zweeg opeens, verbluft. Hij vergat, dat het Margaret was, die het zei. Even keek hij haar verwonderd aan; toen begon hij te lachen, schaterend te lachen, alsof hij zich er vrolijk over maakte, dat zij iets beter dacht te weten dan hijzelf. En voor het eerst drong het tot Margaret door, dat ze elkaar nog haast niet kenden, alleen van de paar keer, dat hij een week bij haar ouders in Mount Isa was geweest als zijzelf ook met vakantie thuiskwam, en uit de vele brieven, die ze elkaar hadden geschreven. Toen begon ze zelf ook te lachen. Wat er aan de dam mankeerde, zou ze hem morgen, overmorgen of over een paar weken nog wel kunnen vertellen.

„We gaan nu eerst naar huis,” zei ze. „Moeke wacht op ons!” En onderweg vertelde ze, dat Pete haar gevraagd had een paar

maanden naar Bunbury te gaan en dat moeke zo blij was geweest toen ze kwam. „Ze is erg veranderd, Maarten, sinds jullie uit Mount Isa weggegaan zijn. Ze moet het hier heel moeilijk hebben gehad.”

Ze liepen naast elkaar, tot hun knieën door het hoge gras; hij droeg de bijl in zijn gordel, de houten hamer met de lange steel over zijn schouder; zijn gezicht was door zon en wind gebruint en zijn haar, dat toch al zo blond was, leek haast gebleekt.

„Ja,” gaf hij wat aarzelend toe. Het was niet in hem opgekomen, dat moeke het moeilijk kon hebben. En een beetje wrevelig voegde hij er aan toe: „Wat haar soms mankeerde, weet ik niet. . . .” Hij zei, wat zijn vader ook al vaak gezegd had, dat het wel door haar leeftijd zou komen. „Maar de laatste tijd is ze weer beter geworden, opgeruimder. En nu jij hier bent. . . . dat is goed voor haar,” meende hij, alsof daarmee alles afgedaan kon worden. Margaret keek hem van ter zijde scherp aan.

„Dacht je?” vroeg ze, een beetje schamper. Hij gaf geen antwoord, maar glimlachte, alsof hij zich ergens op verheugde, liet toen opeens de hamer vallen, omhelsde haar en zoende haar uitbundig.

„O? Nu al?” Zo was het ook telkens geweest als hij haar in Mount Isa opzocht. Tweemaal was hij geweest, elke keer een week, en beide keren was hij de eerste dagen verlegen, terughoudend, haast stug en alleen de toon, waarop hij iets tegen haar zei en de blik, waarmee hij haar kon aankijken, verried de diepe, warme genegenheid, die hij voor haar koesterde en het hartstochtelijk verlangen naar haar, dat diep in zijn gemoed moest sluimeren. „O? Nu al?”

Hij schoot er zelf om in de lach, alsof hij begreep, wat ze bedoelde.

„Ja, nu al! En blijf je werkelijk drie maanden, Margie?” vroeg hij, toen ze verder gingen.

„Drie maanden, ja, en dan moet ik terug naar school om mijn laatste examen te doen. Maar misschien ga ik niet; het komt op

dat examen niet zoveel aan. Alleen als ik van plan was in de toekomst een betrekking te zoeken, zou ik het moeten doen.”

„Och ja. . . .” zei hij, wat geringschattend. Hij was erg trots op haar geweest, omdat ze een opleiding volgde aan de school voor land-, tuin- en bosbouw, maar in zijn hart beschouwde hij het eigenlijk als de een of andere liefhebberij en hoewel hij in zijn brieven aan haar altijd alles wat op Bunbury gebeurde geschreven had en gevleid was geweest door de belangstelling, die ze toonde, verwachtte hij eigenlijk niet van haar, dat ze daar ook nog veel belang in zou stellen nu ze er eenmaal was. „Och ja. . . . dat hele examen. . . .”

In de verte kwam moeke hen tegemoet over een slingerend wegje door de tarwevelden. De zoele, droge wind, die over het land streek en de rijpende aren deed golven, deed het dunne, bont gespikkelde doekje wapperen, dat ze om het hoofd droeg. Haar gezicht straalde en ze leek weer jonger geworden. Met een lachje van innige verstandhouding keek ze eerst Margaret aan, toen Maarten en ze vroeg hem: „En — wat zeg je er nu wel van, dat je meisje zo onverwachts gekomen is?” Dadelijk nadat ze met Thea Welzel had gesproken en een blik in de ontredderde ziel van de ongelukkige vrouw had geworpen, had ze, gedreven door een gevoel van dankbaarheid tegenover God, het leven, haar man, haar jongens en de behoefte om hun plezier te doen, met, misschien, het diep in haar gemoed verborgen verlangen een jonge vrouw bij zich te hebben, Pete geschreven, dat hij eens met Margaret moest gaan praten en haar vragen op Bunbury Hoeve te komen. Ze had het voor Maarten moeilijk geheim kunnen houden. Het was net als vroeger, toen haar man en zij altijd een dag naar Dokkum gingen om speelgoed en lekkers te kopen, dat ze de kinderen op hun verjaardag of op Sinterklaas wilden geven. Ze kocht altijd veel meer dan ze nodig hadden. Want ze wist wel, dat ze de geschenken toch niet zou kunnen bewaren tot de feestdag, maar allang tevoren zou beginnen telkens een kleinigheidje in de klompen van de jongens, onder hun hoofdkussen of ergens anders te leggen,

waar ze het zouden vinden, om dan hun stralende, verraste gezichten te zien.

Weken voordat Margaret kwam, was ze al begonnen over haar te praten, op haar te zinspelen en Maarten telkens naar haar te vragen; ze was dan haast geprikkeld, als hij niet liet merken, hoe hij naar haar verlangde. Eindelijk had ze het eerst haar man verteld, van wie ze wist, dat hij het toch niet tegen Maarten zou zeggen. Haaitze was er blij om geweest, had niet in de eerste plaats aan Maarten gedacht, maar aan moeke zelf en gezegd: „Ja, dat zou wel goed zijn — je hebt dan wat afleiding aan elkaar, Margaret en jij.” Maar verder had hij zich er ook niet over uitgelaten. Daarom vertelde ze het toen ook nog aan Thea Welzel, bij wie ze de laatste tijd veel kwam. En Thea had zich er met haar over verheugd, plannen gemaakt voor een toekomst, die nog heel ver verwijderd scheen en waaraan moeke zelf nauwelijks durfde denken. Het deed Thea Welzel goed na jaren van eenzaamheid, die Tim en zeï ver van hun medemensen op Killarly Hoeve doorgebracht hadden, eindelijk eens weer met een vrouw, die ook moeder was, te kunnen praten.

„Ik heb het verkeerd gedaan — ik dacht voor het noodlot, of misschien voor Onze Lieve Heer zelf, op de vlucht te kunnen gaan, maar het achterhaalde me en trof me nog zoveel te zwaarder,” zei ze. Die gedachte was al heel lang geleden bij haar opgekomen, weifelend, vaag en onzeker, maar pas tot zekerheid geworden sinds ze zich tegen moeke Holwerda eens uitgepraat had. Het was niet veel, waarop zij aan de avond van haar leven kon terugzien, niets dan wat droeve herinneringen en schrijnende tekortkomingen; en het was nog minder wat ze voor zichzelf van de toekomst mocht verwachten; daarom sprak ze graag over die van moeke, van Maarten en van Margaret, die ze nog niet kende. En ze keek haast even verlangend uit naar de komst van het meisje als moeke ook. Het liefst zou moeke al dadelijk toen Margaret er was met haar naar Killarly zijn gegaan, maar ze begreep, dat die er meer naar verlangde Maarten terug te zien; ze had er ook bij willen zijn om te zien, hoe ge-

lukkig de beide jonge mensen waren als ze elkaar terugzagen, en had zichzelf haast moeten dwingen om thuis te blijven, toen Margaret, dwars door de velden en langs de tarweakkers, naar de kreek ging. Maar ze kon niet wachten tot ze weer thuiskwamen en liep hen al in de verte tegemoet. „Nou, hoe vind je het, m'n jongen, dat je meisje zo onverwachts gekomen is?” Misschien had ze het niet moeten vragen. Misschien verdroeg een man het niet, dat hem zoiets gevraagd werd. Ze had aan Maartens tintelende ogen in zijn wat gesloten gezicht wel kunnen zien, dat hij zich er over verheugde. „Maar ik wilde het hem zo graag horen zeggen,” verontschuldigde ze zichzelf. „Ik wilde hem zo graag horen zeggen, dat hij er blij om was. . . .” In plaats van dat te zeggen haalde hij de schouders op. „O. . . . goed, moeke. Ja, goed. . . .” En toen begon hij er opeens over: „Margaret gelooft niet, dat de stuwdam, die vader en ik in de kreek hebben gelegd, het met de regentijd zal houden.” Margaret zag moeke's gezicht opeens betrekken. „Zo was hij ook als kleine jongen,” dacht die. „Net alsof hij er nooit voor durfde uitkomen, dat hij ergens blij mee was. . . . net alsof hij zich er een beetje voor schaamde. . . .” Ze keerde zich om en ging naast Margaret lopen. Omdat het wegje zo smal was, dat ze niet alle drie op een rij konden gaan, liep Maarten voor hen uit. Ze dacht aan Watse. „Die kon tenminste soms uitbundig zijn, me om de hals vallen, me een zoen geven en met me rondansen, als ik hem met het een of ander een plezier had gedaan. Misschien was het bij hem niet altijd echt gemeend of alleen maar een opwelling en toch deed het me soms goed.” Ze hoorde Margaret zeggen, dat ze een schetsje wilde maken, dan konden Maarten en vader zien, hoe een stuwdam moest worden gebouwd. En het viel moeke op, dat het er een beetje scherp, haast verontwaardigd, uitkwam, alsof het niet alleen om die stuwdam ging, maar om nog heel veel meer, dat van groter belang was. Ze keek het meisje aan en vroeg zich af of Maarten en zij misschien al ergens onenigheid over hadden. Ze legde haar hand op Margarets arm en zei:

„Loop niet zo hard, lieve, want dan kan ik niet meekomen; ik ben geen twintig jaar meer, zoals jij, Margaret.” Margaret knikte haar vertrouwelijk toe. Moeke zag de brede rug van Maarten. Het leek al zo lang geleden, dat hij op een avond, eer hij ging slapen, voor haar bed was komen staan om te vertellen, dat hij met Margaret Leacock ging en zij hem over zijn stugge, blonde haren had gestreeld.

„Margaret zal het niet gemakkelijk krijgen, als ze nog eens zijn vrouw wordt,” dacht ze. Maar tegelijkertijd bedacht ze ook, dat het niet de bedoeling scheen te zijn, dat mensen het gemakkelijk zouden hebben; het leven was geen voortdurende zegetocht, maar een aanhoudende, moeizame strijd, waarbij men zelfs niet op de overwinning mocht hopen. Het kwam haar voor, dat ze eens ergens zoiets had gelezen of dat iemand het lang geleden tegen haar gezegd had. Ze zou het Margaret ook willen zeggen, maar moest wachten tot ze daartoe eens gelegenheid kreeg. En meteen zei ze, hardop:

„Morgen gaan we naar Thea Welzel, jij en ik, Margaret!” Daarmee legde ze beslag op het meisje. De volgende morgen schreef ze ook aan Watse of hij niet eens een paar dagen naar huis kon komen. „Misschien vind je het wel gezellig op Bunbury, nu Maarten z'n meisje er ook is. . . .” En hoewel ze het eigenlijk niet verwacht had, kwam hij de volgende week al. Maarten had geen tijd om hem af te halen; daarom reed Margaret met de auto naar Hopetown. Ze zou eerst alleen gaan, maar zag er tegen op en haalde moeke op het laatste ogenblik nog over met haar mee te rijden. „Voor Watse is het toch ook aardiger, als we met z'n beiden komen,” zei ze. Op de terugweg scheen Watse nauwelijks acht op haar te slaan en hield hij zich met zijn moeder bezig. Margaret had echter het onaangename gevoel, dat hij, terwijl hij achter haar zat — zijzelf zat aan het stuur! — met begerige, drieste ogen haar hele lichaam aftastte en het speet haar, dat ze een nauwsluitend, blauw blousje met een kort, grijs rokje had aangetrokken in plaats van haar oude, afgedragen overall.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK

Moeke was, sinds ze op Bunbury Hoeve woonde, nog niet zo opgeruimd geweest als de laatste weken, toen Margaret en Watse er waren. Het was haar in het begin wel opgevallen, dat het meisje Watse zoveel mogelijk probeerde te ontwijken, altijd wat terughoudend was tegenover hem en, als ze even met hem alleen bleef, dadelijk een voorwendsel zocht om weg te kunnen komen, maar al gauw werd dat beter, begon ze meer belangstelling te tonen voor wat hij vertelde, wist hij haar door zijn innemende aard, door allerlei kleine vriendelijkheidjes en voorlofjes te winnen, ging ze ongedwongener met hem om en trok ze zich niet dadelijk meer schuw, haast wrevelig terug, als hij eens deed, alsof hij met haar wilde stoeien. Hij was dan ook erg in zijn voordeel veranderd, vond moeke zelf. Hij liep niet meer over het erf, alsof hij eigenlijk bang was zich ergens aan vuil te maken, kleepte zich eenvoudiger, besteedde minder zorg aan zijn uiterlijk en deed niet alsof hij alles beter wist dan anderen. Omdat hij een goed inzicht had en vlug van begrip was, kon hij beter met Margaret praten dan Maarten of zijn vader.

Toen Margaret een tekening had gemaakt van een stuwdam en uitlegde, waarom die niet recht, dwars door de kreek moest worden gelegd, maar een beetje gebogen met de hoge kant naar de bovenstroom, zodat hij meer weerstand zou kunnen bieden tegen de druk van het water, als dat te hoog kwam, begreep Watse het dadelijk en gaf hij toe, dat ze gelijk had, terwijl Maarten stug de schouders ophaalde en iets mompelde over ge-

leerdheid, die ze misschien uit boeken haalde, maar waaraan ze op Bunbury niets zou hebben. Ook toen ze voorstelde een drag-line te laten komen om de paar honderd kilometer lange sloot door het nieuw ontgonnen land te graven, was Watse het met haar eens en meenden Maarten en zijn vader, dat ze er niet zoveel geld in mochten steken; als ze de sloot zelf groeven, zou die hun alleen arbeidsuren kosten en dat ze die uren konden besteden aan werk, dat misschien in de naaste toekomst al veel meer opleverde, namen ze niet aan. „Werk, dat ik voor mezelf doe, kost me niets,” had Haaitze Holwerda altijd gezegd, toen hij nog knecht was bij een grote, Friese kleiboer achter Dokkum en zo rekende Maarten ook nog op Bunbury Hoeve aan de rand van de Mallee in Zuid-Australië. Als ze er over redekavelden, vermaakte Haaitze zich als met een spel van kinderen, waarbij hij toekeek en luisterde, maar waarover hij zich niet druk hoefde te maken. Maar Maarten ergerde zich er aan en liet dat merken; hij werd stugger, praatte al gauw niet meer met Margaret over zijn werk, vroeg haar niet eens met hem het veld in te gaan om de schapen te verzorgen en bemoeide zich bijna niet meer met haar. Als moeke hem zag zitten, naar het scheen verzonken in eigen gedachten en zonder te luisteren naar wat er om hem heen gepraat werd, viel het haar op, dat hij steeds meer op zijn vader begon te lijken — een man, die zijn hele leven op de velden rond Bunbury kon werken zonder er ooit aan te denken, dat het leven misschien nog meer bracht dan werk alleen. Toen ze nog in Mount Isa woonden, had ze gedacht, dat Margaret Leacock wel een geschikte vrouw voor hem zou zijn; Margaret leek zachtzinnig, volgzaam en scheen niet meer van hem te zullen verlangen dan hij haar kon geven. Maar Margaret was de laatste jaren ook veranderd; erg veranderd; misschien kwam het door de school, dacht moeke. Ze had een zelfverzekerde trek om de mond en een vastbesloten blik in haar lichtblauwe ogen als van iemand, die wist wat ze wilde en zich daar niet gemakkelijk van af liet brengen. En telkens weer dacht ze: „Zo'n meisje zou Watse moeten hebben. . . .”

Ze had Watse een paar maal gevraagd, hoe lang hij nog op Bunbury Hoeve kon blijven, maar dan antwoordde hij met een zorgeloos gebaar en een brede, gulle lach: „Net zolang als ik wil, moeke!” Hij vertelde haar, dat hij eigenlijk voor eigen rekening werkte bij een grote maatschappij, die niet alleen allerlei verzekeringen afsloot, maar ook wedstrijden uitschreef — polowedstrijden, voetbalwedstrijden en paardenrennen! — en daarbij loterijen liet houden. Toen hij zag, hoe moeke's gezicht betrok, zodra hij over loterijen sprak, voegde hij er haastig aan toe, dat het werk hem allang niet meer beviel. „Al kan ik ook zoveel verdienen, als ik wil!” En dat hij van plan was iets anders te zoeken als hij weer in Sydney kwam. „Of misschien blijf ik wel voorgoed thuis,” zei hij. En moeke wist niet of hij het ernstig bedoelde of haar een beetje plaagde. Hij scheen wel plezier te krijgen in het werk op de Hoeve. Met Margaret samen keek hij alle machines grondig na en wat er aan haperde herstelden ze. Ze namen grondmonsters en stuurden die op naar het Instituut voor Bodemkunde in Mildura; ze legden een boomgaard aan rond Bunbury Hoeve. En toen Watse eens uit Hopetown terugkwam met een nieuw lager voor de grote, zes-schijfse ploeg, bracht hij ook een paar geweren mee, een dubbelloops jachtgeweer en een buks, waarmee hij de konijnen wilde uitroeien, die in Sandy Hook, de schapenweide onder de duinen, welig tierden, planten en struiken vernielden door er de bast af te knagen en holen groeven, zodat er gevaar dreigde voor bodemverstuing.

Maarten liet hem zijn gang gaan, maar het hinderde hem. Voor het eerst van zijn leven voelde hij zich neerslachtig, verdrietig en had hij geen plezier in zijn werk. Hij zou er met iemand over willen praten, maar niet met moeke, die zich helemaal in beslag liet nemen door Watse, of met Margaret, aan wie hij begon te twijfelen. Daarom schreef hij aan Pete en toen hij dat gedaan had, voelde hij zich een beetje opgelucht, maar nadat er meer dan een week verlopen was en hij nog steeds geen antwoord kreeg van zijn broer, werd het neerslachtige, verdrietige

gevoel zo sterk, dat hij alleen nog maar rusteloos en doelloos ronddoelde, zonder een weg te weten met zichzelf.

Moeke zag het te laat, toen hij op een avond uit het veld kwam en zij met haar man op de veranda achter het huis stond, terwijl Margaret en Watse, die plantgaten hadden gegraven voor de nieuwe, jonge vruchtbomen, hun gereedschap naar de schuur brachten. Ze liepen Maarten voorbij, die het zadel van zijn ponny losgespte; Margaret knikte even tegen hem, maar Watse keek hem zelfs niet aan. Even maakte hij een beweging, alsof hij hen achterna zou gaan; toen bezon hij zich, hij hing het zadel aan een spijl van de veranda, veegde zijn laarzen af aan een pol gras en kwam naar het tafeltje, dat moeke neergezet had om er thee te drinken. Hij keek voortdurend naar de schuurdeur, die half openstond en moeke schonk hem gauw in om hem af te leiden. Maar hij dronk zijn thee niet op en toen Margaret en Watse uit de schuur naar de veranda kwamen, Margaret met een rood, verhit gezichtje en stralende ogen, ging Maarten naar binnen. Die hele avond sprak hij haast niet, maar moeke merkte, dat hij zijn broer scherp opnam, als hij meende, dat niemand het zag en dan verbeterden zijn kaken open klemde. Toen Margaret even opstond om het een of ander te doen en hem plagend met de hand door zijn stugge haren streek, weerde hij haar met een nijdig gebaar af en moeke schudde waarschuwend het hoofd: „Doe dat nu niet. . . .” Ze had het gevoel, dat het hem moeite kostte om niet te gaan huilen of te vloeken. Hij ging al heel vroeg naar boven en sliep slecht. De hele nacht hoorde moeke hem woelen en tegen de morgen, toen ze zelf in slaap viel, lag hij nog in zichzelf te mompelen, wat hij als kind ook al deed als hij ergens verdriet van had.

Toen ze opstond, was hij al weg; op het aanrechtje in de keuken, waar hij zich een boterham klaargemaakt had, lagen kruimels en het broodmes. Het huis leek moeke opeens leeg, naargeestig, triest. Ze stuurde Margaret, toen die opstond, naar het nieuwe land om te kijken of hij daar aan het werk was en eens

met hem te praten, maar ze vond hem niet, ook niet bij de stuwdam of op de schapenweide. Haaitze maakte zich daar geen zorgen over. „Hij kan de duinen ingegaan zijn of misschien naar Hopetown en zal straks wel terugkomen,” meende hij, onbekermd. En misschien had hij gelijk, dacht moeke; hij kende de jongen, die eenzelfde aard had als hijzelf, misschien beter dan zij.

Maar toen de voormiddag en de halve namiddag verstreken waren en Maarten nog steeds niet kwam, hield ze het in huis niet langer uit. Ze haalde Haaitze, die bezig was de stenen rollaag onder de korenschuur te vernieuwen en daarmee klaar moest zijn eer de oogst binnengehaald werd, van zijn werk en drong net zo lang aan tot hij er in toestemde met haar in de auto naar Tim Welzel te gaan en te vragen of Maarten daar misschien was geweest of dat Tim hem ergens had gezien. Toen ze na een vergeefse tocht terugkwamen, was het tijd om de paar koeien te melken en de kalveren te voeren. Moeke had gedacht, dat Margaret en Watse er al mee begonnen waren, maar ze zag hen niet in het weiland of op het erf. Toen ze in huis ging kijken, lag er een briefje op tafel, waarin stond, dat ze Maarten gingen zoeken. Maarten moest zijn geweer, de buks, meegenomen hebben en was misschien in de duinen op jacht. Moeke geloofde dat niet; zelfs toen een inspecteur van de Voorlichtingsdienst hem had gewezen op het verstuiwingsgevaar en hem de raad had gegeven de konijnen zoveel mogelijk uit te roeien, was hij nog niet op jacht gegaan, want hij zou het gevoel hebben gehad alsof hij zich aanstelde door, als een grote boer, met een geweer in het veld te lopen. Ze wist ook niet, wat haar het meest benauwde — dat Margaret en Watse samen weggegaan waren of dat Maarten de buks meegenomen had. Ze vergat de kalveren te voeren en liep onrustig rond het huis. Toen ze in de verte een auto zag komen, begonnen haar benen te beven, haar adem stakte. Angstige gedachten warrelden haar door het hoofd. Ze zag haar man, die de koeien aan het hek van het weiland had gebonden, de melkammer neerzetten en de

auto tegemoet lopen, wat hij altijd deed als er iemand kwam. „Misschien,” dacht ze, „was het een makelaar, om de tarwe-oogst te kopen, terwijl die nog op het veld stond.” De wagen stopte, iemand stak een hand uit het portier en wuifde.

„Pete! Moeke daar is Pete!” riep Haaitze en hoe ze zo gauw bij hem kwam, wist ze later niet meer.

„Pete! Jongen! Goddank, dat jij er bent!” Maar eer ze hem konden vertellen, dat ze zich ongerust maakten over Maarten, kwam Margaret tussen de korenvelden door naar huis — haar ogen stonden verwilderd, haar haren zaten verward om het hoofd; op haar hand zat een veeg bloed.

„O, moeke, moeke toch! Maarten.... Watse.... daarginds....!” hijgde ze. „Maarten vermoordt hem! Hij vermoordt hem!”

Moeke verbaasde zich erover, dat ze het niet uitschreeuwde, maar kalm kon blijven en op haast onnatuurlijk rustige toon tegen Pete zei, dat hij de ponny moest zadelen en naar de duinen rijden.

„Ik breng Margaret naar binnen....” Haaitze Holwerda keek Pete na, die een ogenblik later op het ongezadelde paardje dwars door de velden jaagde en zijn vrouw, die met een arm om de schouder van het meisje, dat tegen haar aanleunde, in huis ging. Hij schudde het hoofd.

„Nee, zoiets.... dat je eigen kinderen elkaar met moord en doodslag bedreigen.... en waarom? Waarom? Wat is er dan allemaal gebeurd, dat ze tot zoiets komen?” Hij had begrepen, dat er iets moest zijn tussen Maarten en Margaret en Watse, maar was er door overrompeld, dat het zo erg kon worden. „Nee.... zoiets....” Pas toen een van de beide koeien klaaglijk loeide, scheen hij zich te bezinnen, nam hij de emmer op en begon hij te melken, een oud, vervallen mannetje, dat zich moeizaam bewoog en telkens even, schuw, opkeek of moeke nog niet naar hem toe kwam.

Moeke had Margaret in een stoel gezet en een glas water gehaald. Moeilijk slikkend, terwijl haar tanden klapperden tegen

de rand van het glas, dronk het meisje een paar slokjes. Ze lag achterover in de stoel, de ogen gesloten, het gezichtje met de zomersproeten vaalbleek en het duurde even eer ze met doffe stem begon te vertellen, hoe ze Maarten gezocht hadden, hoe ze geroepen hadden en weer geroepen en soms meenden antwoord te horen en er hard heen liepen om dan toch niemand te vinden. Duin op, duin af waren ze gegaan, door dalen, door struiken, waarin ze hun kleren scheurden, steeds dicht bij elkaar, omdat ze bang waren, bang voor elke duinkom, voor elk bosje, waar ze Maarten konden vinden. Konijnen vluchtten ritselend door het struikgewas voor hen weg. Een vogel krijste. De wind suizelde door de kruinen van de dwerg-eucalypten en knoestige, armelijke gombomen. Ze had moeten huilen; opeens had ze heel erg moeten huilen.

„En toch was ik eigenlijk niet bang, moeke. . . . of ik wist tenminste, dat ik niet bang hoefde te zijn, want ik dacht, dat Maarten alleen maar weggegaan was, misschien om voorgoed weg te blijven of om pas terug te komen als ik niet meer op Bunbury Hoeve zou zijn. . . .” Haar stem stakte even. Wroeging, spijt en verdriet hadden haar gekweld, zodat ze er haast wanhopig onder werd. „Want dan zou het mijn schuld zijn geweest. . . . mijn schuld!”

Moeke moest even aan Thea Welzel denken, die ook eens tegen haar gezegd had: „Het was mijn schuld — my bloody fault!” En de gedachte kwam in haar op, dat vrouwen altijd, altijd alleen de schuld bij zichzelf zochten voor elk onheil, dat hun overkwam.

„Ach, mijn kind. . . . mijn lieve. . . .” zei ze, troostend. De smart, die haar eigen hart verscheurde, scheen wat verzacht door het mededogen met het meisje. „Schuld? Wie heeft hier schuld?” Ze zat op haar knieën bij Margaret en hield haar ene hand vast. Naast haar op de grond stond het glas water.

„Ik was zo moe, moeke; zo moe op het laatst,” vertelde het meisje, dat haar even aankeek, maar meteen ook de ogen weer sloot. Haar voorhoofd was klam van zweet; een rode zakdoek,

die ze altijd om de hals droeg, lag tot een bal ineengedraaid op haar schoot. „Ik kon niet verder — ik moest even gaan zitten. . . . en Watse ging bij me zitten. . . .”

„Stil maar. Stil maar,” suste moeke. „Je hoeft het me niet allemaal te vertellen. . . . ik weet het immers wel. . . . ik begrijp het wel. . . .” Haar hele wezen was gespannen; ze luisterde naar de geluiden buiten op het erf. Ze hoorde het klepperen van een emmer — de melkemmaer, die haar man in het rek zette, nadat hij gemolken en ook de kalveren te drinken gegeven had. Er mocht gebeuren wat wilde, maar Haaitze Holwerda verzorgde zijn vee. Hij zou verbaasd zijn geweest, als iemand tegen hem gezegd had, dat hij beter naar de duinen kon gaan, achter Pete aan, omdat zijn beide jongens elkaar daar naar het leven stonden. Moeke was er soms tegen in opstand gekomen, er wanhopig onder geworden, dat hij zo was, maar toen ze op haar knieën bij Margaret zat en met de verfromfaaide zakdoek het klamme zweet van het smalle, hoge voorhoofd veegde, dacht ze, dat het misschien allemaal zo moest zijn en daarom ook goed was. En dat Margaret nog een heel leven voor zich had, waarin ze dat ook zou leren beseffen. „Stil maar. . . . m'n lieve. . . . praat er maar niet over. . . .” Het was het kind van een andere moeder, een vreemd kind, dat moeke's eigen taal zelfs niet verstond; en toch haar eigen.

De grote ogen gingen open en keken haar aan.

„Ik wilde het niet, moeke. . . . maar hij kwam bij me zitten en sloeg zijn arm om mijn schouder. . . .”

„Ja,” zei moeke, zachtjes. Nooit had een andere jongen of een andere man dan Haaitze Holwerda, die nu oud en haast afgeleefd leek, een arm om haar heen geslagen of haar iets in-gefluisterd.

„Hij zoende me. . . . Ik wilde het niet, moeke,” herhaalde Margaret, niet meer wanhopig, niet meer op die doffe, gelaten toon, waardoor moeke nog dieper en schrijnender voelde, wat het kind moest hebben geleden, maar met iets van wilde woede. Zolang ze samen op Bunbury Hoeve waren, was Watse niet

anders voor haar geweest dan de broer van Maarten. Omdat ze geweten had, dat moeke het graag wilde en misschien omdat Maarten haar een beetje teleurstelde, was ze, eerst met tegenzin, vriendelijk tegen hem geweest. Diep in haar hart was ze steeds voor hem op haar hoede — zelfs toen ze samen door de duinen liepen om Maarten te zoeken — want steeds had ze het gevoel, dat de belangstelling, die hij toonde voor alles, waarin zij zelf ook belang stelde, maar een voorwendsel was. En toen hij, terwijl ze samen tegen een duin zaten om uit te rusten, zijn arm om haar heen sloeg, huiverde ze, alsof ze iets smerigs aanraakte; de afkeer, die ze altijd al voor hem gekoesterd had, kwam weer boven en toch kon ze zich niet verzetten. „Misschien . . . omdat ik me zo ellendig voelde, moeke. . . .”

Toen, opeens — ze keek met grote, starende ogen voor zich uit, terwijl hij zijn gezicht tegen het hare drukte en haar zoende! — opeens had ze Maarten gezien. Recht tegenover hen stond hij, russen de takken van een paar in elkaar gegroeide dwerg-eucalypten op de kruin van een zandduin, die half verstoven was. Onder hem was een gladde, steile helling en het duindal, waar dode bladeren bijeen gewaaid waren en een tak lag, die pas afgebroken scheen en een konijnenhol met een bergje van wit zand er voor, waarop het wemelde van de sporen van kleine pootjes. Doodstil stond hij en ze meende, dat hij haar recht in de ogen keek, maar misschien was dat wel niet zo en staaarde hij zo maar voor zich uit, zonder iets te zien, als versteend. „Als versteend,” had ze moeten denken en aan Essie Zeinwalle had ze gedacht, die toch van hem zou hebben gehouden, al stak ze altijd de draak met de brieven, die hij Margaret schreef, die koele, onbeholpen brieven van hem. Met haar ene arm had ze eindelijk Watse van zich afgeduwd. Ze had hem willen waarschuwen, maar haar stem stokte. Hij hield haar stijf tegen zich aan gedrukt en fluisterde met hete, hijgende stem woorden, die ze niet verstond, tot ze haar andere arm uitstreekte naar Maarten als in een wanhopig gebaar om vergeving, om hulp. Toen had Watse opgekeken en zijn broer ook gezien — en gelachen.

„Oh, moeke, zo gemeen lachte hij . . . zo gemeen”

„Ja, ja, ja,” fluisterde moeke, haastig en ze voelde de pijn al niet meer van het woord, dat haar arme hart kerfde. Het was heel stil in de kamer en op het erf was het stil geworden, op heel het eenzame land rond Bunbury, waar zelfs de rijpe tarwe niet ritselde.

„Misschien heb ik nu een van mijn jongens al verloren,” dacht moeke. Haar hand streefde die van het meisje nog en haar mond praatte zachtjes om haar te troosten, maar haar gemoed was doods, koud, ijzig koud. „Misschien heb ik hen allebei al verloren . . . alleen Pete heb ik nog” En Pete, zoals ze hem een ogenblik van te voren uit zijn auto had zien stappen, leek een veel oudere, heel verstandige man, die haar vader had kunnen zijn in plaats van een zoon van haar.

„Hij legde aan Maarten,” zei Margaret en haar woorden schenen van heel ver te komen. Zijzelf schoot goed; ze hadden op school veel aan schijfschieten gedaan en soms gekscherend op elkaar aangelegd als ze er zeker van konden zijn, dat de buks, waarmee ze schoten, ongeladen was, maar dan toch nog een berisping gekregen van de leraren, die het zagen. Het was niet vreemd voor haar geweest die loop van het geweer tussen de takken door op zich gericht te weten. „Hij legde aan en ik trok Watse, die verschrikt wilde opstaan, weer neer; ik kroop voor hem want ik dacht: als Maarten schiet, mag hij hem niet raken. Niet zijn eigen broer.”

Moeke's hart begon weer te bonzen; het bloed steeg weer naar haar hoofd en ze had het benauwd, maar er was toch iets, wat haar goed deed, zo goed, dat ze er tranen van in de ogen kreeg.

„Jij, lieverd!” zei ze met een stem vol warme, diepe genegenheid. „Jij, arme lieverd van moeke.” En omdat ze dan ook alles wilde weten en alles durfde weten, vroeg ze: „Schoot hij?”

„Nee,” zei Margaret, haast fluisterend. „Hij legde aan en kwam langzaam naar ons toe. Heel langzaam” Het had haast geleken alsof hij naar hen toe kwam glijden, langs het hellende duin, door het dal met de dode bladeren, die afgebroken tak.

dat konijnenhol en wat graspollen. De dorre grond straalde hitte uit, een benauwende hitte. Ergens, niet eens ver weg, zong een vogeltje, onbekommerd. Toen Maarten onder het duin stond, waar ze lagen, was Watse plotseling overeind gesprongen. Hij had daarbij op haar hand getrapt met zijn zware, met ijzer beslagen hiel en ze gaf een kreet, maar voelde de pijn niet. Het schot knalde; ze hoorde de kogel vlak langs zich heen gieren. „En het was mis, moeke!” Aan iets anders had ze niet kunnen denken. Ze had zich voorover laten vallen, met haar gezicht tegen het warme, rulle duinzand en gehuild en geschreeuwd, dat hij tenminste niet geraakt had! Maar toen ze opkeek, was Maarten er niet en Watse niet en hoorde ze opnieuw een schot. Een schot, dat raak kon zijn geweest — ze wist het niet; ze durfde niet te gaan kijken, maar was hard naar huis gelopen om hulp te halen, die misschien toch te laat zou komen.

„Stil maar, lieve; stil maar. . . .” zei moeke. Ze boog het hoofd en drukte haar gezicht tegen de schouder van het meisje, dat een arm om haar hals sloeg en zich aan haar vastklampte. Ze dacht: „Mijn jongens — twee van mijn jongens, die elkaar naar het leven staan, elkaar misschien het leven al hebben benomen. . . . O, God — dat is erger dan wat Thea Welzel overkomen is. Zij heeft ook een kind moeten verliezen, maar haar deden vreemden het aan, uit redeloze haat, uit onbegrip. . . . En van mij. . . .?” Haar hand streelde; haar hart klopte zelfs nog en het bloed stroomde nog warm door haar aderen. „Maar nu ben ik ook gestorven, net als Thea Welzel. . . . en een wreder dood dan zij gestorven is,” dacht ze. Het leek alsof het niet haarzelf, maar een ander betrof. „Stil maar, mijn lieve; stil maar. . . .” zei ze.

„Stil maar, moeke; stil maar,” zei Margaret Leacock, even zacht.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK

Het landwegje van Bunbury Hoeve kwam uit op de grote weg, die zich, stoffig en vuil in de wijde verten, tussen de velden aan de ene kant en de duinen aan de andere kant verloor. Ergens aan die grote weg lag Hopetown en naar het Noorden moest Mildura liggen. In Hopetown was moeke Holwerda een paar maal geweest, maar Mildura was haar nog vreemd, toen ze al jaren op Bunbury gewoond had, even vreemd als Melbourne, Victoria, Sydney, Wyndham en zoveel andere grote steden, waarvan ze alleen nog maar de namen gehoord had; even vreemd als Rotterdam, Berlijn, Londen, Milaan, Moskou en Boedapest waren geweest, toen ze nog in Friesland woonde — het konden namen zijn uit een andere, verre wereld. De wereld, waarin moeke zelf leefde en werkte, was niet veel groter dan ze kon overzien als ze aan de kant van de grote weg stond en Pete nakeek, die in zijn auto wegreed, een stofwolk achter zich aan, die nog heel lang bleef hangen.

Ze stond bij de brievenbus, het oude, geverfde benzineblik aan een paal, die een beetje scheef stond; de bus, waarin ze zo vaak tevergeefs naar een brief van Watse had gekeken. Hoog in de blauwe lucht zweefde een kraanvogel; een kangoeroe snelde opgejaagd door het veld om zich ergens in de duinen te verschuilen; een paar konijnen zaten elkaar na op een stukje weiland, dat niet omrasterd was. Over het bouwland ratelde de

combine en ronkte de tractor, waarmee de rijpe tarwe binnen-gehaald werd.

Het was allemaal een beetje anders dan vroeger, op dat dorpje achter Dokkum. Daar wemelde het van mannen en vrouwen op het veld, waar de oogst rijp was om gemaaid te worden, terwijl op Bunbury Maarten met zijn vader en Margaret alleen de tonnen tarwe binnenhaalden, die zich in de schuren van Bunbury ophoopten. De zon scheen wat zengender boven Bunbury, de lucht leek er hoger, een mens kon er zich wat eenzamer voelen, maar God was hem even nabij als waar ook. Dat had moeke Holwerda begrepen, toen ze alleen door haar schraal geloof aan Hem zich nog staande wist te houden te midden van de bittere, wrange vertwijfeling, de wanhoop om haar kinderen. Het was niet de gedachte aan haar of aan Margaret geweest, die Maarten ervan weerhouden had zijn broer, zijn eigen broer dood te schieten; het moest God zelf zijn geweest, Die hem, toen hij verblind door stomme woede en wraakzucht achter Watse door de duinen stormde, duin op, duin af, door struiken en bossen, afgronden en kloven, bezweet, de kleren aan rafels gescheurd, het gezicht verwrongen van redeloze, dwaze haat, plotseling tot bezinning had gebracht. Even was hij als verdwaasd blijven staan, had zijn broer nagekeken, die voor hem uit rende om dan, verschrikt, het geweer weg te gooien, ver van zich af, en zich voorover te laten vallen op de goede, warme aarde, waaruit een reuk van vruchtbaarheid opwasemde, en waar hij was blijven liggen tot Pete hem vond, huilend als een kind.

„Jô, Maarten. . . . wees wijzer. . . . gebruik je verstand, broer. Trek het je niet zo aan. Morgen ga je weer aan je werk — met Margaret — en vergeet je alles, wat er gebeurd is.”

En het moest God zelf zijn geweest, Die het waar maakte, Die hem door het goede, gezegende werk op het land weer tot inkeer bracht.

Zijzelf, moeke, had zich machteloos gevoeld, zoals ze zich ook

niet bij machte voelde om nog iets voor Watse te doen. Ze had hem grootgebracht en zich daarbij misschien meer door haar hart dan haar verstand laten leiden, ook als ze hem soms bestrafte. Ze had misschien te veel van zijn tekortkomingen vergeeft of zelfs niet willen zien. Ze had hem nog vast willen houden, willen raden, willen leiden, toen hij allang zijn eigen weg ging, een weg, die zij niet kende. Het beetje geld, dat zij op Bunbury — en eigenlijk alleen maar voor hem! — opgespaard had, moest hij en niet Thea Welzel uit het ijzeren kistje hebben genomen, op een middag, toen Maarten meende hem te hebben gezien en hij even thuis geweest was, terwijl zij met Haaitze achter op het land werkte. En niet alleen het geld — dat beetje geld — had hij genomen, maar ook een oude, dunne, gouden ring met een donkerrood steentje, dat met haar andere sieraden in het kistje lag. Pete had die ring teruggebracht — een meisje, dat met Watse ging, een meisje uit Sydney, droeg hem aan haar lange vingers met de spits geknipte, rood gelakte nagels, toen ze een keer bij Pete kwam. Misschien had Watse ook de schapen, een vijftig, zestig schapen uit de kudden van Bunbury gestolen of door handlangers laten stelen. Het was beter dat niet allemaal te weten. En het was beter maar niet precies te weten, hoe hij zwendelde met loterijen, bij kolonisten verzekeringen afsloot, die nooit uitbetaald werden, pas aangekomen immigranten geld afzette door hun werk te beloven of land, dat hij hun toch nooit zou kunnen verschaffen. Het was genoeg alleen maar te weten, dat hij een slecht mens was, een mens, met wie ze medelijden mocht hebben, omdat hij haar eigen kind was, de liefste van haar drie jongens, maar voor wie ze niets meer kon doen dan hopen en vertrouwen, dat Gods hand ook hem eens, ergens op zijn weg, zou verhinderen zo voort te gaan.

Ze had er in te berusten, dat Watse was, zoals hij was en dat Pete en Maarten waren, zoals zij waren. Er in te berusten, of ze nu op dat dorpje in de Friese wouden of aan de rand van de eindeloze Mallee in Zuid-Australië woonde. En er dankbaar

voor te zijn, dat het Pete en Maarten goed ging, dat hun handen het werk hadden gevonden, waar ze geschikt voor waren en hun harten iets, waarop ze zich konden verheugen — een toekomst of een weg naar een toekomst, die ze zichzelf mochten veroveren.